

Звіт містить фактологічну інформацію щодо порушень прав людини в окупованому Російською Федерацією Криму з 26 лютого 2014 року по 31 жовтня 2017 року. Огляд стосується наступних видів порушень: вбивства, насильницькі зникнення, тортури і негуманні види поводження і покарань, політично вмотивоване кримінальне та адміністративне переслідування.

Авторський колектив: **Марія Квіцінська, Євгенія Андреюк, Еміне Асанова.**

Збір та верифікація фактів та інформації: **Андрій Остриков, Ольга Салова, Ірина Даценко, Юрій Даценко, Оксана Левицька, Сабіна Ільяс, Людмила Шевченко.**

Коригування та переклад: **Андрій Остріков, Оксана Левицька, Таміла Ташева, Людмила Шевченко, Анна Павленко, Надія Кабрель.**

Верстка та дизайн: **Тетяна Кабакова, Олег Мамуня.**

© Всі права захищені. При повному та частковому використанні матеріалів даного звіту посилання на «КримSOS» є обов'язковим.

Це дослідження підготовлене в рамках проекту за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. Зміст цього дослідження є виключно відповідальністю ГО «КримSOS»

КримSOS
2017

Цей звіт - результат роботи великої команди, яка збирала, верифікувала та аналізувала факти порушень прав людини в Криму, і ми хочемо щиро подякувати всім, хто брав участь в роботі над звітом, вкладав свій час і сили в цю роботу.

Також від імені нашої команди дякуємо всім людям, які збирають та задокументовують факти порушень прав людини в Криму, на чийх матеріалах побудований цей звіт. Ми хочемо окремо подякувати колегам з правозахисних організацій, особливо, Кримській польовій місії з прав людини і Кримській Правозахисній Групі, за їх кропітку працю і детальні звіти, які багато в чому допомагали під час збору інформації. Окремо дякуємо адвокатам і юристам, які, ризикуючи власним життям, свободою та безпекою, працюють з жертвами порушень прав людини і політичних переслідувань в Криму. Хочемо також висловити вдячність професійним та громадським журналістам, які працюють в Криму, засобам масової інформації, які спрямовані на висвітлення ситуації в Криму – Крим.Реалії, Кримське Агентство Новин (QNA), телеканал АТР, новинний сайт «15 хвилин», Центр журналістських розслідувань та ін. І останніми за місцем в переліку, але не за значенням, ми хочемо відзначити всіх громадських активістів, які, ризикуючи своєю свободою та безпекою, відвідують судові засідання, підтримують постраждалих від репресій і їх сім'ї, приходять на обшуки і затримання, знімають відео випадків порушення прав людини і повідомляють про все, що відбувається в Криму. Без всіх людей, які кожен день працюють в таких непростих умовах, цей звіт був би неможливий.

Ми сподіваємося, що цей звіт стане внеском у процес деокупації Криму та притягнення до відповідальності винних у порушеннях прав людини і міжнародних злочинів, а також посприє реабілітації постраждалих людей.

Зміст

Загальні висновки і методологія	5
Загальний огляд репресивної політики РФ в Криму	12
Глава 1. Вбивства	23
1.1 Вбивства, вчинені державними акторами РФ у зв'язку з окупацією Криму	27
1.2 Випадки смертей з побутових причин або вбивств, за якими відсутнє ефективне розслідування	34
1.3 Самогубства в знак протесту проти дій окупаційної влади або в результаті дискримінаційних дій де-факто влади	37
Глава 2. Насильницькі зникнення	41
2.1. Насильницькі зникнення під час операції РФ з анексії Криму: березень – травень 2014	44
2.2. Насильницькі зникнення в період анексії: червень 2014 – грудень 2016	58
2.3. Насильницькі зникнення в 2017	74
Глава 3. Тортури та інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність види поводження та покарань	75
3.1. Тортури при затриманні та такі, що застосовуються до ув'язнених	87
3.2. Застосування тортур і нелюдського поводження при викраденнях	137
3.3 Побиття та інші форми насильства по відношенню до цивільного населення	152
Глава 4. Політично вмотивоване кримінальне переслідування	175
Глава 5. Політично вмотивоване і незаконне переслідування в рамках адміністративного законодавства	275
Список джерел	355

Загальні висновки і методологія

З 2014 року, з початку окупації Криму Російською Федерацією (РФ) ми бачимо широкий спектр порушень прав людини, практично щодо всіх прав, як цивільно-політичних, так і соціально-економічних. У представленому звіті зібрані відомі факти серйозних порушень прав людини в Криму з 2014 року по 31 жовтня 2017 року: право на життя, свободу від катувань та нелюдського поводження, право на особисту свободу та безпеку, право на справедливе правосуддя. У правозахисній роботі існує тенденція роботи з окремими, найбільш серйозними або кричущими випадками порушень. Але при цьому забуваються інші випадки і загальна ситуація, саме тому ми підготували цей звіт.

Метою звіту є документування всіх відомих фактів порушень прав людини, а разом з цим і аналіз загальної ситуації та тенденцій переслідувань цивільного населення в Криму.

Джерелами зібраної інформації є відкриті джерела - власні інформаційні та аналітичні матеріали ГО «КримSOS», матеріали інших правозахисних організацій і правозахисників, засобів масової інформації, а також власні джерела - такі як проведені інтерв'ю з жертвами порушень прав людини та їх сім'ями, адвокатами, юристами і волонтерами, які їм допомагають.

Незважаючи на великий обсяг зібраних матеріалів, автори звіту припускають, що через складнощі в документуванні та висвітленні подій в Криму численні факти порушень прав людини залишилися невідомими. У зв'язку зі страхом за власну безпеку й свободу або безпеку й свободу своїх близьких, люди, які зіткнулися з серйозними порушеннями прав людини вважають за краще не повідомляти про те, що пережили. Деякі також не знають до кого звертатися і що робити. З цих причин ми відзначаємо високу латентність скоєних порушень.

Структура звіту відповідає практикам в самих серйозних порушеннях прав людини: вбивства, насильницькі зникнення, тортури і негуманні види поведження і покарань, політично вмотивоване кримінальне та адміністративне переслідування. В майбутньому планується підготувати подібний звіт і про порушення інших прав людини, включаючи свободу слова, свободу зібрань та асоціацій, свободу совісті і віросповідання та інші.

Кожна глава складається з аналізу відповідної репресивної практики і переліку фактів порушень прав людини з коротким описом. У кожному розділі відповідні порушення також згруповані і розбиті на декілька типів залежно від характеру скоєних порушень.

Проведений аналіз і систематизація дозволяє зробити такі висновки щодо репресивних практик по кожному з розглянутих прав людини. Жертвами переслідувань

і репресивних практик стають, як правило, люди, яких окупаційна влада підозрює в нелояльності в широкому сенсі. Більш того, де-факто влада виділяє цілі групи населення як нелояльні - це кримські татари і етнічні українці, які зберігають та висловлюють свою ідентичність; мусульмани Криму; християни, відмінні від Російської Православної Церкви - католики, протестанти, члени інших релігійних організацій, іудеї; і люди, що підтримують територіальну цілісність України. Також, незважаючи на те, що переслідуванням найчастіше піддаються люди, що належать до нелояльних з точки зору де-факто влади груп, проте іноді потрапляють під репресії і звичайні громадяни, які активно не проявляють своєї політичної позиції або етнічної / релігійної приналежності.

Порушення щодо права на життя не носять масового характеру. За весь період зафіксовано 15 випадків смертей цивільних осіб, до яких причетні органи де-факто влади, при чому 7 з них є вбивствами, які здійснені державними органами РФ, 5 випадків є неполітичними вбивствами, однак за ними відсутнє ефективне розслідування, і ще 3 випадки є самогубствами в знак протесту проти дій окупаційної влади. Наведені кейси показують, що в 2014 році вбивства «нелояльного» цивільного населення були спланованою політикою окупаційної влади.

Практика насильницьких зникнень є системною та спланованою політикою окупаційної влади в 2014-2016

роках, її характер змінюється в 2017 році. За період анексії 44 людини стали жертвами насильницьких зникнень, з них 19 були звільнені, 16 досі не знайдені і вважаються зниклими безвісти, 6 були знайдені мертвими, 2 були згодом виявлені в місцях несвободи і засуджені за політичними статтями, 1 людина екстрадована. У практиці насильницьких зникнень виділяється два періоди: весна-літо 2014 року та осінь 2014 року- 2016 рік, які відрізняються за суб'єктами, об'єктами викрадень і способами здійснення.

Катування та негуманне поводження є масовою і системною практикою окупаційної влади. За період з 27 лютого 2014 року було зафіксовано 149 випадків застосування тортур та негуманного поводження і покарань. Катування застосовується як практика де-факто правоохоронних органів при затриманнях, щодо обвинувачених у кримінальних справах та заарештованих за адміністративне правопорушення, а також для тиску на цивільне населення з метою схилити до співпраці з де-факто силовими структурами, надати свідчення у політично вмотивованих кримінальних справах або з іншою мотивацією. Особливо виділяється поводження з ув'язненими в місцях несвободи і умови утримання, які є негуманним і нелюдським поводженням, а іноді і досягають рівня тортур за ступенем жорстокості.

Політично вмотивоване кримінальне переслідування є масовою, системною і спланованою репресивною

практикою де-факто влади. За звітний період зафіксовано 96 випадків політично вмотивованого кримінального переслідування. Перший випадок притягнення до кримінальної відповідальності активістів зафіксовано 9 березня 2014 року, останній 20 жовтня 2017 року. Із наведеного вище на сьогодні: 20 осіб, що знаходяться під політично вмотивованим кримінальним переслідуванням, проживають на материковій частині України; 17 осіб виїхали, коли дізналися про переслідування, або кримінальну справу проти них було заведено за їх відсутності в Криму; 3 осіб були звільнені. Відносно 32 осіб були винесені обвинувальні вирoki, щодо 20 - вибрано покарання у вигляді позбавлення волі і вони залишаються у в'язницях, 12 - були засуджені до інших покарань, таких як штраф, умовне позбавлення волі та інші. 44 особи очікують вироків у кримінальних справах, і є обвинуваченими, з них 33 особи перебувають під арештом в місцях позбавлення волі.

Політично вмотивоване адміністративне переслідування було зафіксовано в 167 випадках, і є наймасовішою підставою для репресій проти нелояльного населення або сприйманого таким. Підставами для притягнення до адміністративної відповідальності є політичні правопорушення за Кодексом про адміністративні правопорушення РФ (далі - КпАП), та правопорушення побутового характеру, провадження в яких використовується де-факто владою для тиску на активістів.

Важливо зазначити, що більшість наведених в звіті фактів носять складний характер, і як правило, одночасно належать до декількох категорій порушень. Так, політично вмотивоване кримінальне переслідування супроводжується тортурами, як щодо фігурантів, так і щодо потенційних свідків, з тим, щоб вони дали обвинувальні свідчення. Є випадки, коли насильницькі зникнення переростають в політичні кримінальні справи, а також коли адміністративне переслідування переростає в кримінальне.

За розглянутий період не зафіксовано розслідування даних порушень де-факто органами влади або їх ефективного оскарження в судовому порядку. В політичних кримінальних справах не було винесено жодного виправдувального рішення, за кількома кримінальними та адміністративними справами де-факто суд вищої інстанції пом'якшив покарання, винесене де-факто судом нижчої інстанції.

В результаті системні переслідування разом з відсутністю внутрішніх засобів захисту призводять до того, що кожне навіть одичне порушення має характер залякування. Одного викрадення кримського татарина досить, щоб жителі Криму розуміли, що активна людина може просто зникнути безвісти. Теж саме стосується і кримінального, і адміністративного переслідування. Широке висвітлення політичних процесів державними ЗМІ, а також переслідування людей, які не демонструють свою політичну позицію

або приналежність до нелояльних груп, підсилює ефект залякування і уразливості кожного.

Ситуація ускладнюється відсутністю незалежних спостерігачів та моніторингових механізмів на території Криму. Влада Російської Федерації відмовляє у доступі до Криму незалежним міжнародним наглядовим місіям. Незалежні адвокати, правозахисники і журналісти, які працюють в Криму піддаються залякуванням, погрозам і переслідуванням.

Загальний огляд репресивної політики РФ в Криму

26 лютого 2014 року об 11 годині вечора кримський фотограф Андрій Каніщев написав у своєму Фейсбуці: «П'ятдесят молодих людей під периметром шестикутника Верховної Ради Криму невпевнено зводять барикади, поки що це схоже на загрозу для худоби з «Вершника без голови» Майн Ріда. Два десятки повстанців від мряки гріються біля розібраної залізної бочки, у якій палять дрова. Поруч з бочкою самотньо лежить стара покрішка. Пара кримських прапорів і рукописних табличок Крим-Росія»[1]. За 5 годин військові Російської Федерації (РФ), у формі без розпізнавальних знаків, заволоділи цим будинком. З цього дня, 27 лютого 2014 року, до Криму почали масово прибувати російська військова техніка і російські кадрові військові. Протягом кількох днів вони взяли під контроль всі адміністративні будинки в Криму і, впродовж місяця, захопили практично усі військові бази. За один місяць РФ встановила військовий контроль над територією Криму, поставила «кишеньковий уряд», який підписав договір з РФ про приєднання.

3 березня 2014 року за 5 днів після введення російських військ в Крим, представники «кримської самооборони», яка була підконтрольна РФ, викрали громадянина України, кримського татарина Решата Аметова, який вийшов з одиночним пікетом у знак протесту проти окупації. Пізніше його знайшли мертвим, він загинув від травм, отриманих під час катувань.

Протягом останніх трьох років з моменту окупації Криму РФ міжнародна спільнота констатує погіршення ситуації у сфері прав людини на півострові. У тому числі, це зафіксовано у резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, доповідях Офісу Уповноваженого ООН з прав людини та Організацій Безпеки та Співробітництва у Європі (ОБСЄ), Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи.

Репресивна політика окупаційної влади, спрямована на цивільне населення, проводиться сплановано та послідовно. Основи такої політики були покладені в систему державного управління РФ, що була введена в Криму після анексії. Більше з тим, правозастосувальна практика та силові структури працюють в Криму більш безжалісно, аніж в інших регіонах РФ, оскільки Крим є «новоотриманою» територією, де потрібно забезпечити категоричну лояльність та продемонструвати зовнішнім акторам реальність міфу що «кримчани хотіли возз'єднатися з РФ».

Система державного управління РФ була введена, в першу чергу, через примусове громадянство РФ, через запровадження законодавства Росії у повному об'ємі та зміну чиновників в органах управління.

У відповідності до ст. 5 «Договору між Російською Федерацією та Республікою Крим про прийняття до Російської Федерації Республіки Крим» всі громадяни України та особи без громадянства, які

постійно проживали на той час в Криму, були визнані громадянами Російської Федерації[2]. Виняток склали лише ті, хто протягом одного місяця виказали бажання відмовитись від російського громадянства. Процедура відмови від російського громадянства була настільки складною, що, фактично, була неможливою для виконання, за вказаний період 3500 осіб заявили про відмову від російського громадянства. Окрім того, без паспорта РФ було неможливо влаштуватися на роботу, отримати медичну допомогу, освіту, мати доступ до системи соціального захисту, тому жителі Криму були вимушені отримати паспорти РФ. Але разом з паспортами, жителі Криму отримали всі права та обов'язки, до яких входило: дотримання законодавства, служба в армії, сплата податків. Навіть при збереженні громадянства України, при притягненні до кримінальної або адміністративної відповідальності жителі Криму розглядаються російськими правоохоронцями та судами як громадяни РФ. Це значить, що їм відмовляють в екстрадиції на територію України, відмовляють у доступі до консулів України і, загалом, будь яке втручання України чи інших країн в долю цих людей унеможлиблюється (візити Уповноважених з прав людини, контакти та спілкування з державними органами України чи громадськими організаціями, і т.д.).

Тим же Договором про "прийняття Криму до складу РФ", у статті 9, було передбачено впровадження законодавства РФ на території Криму[3]. Жодного виключення для кримінального і адміністративного

законодавства не було застосовано, законодавство РФ у повній мірі застосовувалось з дня “прийняття Криму в РФ”. Додатково, ряд законодавчих норм в РФ більш суворі аніж в Україні, що одразу погіршило становище населення Криму. Так, російське законодавство у області екстремізму та антитероризму суттєво відрізняється від українського. Поняття “екстремізм” у російському законодавстві дуже широке, дуже велика кількість дій може бути визнана екстремістськими. У контексті військової агресії Росії у східній Україні, неприйняття російською політичною елітою Революції Гідності та наступних змін в Україні, будь які висловлювання на підтримку України, публікації у соціальних мережах, а також будь які публічні дії, розглядаються російською владою як екстремізм.

Важливо зазначити, що для законодавства інших країн та міжнародної практики подібні дії не є злочинними і не тягнуть за собою відповідальності. Число заборонених організацій (у тому числі і організації, які легально діють в Україні і в переважній більшості країн світу, наприклад, українські, такі як Українська Повстанська Армія, або мусульманські організації, такі як партія «Хізб ут-Тахрір») дуже широке у Росії. Злочином є не лише дії від імені цієї організації, лише саме членство в такій організації вже підлягає кримінальному покаранню. Також, в російському законодавстві існують специфічні “політичні” злочини і склади злочинів, яких не було в Україні і які спрямовані на пригнічення громадянської активності. Найбільш відомим складом злочину є ст.

280.1. Кримінального кодексу (далі – КК) РФ – заклики до порушення територіальної цілісності РФ, прийнята як поправка до КК у 2013 році. Таким чином, у сучасному трактуванні російського законодавства висловлювання «Крим – це Україна», є злочином, який карається законом.

Після законодавства РФ повністю ввела свою систему державного управління: були здійснені кадрові зміни у державних установах, на керівні посади призначені громадяни РФ. Стаття 8 Договору «про приєднання Криму до РФ» передбачала переобрання органів влади. Вибори до Державної ради Криму були проведені в вересні 2014 року, місцеві вибори проводились в 2014, 2015, 2017 роках, вибори в Держдуму РФ – в 2016 році. Під час прийому на державну службу 19000 державних службовців були вимушені відмовитись від громадянства України. Більше того, після анексії Кремль почав активно призначати чиновників з Росії на посади державних службовців в Криму. У так званій Раді Міністрів, як мінімум, чотири особи на керівних посадах є громадянами РФ (Ігор Михайліченко – заст. голови, Павло Корольов – заст. голови, Георгій Мурадов – заст. голови, постійний представник при Президенті, Андрій Мельников, - міністр економічного розвитку)[4]. ФСБ очолює Віктор Палагін, громадянин РФ, Прокурор Криму також громадянин РФ – Олег Камшилов[5]. У Севастополі всі п'ять заступників губернатора – громадяни РФ (Ілля Пономарьов, Володимир Базаров, В'ячеслав Гладков, Юрій Кривов, Алсу Гайнутдінова)

[6]. У де-факто Прокуратурі Криму, троє з чотирьох заступників – з РФ (Андрій Фомін, Сергій Черневіч, Володимир Кузнєцов)[7]. За даними Регіонального центру з прав людини, 58 суддів та 25 адвокатів переїхали з РФ[8].

У 2014 році було оголошено перехідний період до 1 січня 2015 року для «врегулювання питань інтеграції»[9]. Протягом цього періоду, окрім введення законодавства та систем державного управління, була введена система перереєстрації для комерційних та некомерційних організацій, а також засобів масової інформації. Дані суб'єкти повинні були заново подати документи про реєстрацію, тобто, фактично, це була нова реєстрація. Де-факто влада отримала можливість очистити поле та лишити лише найбільш лояльних акторів. Так, лише декілька незалежних ЗМІ було перереєстровано, те ж саме стосується громадських організацій і релігійних об'єднань. Якщо до анексії у Криму існувало 2000 релігійних організацій, то після перереєстрації – 200. Відмови були з формальних причин і, незважаючи на численні спроби перереєстрації, вони не виявились успішними. Замість незареєстрованих організацій стали створюватись «кишенькові» організації.

Після введення російського законодавства, громадянства і системи державних органів РФ, російська влада почала застосовувати це законодавство, а також використовувати

загальноросійську політику відносно громадянського суспільства, етнічних та релігійних груп.

Перший напрямок цієї політики – створення і підтримання єдиної гомогенної російської спільноти, і у політичній, і у етнічній, і в релігійній сферах. Сучасна Росія має за частину своєї державної ідеології створення та підтримання такої гомогенної спільноти, яка схвалює керівну еліту. Будь які різноманітності не підтримуються, підтримку знаходять лише етнічні росіяни, російська православна церква та прихильники керуючої партії і уряду.

Саме таким формується сучасне поняття лояльності у російському суспільстві, на засадах якого і здійснюються репресії. Лояльність – це загальна відповідність домінуючим у російському суспільстві нормам та цінностям. Тому цілі групи у Криму сприймаються де-факто владою та подаються державною пропагандою як нелояльні. До таких груп у окупованому Криму відносяться етнічні групи: кримські татари і українці, які зберігають свою ідентичність; релігійні групи мусульман, католиків, протестантів та релігійні організації, які відрізняються від російської православної церкви; у широкому сенсі незгодні з державною пропагандою та громадянсько-активні групи – активісти, незалежні журналісти, правозахисники. Саме тому, учасники Євромайдану, учасники Антитерористичної Операції на сході України, які воювали або воюють та стороні України, незалежні

міжнародні спостерігачі або співробітники міжнародних організацій сприймаються як нелояльні та небезпечні.

Інший важливий напрямок політики відносно громадянського населення – це “сек’юритизація” суспільства – широка присутність силових структур у повсякденному житті. Починається така політика зі збільшення кількості військових: за оцінками експертів, чисельність російських військових на території півострову склала приблизно 60 тис. осіб,[10] в той час, як до окупації, за згодою України та Росії, вона не перевищувала 23 тис. осіб; збільшення форм силових структур – у Криму працює ФСБ, Центр Е, прокуратура та поліція. Дані силові структури знаходяться у стані боєготовності, кожний обшук чи огляд приміщення проводиться як спецоперація з блокуванням житлових кварталів, за участі десятків співробітників силових структур у повному обмундируванні. Періодично проходять навчання з маневрами військової техніки на території півострова і військовими гелікоптерами, які патрулюють повітряний простір. Це посилюється й парамілітарними структурами, такими як «кримська самооборона», дружинники, та інші, які були створені під час військової операції з захоплення Криму, а пізніше включені до де-факто органів влади.

Вони, зазвичай, складаються з громадян, які офіційно не служать у внутрішніх військах. Більш того, силові структури примушують до співробітництва і доносництва різних людей, як лідерів і активістів в

різних спільнотах, так і звичайних громадян. Відомо, що при незгоді людини проводити співробітництво з силовими структурами, застосовуються залякування, погрози, катування.

Ці два напрямки – підтримання гомогенного суспільства і сек'юритизація – призводять до постійної боротьби з іншодумством і тим, що у російській репресивній політиці називається «тероризмом» та «екстремізмом». Державний апарат постійно створює і шукає внутрішніх та зовнішніх ворогів, за рахунок чого можна підтримати «єдність» суспільства та знайти застосування численним силовим структурам. «Нелояльні» групи населення постають перед суспільством як небезпечні та злочинні. За допомогою напрацьованого законодавства і силових структур здійснюються репресії у різних формах: від насильницьких викрадень і катувань до кримінального та адміністративного переслідування.

Для лояльного населення або тих, хто хоче бути лояльним, описана політика створює своєрідне відчуття безпеки у ситуаціях постійної загрози і напруги. А для решти громадян вона виливається у масові порушення прав людини та репресії, під які може потрапити кожен. Тенденція до розділення спільноти за етнічними, релігійними чи політичними засадами, виведена на рівень законодавчої політики, призводить до погіршення міжгрупових зносин та стає кроком до етнічної ворожнечі, яка може закінчитись

застосуванням насильства. Дослідники зауважують, що створення подібної ситуації у суспільстві є передумовою для геноциду та інших форм масового насильства, якщо з'являться і спрацюють фактори, що будуть мати спусковий гачок[11].

Глава 1. Вбивства

Перші смерті у зв'язку з окупацією Криму сталися 26 лютого 2014 року. В цей день біля будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбувся багатотисячний мітинг. З одного боку, на мітинг вийшли прибічники територіальної цілісності України для того, аби не дати відбутись позачерговій сесії Верховної Ради АРК, на якій могло бути поставлене на голосування питання щодо відокремлення від України. З іншого боку, на мітинг також вийшли проросійські активісти, серед яких вже були привезені з РФ особи.

“ З початком військової операції з окупації Криму, також, було вбито кілька військових та цивільних осіб, до скоєння цих злочинів були причетні представники державних органів Російської Федерації або парамілітарні формування, підконтрольні РФ

В цей день 35 людей були поранені [1], двоє загинули. 26 лютого 2014 року від серцевого нападу помер Ігор Постний під час мітингу під будівлею Верховної Ради АРК [2]. Ознак тілесних ушкоджень у нього не було. 26 лютого 2014 року також загинула Валентина Корнеєва. За первинною інформацією повідомлялось, що її затоптав натовп [3]. Однак пізніше її чоловік повідомив, що вважає, що до її вбивства причетні молоді хлопці, які підтримували «Руское єдінство». Розслідування не ведеться ефективно [4].

З початком військової операції з окупації Криму, також, було вбито кілька військових та цивільних осіб,

до скоєння цих злочинів були причетні представники державних органів Російської Федерації або парамілітарні формування, підконтрольні РФ. В цей час загинули троє військовослужбовців і четверо цивільних осіб. Двоє військовослужбовців - України і Російської Федерації загинули під час збройного зіткнення, третій військовослужбовець, на момент вбивства, був військовополоненим. Решат Аметов став жертвою позасудової страти після викрадення самообороною 3 березня 2014 року. Марк Іванюк, україномовний студент, імовірно був убитий через українську мову представниками місцевої міліції. Едем Асанов і Біял Біялов загинули за нез'ясованих обставин, але є відомості, що вказують на насильницькі смерті з політичних мотивів.

“Відомо більш ніж про 20 випадків смертей у СІЗО Сімферополя, проте через відсутність системи незалежного моніторингу встановити причини цих смертей і їх точну кількість неможливо

У 2015-2016 роках відбулися ще п'ять смертей кримських татар, які носять характер побутових злочинів, однак, у зв'язку із загальною політикою окупаційної влади з переслідування кримських татар, існують підозри, що ці вбивства можуть мати політично вмотивований характер. За даними вбивствами на тепер не ведеться ефективне розслідування. Також в 2015-2016 роках мали місце три випадки самогубств в знак протесту проти дій окупаційної влади або в результаті дискримінаційних дій окупаційної влади.

Зафіксовані інші смерті осіб, які перебували під повним контролем де-факто влади, в першу чергу, ув'язнених. Як мінімум, один в'язень з Криму, який був переведений для відбування покарання на території Росії помер через ненадання йому медичної допомоги [4]. Відомо більш ніж про 20 випадків смертей у СІЗО Сімферополя, проте через відсутність системи незалежного моніторингу встановити причини цих смертей і їх точну кількість неможливо [5].

Посилаючись на те, що вона не є громадянкою РФ, медпрацівники "швидкої" відмовилися надавати їй екстрену допомогу коли стан її здоров'я був критичний “

В грудні 2015 року був зафіксований випадок, коли кримчанка з українським громадянством померла через те, що медичну допомогу не було надано. Посилаючись на те, що вона не є громадянкою РФ, медпрацівники "швидкої" відмовилися надавати їй екстрену допомогу коли стан її здоров'я був критичний [6]. Ця смерть стала наслідком дискримінаційної політики Росії по відношенню до осіб, які відмовилися від російського громадянства.

Таким чином, вбивства цивільного населення державними акторами не носять масовий характер, однак навіть одне вбивство цивільної особи є військовим злочином і серйозним порушенням гуманітарного права і прав людини. Крім того, хоча деякі випадки, розглянуті в даному розділі, не є

навмисними вбивствами з боку підконтрольних РФ структур і не виступають системною, спланованою практикою, де-факто влада Криму, реалізуючи певні військово-політичні маневри і проводячи дискримінаційну політику в тій чи іншій сфері, не могла не усвідомлювати, що це спричинить людські жертви. З цього випливає, що окупаційна влада несе відповідальність за смерті цивільного населення, викликані подіями або державною практикою, які є прямим наслідком анексії (напр., смерті через ненадання медичної допомоги в місцях несвободи).

“ Окупаційна влада несе відповідальність за смерті цивільного населення, викликані подіями або державною практикою, які є прямим наслідком анексії

Разом з цим жодне з описаних нижче вбивств не було розслідуване ефективно за весь період окупації. Відсутність будь-яких розслідувань за умисними або ненавмисними вбивствами мають ефект залякування цивільного населення. Окремо стоять випадки смертей, які побічно були викликані окупацією - самогубства на знак протесту, смерті ув'язнених або осіб, що належать до дискримінованих груп, у зв'язку з діями окупаційної влади. Розслідувань за цими смертям також не проводиться.

1.1 Вбивства, вчинені державними акторами РФ у зв'язку з окупацією Криму

Під час військової операції РФ із захоплення Криму загинуло двоє військових – один український і один російський. Згідно міжнародного гуманітарного права, ці смерті не є порушеннями, оскільки обидва загиблих є комбатантами, і вони брали участь у військових діях. Згідно праву прав людини, позбавлення життя можливе тільки за наявності загрози життю інших людей як необхідна самооборона. Для встановлення цього факту необхідне незалежне розслідування обох вбивств. Вбивство Сергія Кокуріна є порушенням українського та російського права.

Протягом 2014 року було задокументовано п'ять вбивств цивільних осіб, пов'язаних з викраденнями за політичними мотивами “

Протягом 2014 року було задокументовано п'ять вбивств цивільних осіб, пов'язаних з викраденнями за політичними мотивами. Три з п'яти загиблих є кримськими татарами. Станіслав Карачевський, який за фактом є військовим, на момент вбивства був військовополоненим, а отже й особою, яка перебуває під захистом за Женевською конвенцією III 1949 і його вбивство також є воєнним злочином. [9].

1. 18 березня 2014 року вбитий Сергій Кокурін

Сергій Кокурін, 1978 року народження, мешканець м. Сімферополь, військовослужбовець ЗСУ. На момент початку військової операції з анексії кримського півострова перебував у званні прапорщика. З літа 2013 року обіймав посаду начальника складу 13-го фотограметричного центру Головного управління оперативного забезпечення Збройних Сил України в Сімферополі. Був убитий 18 березня 2014 року під час штурму фотограметричного центру окремою ротою спецназу ФСБ РФ під командуванням полковника ФСБ Ігоря Гірка [10]. На момент початку штурму Кокурін знаходився на спостережній вежі автопарку частини.

“ Український військовослужбовець був убитий двома кулями калібру 5,45, випущеними з автомата Калашникова. Напрямок пострілу – знизу вгору

В МВС Криму заявили, що його застрелив якийсь невідомий снайпер, що знаходився у вікні недобудованої будівлі біля частини, який нібито стріляв і по представниках «кримської самооборони». Однак, цю версію спростовують дані судово-медичної експертизи, згідно яких український військовослужбовець був убитий двома кулями калібру 5,45, випущеними з автомата Калашникова. Напрямок пострілу – знизу вгору [11]. Також під час штурму були поранені ще двоє українських офіцерів. За словами військовослужбовців, які охороняли фотограметричний центр, весь район

навколо частини протягом трьох днів перед штурмом був оточений «кримською самообороною» та російськими військовими. Спостережна вежа, де був убитий прапорщик Кокурін, обстрілювалась з нижньої точки. Це підтверджують кульові отвори в обшивці вежі. Особи, причетні до вбивства Кокуріна, так і не були затримані [12].

2. 18 березня 2014 року вбитий Руслан Казаков

33-річний мешканець Волгоградської області, також загинув під час штурму фотограметричного центру, як і Сергій Кокурін.

Проросійські ресурси наполягають, що він приїхав «для забезпечення безпеки під час проведення референдуму» та був убитий під час патрулювання вулиці Кубанської в Сімферополі “

Тільки Руслан Казаков виступав на боці російських військових [13]. Проросійські ресурси наполягають, що він приїхав «для забезпечення безпеки під час проведення референдуму» та був убитий під час патрулювання вулиці Кубанської в Сімферополі [14].

3. 15 березня 2014 року знайдений мертвим викрадений Решат Аметов

15 березня Решат Аметов, кримський татарин, викрадений «самообороною» 3 березня 2014 року, був знайдений мертвим в полі села Земляничне

Білогорського району за слідами жорстоких тортур (все тіло було в синцях та ножових пораненнях, руки закуті в наручники, виколоті очі, рот обмотаний скотчем, на голові пластиковий пакет) [15]. Причиною смерті стало проникаюче колото-ріжуче поранення ножом в око. Опис також є в Главі 2.

4. 20 березня 2014 року вбитий Марк Іванюк

Марк Іванюк, 16-річний україномовний студент, мешкав в Рівненській області, у 2012 році переїхав на постійне місце проживання до с. Оленівка Чорноморського району Криму. Вночі 20 березня 2014 року хлопець разом з другом повертався додому після дискотеки. За версією російських правоохоронних органів, Марка збив чорний джип. Однак, як стверджує мати Іванюка, Марка було вбито співробітниками міліції. Мати загиблого заявила, що тієї ночі молоді люди вирішили зупинити попутну машину, аби дістатись додому, оскільки їм було далеко йти, а на вулиці стояв туман. У червоних «Жигулях», що зупинились, виявились співробітники міліції, які, ймовірно, вбили Іванюка.

“Тетяна Іванюк вважає, що друга Марка Іванюка залякали співробітники правоохоронних органів, які вбили її сина за його українську мову

Єдиний свідок того, що відбулось, друг Марка, стверджує, що не пам'ятає, що сталося після того, як вони зупинили автомобіль, однак, коли він прийшов до тям, побачив Іванюка, який лежав у калюжі крові. Між

тим, Тетяна Іванюк вважає, що друга Марка Іванюка залякали співробітники правоохоронних органів, які вбили її сина за його українську мову. Характерні сліди на тілі Іванюка також спростовують офіційну версію де-факто правоохоронців: у хлопця були сліди побоїв на ступнях та лобі [16]. Інформації про результати розслідування немає.

5. 6 квітня 2014 року вбитий Станіслав Карачевський

Майор Станіслав Карачевський, 1981 року народження, уродженець Запорізької області. Обіймав посаду начальника оперативного штабу відділення штабу 10-ї Сакської окремої морської авіаційної бригади (в/ч А1100) Військово-Морських сил ЗСУ. Карачевський був убитий в гуртожитку селища Новофедорівка 6 квітня 2014 року російським сержантом Євгеном Зайцевим. На початку квітня персонал Сакської військової бази, до якого відносився Карачевський, чекав відправки на материкову частину України. Біля захопленого армією РФ КПП почався конфлікт між озброєними російськими військовослужбовцями та майором Карачевським і капітаном Ярмоленком, які не були озброєні.

В будівлі гуртожитку Карачевського наздогнав та застрелив двома пострілами впритул (в груди та в око) молодший сержант Євген Зайцев “

В результаті конфлікту росіяни побігли за українськими військовими. В будівлі гуртожитку Карачевського наздогнав та застрелив двома пострілами впритул

(в груди та в око) молодший сержант Євген Зайцев [17]. Ярмоленку вдалось сховатись. Однак його знайшли, побили та відвезли до Севастополя для проведення допитів (був звільнений 11 квітня). За повідомленнями свідків, в той часовий проміжок, коли був вбитий Карачевський, в коридорах гуртожитку було чути вибухи та постріли. На місце події виїжджали представники де-факто міліції, військової прокуратури та російського Слідчого комітету. За версією де-факто правоохоронних органів Криму, Зайцев застрелив Карачевського з метою самооборони. В березні 2015 року він був засуджений російським судом до двох років позбавлення волі [18].

6. 6 жовтня 2014 року знайдений мертвим Едем Асанов

Едем Асанов мешкав в м. Саки, працював в Євпаторії рятівником в санаторії. 6 жовтня 2014 року він був знайдений повішеним у покинутому санаторії на околиці Євпаторії.

“ У 2017 році КримSOS отримала нові відомості, які підтверджують факт насильницького зникнення і насильницької смерті Едема Асанова.

Перед зникненням останній раз його бачили 29 вересня на автостанції Євпаторії. Тіло висіло в зашморгу близько тижня. «Кримськотатарський ресурсний центр» опублікував інформацію про те, що на тілі Асанова були сліди тортур [19]. Родичі Асанова в останній момент перенесли похорон на ранній час. Це не дозволило

правозахисникам точно встановити, чи були на тілі сліди насильства. На похорон загиблого приїхала велика кількість людей з усього Криму [20]. У 2017 році КримSOS отримала нові відомості, які підтверджують факт насильницького зникнення і насильницької смерті Едема Асанова. З метою безпеки осіб, які надали інформацію, деталі цих даних не публікуються.

7.14 жовтня 2014 року знайдений мертвим Білял Білялов

Білял Білялов, студент першого курсу Кримського інженерно-педагогічного інституту, мешкав у м. Сімферополь. Білялов та його друг, студент Артем Дайрабеков, зникли 13 жовтня 2014 року. Останній раз їх бачили на стадіоні одного з сімферопольських вишів під час футбольного матчу, після цього зв'язок з ними обірвався, телефони були відключені. Ввечері 14 жовтня 2014 року Білял Білялов був знайдений мертвим на околиці Сімферополя. Разом з ним у важкому стані знайшли Артема Дайрабекова.

Причини смерті вказуються різні – за інформацією голови фонду «Крим» у Польщі Різи Асанова, на тілі Білялова були чисельні колото-різані рани, Дайрабеков також був поранений

“

Причини смерті вказуються різні – за інформацією голови фонду «Крим» у Польщі Різи Асанова, на тілі Білялова були чисельні колото-різані рани, Дайрабеков також був поранений. Сам Артем Дайрабеков відкидає

факт поранень та насильницької смерті свого друга, стверджує, що причиною стало отруєння курильними сумішами [21]. Разом з тим, до КримSOS надійшла інформація, яка свідчить про насильницький характер смерті Білялова та причетності до його викрадення та вбивства де-факто влади. З метою безпеки третіх осіб дана інформація не публікується.

1.2 Випадки смертей з побутових причин або вбивств, за якими відсутнє ефективне розслідування

Випадки смертей, що стались у 2015-2016 роках, носять характер побутових злочинів, однак у зв'язку з політикою окупаційної влади, спрямованою на переслідування нелояльних груп населення, та відсутність будь-яких ефективних розслідувань за цими випадками та злочинами в деяких з них можуть бути порушення прав людини. За всіма ними необхідне ретельне незалежне розслідування.

8. Після 2 серпня 2014 року зник Лемар Алядінов, знайдений мертвим у 2014 році

Кримський татарин Лемар Алядінов (громадянин Узбекистану), проживав в Узбекистані, пропав безвісти в Криму влітку 2014 року. З початку 2014 року працював в Ялті на будівництві, постійно тримав зв'язок з родиною в Узбекистані. Останній раз дзвонив сім'ї 2

серпня 2014 року. У ході розмови сказав, що у нього все добре, і він планує до нового року повернутися додому в Узбекистан. Після цієї дати зв'язок з Лемаром пропав [22]. У жовтні 2017 року родичі Лемара отримали повідомлення, що його тіло було знайдено в 2014 році і поховано. Двоюрідна сестра впізнала його по фото. Поки що ніякої інформації про те, чи було це навмисне вбивство або природна смерть і які причини смерті невідомі.

9. 26 червня 2015 року знайдений мертвим Мухіддін Качок

Кримський татарин Мухіддін Качок, 1955 року народження, мешкав в с. Чайкіно Джанкойського району, займався сільським господарством. 26 липня 2015 року був убитий в рідному селі. Коли загиблий повертався додому, його покликали троє чоловіків, що мешкали по сусідству. За словами родичів, він їх не знав, однак підійшов.

Один з трьох молодих чоловіків, який виявився колишнім злочинцем, був затриманий, але за 2 дні звільнений “

Через деякий час, в той же день, до дружини прийшов один з них та сказав, що її чоловік п'яний. Коли минула майже доба, дружина пішла шукати чоловіка та знайшла його тіло з травмою в області скроні. Син убитого викликав поліцію. Один з трьох молодих чоловіків, який виявився колишнім злочинцем, був затриманий, але

за 2 дні звільнений. Інформація про цей злочин стала широко відомою лише у вересні у зв'язку зі вбивством Селімова та Ібрагімова та подальшого зникнення Арісланова [23].

10. 29 серпня 2015 року знайдений мертвим Мемет Селімов

11. 29 серпня 2015 року знайдений мертвим Осман Ібрагімов

Мемет Селімов та Осман Ібрагімов мешкали на території Мирновської сільради Сімферопольського району, громадською діяльністю не займались. 21 серпня 2015 року Мемет Селімов повідомив батьків, що їде до свого друга Османа Ібрагімова. За деякий час батьки не змогли зв'язатись з ним по телефону, пізніше телефон було вимкнено. Селімов зник разом з Ібрагімовим. Тіла були знайдені 29 серпня закопаними неподалік від кафе в с. Богданівка під Сімферополем. На трупах були сліди ножових поранень [24].

12. 9 червня 2016 року знайдений мертвим Джохар Мелясанов

Джохар Мелясанов, студент 3 курсу ТНУ ім. Вернадського, родом з с. Насипне поблизу м. Феодосія. 4 червня 2016 року Джохар Мелясанов зник. Хлопець вийшов з гуртожитку та не повернувся. За словами однокурсників, Джохар був вдягнений в спортивний

одяг та мав із собою рюкзак. 8 червня кримська поліція відмовилась приймати у родичів заяву про його зникнення. 9 червня тіло хлопця було знайдене в морзі Ялти [25]. За офіційною версією, Мелясанов зірвався зі скелі: рятівники знайшли його тіло 4 червня у підніжжя г. Ай-Петрі [26].

1.3 Самогубства в знак протесту проти дій окупаційної влади або в результаті дискримінаційних дій де факто влади

Відомі три випадки політично мотивованих самогубств, що сталися в результаті протесту проти дій окупаційної влади або були викликані дискримінаційними діями де-факто органів влади.

13. 5 квітня 2016 року знайдений мертвим Енвер Ісмаїлов

60-річний кримський татарин Енвер Ісмаїлов мешкав в с. Краснофлотське Советського району. Ввечері 4 квітня 2016 року Ісмаїлов пішов на насосну станцію Північно-Кримського каналу та не повернувся. Його обгоріле тіло було знайдене 5 квітня. Поруч з тілом був знайдений кримськотатарський прапор. Члени Меджлису припускають, що могло мати місце самоспалення [27].

14. 10 жовтня 2015 року знайдений мертвим Бекір Небієв

Бекір Небієв, батько оператора кримськотатарського каналу АТР Ескендера Небієва. Він був знайдений мертвим в зеленому масиві одного з мікрорайонів Сімферополя. Цьому передувала низка подій. Ескендер Небієв проходив в якості обвинуваченого у «справі 26 лютого» (див. Главу 4). В цей період також помер батько Бекіра й Бекір Небієв переніс мікроінсульт. Після цього він почав регулярно викликати додому «швидку допомогу», але лікарі, що приїжджали за викликом, вважали, що в нього задовільний стан здоров'я, і він не потребує госпіталізації. Сам Бекір вважав, що лікарі не надають йому належної медичної допомоги.

“ Протягом двох тижнів Небієв був у розшуку, розшук проводився як спецоперація, місце компактного проживання кримських татар – Фонтани – було заблоковане протягом декількох днів. 10 жовтня його тіло знайшли в лісосмузі, поруч з тілом була знайдена рушниця

Ймовірно, 26 вересня на території підстанції «швидкої допомоги» Небієв застрелив з рушниці 2 медиків, ще двох поранив, після чого залишив місце злочину на автомобілі. Протягом двох тижнів Небієв був у розшуку, розшук проводився як спецоперація, місце компактного проживання кримських татар – Фонтани – було заблоковане протягом декількох днів. 10 жовтня його

тіло знайшли в лісосмузі, поруч з тілом була знайдена рушниця. При цьому версії кримських правоохоронних органів відрізняються: за версією МВС Росії тіло було знайдене співробітниками ДАІ під час патрулювання, у Слідчому комітеті стверджують, що його помітили діти, які повідомили в поліцію. Російська судово-медична експертиза встановила, що Бекір Небієв покінчив життя самогубством [28].

15. 4 вересня 2016 року року помер экс-заступник мера Ялти Олександр Стрекалін

Місцева влада ухвалила рішення знести кафе, яке орендував Олександр Стрекалін, власник бізнесу. «Нова газета» повідомила, що за два тижні до знесення переможцем конкурсу з благоустрою пляжу стала компанія ТОВ «Ягуар», створена в 2015 році. Олександр Стрекалін доводив, що згідно із законом місцева влада не мала права зносити кафе і розривати договір оренди.

«Будьте людьми! Мені що зробити, щоб ви нас почули? Спалити себе?» І тоді один із поліцейських так і сказав Іди і спали». Чоловік розвернувся і пішов до пам'ятника Горькому. І ніхто не пішов за ним - мене тримали

Кілька разів приходили демонтувати кафе, кожен раз були сутички з міліцією. Дружина Олександра так описує самоспалення: «Пам'ятаю, чоловік крикнув: «Будьте людьми! Мені що зробити, щоб ви нас почули?»

Спалити себе?» І тоді один із поліцейських так і сказав «Іди і спали». Чоловік розвернувся і пішов до пам'ятника Горькому. І ніхто не пішов за ним - мене тримали. Потім пролунали крики» [29] Влада виправдовувала своє рішення зміною законодавства в зв'язку набранням чинності законодавства РФ.

Глава 2. Насильницькі зникнення

З початку анексії Криму в лютому 2014 насильницькі зникнення стали системною практикою окупаційної влади. За цей період не менше 44 осіб були піддані насильницьким зникненням, з них 19 були звільнені, 16 до цього часу не знайдені та вважаються зниклими без вісті, 6 знайдені мертвими, 2 людини були виявлені у місцях несвободи та згодом засуджені за політично мотивованими кримінальними справами, 1 людина була екстрадована Російською Федерацією за запитом Республіки Узбекистан. У 38 випадках є факти, що вказують на причетність до викрадень російських силових структур або підконтрольних їм парамілітарних формувань. Детальна інформація та опис усіх випадків представлені у звіті КримСОС «Насильницькі зникнення в Криму за період анексії Російською Федерацією, 2014-2016» [1]. Випадки смертей описані в Главі 1.

Відсутність будь-яких ефективних розслідувань, загальна системна практика викрадень де-факто владою та відношення жертв до переслідуваних груп змушує презюмувати залученість держави у ці злочини

“

Дана глава включає тільки випадки насильницьких зникнень, що відбулись у зв'язку з анексією Криму, та в яких є факти або обґрунтовані підозри щодо участі державних органів РФ або підконтрольних їм груп. Слід відзначити, що за рядом випадків на даний

момент немає прямих фактів, що підтверджують участь державних органів РФ у цих злочинах. Однак, відсутність будь-яких ефективних розслідувань, загальна системна практика викрадень де-факто владою та відношення жертв до переслідуваних груп змушує презюмувати залученість держави у ці злочини.

Для цілей цього звіту насильницькі зникнення визначені відповідно до Конвенції ООН про насильницькі зникнення 2006 як зухвалі злочини, що містять всі три обов'язкові компоненти: 1) арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в іншій формі; 2) скоєне державними органами або підконтрольними групами; 3) відмова/приховування факту позбавлення волі [2]. У цьому звіті терміни «насильницьке зникнення», «зникнення» та «викрадення» використовуються як синонімічні.

“ Для цілей цього звіту був обраний термін у 2 дні для незаконних затримань без висування обвинувачення та 7 днів для затримання в межах наступного кримінального провадження

За вказаний період також були зафіксовані чисельні випадки незаконних затримань та арештів, які відбувались без елементів викрадень (детальна інформація представлена в главі 5). Однак, зважаючи на дані порушення на фоні військової операції, часто межа між викраденнями та незаконними затриманнями є розмитою. Багатьох людей незаконно затримували та/або викрадали, але за 1-3 дні ставало відомим

їх місцезнаходження, або їх звільняли/переводили у статус звинувачених у кримінальних справах (наприклад, Олег Сенцов, Олександр Кольченко, Генадій Афанасьєв та інші). Для цілей цього звіту був обраний термін у 2 дні для незаконних затримань без висування обвинувачення та 7 днів для затримання в межах наступного кримінального провадження. Якщо протягом цих термінів родичів не було проінформовано про затримання та мали місце інші елементи насильницьких зникнень, злочин класифікується як насильницьке зникнення та включається до цієї глави. Важливо звернути увагу, що до звіту включені також випадки насильницьких зникнень, коли жертви були звільнені. Факт звільнення/виявлення жертви не змінює факту скоєння злочину.

В Російській Федерації були порушені кримінальні справи за фактами зникнення 10 із 42 згаданих випадків викрадень “

За даними КримСОС, станом на кінець вересня 2017 на території материкової частини України порушені кримінальні справи за фактом викрадення 42 осіб. Розслідування у 40 справах веде Головне управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополі, процесуальне керівництво розслідуванням здійснює Прокуратура АР Крим. Розслідуванням у 2 справах (Василь Черниш, Ескендер Ібраїмов) займаються управління Національної поліції у м. Києві та Вінницькій області відповідно. За інформацією КримСОС, в Російській Федерації були порушені кримінальні справи

за фактами зникнення 10 із 42 згаданих випадків викрадень. Пізніше 6 проваджень були призупинені у зв'язку з невстановленням осіб, що підлягають притягненню в якості обвинувачених. Щодо двох осіб уповноважені слідчі органи РФ прийняли рішення про відмову у порушенні кримінальної справи. За жодною зі справ не встановлено місцезнаходження викрадених осіб або їхній стан, не виявлені особи, які можуть бути причетні до скоєння насильницьких зникнень, та немає інших значимих результатів розслідування [3]. Таким чином, необхідно констатувати, що РФ не проводить ефективного розслідування викрадень.

За характером злочинів виділяються два періоди здійснення викрадень в Криму: (1) березень – травень 2014 та (2) червень – грудень 2016. Між собою ці періоди істотно відрізняються характеристиками суб'єктів злочинів, потерпілих, а також об'єктивною стороною даних правопорушень.

2.1. Насильницькі зникнення під час операції РФ з анексії Криму: березень – травень 2014

В період з кінця лютого по травень 2014 насильницькі зникнення здійснювались в рамках операції РФ з анексії півострова як системні та сплановані дії. Пропаганда в Криму та про Крим використовувалась поряд зі збройними силами для внутрішньої та

зовнішньої легітимації анексії та створення видимості, що всі жителі Криму хочуть змін. На півострові «загрозу» цій операції складали активісти, українські військовослужбовці та журналісти. Оскільки вони висвітлювали та піддавали розголосу все, що відбувалось, військова операція та пропаганда переставали бути таємними. Більш того, своїми діями вони здійснювали прямий опір анексії, впливаючи на настрої та інформаційне поле в Криму та за межами Криму. Саме тому вони стали об'єктами для репресивної політики з боку РФ та підконтрольних структур: були сплановані та системно здійснювались масові довільні затримання, викрадення, вбивства, тортури. Метою даної практики системних порушень прав людини було залякування та нейтралізація активістів.

Метою даної практики системних порушень прав людини було залякування та нейтралізація активістів “

В цей період на території Криму було викрадено 25 осіб, з яких 21 – проукраїнські цивільні громадські активісти, 2 – журналісти та 2 – військовослужбовці Збройних Сил України. 19 з 21 випадку викрадень активістів відбулись з 3 по 16 березня 2014. На даний час 5 осіб, викрадених в цей період, залишаються не знайденими. Один зниклий – Решат Аметов – став жертвою позасудової страти.

Всі випадки викрадень, скоєні в цей період, мають характер спланованої операції. Викрадення

здійснювались збройними силами РФ, підконтрольними РФ парамілітарними структурами, співробітниками управлінь внутрішніх справ в Криму, співробітниками спецпідрозділу «Беркут». При цьому представники вищезгаданих структур діяли спільно. У всіх випадках викрадень даного періоду є факти, що вказують на причетність перерахованих вище акторів. В тому числі, є інформація, що накази про затримання та викрадення віддавались де-факто вищими посадовими особами самопроголошених органів в Криму. Так, відомо, що наказ про викрадення Андрія Щекуна та Анатолія Ковальського був відданий Сергієм Аксьоновим Сергію Цекову з метою завадити проведенню проукраїнських мітингів [4]. Імовірно, подібні накази віддавались і відносно викрадень інших активістів або як загальна вказівка щодо придушення проявів проукраїнських настроїв та блокування будь-яких дій активістів.

“Є інформація, що накази про затримання та викрадення віддавались де-факто вищими посадовими особами самопроголошених органів в Криму

Разом з тим, в цей період викрадення супроводжувались довільними затриманнями активістів (наприклад, Геннадій Балашов, Олег Балабанов, Павло Бабарига, Станіслав Єрмаков, Сергій Дуб, Євген Мельничук, Тетяна Ткаченко, отець Микола Квіч та інші). Також мали місце погрози та замаху на викрадення (Ігор та Олена Кирющенки, Сергій Ковальський, Євген Мельничук), залякування (Олександра Дворецька).

Викрадення часто вчинялись відкрито в публічних місцях та в присутності свідків. До всіх жертв застосовувались тортури та/або негуманні види поводження та покарання. Часто викрадення виглядало як затримання, однак факти затримань приховувались, родичів не було проінформовано про факти затримання, місцезнаходження та стан викрадених, підстави для затримання не повідомлялись, були відсутні звинувачення, жодні рішення щодо взяття під варту державними органами не виносились. Багато осіб, що стали жертвами насильницьких зникнень навесні 2014, згодом були звільнені. Звільнення в усіх випадках відбувались шляхом неформальних перемовин та особистих зв'язків. Усі звільнені виїхали на материкову частину України, побоюючись подальших переслідувань. Більшість з цих людей до цього часу не вїжджали до Криму, оскільки вважають загрозу для свого життя та безпеки реальною.

1. 3 березня 2014 викрадений Решат Аметов, знайдений мертвим 15 березня 2014

З початку окупації Решат Аметов відкрито демонстрував протест по відношенню до анексії півострова. 3 березня 2014 він вийшов на одиночний пікет проти окупації на площі Леніна біля будівлі Ради Міністрів АРК. Наприкінці акції три особи підійшли до Аметова на площі Леніна, після невеликої сутички при чисельних свідках схопили його та з застосуванням сили посадили до автомобіля [5]. 15 березня Решат Аметов був знайдений мертвим в полі села Земляничне

Білогорського району. На тілі були присутні сліди жорстоких тортур (все тіло було у синцях та ножових пораненнях, руки заковані в наручники, виколоті очі, рот замотаний скотчем, на голові пластиковий пакет [6]. Причиною смерті стало проникаюче колото-ріжуче поранення ножом в око.

2. 7 березня 2014 викрадений Іван Бондарець, не знайдений до цього часу

3. 7 березня 2014 викрадений Валерій Ващук, не знайдений до цього часу

Іван Бондарець та Валерій Ващук, мешканці м. Рівне, брали участь в протестах на Майдані Незалежності у складі 40-ї сотні самооборони. У березні 2014 Іван Бондарець та Валерій Ващук поїхали до Сімферополя, щоб підтримати місцевих активістів, поїздка була спланованою. Останній раз вони вийшли на зв'язок з родичами вранці 7 березня, в день прибуття, та повідомили, що на вокзалі їх затримали для перевірки документів співробітники міліції, однак скоро їх відпустили. Після цього активісти вийшли на зв'язок лише один раз. Через декілька годин родичі спробували зв'язатись з ними, однак телефон вже був вимкнений. З 7 березня 2014 інформація щодо долі та місцезнаходження Івана Бондарця та Валерія Ващука повністю відсутня [7].

**4. 9 березня 2014 викрадений Андрій Щекун,
звільнений 20 березня 2014**

**5. 9 березня 2014 викрадений Анатолій Ковальський,
звільнений 20 березня 2014**

Андрій Щекун та Анатолій Ковальський – координатори руху «Євромайдан Крим». 9 травня 2014 в день запланованих мітингів проти окупації Криму та на честь 200-річчя Тараса Шевченка, за організацію та проведення яких відповідали Щекун та Ковальський, вони були викрадені дружинниками «Руского єдінства» на пероні сімферопольського вокзалу. Дружинники передали Щекуну та Ковальського співробітникам міліції, при цьому до викрадених була застосована сила.

Наказ про затримання активістів був відданий Сергієм Аксьоновим Сергію Цекову з метою завадити проведенню проукраїнських мітингів “

В той же день, за інформацією джерела з партії «Руское єдінство», стало відомо, що наказ про затримання активістів був відданий Сергієм Аксьоновим Сергію Цекову з метою завадити проведенню проукраїнських мітингів [8]. Протримавши Щекуну та Ковальського в офісі «Руского єдінства» нетривалий час, їх на машині Ковальського (машину згодом незаконно присвоїли) вивезли в район Чонгару, де 11 днів тримали в підвалі в умовах, що принижують людську гідність, та застосовували тортури [9]. 20 березня 2014 Андрій Щекун та Анатолій Ковальський були звільнені на

адміністративному кордоні з Кримом. На момент їх звільнення в ув'язненні в тому ж місці залишалось не менше 5 осіб. Обидва активісти з того часу не повертались до Криму та на даний час мешкають на території материкової частини України. Син Анатолія Ковальського Сергій, який також був координатором руху «Євромайдан Крим», 11 березня був змушений виїхати з півострова після отримання інформації про підготовку його викрадення. За декілька днів до цього Сергію поступали погрози фізичної розправи [10].

6. 9 березня 2014 викрадений Владислав Поліщук, звільнений 25 березня 2014

7. 9 березня 2014 викрадений Сергій Ткачук, звільнений 25 березня 2014

Обидва активісти – учасники Євромайдану, приїхали до Криму для участі в акції на честь 200-річчя Тараса Шевченка 9 березня 2014 в Севастополь з двома іншими активістами. Після мітингу на орендованій квартирі відбувся обшук та арешт. 10 березня 2014 ввечері відбувся суд за звинуваченням в хуліганстві, і в залі суду їх випустили. Після цього, на виході з райвідділу їх затримала «севастопольська самооборона» та протягом 15 днів утримувала на території військової частини. 25 березня 2014 їх відпустили без пояснень [11].

8. 9 березня викрадена Олександра Рязанцева, звільнена 11 березня 2014

9. 9 березня викрадена Катерина Бутко, звільнена 11 березня 2014

10. 9 березня викрадена Олена Максименко, звільнена 11 березня 2014

11. 9 березня викрадений Олесь Кромпляс, звільнений 11 березня 2014

12. 9 березня викрадений Євген Рахно, звільнений 11 березня 2014

9 березня 2014 в Армянську на в'їзді в Крим на КПП озброєні люди зупинили два автомобілі. В одному автомобілі знаходились активістки Автомайдану Олександра Рязанцева та Катерина Бутко. До Криму дівчата прямували для того, щоб передати українським військовим листи зі словами підтримки та на власні очі побачити те, що відбувалось [12]. В іншому автомобілі знаходились журналістка Олена Максименко, київський фотокореспондент-фрілансер Олесь Кромпляс та водій машини Євген Рахно [13]. Обидві машини обшукували, конфіскували техніку, погрожували, знущались, допитували, застосовували тортури. Бутко ідентифікувала співробітників «Беркуту» серед осіб, що утримували її та Рязанцеву. Зі слів Олени Максименко, серед осіб, які здійснювали їх затримання, були солдати

строкової служби з РФ. Знущання тривали близько 12 годин [12,13, 14]. Після цього їх відвезли до будівлі СБУ м. Севастополя. 11 березня 2014 всіх затриманих відпустили. Вилучену коштовну фототехніку не повернули.

13. 11 березня викрадений Михайло Вдовиченко, звільнений 20 березня 2014

Михайло Вдовиченко – сімферопольський активіст, під час окупації Криму надавав допомогу українській армії, брав участь в мирних акціях протесту проти анексії півострова. 11 березня по дорозі на український мітинг на Вдовиченка напала група людей з палицями. Активіста відвели до офісу партії «Руское єдінство». Звідти Михайла Вдовиченка перевезли до підвалу районного сімферопольського військомату, де активіста допитували, застосовуючи тортури та психологічний тиск. 20 березня Вдовиченка звільнили разом з іншими активістами. На даний час Михайло Вдовиченко мешкає на території материкової частини України [15].

14. 11 березня викрадений Юрій Шевченко, звільнений 20 березня 2014

На відміну від більшості жертв викрадень, Юрій Шевченко – аполітична людина, який не був активістом. 11 березня 2014 він приїхав до Сімферополя в гості до друга. На вокзалі його одразу ж затримали представники «самооборони» в цивільному, прийнявши

за проукраїнського активіста. Із застосуванням грубої сили Шевченка заштовхали на підлогу легкової машини, в автівці йому відрізали частину вуха. Юрія привезли у невідоме місце, де його протримали до 20 березня. Під час затримання Юрія катували, прострелили обидві ноги, постійно били, допитували, не годували та не дозволяли ходити в туалет [16]. Юрій Шевченко був звільнений 20 березня 2014.

**15. 11 березня 2014 викрадений Олександр Філіпов,
звільнений 26 березня 2014**

Старший лейтенант Олександр Філіпов, в/ч 1956, Сімферополь, зник 11 березня. Військовослужбовець пішов на обід та не повернувся. За інформацією свідків, Олександра Філіпова затримали невідомі озброєні люди. В квартирі старшого лейтенанта Філіпова було проведено обшук, в ході якого вилучено телефон, фотоапарат, ноутбук та ряд інших електронних носіїв інформації [30]. Звільнений 26 березня на Чонгарі [17].

16. 13 березня 2014 викрадений Олексій Гриценко, звільнений 20 березня 2014

17. 13 березня 2014 викрадений Сергій Супрун, звільнений 20 березня 2014

18. 13 березня 2014 викрадена Наталя Лук'янченко, звільнена 20 березня 2014

Активісти Автомайдану Олексій Гриценко, Сергій Супрун та Наталя Лук'янченко в березні 2014 возили допомогу українським військовим в Криму. У ніч з 13 на 14 березня в Сімферополі їх почали переслідувати, після чого затримали. Гриценка, Супруна та Лук'янченко доставили до сімферопольського військомату, де їх катували та утримували в нелюдських умовах: допитували, били, погрожували, ображали, не годували. Через добу Олексія Гриценка перевезли до Севастополя, там тортури припинились. Супрун та Лук'янченко залишились в Сімферополі: протягом всього часу утримання вони піддавались жорстокому поводженню та тортурам. В Сімферополі їх утримували у військоматі, в банному комплексі, де з ними утримували і інших людей [18]. За словами Сергія Супруна, їх викрадення здійснювали казаки, «самооборона» та «Беркут», згодом викрадених передали співробітникам ГРУ РФ [19]. Наталя Лук'янченко повідомила, що командування людьми, які їх утримували, здійснював Ігор Безлер [20]. 16 березня, в день референдуму, була імітація розстрілу.

20 березня всіх трьох звільнили біля блокпосту на Чонгарі [21].

19. 14 березня 2014 викрадений Максим Кривиденко, звільнений 20 березня 2014

Активіст Майдану Максим Кривиденко був викрадений 14 березня 2014 року біля вокзалу м. Сімферополь учасниками «самооборони» [22], Максим утримувався в сімферопольському військоматі разом з групою Олексія Гриценка. За словами Сергія Супруна, Кривиденка привели до сусідньої камери 14 березня, на наступний день після затримання їхньої групи. Над Максимом знущались більше за інших: біля трьохсот разів вистрелили з травматичної зброї, проводили по голові штик-ножем, били, примушували виконувати фізичні вправи з травмованими ногами [23]. Кривиденка звільнили 20 березня [24].

20. 15 березня 2014 викрадений Василь Черниш, не знайдений до цього часу

Василь Черниш, колишній співробітник СБУ, взимку 2013-2014 був активним учасником київського Автомайдану. Після початку російської військової інтервенції Черниш повернувся до Севастополя, надавав допомогу українським військовим. Напередодні зникнення він допомагав зі звільненням викрадених «самообороною» активісток Автомайдану Олександри Рязанцевої та Катерини Бутко. 15 березня

сусідка Черниша бачила, як його забрали з власної квартири співробітники міліції. З того часу про нього нічого не відомо [25].

**21. 16 березня 2014 викрадений Ярослав Пілунський,
звільнений 20 березня 2014**

**22. 16 березня 2014 викрадений Юрій Грузінов,
звільнений 20 березня 2014**

Ярослав Пілунський та Юрій Грузінов – оператори творчого об'єднання «Вавилон 13». 4 березня 2014 вони приїхали до Криму для зйомок документального фільму. Крім того, Пілунський планував вивезти батька на материкову Україну. 16 березня Ярослава Пілунського та Юрія Грузінова викрали з виборчої дільниці в Сімферополі, на якій відбувалось «голосування» за відокремлення півострова від України, де вони були присутні як журналісти. Застосовуючи силу, озброєні представники «самооборони» вивели операторів з дільниці та посадили в різні машини. Після допиту в штабі Пілунського та Грузінова готові були відпустити, однак з'ясувалось, що Пілунський – син депутата Верховної Ради АРК, який виступав проти кримського «референдуму». Після цього потерпілих перевезли до сімферопольського військомату [26]. Операторів кинули до різних «камер» (холодні приміщення без вікон, повністю оздоблені кахлями). Протягом 5 днів їх били та безсистемно допитували представники «самооборони Криму», погано годували.

20 березня Ярослава Пілунського та Юрія Грузінова звільнили на Чонгарі [27]. На даний час Пілунському заборонений в'їзд до РФ.

23. 23 березня 2014 викрадений В'ячеслав Дем'яненко, звільнений 3 квітня 2014

Начальник Центру інформаційно-психологічних операцій Військово-Морських сил Збройних сил України, капітан 2-го рангу В'ячеслав Дем'яненко 23 березня був викрадений невідомими в цивільному з військової частини (м. Севастополь). Протягом 11 діб Дем'яненка утримували в одиночній камері, здійснювали психологічний тиск з метою змусити капітана до переходу на бік збройних сил РФ (залякували, пропонували високу зарплатню та житло). В результаті переговорів української та російської сторін Дем'яненко був звільнений 3 квітня 2014 на Чонгарі [28].

24. 26 травня 2014 викрадений Тимур Шаймарданов, на знайдений до цього часу

25. 30 травня 2014 викрадений Сейран Зінедінов, не знайдений до цього часу

Тимур Шаймарданов та Сейран Зінедінов – співзасновники кримської організації «Український дім». Обидва активісти мешкали в Сімферополі, допомагали заблокованим українським військовим частинам, брали участь в акціях проти анексії Криму. Шаймарданов (є

казанським татариним) зник 26 травня в Сімферополі: вийшов з дому та не повернувся. Пошуками Шаймарданова зайнявся його друг та соратник Сейран Зінедінов. 30 травня він зустрівся з дружиною Шаймарданова в районі Строгановки неподалік від свого будинку, після зустрічі попрямував додому, але не дійшов близько 500 метрів. За словами його родичів, на відео з камери спостереження АЗС видно, як біля активіста зупинилось авто, червоний «Daewoo Lanos», до якого його примусово посадили [29].

2.2. Насильницькі зникнення в період анексії: червень 2014 – грудень 2016

З червня 2014 практика насильницьких зникнень стає частиною репресивної політики РФ проти нелояльного населення в Криму – кримських татар та жителів Криму з проукраїнською позицією. Супутнім мотивом викрадень в цей період виступає приналежність кримських татар до певної етнічної та релігійної групи. Про це свідчить той факт, що серед викрадених кримських татар виявились ті, які не були залучені до спротиву анексії. За цей період 11 кримських татар були викрадені або зникли, і їх доля залишається невідомою, 5 людей були знайдені мертвими (випадки смертей описані в Главі 1). Жоден зі зниклих та викрадених не був знайдений живим, за жодним з випадків не проведено ефективне розслідування.

В цьому контексті насильницькі зникнення посідають особливе місце в репресивній політиці. Не зважаючи на те, що де-факто влада не вдається до практики масових насильницьких зникнень, вони використовуються як найпотужніший інструмент для залякування, підтримування атмосфери страху і терору та придушення будь-якої незалежної активності на півострові.

Супутнім мотивом викрадень в цей період виступає приналежність кримських татар до певної етнічної та релігійної групи “

Літо-осінь 2014 характеризуються початком системної політики репресій проти кримськотатарського населення – в цей період відбулись перші хвилі масових обшуків, конфіскацій будівель меджлісів та перші насильницькі зникнення. 27 вересня 2014 були викрадені син кримського правозахисника Абдурешита Джеппарова Іслям Джеппаров та його племінник Джевдет Іслямов. Це гучне викрадення стало початком низки зникнень, які так чи інакше пов'язувались місцевими жителями та правозахисниками з діяльністю окупаційної влади. З червня 2014 характер викрадень істотно змінюється. Викрадення перестають бути чисельними та спрямованими проти однієї групи громадянських активістів, здійснюються, в більшості випадків, не публічно, без свідків.

Об'єктами викрадень стають переважно кримські татари. За виключенням етнічності, у зниклих немає

єдиної об'єднуючої ознаки. З 20 осіб, які були викрадені або зникли в цей період, 16 осіб є кримськими татарами. По 11 з 16 справ є факти, що вказують на причетність державних акторів РФ. Необхідно відзначити, що в цих 11 випадках викрадень відслідковується певна логіка. Так, серед 11 зниклих чотири жертви так чи інакше пов'язані з політичними процесами в Криму: Іслям Джеппаров та Джевдет Іслямов є близькими родичами кримськотатарського правозахисника Абдурешита Джеппарова, Едем Асанов – тезка фігуранта «справи Сенцова», Ервін Ібрагімов – політичний діяч, член Бахчисарайського меджлису. Четверо є мусульманами, що практикують обряд (Ескендер Ібраїмов, Руслан Ганієв, Арлен Терехов, Мухтар Арісланов), один зниклий – підприємцем (Арсен Алієв), який часто їздив на територію материкової України.

“ За виключенням етнічності, у зниклих немає єдиної об'єднуючої ознаки

Лише стосовно двох викрадених (Білял Білялов, Ескендер Апселямов) не відстежується очевидний мотив, однак вони були піддані насильницьким зникненням в той же короткий часовий проміжок, що й Іслям Джеппаров, Джевдет Іслямов та Едем Асанов. Виходячи з цього, можна припустити, що Білялов та Апселямов були викрадені для того, аби відвернути увагу громадськості від інших політично вмотивованих насильницьких зникнень. Також зафіксовано 6 випадків зникнень, за якими не знайдено фактів, що вказують на залученість підконтрольних державі суб'єктів.

Стосовно цих справ де-факто влада не виконує своїх зобов'язань щодо розслідування та притягнення винних до відповідальності: правоохоронні органи або відмовляють у порушенні кримінальної справи, або в офіційних коментарях наполягають на кримінально-побутовій версії. В контексті безупинної репресивної політики та порушень де-факто владою прав людини, правозахисною спільнотою презюмується або скоєння цих насильницьких зникнень де-факто владою, або цілеспрямоване невживання заходів для розслідування.

Зафіксовано 6 випадків зникнень, за якими не знайдено фактів, що вказують на залученість підконтрольних державі суб'єктів “

Ще чотири жертви не є кримськими татарами та пов'язані з політичними кримінальними справами на території Криму після анексії: Олександр Костенко, Федір Костенко, Мурат Карімов, якого влада Узбекистану звинувачує у ваххабізмі, та Валентин Виговський. Олександр Костенко та Валентин Виговський були викрадені, і через декілька тижнів стало відомо, що вони утримуються в місцях несвободи та звинувачуються в рамках політичних кримінальних справ. При цьому, Олександр Костенко був викрадений вперше на території України, що є дуже тривожним фактом. Громадянин Узбекистану Мурат Карімов через деякий час після викрадення був екстрадований за запитом до країни громадянства. Викрадення Федора Костенка, батька Олександра,

та Мурата Карімова ймовірно відбулись на адміністративному кордоні Криму та материкової України.

На відміну від попереднього періоду, викрадення скоюються таємно, в ряді випадків мають характер спланованої спецоперації, відбуваються в неpubлічних місцях. Часто викрадачі під'їжджають на мікроавтобусі або автівці, не мають жодних розпізнавальних знаків, діють групою від 2 до 4-5 осіб. Члени групи діють сплановано та узгоджено. Викрадення скоюються хвилями – декілька злочинів йдуть один за одним, після чого декілька місяців не відбувається жодного інциденту.

Важливою особливістю цього періоду є те, що по низці викрадень (Іслям Джеппаров, Джемдет Іслямов, Мухтар Арісланов, Ервін Ібрагімов) існують свідки, які були залякані представниками де-факто влади, внаслідок чого відмовились давати свідчення або спілкуватись з родичами викрадених. Жоден з викрадених не був звільнений, викрадачі, як правило, не виходять на зв'язок з родичами і не повідомляють достовірну інформацію. Жертви злочинів або залишаються зниклими без вісті, або згодом були знайдені мертвими. Разом з тим, деяким родичам, особливо у гучних справах, співробітники силових структур у приватних розмовах повідомляли, що їхні рідні живі та знаходяться в ув'язненні. Були зафіксовані декілька спроб викрадень представниками силових структур. Також в особистих розмовах співробітники силових

структур погрожували зникненнями, що вказує на їхню залученість до цієї практики або її використання. Один з таких випадків став відомим КримСОС від особи, що була змушена в екстреному порядку залишити територію півострова через побоювання за свою безпеку. Задля безпеки потерпілого автори звіту не розголошують деталі цього випадку.

26. 19-20 червня 2014 викрадений Ескендер Ібраїмов у Москві, не знайдений до цього часу

Ескендер Ібраїмов, мусульманин що практикує обряд, підприємець. Після анексії Криму в березні 2014 Ескендер з дружиною переїхав до Вінницької області. 19 червня 2014 він поїхав до Москви, щоби допомогти знайомому, громадянину РФ Рустаму Манну, перевезти до України обладнання для сервісної майстерні (вони планували вести спільний бізнес). Останній раз дружина зв'язувалась з ним перед російським кордоном, вона вважає, що Ібраїмов успішно дістався Москви. Рустам Манн повідомив їй, що після приїзду Ібраїмов телефонував йому та просив зустріти на вокзалі. Манн стверджував, що, коли він приїхав на вокзал, Ескендера там не було, але він помітив підозрілих осіб та повернувся додому. Пізніше Рустам Манн також зник. На даний час його друзям та родичам нічого не відомо про його місцезнаходження. В 2015 СБУ затримала друга Ібраїмова Руслана Мейрієва (громадянин РФ), який також був пов'язаний з обладнанням, за яким поїхав Ібраїмов, за екстрадиційним запитом ФСБ.

Йому інкримінують обвинувачення в тероризмі. У справі Мейрієва фігурує Манн. Мейрієв був звільнений 17 лютого 2017 на поруки голові Меджлісу Рефату Чубарову [30].

27. У вересні 2014 викрадений Валентин Виговський, засуджений до 11 років ув'язнення

Киянин Валентин Виговський, до викрадення займався бізнесом (ремонт автомобілів). Валентин зник у вересні 2014 в Криму, куди він поїхав у приватних справах. За декілька тижнів через родичів та знайомих родині Валентина вдалось дізнатись, що він був затриманий на сімферопольському вокзалі, однак підтвердження цієї інформації не було. Лише через 2,5 тижні батькам поступило офіційне повідомлення: російська сторона повідомила консульство України в Москві про арешт Валентина [31]. Пізніше батьки Валентина дізнались, що викрадення здійснювали співробітники ФСБ спільно з «самообороною». Валентин Виговський був звинувачений за ст. 183 КК РФ (збір комерційної інформації), пізніше обвинувачення було перекваліфіковане на ст. 276 КК РФ (шпигунство). Московський суд засудив Виговського до 11 років колонії суворого режиму [32]. Родичі Валентина Виговського впевнені, що обвинувачення сфальсифіковане та на пряму пов'язане з політичними переслідуваннями українців в РФ.

28. 27 вересня 2014 викрадений Іслям Джеппаров, не знайдений до цього часу**29. 27 вересня 2014 викрадений Джевдет Іслямов, не знайдений до цього часу**

Іслям та Джевдет – двоюрідні брати, до викрадення мешкали в м. Білогорськ. Батько Ісляма та дядя Джевдета – відомий в Криму правозахисник Абдурешит Джеппаров, ветеран кримськотатарського національного руху, радянський дисидент. 27 вересня 2014 в селі Сари-Су біля Білогорська Ісляма Джепарова та Джевдета Іслямова невідомі особи без розпізнавальних знаків із застосуванням сили посадили в автомобіль та відвезли в невідомому напрямку. За свідченнями очевидців, в цей день у вечірній час недалеко від магазину «Къысмет» (40-й км траси Сімферополь – Керч) невідомі в чорній уніформі вистрибнули з блакитного мікроавтобусу Volkswagen Transporter з тонованими вікнами (реєстраційний номер 755, регіон 82), скрутили молодих людей, затягнули їх до машини, після чого поїхали в напрямку Феодосії. Їх супроводжували декілька легкових автомобілів. Батько викраденого, Абдурешит Джеппаров, одразу ж повідомив про це в правоохоронні органи РФ. Керівництво Криму пообіцяло проконтролювати хід розслідування. В результаті жодних слідів не було знайдено, сам Джеппаров повідомляє про тиск з боку правоохоронних органів на свідків та родичів викрадених та називає те, що сталося, організованою

операцією. Також для пошуку викрадених громадськими активістами була створена Кримська контактна група з прав людини, координатором якої став Абдурешит Джеппаров. Однак, досягти результатів не вдалось [33].

30. 3 жовтня 2014 викрадений Ескендер Апсеямов

Ескендер Апсеямов, мешкав у м. Сімферополь, працював пекарем. Ескендер не брав участі в жодних політичних рухах, захоплювався футболом. Апсеямов зник в Сімферополі 3 жовтня 2014 по дорозі з дому на роботу. В той же вечір його телефон увімкнувся на 15-20 хвилин, але дзвінки на нього хтось скидав [34]. За словами близьких Апсеямова, після зникнення до нього додому приходили оперативники, які опитали хлопців, з якими мешкав Ескендер. Разом з тим, є ряд фактів, що вказують на причетність до викрадення окупаційної влади [35].

31. У листопаді 2014 викрадений Олександр Костенко, 5 лютого 2015 викрадений вдруге, засуджений до 3 років 11 місяців ув'язнення

Олександр Костенко, колишній співробітник міліції Сімферополя, в 2013 був змушений піти зі служби. Брав активну участь в протестах на Майдані, з початком АТО став волонтером, очолював створений ним благодійний фонд «Український Крим. Повернення». Олександр Костенко був викрадений ймовірно співробітниками ФСБ в Києві на початку листопада 2014. Костенка

вивезли в РФ через Брянську область. Йому вдалось втекти, але без документів він не зміг перетнути кордон та повернутись в Україну. З території Росії Костенко попрямував до Криму, де переховувався наступні декілька місяців [36]. 5 лютого 2015 в Сімферополі його знову викрали невідомі. Протягом доби Костенка допитували. 6 лютого силовики офіційно заявили про його затримання. Відносно Олександра Костенка було відкрито кримінальну справу за п. «б» ч.2 ст.115 та ч.1 ст.222 КК РФ. Костенка звинуватили в тому, що він нібито кинув камінь у співробітника «Беркуту» під час акцій протесту на Майдані Незалежності [37]. Пізніше Костенка засудили до 3 років 11 місяців позбавлення волі. Олександр Костенко відбуває покарання в Кіровській області РФ.

32. 2 березня 2015 був викрадений Федір Костенко, на знайдений до цього часу

Федір Костенко – батько політичного в'язня та активіста Євромайдану Олександра Костенка. 1 березня 2015 Федір Костенко виїхав до Києва на прес-конференцію, щоб повідомити про тортури, які застосовуються в російському СІЗО до його сина Олександра (див. Олександр Костенко, вище). Після повідомлення про обшук він терміново попрямував до Криму. На зворотному шляху, ймовірно 2 березня, Федір Костенко зник. Даних щодо перетину ним адміністративного кордону немає. Слід відзначити, що Федір Костенко відіграє важливу роль в кримінальній справі свого

сина [38]. У грудні 2015 адвокату Дмитру Сотнікову надійшло повідомлення з номера Федора Костенка: «Я ж попереджав, що треба було зробити так, як я сказав». Сотніков припускає, що повідомлення було відправлене з території Криму. Також адвокат повідомив, що до викрадення Федора Костенка може бути причетний майор Тишенін, якого Олександр Костенко звинувачував у тортурах [49]. Крім того, кримінальна справа по обвинуваченню в образі судді порушена на Євгена Костенка, брата Олександра (покарання – штраф).

33. 27 серпня 2015 зник Мухтар Арісланов, не знайдений до цього часу

Мухтар Арісланов, житель мікрорайону Фонтани м. Сімферополь, працював вчителем фізкультури в одній зі шкіл Сімферопольського району. Навесні 2015 Арісланов їздив до м. Керч, де мешкали двоє інших викрадених – Руслан Ганієв та Арлен Терехов, яких він знав. Після поїздки Мухтар сказав родичам, що ним зацікавилось ФСБ. 27 серпня 2015 в першій половині дня Мухтар Арісланов вийшов з дому на ринок «Залесский» в Сімферополі та не повернувся. Свідки бачили, як Арісланова заштовхували до сріблястого мікроавтобусу Mercedes Vito дві особи з палицями у світло-блакитній або світло-сірій формі співробітників поліції. За словами дружини викраденого, автобус спустився «з боку багатопверхових будинків з провулку і потім поїхав в напрямку міста» [40]. В той же день незадовго до викрадення камери відеоспостереження

на території ринку «Залесский» зафіксували, що за Аріслановим стежили та переслідували двоє чоловіків.

34. 15 грудня 2015 викрадений Руслан Ганієв, не знайдений до цього часу

35. 15 грудня 2015 викрадений Арлен Терехов, не знайдений до цього часу

Арлен Терехов – колишній співробітник спецпідрозділів МВС України, спортсмен, працював в охоронній структурі. Руслан Ганієв працював докером в порту, обидва зниклих - мусульмани, що практикують обряд, були знайомі один з одним. Також були знайомі з Мухтаром Аріслановим. 15 грудня 2015 о 7 ранку Руслан Ганієв вийшов з дому в Керчі, прямуючи до матері в село Глазівка під Керчю, о 10 ранку мати зателефонувала дружині Руслана та повідомила, що він не приїхав. Дружина Руслана відзначає, що, коли Ганієв вийшов з будинку, вона почула звук дверей мікроавтобуса, що зачинилась, але не надала цьому значення [41]. Крім того, дружина Ганієва вказала, що за їхнім будинком велось стеження з білого мікроавтобуса. Про зникнення Терехова вранці 15 грудня стало відомо в ході пошуків Ганієва. Відомо, що вони зникли практично в один і той же часовий проміжок вранці 15 грудня [42].

36. 11 квітня 2016 викрадений Арсен Алієв, не знайдений до цього часу

Підприємець Арсен Алієв, до викрадення мешкав в м. Бахчисарай. 11 квітня 2016 Алієв виїхав з м. Бахчисарай до м. Саки на похорон. О 12 годині він зателефонував друзям, просив зустріти його на автостанції [43]. За словами близьких, на відеозапису з камер спостереження видно, що Алієв вийшов з автобусу, перейшов через територію автостанції на протилежний бік. Там він намагався обійти автомобіль, припаркований на узбіччі. З автомобіля вийшли двоє чоловіків та посадили його в машину. Спротиву Алієв не виявляв, однак виглядало, що ці люди йому не знайомі [44]. Місцеві таксисти стверджували, що раніше бачили, як з цієї машини виходили люди в уніформі. О 16 годині того ж дня телефон Алієва увімкнувся, але додзвонитись на нього не вдалось, оскільки він швидко вимкнувся і з того часу більше не вмикався [45]. Під час останніх поїздок з Криму на материкову частину України і назад при перетині адміністративного кордону його допитували співробітники ФСБ.

37. 24 травня 2016 викрадений Ервін Ібрагімов, не знайдений до цього часу

Ервін Ібрагімов мешкає в м. Бахчисарай, член Виконавчого комітету Всесвітнього конгресу кримських татар, экс-депутат Бахчисарайської міськради, член регіонального Меджлісу. 24 травня 2016 Ібрагімов

був викрадений. Пізно ввечері на об'їзній дорозі м. Бахчисарай його машину зупинили люди в формі ДІБДД Росії на білому мікроавтобусі Ford Transit. Камера зовнішнього спостереження, встановлена в одному з найближчих магазинів, зафіксувала викрадення. На записі видно, як Ібрагімов намагався втекти, але його спіймали та насильно посадили до мікроавтобусу [46]. Після цього машина через лісосмугу поїхала в бік Бахчисарайського водосховища. Незадовго до викрадення Ібрагімов декілька разів казав про те, що за ним ведеться спостереження на автомобілі Skoda білого кольору з номером 350 Воронізької області. 25 травня Ервін Ібрагімов збирався їхати в Судак на черговий суд над кримськотатарськими активістами. За словами батька Ервіна, це була не перша спроба викрадення. Пізно ввечері 23 травня Ервін повертався від друзів. Батько Ібрагімова стверджує, що існує відеозапис, на якому видно, як за Ервіном спостерігали. Після того, як Ервін поїхав, машина на повному ході, не вмикаючи фари, погналась за ним. Але дорога була розбита, і викрадачі не встигли його наздогнати [47]. Мотивом викрадення могла стати активність Ібрагімова в якості члена регіонального Меджлісу: після арешту Ахтема Чійгоза Ільмі Умеров фактично почав виконувати функції голови Бахчисарайського Меджлісу. Ервін Ібрагімов був правою рукою Умерова та розглядався ним як наступник та майбутній голова меджлісу Бахчисарайського району.

38. 14 листопада 2016 зник Різван Абдураманов, не знайдений до цього часу

Різван Абдураманов, мешканець с. Батальне Ленінського району. 10 листопада 2016 Абдураманов поїхав до м. Феодосія з метою працевлаштування. 14 листопада 2016 зник без вісті [48]. На початку грудня у Феодосії були знайдені його документи. Інформація про долю та місцезнаходження самого Абдураманова відсутня, як і інша інформація у цій справі. Родичі подали в де-факто правоохоронні органи заяву про зникнення людини [49].

39. 29 грудня 2016 викрадений Мурат Карімов, екстрадований до Узбекистану

Мурат Карімов, громадянин Узбекистану, узбек за національністю. У січні 2010 Карімов виїхав з Узбекистану через страх за своє життя та особисту свободу та приховував своє місцезнаходження від узбецької влади. В Криму Карімов звернувся до Державної міграційної служби України за одержанням статусу біженця, та близько 7 років чекав на рішення. Після окупації тривалий час шукав можливість виїхати на материкову частину України. Восени 2016 в будинку Карімова в Узбекистані співробітники Служби національної безпеки Узбекистану провели обшук та почали переслідувати його родину. 29 грудня 2016 о 17.30 Мурат Карімов зателефонував своєму другу, що мешкає в Києві, повідомити, що він перетинає

адміністративний кордон з АР Крим та виїздить на материкову частину України. Карімов обіцяв перетелефонувати після того, як він залишить територію півострова, але з моменту вищезгаданої розмови будь-яка інформація щодо його особи та місцезнаходження невідома [50]. В липні 2017 з офіційної відповіді російських уповноважених органів стало відомо, що Мурат Карімов був екстрадований до Узбекистану за запитом цієї держави [51]. Про подальшу долю Карімова нічого не відомо.

2.3. Насильницькі зникнення в 2017

У 2017 році немає інформації щодо нових випадків насильницьких зникнень, що могли б бути визначені такими відповідно до вказаної в даному звіті методології. Однак мали місце мінімум 5 випадків незаконних затримань, які за формою проведення були схожі на затримання, в результаті чого сприймались самими жертвами та їхніми родичами як такі (Білял Аділов, Петро Бородін, Абібе Решатова, Еміль Мухтеремов, Ренат Параламов). Ці затримання проводились людьми у цивільному в масках та уніформі без розпізнавальних знаків, у більшості випадків із застосуванням сили; родичам нічого не повідомлялось про місцезнаходження та підстави затримання особи; до всіх осіб були застосовані тортури та/або інші види негуманного поводження; в чотирьох випадках з п'яти затриманих осіб відпустили

без висування звинувачень та пояснення причин затримання. Дані випадки не віднесені авторами звіту до числа викрадень, оскільки термін примусового утримання не перевищує однієї доби. Однак є всі підстави стверджувати, що загальна системна практика насильницьких зникнень в Криму триває, хіба що із тим застереженням, що державні актори, ймовірно, були змушені незабаром відпускати викрадених через сильний суспільний резонанс, який вдалось забезпечити представникам активістського середовища одразу після інцидентів. Опис цих випадків представлений в Главі 3.

Глава 3. Тортури та інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність види поводження та покарань

Застосування тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження та покарань є одними з найтяжчих порушень міжнародного гуманітарного права [1] та прав людини [2], і є міжнародними злочинами [3]. Тяжкість цього злочину обумовлена сильними фізичними та психологічними стражданнями, які відчувають жертви, серйозною шкодою, нанесеною їхньому здоров'ю, а також добробуту їхніх родин та громад. Постраждали від тортур протягом тривалого часу не можуть оговтатись від того, що сталося, та відновити свій психічний та фізичний стан. Враховуючи ці обставини, відповідно до норм міжнародного права тортури та жорстоке поводження підлягають абсолютній забороні [4], що є нормою *jus cogens* звичаєвого права [5].

Згідно міжнародного права тортурами визнається 1) будь-яка дія, якою будь-якій особі завдається сильний біль чи страждання, фізичне або моральне, 2) з метою отримати від неї або третьої особи відомості або зізнання, покарати її за дію, яку скоїла вона або третя особа або у скоєнні якої вона підозрюється, а також залякати чи змусити її або третю особу, або через будь-яку причину, засновану на дискримінації будь-якого

характеру, 3) вчиняється державною посадовою особою або іншою особою, що виступає в якості офіційної, або через їхнє підбурювання, або з їхнього відома чи мовчазної згоди [6]. Таким чином, тортурами є дія, що містить три елементи: 1) навмисне завдання серйозних фізичних або психологічних страждань, 2) офіційною особою, яка залучена прямо не непрямо, 3) з певною метою [7].

Завдання болю та страждань меншою мірою, але, тим не менше, скоєне посадовою особою поза законними заходами, є негуманним поводженням та іншими видами жорстоких та таких, що принижують гідність видами поводження та покарань [8].

Перші випадки застосування тортур були зафіксовані вже в перші дні російської воєнної операції в Криму. Як і інші тяжкі категорії порушень, ця група має низку відмінностей залежно від часу скоєння злочину: 1. етап воєнної операції; 2. період ефективного контролю РФ. Під час воєнної операції тортури та негуманне поводження вчинялись з відома та схвалення російських державних органів. Суб'єктом вчинення тортур виступає переважно «самооборона» Криму, місце їхнього скоєння – підвальні приміщення військових об'єктів. Застосування тортур в цей період має за мету залякування та нейтралізацію громадських активістів та журналістів, які не підтримали дії РФ в Криму. Після встановлення ефективного контролю ця практика набуває чітко продуманого та спланованого

характеру. Злочини вчиняються співробітниками ФСБ та працівниками виправних закладів в будівлях спецслужб та на території виправних закладів відповідно, в деяких випадках на території нестворених об'єктів. Цілі застосування тортур також змінюються. В більшості випадків це помста за політичну або громадянську позицію, інструмент отримання потрібних свідчень чи спосіб вербування для співробітництва зі спецслужбами.

Жертвами даних порушень стали переважно журналісти та проукраїнські громадські активісти, які ненасильницьким спротивом являли загрозу для пропагандистської кампанії, що супроводжувала анексію “

Випадки тортур та негуманного поводження з боку підконтрольних РФ акторів співпадають з початком російської воєнної інтервенції до Криму. Причиною для цього стало прагнення РФ контролювати кримське інформаційне поле та усунути всі форми громадянського спротиву. Жертвами даних порушень стали переважно журналісти та проукраїнські громадські активісти, які ненасильницьким спротивом являли загрозу для пропагандистської кампанії, що супроводжувала анексію. Усі відомі випадки тортур в цей період були пов'язані з викраденням чи нападом з боку представників парамілітарних формувань, що брали участь у воєнній операції, підконтрольних РФ, а також російськими військовими. Більшість жертв були відпущені одразу після застосування насильства або через певну кількість днів (від двох до двадцяти днів

в середньому). Один випадок закінчився позасудовою стратою (Решат Аметов), один – тюремним ув'язненням за політично вмотивованою кримінальною справою (Микола Шиптура), коли жертва тортур була змушена обмовити себе через страх їхнього повторного застосування. Системне застосування тортур навесні 2014 року державними акторами РФ та відсутність будь-якого розслідування за цими справами свідчить про сплановану та системну практику застосування тортур в Криму.

“ Системне застосування тортур навесні 2014 року державними акторами РФ та відсутність будь-якого розслідування за цими справами свідчить про сплановану та системну практику застосування тортур в Криму

Навесні-влітку 2014 були зафіксовані окремі випадки застосування тортур до осіб, які не мали відношення до громадського активізму, через відмову виконувати незаконні вимоги представників так званої «самооборони» Криму. Відсутність розслідування всіх цих порушень говорить про те, що російські уповноважені посадові особи заохочували фактично неконтрольовані дії «самооборони» стосовно цивільного населення. Таким чином, в ході воєнної операції тортури використовувались як елемент залякування цивільного населення та механізм боротьби з тими, хто не підтримував анексію.

Зі встановленням російського контролю (осінь 2014) застосування тортур починає використовуватись системно в політичних кримінальних справах та стає більш системним, спрямованим на певні групи населення. Тортури системно застосовуються при затриманнях для одержання свідчень про визнання вини в рамках кримінальних справ або для інших форм тиску на затриманих. При цьому за деякими категоріями справ така практика мала місце стосовно всіх або практично всіх затриманих, наприклад, так звана «Справа групи Сенцова», справи проти активістів Євромайдану, так звана «Справа диверсантів».

Виходячи з проаналізованих у звіті випадків, тортури застосовувались співробітниками ФСБ РФ безпосередньо після затримань на території будівлі управління ФСБ в м. Сімферополь, а також на території інших невстановлених об'єктів, в т.ч. у підвальних приміщеннях. Стосовно низки ув'язнених застосування тортур продовжилось в СІЗО м. Сімферополь та СІЗО Лефортово м. Москва (обвинувачені були вивезені до РФ після затримання). Тортури, що мали місце, в ізоляторах здійснювались за участі співробітників та адміністрацій місць позбавлення волі. Зафіксовані випадки, коли адміністрація СІЗО залучала до вчинення тортур співкамерників та інших в'язнів, засуджених не за кримінальними справами (наприклад, Олександр Костенко). В результаті таких дій багато потерпілих були змушені обмовити себе та/або інших обвинувачених за своєю справою. Згодом обвинувальні вирoki були

винесені, ґрунтуючись на свідченнях про «визнання вини» засудженими. Навіть коли обвинувачені заявляли про застосування щодо них тортур, де-факто суд проігнорував обставини, за яких вони були одержані, та не брав до уваги ці заяви. Жертви тортур публічно заявили про те, що сталось, під час судових процесів, їхні адвокати у встановленому порядку подали відповідні скарги.

“ Жертви тортур публічно заявили про те, що сталось, під час судових процесів, їхні адвокати у встановленому порядку подали відповідні скарги

Необхідно зазначити, що подібна практика фіксується у політично вмотивованих справах, хід яких відстежується правозахисною спільнотою. Разом з тим, автори звіту не виключають використання аналогічних методів і щодо неполітичних кримінальних процесів. Останні є непублічними та часто позбавлені адвоката за угодою, внаслідок чого обвинувачені не мають можливості заявити про порушення, жертвами яких вони стають.

Більш того, абсолютна більшість затриманих стикається з нелюдським поводженням в місцях несвободи на території Криму, а також на території РФ стосовно осіб, етапованих з Криму. Загальні вкрай погані умови утримання розповсюджуються на всіх ув'язнених, однак для фігурантів політичних справ в якості форми тиску штучно створюються додаткові фактори погіршення умов.

З моменту затримання і до етапування після винесення вироку кримські в'язні в більшості утримуються в СІЗО №1 м. Сімферополь. В окремих випадках туди поміщують і адміністративних арештантів. Ізолятор розрахований на 817 осіб, проте, за різними джерелами, в різний час там одночасно утримувались від 1,5 до 2,5 тисяч осіб [9]. Внаслідок цього ув'язненим не вистачає простору та ліжко-місць, вони не можуть достатньо вільно пересуватись камерою та змушені спати по черзі. В камерах відсутні належне освітлення та вентиляція, вікна деяких камер не мають скла, в результаті чого ув'язнені в холодну пору року мерзнуть та хворіють.

***Одним з найгрубіших порушень є масова практика
ненадання медичної допомоги навіть у випадках
прямої загрози життю***

“

Засуджені страждають від чисельних укусів паразитів, які викликають у деяких з них алергічну реакцію. Харчування та якість води, призначеної для пиття, також не відповідають стандартам, є непридатними для вживання та викликають захворювання шлунково-кишкового тракту. Крім того, одним з найгрубіших порушень є масова практика ненадання медичної допомоги навіть у випадках прямої загрози життю. В медичному блоці СІЗО відсутні медикаменти. За повідомленнями затриманих, від усіх хвороб їм видають «Валідол» або «Панадол» [10]. Передачу медикаментів від родичів в 2016 ускладнили: окрім рецепту лікаря та чеку з аптеки співробітники пенітенціарних закладів почали вимагати додаткові документи – сертифікат

якості препарату та направлення лікаря [11]. Це призвело до того, що ув'язнені змушені терпіти біль, доки їхні родичі збирають усі необхідні документи. Крім того, попри досить велику кількість ув'язнених, відсутній такий необхідний лікар як стоматолог. У січні 2017 утримуваний в СІЗО правозахисник та фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» повідомив, що за рік його перебування в ізоляторі він став свідком смертей 10 в'язнів через ненадання медичної допомоги [12]. Точна кількість таких смертей за період окупації півострова залишається невстановленою через закритість пенітенціарних закладів та відмови російської влади допустити туди міжнародних спостерігачів.

“ Навесні 2017 стало відомо, що декілька ув'язнених оголосили голодування, а один з них порізав собі вени, аби не допустити етапування до РФ

Не зважаючи на об'єктивно жахливі умови утримання в СІЗО м. Сімферополь та інших місць позбавлення волі на території Криму, ув'язнені воліють відбувати покарання на півострові. Це пояснюється тим, що умови утримання в пенітенціарних закладах РФ ще гірші: в деяких з них практикуються масові побиття, тортури та знущання з боку співробітників цих закладів. Крім того, там також гостро стоїть проблема ненадання медичної допомоги аж до летального наслідку (смерть Валерія Керімова, ВК-1 в Республіці Адигея). Навесні 2017 стало відомо, що декілька ув'язнених оголосили голодування, а один з них порізав собі вени, аби не допустити етапування до РФ.

Варто відзначити, що положення політичних в'язнів є ще більш вразливим. В якості форми тиску до них в камери поміщають осіб, які є носіями смертельних інфекційних захворювань; тривалий час (рік та більше) без наявності підстав відмовляють у побаченні з родичами; незаконно застосовують заходи дисциплінарного впливу (карцер, ШІЗО); утискають їхні релігійні права (наприклад, відмовляються повідомляти ув'язненим мусульманам, чи є надана їм їжа халяльною); відмовляють у доступі консулів та адвокатів; піддають їх фізичному насильству, психологічному тиску, етнічній дискримінації; деяких політичних в'язнів (наприклад, фігурантів «Справи групи Сенцова») етапують до північних регіонів Росії з суворими кліматичними умовами.

***При вербуванні для «співробітництва» зі
спецслужбами тортури застосовуються під
час дій, кваліфікація яких коливається між
незаконними затриманнями та викраденнями*** “

Фіксуються випадки тортур стосовно активістів та звичайних кримчан співробітниками різних силових структур як демонстрація сили, певних покарань чи дискримінації.

З 2015 року фіксується дедалі більше випадків застосування тортур для вербування жителів Криму спецслужбами РФ під час незаконних затримань, що відбуваються в формі викрадень та примусу до доносивства. При вербуванні для «співробітництва» зі спецслужбами тортури застосовуються під час

дій, кваліфікація яких коливається між незаконними затриманнями та викраденнями. Потерпілих за відсутності законної підстави та з грубим порушенням процесуальних норм затримували особи в масках без розпізнавальних знаків, затримання за формою відбувались як викрадення. Після нетривалого часу (від декількох годин до 1-2 діб) їх відпускали. В період утримання до них застосовують побиття, тортури електричним струмом, роздягання догола, стискання паском різних частин тіла, утримання з мішком на голові, тощо. Необхідно зазначити, що вчинення тортур, які супроводжуються незаконними затриманнями/викраденнями, є обтяжуючою обставиною. Жертвами подібної практики ФСБ стають як особи з активістського середовища, так і місцеві мешканці, які не займаються активізмом. Це свідчить про те, що російські спецслужби в Криму ведуть активну роботу з формування агентурної мережі та прагнуть взяти під контроль не лише громадські ініціативи, але й життєдіяльність локальних громад на місцях.

“ В даний час 16 осіб, підданих насильницьким зникненням з боку де-факто влади Криму, залишаються не знайденими

Крім очевидних фактів тортур та негуманного поводження до цієї категорії порушень слід віднести всі 44 зафіксовані випадки насильницьких зникнень незалежно від ступеня фізичного впливу, який застосовувався до жертв. Внаслідок насильницьких зникнень і самі жертви, і їхні близькі родичі відчувають

сильні моральні страждання, що безумовно розцінюється як застосування тортур психологічного характеру. Разом з тим, відсутність результатів розслідування цих злочинів лише посилює завдані страждання. Даний підхід відповідає Конвенції проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність видів поводження та покарання та практиці міжнародних судових та квазі-судових закладів. В даний час 16 осіб, підданих насильницьким зникненням з боку де-факто влади Криму, залишаються не знайденими.

Зважаючи на тяжкість злочинів та психологічний ефект від них, чимало постраждалих в результаті тортур бояться повідомляти про злочин “

Важливо підкреслити, що попри те, що вибір жертв тортур, частіш за все, є політично обумовленим, від застосування тортур чи негуманного поводження страждають і люди, не пов'язані з політичними процесами. Даний злочин у більшості випадків тісно пов'язаний з іншими серйозними порушеннями (насильницькі зникнення, незаконні затримання, політично вмотивовані переслідування, примусове переміщення). Зафіксовані випадки, коли тортури та негуманне поводження призвели до смерті потерпілих (Решат Аметов, Валерій Керімов, 10 смертей в СІЗО м. Сімферополь у 2017 році) чи серйозно нашкодили їх здоров'ю.

Зважаючи на тяжкість злочинів та психологічний ефект від них, чимало постраждалих в результаті тортур бояться повідомляти про злочин. По деякі випадки стало відомо лише за деякий час. Це призводить до високої латентності даної категорії порушень та, як наслідок, серйозних труднощів у їх виявленні та документуванні. Крім того, становище жертв ускладнюється тим, що на півострові неможливо отримати необхідну медичну допомогу та реабілітацію. Медичні заклади, розташовані на півострові, часто відмовляють їм у наданні медичної допомоги. Чимало постраждалих були змушені залишити територію Криму через побоювання подальших переслідувань чи неможливості отримати необхідну допомогу.

“ **Фактично в Криму має місце практика безкарності стосовно тортур**

На момент підготовки звіту за жодним фактом тортур чи негуманного поводження не було проведено незалежного розслідування, а винні не були притягнуті до відповідальності. Фактично в Криму має місце практика безкарності стосовно тортур. Незалежна правова допомога жертвам тортур в умовах відсутності розслідувань та незалежних суддів та прокурорів стає неможливою. Більш того, ситуація погіршується відсутністю незалежних механізмів моніторингу місць позбавлення волі, як міжнародних, так і локальних. Формування громадських спостережних рад було розпочато лише у 2017 році, і на момент написання звіту немає даних про те, чи увійшли до них незалежні

представники громадськості. Таким чином, закритість закладів позбавлення волі призводить до заохочення тортур та негуманного поводження.

На сьогоднішній день, системність практики тортур, що вчиняється окупаційною владою, та безкарність цих міжнародних злочинів, є однією з найсерйозніших та найскладніших проблем в області прав людини в Криму.

3.1 Тортури при затриманні та такі, що застосовуються до ув'язнених

Російські правоохоронні органи, починаючи з моменту встановлення ефективного контролю над окупованою територією Криму, почали активно застосовувати тортури при політично вмотивованих затриманнях як за кримінальними, так і за адміністративними справами. Щодо кримінальних справ подібна практика використовується для отримання свідчень про визнання вини. Виходячи з матеріалу, наданого в цьому звіті, видно, що за деякими категоріями справ тортури застосовувались до усіх або практично до усіх фігурантів. Крім того, зафіксовані випадки застосування тортур після затримань під час перебування ув'язнених в місцях позбавлення волі. Ще однією вельми серйозною категорією порушень є негуманні умови утримання ув'язнених, які виражаються як у вкрай несприятливих фізичних характеристиках приміщень в місцях несвободи, так і у недодержанні мінімально

допустимих стандартів харчування, санітарії та медичної допомоги. Варто зазначити, що правозахисниками зафіксовані більше 10 випадків смертей через ненадання медичної допомоги, як у СІЗО Сімферополя, так і у виправних закладах РФ, куди для відбування покарання направляють кримських в'язнів. Така практика є загальною і для осіб, засуджених за побутові кримінальні покарання, і для політичних в'язнів.

“ Правозахисниками зафіксовані більше 10 випадків смертей через ненадання медичної допомоги, як у СІЗО Сімферополя, так і у виправних закладах РФ, куди для відбування покарання направляють кримських в'язнів

Однак в ряді випадків останні піддаються додатковим порушенням своїх прав та свобод, таким як етнічна дискримінація чи поміщення в одну камеру з інфекційними хворими з метою вчинення тиску.

1. 9 березня 2014 тортури при затриманні Миколи Шиптура

Учасник Євромайдану, мешканець Івано-Франківську Микола Шиптур був затриманий в Севастополі 9 березня 2014 року. На Шиптура та активістів, які з ним були (Владислав Поліщук, Сергій Ткачук), напала «кримська самооборона». Микола втік від переслідувачів, однак члени «самооборони» наздогнали його та побили. Звільнившись, він знову почав втікати, відстрілюючись в бік нападників з пістолета, який він знайшов під

час масових протестів в Києві. Після затримання представники «кримської самооборони» били його, застосовували тортури електрошокером. Після тяжких тортур його передали співробітникам кримської міліції, які змусили Миколу обмовити себе, погрожуючи тим, що знову передадуть його представникам «самооборони». Пізніше Шиптур був засуджений до 9 років позбавлення волі за перевезення зброї та замах на вбивство. Вирок був винесений на підставі свідчень, наданих під тортурами [13].

2. 15 березня 2014 року затримання священика УГКЦ Миколи Квича, негуманне поводження

15 березня 2014 року співробітники міліції спільно з представниками «кримської самооборони» незаконно затримали священика УГКЦ отця Миколу Кича безпосередньо в церкві приходу Успіння Пресвятої Богородиці Севастополя. Цю інформацію підтвердили і парафіяни, які знаходились на богослужінні. Отця Миколу відвезли до його будинку, де проводився обшук. Співробітники міліції та представники «самооборони» били та ображали отця Миколу. Пізніше з'ясувалось, що на священика складений протокол про адміністративне правопорушення. Після 8 годин допиту його відпустили. Через побоювання за свою безпеку священик, не чекаючи на суд, виїхав з Криму [14].

**3. 16 березня 2014 року тортури та негуманне
поводження при затримання Івана Селенцова (Валід
Абу Юсуфа)**

16 березня 2014 Іван Селенцов (відомий під ім'ям Валід Абу Юсуф), ісламський активіст, автор проекту «Читай», був незаконно затриманий співробітниками невстановленої де-факто силової структури та підданий тортурам, довгий час до нього не пускали адвоката. При затриманні йому на голову вдягли мішок та відвезли до будівлі СБУ (Служба безпеки України). Пізніше Селенцов був побитий з вимогою відмовитись від розповсюдження перекладів Корану. Селенцова засудили до 15 діб адміністративного арешту. Згодом він був вивезений за межі Криму на Чонгар (Херсонська область), потерпілому погрожували заборонаю на в'їзд до Криму [15].

**4. 9 травня 2014 року тортури після затримання Генадія
Афанасьєва («Справа групи Сенцова»)**

Генадія Афанасьєва затримали 9 травня 2014 в Сімферополі. Активіста посадили до машини і почали возити містом, при цьому били і вимагали дати свідчення проти Олега Сенцова, інших осіб, а також дати свідчення про підготовку вибухів в Сімферополі. Під час попереднього слідства Афанасьєв визнав провину, дав свідчення, які стали основою звинувачень проти Олега Сенцова, Олександра Кольченка і самого Афанасьєва. 31 липня 2015 року, виступаючи на

суді у справі Сенцова і Кольченка в якості свідка обвинувачення, Афанасьєв заявив, що відмовляється від даних раніше свідчень, оскільки вони були дані під торттурами. Як повідомив Афанасьєв своєму адвокату Олександрю Попкову, його били, причому по голові били боксерськими рукавичками, щоби не залишати слідів. Потерпілому надягали на голову протигаз і затискали шланг. Під час однієї з таких торттур, розтиснувши шланг, силовики якимось чином налили туди води або впорснули газ. Після того, як Афанасьєв вдихнув, у нього почалася рефлексорна блювота, в результаті чого він став захлинатися власною блювотною масою. Також оперативники застосовували до затриманого торттури електричним струмом, дроти прикріплювали в тому числі до геніталій. Під час відбування покарання Генадій Афанасьєв піддавався нелюдському поводженню, в тому числі йому не надавалася необхідна медична допомога, стосовно нього влада застосовувала безпідставні заходи дисциплінарного характеру. 14 червня 2016 Афанасьєв був звільнений з гуманітарних причин (стан здоров'я) в рамках процедури помилювання [16].

5. 10 травня 2014 року торттури після затримання Олега Сенцова («Справа групи Сенцова»)

Український режисер Олег Сенцов був затриманий 10 травня у власному будинку, протягом доби родичі не знали про його місцезнаходження. За словами Сенцова, протягом доби майже без перерви його

били, змушуючи дати свідчення. Сліди побоїв були зафіксовані співробітниками СІЗО в Сімферополі, але Слідчий комітет Росії згодом відмовився порушувати кримінальну справу за фактом тортур. Під час перебування в ув'язненні Сенцов і його адвокат систематично заявляли про застосування тортур.

“ Сліди побоїв були зафіксовані співробітниками СІЗО в Сімферополі, але Слідчий комітет Росії згодом відмовився порушувати кримінальну справу за фактом тортур

Під час однієї з таких заяв Олег Сенцов сказав: "Мене почали бити, руками, ногами, спецзасобами. Стоячи, лежачи, сидячи. Важко сидіти на стільці, коли тебе б'ють палицею. Мене душили пакетом. Погрожували з'валтувати кийком в збоченій формі "[17]. 25 серпня 2015 суд засудив Сенцова до 20 років колонії суворого режиму нібито за створення осередку «Правого сектора» і підготовку ряду терористичних актів в містах Криму. З моменту винесення вироку Олег Сенцов відбуває покарання у віддалених регіонах РФ з суворим північним кліматом (раніше в Якутії, в даний час в Ямало-Ненецькому автономному окрузі), що призвело до серйозного погіршення стану його здоров'я. Крім того, його кілька разів безпідставно поміщали до штрафного ізолятора, в тому числі у відповідь на активну громадську підтримку.

**6. 16 травня 2014 року побиття при затриманні
Олександра Кольченка («Справа групи Сенцова»)**

Олександр Кольченко був затриманий 16 травня 2014 року. При спілкуванні з адвокатом Кольченко заявляв про те, що під час затримання і після нього його били по обличчю і тілу. 25 серпня 2015 року суд засудив Кольченка до 10 років ув'язнення у виправній колонії суворого режиму. На даний момент відбуває покарання в м Копейськ, Челябінської області, де його безпідставно кілька разів поміщали до штрафного ізолятора [18].

**7. 14 травня 2014 року тортури після затримання
Олексія Чирнія («Справа групи Сенцова»)**

Олексій Чирній був заарештований російськими силовиками 14 травня 2014 року нібито за участь в "терористичному угрупованні Сенцова". При зустрічі з українським консулом, яка відбулася через 5 місяців після затримання, Чирній повідомив, що його жорстоко били, застосовували психологічний тиск [19]. Потерпілий тривалий час утримувався в Бутирській в'язниці і психіатричній лікарні імені Сербського, де він піддавався тортурам і примусовому "лікуванню". За словами друзів Чирнія, в результаті цих дій Олексій перебував у передсуїцидальному стані. Під тортурами він обмовив себе, визнавши провину, і уклав досудову угоду зі слідством. Пізніше Олексія Чирнія засудили до 7 років позбавлення волі [20].

**8. Липень 2014 року негуманне поводження відносно
ув'язненого Григорія Ларіонова**

У жовтні 2017 в засобах масової інформації з'явилось інтерв'ю з жителем Криму Григорієм Ларіоновим, який, за його словами, був заарештований в Криму у лютому 2014 представниками де-факто правоохоронних органів. У червні 2014 Ларіонова засудили до 4 років позбавлення волі за звинуваченням у крадіжці. До серпня 2017 він відбував покарання в колонії у Кіровській області РФ. Григорій Ларіонов повідомив, що у виправній колонії систематично порушувалися його права – його били, не надавали медичної допомоги, перешкоджали зв'язку з українською консульською службою, дискримінували за національною ознакою. [21].

**9. 18 вересня 2014 року тортури після викрадення
Валентина Виговського ("Справа про шпигунство")**

17 вересня 2014 Валентин виїхав з Києва до Криму з приватною метою, незабаром з ним зник зв'язок і родичі не знали про його місцезнаходження кілька тижнів. Пізніше з'ясувалося, що його затримали на вокзалі представники так званої «кримської самооборони». Після затримання Виговського таємно вивезли до слідчого ізолятора «Лефортово» в Москву, де Валентин перебував близько 15 місяців. Пізніше Виговський на побаченні з матір'ю повідомив, що після затримання до нього застосовувалися тортури. Зокрема, його вивозили

в ліс, імітували розстріл біля свіжовикопаної могили, стріляли з травматичної зброї, били, вибили зуби і зламали руки. Судові засідання у справі проходили в закритому режимі (справа мала гриф "цілком таємно"). У грудні 2015 року Московський обласний суд виніс вирок - 11 років позбавлення волі нібито за шпигунство на території РФ [22]. У травні 2016 року Виговського етапували до ВК-11 Кіровської області, де він перебуває в одиночній камері. Тривалий час адміністрація колонії перешкождала зустрічі з українським консулом, проте пізніше зустріч таки відбулася [23].

**10. 5 грудня 2014 року незаконне затримання
заступника начальника відділу Генеральної
прокуратури України**

5 грудня 2014 року з поїзда «Сімферополь-Київ» невідомими був висаджений заступник начальника відділу Генеральної прокуратури України, який відвідував в Криму родичів. За заявою прес-служби ГПУ, його вивезли в невідомому напрямку і 10 днів в Сакському ІТТ допитували співробітники ФСБ на причетність до організації теракту щодо працівників де-факто Прокуратури Криму. ЗМІ повідомляють, що в ході допитів використовувався поліграф, а також застосовувалися психологічний тиск і фізичне насильство. Формальним приводом для затримання став протокол про адміністративне правопорушення з подальшим арештом на десять діб. Через 10 днів він був відпущений і залишив територію Криму [24].

**11. 23 січня 2015 року затримання Рустема Ваїтова
("Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження**

Рустем Ваїтов був затриманий за "Спрavoю Хізб ут-Тахрір» 23 січня 2015 року в Севастополі. 7 вересня 2016 року Північно-Кавказький військовий окружний суд в Ростові-на-Дону виніс вирок 5 років в колонії загального режиму. 23 січня 2017 року Ваїтова етапували до ВК-1 м. Курган, де він знаходиться в даний час. На момент слідства і судового розгляду на Рустема Ваїтова чинився психологічний тиск, в т.ч. його відвідували співробітники ФСБ, які схилили його до співпраці і визнання провини. Протягом утримання в колонії Ваїтов піддавався численним порушенням: недопущення українського консула, незаконне поміщення в ШІЗО не менше трьох разів за відмову від співпраці з адміністрацією, ненадання медичної допомоги в ШІЗО, незважаючи на численні скарги. Крім того, самі умови утримання в ШІЗО розцінюються як тортури - вогкість, відсутність вентиляції і освітлення [25].

**12. 23 січня 2015 затримання Юрія (Нурі) Примова
 («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження**

Примов був затриманий 23 січня 2015 року за «Спрavoю Хізб ут-Тахрір». 7 вересня 2016 року суд в Ростові-на-Дону засудив його до 5 років позбавлення волі. 8 лютого 2017 року засуджений прибув для відбування покарання до ВК-5 Республіки Марій Ел, РФ. Під час слідства у справі на Примова чинився психологічний

тиск. Після незаконного переміщення до ВК-5 співробітники установи перешкоджали в доступі до української консульської допомоги. В травні 2017 року захист Примова звернувся із заявою про переведення в колонію в Керчі, заяву не задоволено.

13. 29 січня 2015 затримання Ахтема Чийгоза («Справа 26 лютого»), психологічний тиск

Заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтем Чийгоз був затриманий 29 січня 2015 року. 25 жовтня 2017 року в ході політичних переговорів між президентами Туреччини, Росії та України, Ахтем Чийгоз разом з Ільмі Умеровим був помилуваний та вивезений на територію Туреччини, звідки пізніше прибув до Києва. Весь цей час Чийгоз знаходився в СІЗО Сімферополя. Як заявляв адвокат Н. Полозов - умови, в яких утримують Ахтема Чийгоза, важкі, він знаходився не в звичайному ізоляторі, а в спецблоці - це внутрішня в'язниця, там повністю відсутній контакт із зовнішнім світом. Він може бачити тільки адвокатів. Побутові умови також дуже складні. Після звільнення він розповів журналістам, що після затримання до нього застосовувалося психологічний тиск, зокрема його активно схиляли до співпраці з владою РФ і де-факто владою Криму. У травні 2015 року Ахтем Чийгоз три дні тримав голодування у зв'язку з незаконним заходом дисциплінарного характеру у вигляді переведення в карцер. [26]

**14. 5 лютого 2015 року тортури при викраденні
Олександра Костенка ("Справа Євромайдану")**

5 лютого 2015 року Олександр Костенко був викрадений імовірно співробітниками ФСБ в Сімферополі. Після викрадення з метою отримання зізнань йому зав'язали очі, били, зламали руку, катували електричним струмом. Під тортурами Костенко визнав провину. Наступного дня, 6 лютого де-факто правоохоронні органи офіційно заявили про його затримання у кримінальній справі про нанесення тілесних ушкоджень співробітнику «Беркут» 18 лютого 2014 року під час Революції Гідності на Майдані Незалежності в Києві. У копіях документів медичного огляду Костенка є свідчення про наявність у чоловіка численних переломів, вивиху плеча і зламаного ліктя [27]. Після катувань під час затримання, незважаючи на серйозні тілесні ушкодження, медична допомога Костенку не надається. Олександр неодноразово скаржився на те, що у нього «сохне» рука. 26 листопада 2015 року де-факто Верховний суд Криму засудив Костенка до 3 років 11 місяців позбавлення волі з відбуванням покарання в колонії загального режиму [28].

**15. 2 квітня 2015 затримання Ферата Сайфуллаєва
 («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження**

Фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Ферат Сайфуллаєв був затриманий 2 квітня 2015 року. Так само, як Примова і Ваїтова, його засудили до 5 років

позбавлення волі. 23 січня 2017 року ув'язненого етапували до російської ВК-7 м. Омутнінск Кіровської області РФ. Під час слідства на нього, як і на інших фігурантів, чинився психологічний тиск. У колонії до Сайфуллаєва не допускали українського консула. У травні 2017 року і в жовтні 2017 року стало відомо, що Ферата Сайфуллаєва двічі на півроку поміщали до ШІЗО, і будуть переводити на суворі умови утримання, де буде менше зустрічей з родичами та продуктових передач. Крім того, йому тривалий час не передавали листи і не дозволяли зв'язатися з родичами. У червні 2017 року під час візиту адвоката ув'язнений повідомив, що адміністрація колонії чинить на нього тиск, не дає можливості вивчати Коран. При зустрічі адвоката не дозволили підписати доручення про представництво інтересів Ферата Сейфуллаєва в міжнародних організаціях. Восени 2017 року ув'язненому присудили адміністративний штраф за пост у соціальній мережі чотирирічної давності, через що він не зможе скористатися процедурою умовно-дострокового звільнення. Захист Сайфуллаєва звертався із заявою про переведення до колонії в Керчі [29].

**16. 15 квітня 2015 року затримання Алі Асанова
(«Справа 26 лютого»), негуманне поводження**

15 квітня 2015 року відбулося затримання фігуранта так званої «Справи 26 лютого» Алі Асанова. Асанова помістили в сімферопольське СІЗО, де він перебував до 7 квітня 2017 року, після чого був переведений

під домашній арешт. Під час перебування в СІЗО на затриманого чинився психологічний тиск. Так, в березні 2017 року стало відомо, що слідчий змушував Асанова визнати провину і обмовити Ахтема Чийгоза, а кримський муфтії Еміралі Аблаєв запропонував дати свідчення проти Ахтема Чийгоза, обіцяючи звільнення з СІЗО. Відносно Алі Асанова зафіксовані й інші порушення: під час судових засідань йому, як і іншим ув'язненим, не надавалося харчування, а загальні умови утримання в СІЗО Сімферополя характеризуються як нелюдські [30].

17. 20 квітня 2015 року побиття при затриманні Емір-Усеїна Куку («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

20 квітня 2015 року співробітники де-факто силових органів затримали кримськотатарського правозахисника, члена Контактної групи з прав людини Емір-Усеїна Куку. Затримання за своєю формою проведення було схоже на викрадення. У той же день Куку був звільнений, після виходу на волю він заявив про нанесення йому тілесних ушкоджень під час затримання. Куку продемонстрував удари на тілі, а також результат обстеження лікаря, в якому було зазначено пошкодження голови та забій нирки [31]. Після повторного затримання («Справа Хізб ут-Тахрір») 11 лютого 2016 року і протягом перебування в СІЗО Сімферополя Куку неодноразово повідомляв про нестерпні умови перебування в ізоляторі, погіршенні

стану здоров'я, а також про ненадання необхідної медичної допомоги. У липні 2016 року він був поставлений на облік як «небезпечний підслідний» і переведений до спецблоку СІЗО [32]. Крім того, 8 грудня 2016 року правозахисник був поміщений на примусову психіатричну експертизу, де, за словами дружини, на нього чинився психологічний тиск [33].

**18. Травень 2015 року тортури під час затримання
Андрія Коломійця («Справа Євромайдану»), негуманне
поводження**

Громадянин України Андрій Коломієць був затриманий в м. Нальчик (Кабардино-Балкарія, РФ) в травні 2015 року за підозрою в замаху на вбивство співробітника «Беркут» під час подій Революції Гідності в Києві на Майдані Незалежності. Через два місяці Коломієць був переведений до Криму. З початку затримання і протягом перебування під вартою Андрій Коломієць за допомогою адвоката неодноразово повідомляв про застосування до нього тортур і нелюдського поводження для отримання зізнань. Так, на судовому засіданні в березні 2016 року адвокат Коломійця подав судді клопотанням, в якому було зазначено, що старший оперуповноважений Центру «Е» ГУ МВС Росії Боровик С.Г. разом з іншими невідомими співробітниками правоохоронних органів наділи йому на голову пакет, приєднали до пальців рук за допомогою великих скріпок дроти, підклали під них вологу тканину і пропустили електричний струм [34]. Пізніше Коломієць

був засуджений до 10 років позбавлення волі. Адвокат потерпілого повідомив про нелюдські умови утримання в СІЗО Сімферополя: відсутність води в камері (подача на одну годину раз на день), переповненість камери (на 6 місць 10 осіб), а також про те, що Коломієць піддається приниженням і тиску за релігійною та етнічною ознакою. У листопаді 2016 року Андрій Коломієць був етапований до ВК-14 Краснодарського краю. Там його кілька разів за надуманими причинами поміщали в ШІЗО, він також піддається етнічній дискримінації з боку співкамерників. На тлі перебування в місцях несвободи у Андрія Коломієця серйозно погіршився стан здоров'я (мучать нудота, постійні головні болі, псоріаз). Незважаючи на звернення, медична допомога не надається [35].

19. 7 травня 2015 затримання Мустафи Дегерменджі («Справа 26 лютого»), негуманне поводження

Після затримання 7 травня 2015 року Мустафа Дегерменджі був поміщений в СІЗО м. Сімферополь, де знаходився до 6 квітня 2017 року (переведений під домашній арешт по теперішній час). Протягом терміну утримання в СІЗО родичі повідомляли про тяжкі умови утримання, а саме: недостатня кількість спальних місць, внаслідок чого затримані сплять по черзі (в камері виділено 14 ліжок на 20 осіб), антисанітарія і укуси паразитів, ненадання медичної допомоги, ненадання харчування під час виїздів на судові засідання [36]. Крім цього, керівник Секретаріату Уповноваженого Верховної

Ради України з прав людини Богдан Крикливенко повідомив, що в день судових засідань ув'язнених, в т.ч. Дегерменджі, не годують і не видають сухий пайок [37].

20. 2 липня 2015 року тортури після затримання Юрія Ільченка

Севастопольський блогер Юрій Ільченко був затриманий представниками російського ФСБ 2 липня 2015 року у справі про екстремізм за критику окупації Криму РФ в соціальній мережі. Місцевий правозахисник протягом місяця заявляв про загрозу життю і здоров'ю Ільченка. Зі слів затриманого, його били і співробітники ФСБ і ув'язнені - по голові, нирках, хребту [38]. 2 червня 2016 року Юрія відпустили під домашній арешт, звідки він втік через кілька днів і зміг виїхати на материкову частину України. Під час перебування під арештом Ільченко втратив 30 кг ваги, на свободі він підтвердив факти застосування тортур, розповів про застосування психологічного тиску (погрози з'валтування), а також нелюдські умови утримання (нестача спальних місць, відсутність медичної допомоги) [39].

21. 11 лютого 2016 року затримання Вадима Сірука («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

11-12 лютого 2016 року Муслім Алієв, Вадим Сірук, Енвер Бекіров і Емір-Усеїн Куку (затриманий повторно) були заарештовані, і згодом звинувачені нібито в участі і організації осередку організації «Хізб ут-

Тахрір», діяльність якої в Криму заборонена де-факто законодавством РФ. Протягом всього терміну утримання і до цього дня ув'язнені та їхні родичі повідомляють про негуманні умови утримання в СІЗО Сімферополя, ненадання медичної допомоги, тиск з боку спецслужб для отримання зізнань. Дружина Вадима Сірука повідомила про те, що в камері її чоловіка недостатня кількість спальних місць, ув'язнені сплять по черзі, відсутня вентиляція, їжа є непридатною до вживання, ув'язнені, в тому числі Вадим, страждають від антисанітарії і постійних укусів клопів, які не загоюються [40]. Також затриманий скаржиться на ненадання медичної допомоги: його мучить зубний біль. У липні 2016 року Вадим Сірук був поставлений на облік як "небезпечний підслідний" і переведений в спецблок СІЗО [41]. У грудня 2016 року всі фігуранти справи були поміщені на примусову психіатричну експертизу, де, за словами іншого фігуранта цієї справи Емір-Усеїна Куку, навіть в туалеті було відеоспостереження [42]. Жодна скарга на умови утримання не була задоволена [43].

22. 11 лютого 2016 року затримання Енвера Бекірова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

З 11 лютого 2016 року до цього часу Енвер Бекіров знаходиться в СІЗО Сімферополя. У камері, де утримується Бекіров, на десять ув'язнених тільки шість ліжок, через що ув'язнені сплять по черзі. У грудні 2016 року Бекіров був поміщений на примусову психіатричну експертизу. На тлі умов утримання у Бекірова почалися

проблеми зі здоров'ям: постійно мучить кашель, головний біль, тиск. Проте медична допомога не надається, можливість пройти медичне обстеження відсутня.

23. 11 лютого 2016 року затримання Мусліма Алієва («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

11 лютого 2016 року в результаті масових обшуків був затриманий мешканець Алушти Муслім Алієв, який звинувачується нібито в участі і організації діяльності терористичної організації «Хізб ут-Тахрір» (утримується в СІЗО Сімферополя). Так само, як і інші фігуранти даної справи, Муслім у грудні 2016 року був поміщений на примусову психіатричну експертизу. Ув'язнений неодноразово заявляв про антисанітарію (наявність паразитів в білизні і тарганів в їжі), відсутність вентиляції в камері, про тиск з боку спецслужб для отримання зізнань [44].

**24. 17 квітня 2016 року затримання Арсена
Джеппарова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне
поводження**

17 квітня 2016 року в Криму в селищі Краснокам'янка (Велика Ялта) російські силовики провели обшук і затримали двох кримських татар - Рефата Алімова і Арсена Джеппарова. У травні того ж року стало відомо, що з моменту затримання до обрання запобіжного заходу Джеппарова не годували кілька днів, в СІЗО

Сімферополя його помістили в камеру з насильниками, поперемінно саджаючи в карцер і знову повертаючи в камеру через кілька днів [45]. 3 листопада 2016 року він був направлений на примусову психіатричну експертизу. Протягом всього часу ув'язнення адвокат повідомляє про важкий стан здоров'я Джеппарова, відмову в наданні медичної допомоги, необґрунтованому поміщенні в карцер з нелюдськими умовами утримання. У затриманого на тілі час від часу з'являється нарив, який супроводжується температурою і нестерпними болями і вимагає хірургічного видалення заради уникнення подальшого запалення. У листопаді 2016 року захисту вдалося домогтися вивезення Арсена на операцію, проте правозахисники повідомили, що після операції, в стані наркозу Джеппарова відразу ж відправили до камери [46]. У квітні 2017 року, за словами адвоката, Джеппаров звернувся до санчастини з наривом, лікар натиснув на свищ, і Арсена відразу ж повернули в камеру. За словами захисника: "Арсен йшов, і гній стікав у нього по нозі" [47]. Скарги на відсутність медичної допомоги від адвоката і Джеппарова надходять до цього часу.

25. 18 квітня 2016 року затримання Рефата Алімова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

Рефат Алімов, заарештований у так званій «Справі Хізб ут-Тахрір», з моменту затримання перебуває в СІЗО Сімферополя. За час ув'язнення у Аліма сталося третє загострення хвороби нирок, медична допомога

надавалась не одразу. Ниркові болі мучать Алімова постійно. Умови утримання вкрай незадовільні: в камері, де він знаходиться, є блохи, в результаті чого у в'язня з'явилися висипання та виразки. В якості додаткової форми тиску 3 листопада 2016 року Алімов був спрямований на примусову психіатричну експертизу [48].

26. 12 травня 2016 затримання Ільмі Умерова, негуманне поведження

У травні 2016 року проти заступника голови Меджлісу Ільмі Умерова було порушено кримінальну справу за ч.2 ст. 280 Кримінального Кодексу РФ. Запобіжний захід - підписка про невиїзд. 11 серпня 2016 року де-факто суд прийняв рішення направити Умерова на примусову психіатричну експертизу, на цьому ж засіданні Ільмі Умерову стало погано, і його забрала карета «швидкої допомоги» [49]. При проходженні психіатричної експертизи різко погіршився стан здоров'я Умерова, він втрачав свідомість [50]. У 60-річного Умерова хвороба Паркінсона, проблеми з серцем і цукровий діабет. Незважаючи на це, 27 вересня 2017 року де-факто суд Сімферополя виніс вирок у вигляді 2 років колонії-поселення. Через місяць після винесення вироку Умеров потрапив до лікарні через загострення гіпертонічної хвороби. У жовтні 2017 року Ільмі Умерова звільнили в рамках процедури помилування. Незважаючи на звільнення, сам факт винесення вироку у вигляді реального терміну позбавлення волі

Умерову, який має настільки серйозні захворювання, що практично несумісні з перебуванням в колонії-поселенні, розцінюється як психологічний тиск на Ільмі Умерова і загроза його життю.

27. 12 травня 2016 року умови утримання Зеврі Абсеїтова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

12 травня 2016 року був затриманий Зеврі Абсеїтов, якому інкримінують ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (нібито участь в діяльності організації, а саме осередку організації «Хізб ут-Тахрір»). Адвокат затриманого повідомляє, що в СІЗО Абсеїтов знаходиться в нелюдських умовах, в камері клопи і блохи, від яких у Зеврі виразки по всьому тілу, камери переповнені, через що затримані сплять по черзі. Також в сімферопольському СІЗО проблеми з водою, її періодично відключають. Відомо, що мусульман весь час годують свининою, забороненою ісламом, перешкоджають здійсненню намазу [51].

28. 12 травня 2016 року затримання Енвера Мамутова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

Енвер Мамутов був затриманий в Бахчисараї 12 травня 2016 року, за звинуваченням у нібито «організації діяльності терористичної організації» (ч.1 ст.205.5 КК РФ) і ст. 278 КК РФ («Насильницьке захоплення влади»). Мамутов протягом місяця після затримання повідомив про те, що його утримують в одиночній камері. Також

затриманому не дозволяли брати ручку і папір для написання заяв, не давали книги, ізолюючи таким чином від доступу до будь-якої інформації, з трьох продуктивних передач від родичів Мамутова доходила одна. Дружина затриманого повідомляла про антисанітарію в камері, рани від укусів паразитів, нестачу спальних місць в камері. У грудні 2016 року був відправлений на проходження примусової психіатричної експертизи. Вирок Мамутову не винесено досі [52].

**29. 12 травня 2016 року затримання Рустема
Абільтарова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне
поводження**

Рустем Абільтаров був затриманий в ході масових обшуків в Бахчисараї 12 травня 2016 року за звинуваченням нібито в участі у забороненій в РФ організації «Хізб ут-Тахрір». Утримується в СІЗО Сімферополя, відомому нелюдськими умовами перебування, нестачею спальних місць, антисанітарією, відсутністю медичної допомоги. Під час утримання в СІЗО у Абільтарова погіршився стан здоров'я, з'явився пієлонефрит, гіпертонія, ревматизм. Про надання медичної допомоги Абільтарову нічого не відомо. [147]

**30. 12 травня 2016 року затримання Ремзі Меметова
(«Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження**

Четвертий фігурант бахчисарайської так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» затриманий 12 травня 2016 року. У

сімферопольському СІЗО Меметов утримується в таких само нелюдських умовах, як і інші фігуранти. У січні 2016 року він був поміщений на примусову психіатричну експертизу. В результаті у Меметова значно погіршився стан здоров'я, у нього діагностовано артроз і гіпертонічну хворобу 2 ступеня. За повідомленням родичів, відсутність медикаментів та необхідного лікування призводять до прогресування хвороб. Син затриманого повідомляв про психологічний тиск на Меметова, схилення до співпраці зі слідством [53].

31. 30 липня 2016 року затримання і катування Редвана Сулейманова («Справа диверсантів»)

30 липня 2016 року Редван Сулейманов був затриманий російськими силовиками в аеропорту Сімферополя. 12 серпня ФСБ розіслала в російські медіа відео допиту Сулейманова, де той дає «свідчення». На відео затриманий каже, що нібито в жовтні 2015 року в Запоріжжі його завербувала українська розвідка, а згодом перед ним нібито поставили завдання знайти на сімферопольському вокзалі і в аеропорту місце для закладення вибухових пристроїв, закласти муляж бомби і повідомити про вибух, що готується. Пізніше від адвоката Сулейманова Еміля Курбедінова стало відомо, що свідчення були дані під тортурами, в т.ч. електричним струмом. У серпні 2017 року Сулейманова засудили до 1 року і 8 місяців колонії загального режиму, а також відшкодування понад 3,5 млн «збитків» (близько 58 тисяч доларів).

**32. 10 серпня 2016 року торттури після затримання
Євгена Панова («Справа диверсантів»), негуманне
поводження**

10 серпня 2016 року ФСБ Росії офіційно заявила, що в Криму попереджено «ряд терористичних актів», нібито «підготовлених Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України». У числі затриманих виявилися Євген Панов, Андрій Захтей і Редван Сулейманов. Згодом від адвоката Панова, Дмитра Дінзе, стало відомо про застосування торттур до підзахисного. За його словами, після затримання Панова відвезли на північ Криму і катували в підвалі якогось будинку шість днів.

***Після затримання Панова відвезли на північ Криму і
катували в підвалі якогось будинку шість днів*** “

З метою отримання свідчень Євгена підвішували за наручники, били залізною трубою, застосовували електричний струм, виводили з мішком на голові, імітували розстріл [54]. Пізніше в СІЗО під тиском його змусили написати відмову від української консульської допомоги, змушували відмовитися від незалежних адвокатів. 8 грудня 2016 року стало відомо, що Панов подав скаргу на торттури до Слідчого Комітету РФ, однак російські правоохоронці відмовилися порушувати кримінальну справу. У скарзі було зазначено, що всі «зізнавальні» свідчення були дані внаслідок торттур. 14 квітня 2017 року в камеру Євгенія Панова помістили в'язня, хворого на туберкульоз, завдяки втручання українського омбудсмена Валерії Лутковської через три дні його перевели до іншої камери. На даний час Євген

Панов перебуває в СІЗО Сімферополя, де він страждає від укусів паразитів і поганих умов утримання. Крім того, Євген повідомив, що у нього крадуть газети, ізолюючи таким чином від будь-якої зовнішньої інформації.

33. 10 серпня 2016 року тортури після затримання Андрія Захтея («Справа диверсантів»), негуманне поводження

Андрій Захтей був затриманий 10 серпня 2016 року. Пізніше Захтей заявляв про застосування до нього тортур (побиття, тривале утримання в наручниках, використання електричного струму) протягом декількох днів після затримання для отримання свідчень проти нього самого, а також проти Панова [55]. Захист Андрія Захтея кілька разів подавав скарги з повідомленнями про факти тортур, проте Слідчий комітет РФ відмовився порушувати кримінальну справу. У березні 2017 року дружина Андрія заявила про те, що при переведенні з СІЗО Лефортово м. Москва до СІЗО Сімферополя з його тюремного рахунку зникли гроші. На тлі ув'язнення в СІЗО у Захтея погіршився стан здоров'я, загострилися хронічні захворювання, а також розвився гайморит через утримання в напівпідвальній камері.

34. 13 серпня 2016 року тортури після затримання Володимира Присича ("Справа диверсантів")

Уродженця Харківської області Володимира Присича затримали 13 серпня 2016 року. Його звинуватили в

нібито здійсненні диверсійно-терористичної діяльності. На судовому засіданні при винесенні вироку Присич заявив, що після затримання він сидів у кабіні автомобіля, де йому завдали ударів в груди, а всі свідчення він давав під тортурами електричним струмом [56]. Присича засудили до трьох років позбавлення волі. Характерно, що вирок був винесений за нібито зберігання і транспортування наркотиків, оскільки звинувачення в диверсійній діяльності повністю розвалилося. 20 червня 2017 року з'явилася інформація від родичів про те, що у Володимира різко погіршився стан здоров'я: оніміла частина голови, почалася кровотеча з носа, він втратив свідомість. Захисники Присича заявляли про подання клопотання щодо медичного обстеження [57].

**35. 25 серпня 2016 року затримання Ахматжона
Абдуллаєва («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне
поводження**

25 серпня 2016 року на території окупованої АР Крим за підозрою нібито в причетності до «Хізб ут-Тахрір» був затриманий громадянин Киргизії Ахматжон Абдуллаєв. З моменту затримання Абдуллаєв знаходиться в СІЗО Сімферополя. Інформація по справі практично відсутня, що не дозволяє робити будь-які висновки про те, чи застосовується стосовно затриманого тиск. Разом з тим, місце утримання Абдуллаєва відоме умовами, що принижують людську гідність: відсутність вентиляції і належного

санітарного стану, непридатна до вживання їжа, укуси паразитів, переповненість камер [58].

**36. 30 серпня 2016 року смерть в СІЗО Сергій
Глінянікова**

Житель Севастополя, громадянин України Сергій Гліняник помер 30 серпня 2016 року в СІЗО-1 Сімферополя через ненадання медичної допомоги [59].
Більш детальна інформація по даному випадку відсутня.

**37. 8 вересня 2016 року смерть в СІЗО Валерія
Керімова**

Громадянин України Валерій Керімов (уродженець Генічеська) помер 8 вересня 2016 року у виправній колонії № 1 Республіки Адигея (Росія). До російської колонії його перевели з виправної установи Криму. Він був хворий на гепатит і туберкульоз, йому не була своєчасно надана медична допомога, в результаті чого він помер [60]. Також адвокат організації «Регіональний центр з прав людини» Роман Мартиновський повідомив, що станом на вересень 2016 року в російських в'язницях перебуває велика кількість українських громадян, яким не надається необхідна медична допомога [61].

38. 14 вересня 2016 року затримання Мохаммада Кабіра, негуманне поводження

14 вересня 2016 року на КПВВ «Армянськ» при в'їзді в Крим співробітники російської прикордонної служби затримали громадянина України афганського походження Кабіра Мохаммада. Де-факто правоохоронці пояснили затримання тим, що Мохаммад знаходиться в розшуку Інтерполу за запитом Ірану. Разом з цим, ряд персональних даних розшукуваної особи відрізняється від персональних даних Мохаммада Кабіра. Виходячи з цього факту, очевидно, що Мохаммад не є розшукуваною особою. Незважаючи на це, його незаконно помістили до СІЗО Сімферополя в рамках процедури екстрадиційного арешту. З дати затримання по 12 вересня 2017 року він перебував в ув'язненні. За цей період Кабір Мохаммад переніс другий інсульт, його стан здоров'я різко погіршився, однак в медичній частині СІЗО йому не надавали необхідну допомогу. Завдяки тривалим зусиллям захисту Кабіра Мохаммада і широкого громадського резонансу в серпні 2017 року вдалося домогтися медичного огляду його стану, яке підтвердило наявність захворювань, несумісних з перебуванням в СІЗО. Через два тижні його випустили під підписку про невиїзд, за однією з версій, у зв'язку зі станом здоров'я. Перенесений в СІЗО інсульт і тривала відсутність медичної допомоги привели до серйозного погіршення стану здоров'я Кабіра Мохаммада [62].

39. 12 жовтня 2016 року затримання Теймура Абдуллаєва («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

Під час проведення обшуку в будинку Абдуллаєва 12 жовтня 2016 року, де-факто силовики, виламавши двері, скрутили Теймура, завдали кілька ударів в голову і живіт і наділи наручники, не дивлячись на те, що він не чинив жодного опору. З моменту затримання і до цього часу Теймур Абдуллаєв знаходиться в СІЗО Сімферополя. Крім загальних вкрай незадовільних умов в ізоляторі, в грудні 2016 року з'явилася інформація про те, що Абдуллаєв зазнає жорстокого і нелюдського поводження: побиття, погрози, тривале утримання в наручниках. У травні 2017 року Теймура помістили до карцеру за лист, написаний кримськотатарською мовою [63].

40. 12 жовтня 2016 року затримання Узеїра Абдуллаєва («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне поводження

З 12 жовтня 2016 року Узеїр Абдуллаєв перебуває в СІЗО Сімферополя. Загальні умови утримання характеризуються як негуманні: антисанітарія, брак спальних місць, відсутність належної медичної допомоги. На одному із засідань щодо продовження терміну арешту Узеїр повідомив, що на суд його перевозили на підлозі в наручниках, били в живіт і по ногах [64].

**41. 12 жовтня 2016 року затримання Айдера
Саледінова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне
поводження**

З моменту затримання і до цього часу Саледінов перебуває в СІЗО Сімферополя. Крім загальних вкрай незадовільних умов в ізоляторі, в грудні 2016 року з'явилася інформація про те, що Саледінов зазнає жорстокого і нелюдського поводження: побиття, погрози, тривале утримання в наручниках. У лютому 2017 року він був направлений на проходження примусової психіатричної експертизи. На судовому засіданні щодо продовження запобіжного арешту затриманий заявив, що при транспортуванні до управління ФСБ, на нього наділи наручники, поклали на підлогу, били, одягли мішок на голову. Ця інформація була озвучена слухачам, оскільки суддя де-факто суду не дозволив Айдеру зробити цю заяву в рамках офіційного засідання [65].

**42. 12 жовтня 2016 року затримання Еміля
Джемаденова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманне
поводження**

Еміля Джемаденова затримали 12 жовтня 2016 року за обвинуваченням нібито в причетності до «Хізб ут-Тахрір». З дати затримання він перебуває в сімферопольському СІЗО. У березні 2017 року стало відомо, що у Джемаденова з'явилася грижа. Як відомо, медична допомога в'язням СІЗО не надається [66].

43. 12 жовтня 2016 року затримання Рустема Ісмаїлова («Справа Хізб ут-Тахрір»), негуманні умови утримання

У грудні 2016 року Рустем Ісмаїлов, затриманий 12 жовтня 2016 року за «Справою Хізб ут-Тахрір», заявив про побиття та погрози. За словами Ісмаїлова, його били в будівлі ФСБ в ділянку живота і шиї, потім поклали на підлогу в наручниках до брудного автомобіля. У лютому Ісмаїлов був направлений на примусову психіатричну експертизу. Крім того, в якості форми тиску йому тривалий час не давали можливості провести побачення з дружиною [67].

44. 9 листопада 2016 року затримання Дмитра Штиблікова («Справа диверсантів»), негуманне поводження

9 листопада Штибліков був затриманий в Севастополі за підозрою в нібито організації та участі в диверсійно-терористичному угрупованні. У перші дні після затримання Дмитро дав «свідчення». Адвокат за угодою Олександр Попков близько тижня намагався потрапити до свого підзахисного, проте співробітники пенітенціарних установ створювали йому всілякі перешкоди. В результаті співробітники Бахчисарайського ІТУ, куди був поміщений Штибліков, повідомили Попкова, що затриманий відмовився від його послуг, нібито на користь підконтрольного де-факто владі адвоката Армана Петросяна. Протягом усього періоду слідства у справі родичі практично не мали

інформації про стан Штиблікова і хід розслідування. Через деякий час стало відомо, що він уклав угоду зі слідством. В ІТТ Бахчисарая ув'язнений був позбавлений своєчасної та якісної медичної допомоги, в результаті чого всі хронічні захворювання загострилися.

Співробітники Бахчисарайського ІТУ, куди був поміщений Штибліков, повідомили Попкова, що затриманий відмовився від його послуг, нібито на користь підконтрольного де-факто владі адвоката Армана Петросяна

“

11 січня 2017 року родичі розповіли, що у нього загострилася сечокам'яна хвороба [68]. Дмитра Штиблікова засудили до 5 років колонії суворого режиму і штрафу в розмірі 200 тисяч російських рублів. З моменту затримання і по теперішній час справа має закритий характер. Ані родичі, ані незалежні адвокати не мали можливості конфіденційно прокомунікувати з Дмитром задля того, аби встановити, чи застосовувалися до нього тортури або інші форми тиску з метою отримання зізнань. Однак, з огляду на дачу «зізнавальних» показань на тлі ситуації з недопущенням і наступною відмовою від незалежного адвоката, обраного родичами, а також загальну закритість справи, автори звіту презюмують застосування психологічного тиску і, можливо, фізичного насильства по відношенню до Штиблікова [69].

**45. 9 листопада 2016 року затримання Олексія
Бессарабова («Справа диверсантів»), негуманне
поводження**

9 листопада за підозрою в нібито організації та участі в диверсійно-терористичному угрупованні був затриманий житель Севастополя Олексій Бессарабов. Бессарабова помістили до ІТТ Бахчисарая. Через кілька днів після затримання ФСБ опублікувала відео допиту затриманого, на якому він дає свідчення. Необхідно відзначити, що з моменту затримання по теперішній час правозахисники і незалежні адвокати не мають доступу до будь-якої інформації у справі. Разом з цим, існує кілька факторів, що вказують на порушення прав Олексія Бессарабова з боку співробітників де-факто правоохоронних і пенітенціарних органів Криму. Так, Бессарабова з моменту затримання тримали в ізоляції, не допускали незалежного адвоката, в результаті чого він, як Штибліков і Дудка, дав свідчення. Крім цього, відомо, що до затримання Олексій страждав від сечокам'яної хвороби і проходив лікування в медичному стаціонарі. Таким чином, з огляду на відомі випадки застосування тортур та / або інших форм тиску щодо фігурантів так званої «Справи диверсантів» (Євген Панов, Андрій Захтей, Володимир Дудка, Володимир Присич), а також загальну практику ненадання медичної допомоги ув'язненим, в т.ч. в ІТТ Бахчисарая, з вельми великою ймовірністю можна припускати дані порушення і щодо Бессарабова. Такий підхід авторами звіту має на меті не допустити відсутність фіксації фактів грубих

порушень прав людини в зв'язку з повною закритістю кримінальних справ [70].

46. 9 листопада 2016 року затримання Володимира Дудки («Справа диверсантів»), негуманне поводження

Володимир Дудка був затриманий в Севастополі за підозрою в нібито організації та участі в диверсійно-терористичному угрупованні. В ІТТ Бахчисарая, куди помістили Дудку, на нього чинився тиск з метою змусити відмовитися від незалежного адвоката Оксани Железняк. 14 листопада Железняк вдалося відвідати Дудку, на зустрічі він повністю заперечував свою провину і заявив, що дав «визнавальні» свідчення під примусом через погрози його сім'ї. Необхідно відзначити, що при допиті з погрозами була присутня адвокат за призначенням Оксана Акуленко. До арешту Дудка страждав тахікардією та виразковою хворобою. В результаті хронічні захворювання загострилися [71]. У лютому 2017 року на судовому засіданні Володимир Дудка заявив, що в СІЗО Сімферополя, куди він був переведений, йому та іншим ув'язненим не надається медична допомога. У камері, де він утримується, холодна температура і постійні протяги [72].

47. 14 листопада 2016 затримання Володимира Балуха, негуманне поводження

Український активіст, фермер з с. Серебрянка Роздольненського району, неодноразово піддавався

переслідуванням з боку де-факто силовиків. Перший обшук в будинку Балуха відбувся в квітні 2015 року, тоді його засудили до 320 годин виправних робіт (кримінальна справа) і зняли український прапор з даху будинку. 14 листопада 2015 року Володимир Балух повідомив, що після обшуку його вивели на вулицю, посадили в автомобіль ВАЗ-2109 на заднє сидіння, продовжували бити через відчинені двері і ображати за етнічною ознакою [73]. Постановою судді Олександра Абеляшева Володимира Балуха визнали винним за ч.1 ст.19.3 КпАП РФ.

“ Балух повідомив, що після обшуку його вивели на вулицю, посадили в автомобіль ВАЗ-2109 на заднє сидіння, продовжували бити через відчинені двері і ображати за етнічною ознакою

Активіст провів 10 діб під арештом. 8 грудня 2016 року відбувся черговий обшук будинку Балуха, після чого його затримали у новій кримінальній справі [74]. 22 грудня 2016 року на засіданні суду щодо перегляду запобіжного заходу, Володимир заявив про необхідність надання йому медичної допомоги, в зв'язку з загостренням хронічного бронхіту. Також він повідомив про те, що на 34 особи в камері є всього 14 спальних місць [75]. 28 грудня 2016 року, за повідомленням дружини Балуха, йому в камеру викликали "швидку допомогу", проте лікар діагнозу не встановив, не надав документів, а тільки дав дружині список ліків [76]. Після зустрічі адвоката з Балухом в СІЗО Сімферополя, адвокат повідомив про те, що на обличчі у підзахисного

видно сліди застосування сили [77]. У квітні 2017 року Володимир заявив, що в ІТТ м. Роздольне він піддається дискримінації за етнічною ознакою. У липні 2017 року суд засудив Володимира Балуха до 3 років і 7 місяців позбавлення волі. 13 серпня 2017 року адвокат Балуха подав скаргу на начальника ізолятора за побиття підзахисного, зафіксоване на камери спостереження [78]. Однак, замість розслідування даного факту, вже третю кримінальну справу нібито за напад на начальника ізолятора було порушено на самого Володимира. За час перебування його під вартою правозахисники неодноразово повідомляли про погіршення здоров'я активіста, у нього було загострення хвороби нирок, шлунково-кишкового тракту, спини, мучать постійні головні болі внаслідок гаймориту, а влітку 2017 року з'явилися проблеми з серцем. Правозахисники впевнені, що погіршення здоров'я пов'язане з жахливими умовами утримання в СІЗО [79].

48. 15 листопада 2016 року затримання Олексія Стогнія ("Справа диверсантів"), негуманне поводження

15 листопада 2016 року в Севастополі за так званою «Справою диверсантів» був затриманий Олексій Стогній. У липні 2017 де-факто суд Сімферополя засудив Стогнія до 3,5 років позбавлення волі. З моменту затримання Олексій перебував у СІЗО Сімферополя, після винесення вироку його етапували до ВК-2 м. Керч. За словами дружини Олексія Оксани Стогній, в ізоляторі у нього з'явилися проблеми з тиском, головні болі, судоми в

ногах. Ув'язнений сильно схуд, скаржився на клопів, відсутність вентиляції в камері. З кінця літа 2017 року після переведення до Керченської виправної колонії умови утримання суттєво не покращилися: Олексій розповів, що через вогкість в камері у нього не припиняються застудні захворювання. Також Оксана Стогній повідомила, що на її чоловіка, найімовірніше, чинився психологічний тиск, під час судових засідань він виглядав загальмованим. До зали суду його заводили з маскою на голові, зігнувши з закутими в наручники руками. Крім того, Стогній не передають кореспонденцію від родичів, присутні складнощі з передачею необхідних медикаментів. [80];

49. 15 листопада 2016 року затримання Гліба Шаблія («Справа диверсантів»), негуманне поводження

Гліб Шаблій, затриманий 15 листопада 2016 року, проходить за тією ж кримінальною справою, що й Олексій Стогній. Справа має закритий характер. У правозахисників відсутня інформація про хід розслідування, стан здоров'я Шаблія, а також умови, в яких він утримується. З огляду на дані обставини, а також той факт, що, за наявною інформацією, до всіх або практично до всіх фігурантів так званої «Справи диверсантів» застосовувалися тортури або інші форми тиску, автори звіту з великою часткою ймовірності припускають, що тиск з боку де-факто правоохоронців мав місце і стосовно Шаблія [81].

**50. 21 листопада 2016 негуманне поводження під час
голодування Недіма Халілова**

Кримськотатарський активіст Недім Халілов, який не мав українського та російського громадянства, був депортований з території Криму і поміщений в спеціальну установу тимчасового утримання іноземних громадян в Краснодарському краї (РФ). На знак протесту 21 листопада 2016 року він оголосив часткове голодування з вимогою повернути його до Криму і надати статус особи без громадянства. Стан здоров'я Халілова погіршився у зв'язку з голодуванням, він втратив близько 15 кг ваги і став важити близько 50 кг [82]. Даних про надання необхідної медичної допомоги та огляду немає. Пізніше стало відомо про етапування Халілова під час голодування до фільтраційного табору в Ростовській області [83].

**51. 2 грудня 2016 року ненадання медичної допомоги
Валерію Макарову**

Засуджений в 2015 до 12 років позбавлення волі громадянин України Валерій Макаров для відбування покарання був переміщений з Криму до виправної колонії №1 Республіки Адігея РФ. 2 грудня 2016 року стало відомо, що Макаров терміново потребує медичної допомоги (травма голови, пошкодження хребців). У зв'язку з ненаданням допомоги ув'язнений почав голодування, у відповідь на це його з надуманих причин посадили в штрафний ізолятор. Крім того,

ув'язненим у ВК-1 заборонено мати при собі медичні документи [84].

52. 8 грудня 2016 року ненадання медичної допомоги ув'язненому Юрію Саєнку

8 грудня 2016 року в засобах масової інформації з'явилася інформація про те, що громадянин України, кримчанин Юрій Саєнко, хворий на ВІЛ та гепатит, не отримує медичної допомоги, якої він терміново потребує. Саєнко знаходиться в ув'язненні у ВК-2 м. Ростов-на-Дону [85].

53. 13 лютого 2017 року ненадання медичної допомоги Руслану Зейтуллаєву («Справа Хізб ут-Тахрір»)

Зейтуллаєв був заарештований за так званою «Справою Хізб ут-Тахрір» 23 січня 2015 року (ч. 1 ст.205.5 КК РФ, організація діяльності терористичної організації). 7 вересня 2016 року російський військовий суд в Ростові-на-Дону засудив його до 7 років колонії [86]. Після двох апеляцій в липні 2017 року вирок посилили до 15 років позбавлення волі. Під час судових розглядів справи Зейтуллаєв оголошував голодування з вимогами припинити кримінальне переслідування кримських татар за статтями «тероризм» і «екстремізм», допустити до нього в СІЗО представників МЗС України, а також звільнити інших фігурантів так званої севастопольської «Справи Хізб ут-Тахрір».

Так, в лютому 2017 року з'явилася інформація від адвокатів про погіршення стану здоров'я Зейтуллаєва і відмови співробітників ФСВП передавати необхідні ліки [87].

***Відомо, що перед етапуванням співробітники
ростовського СІЗО забрали у нього продукти
харчування*** “

Руслан Зейтуллаєв оголосив безстрокове голодування. На засіданні суду 14 квітня 2017 року Зейтуллаєву стало погано, про надання йому необхідної медичної допомоги нічого не відомо, голодування тримав 22 дні [88]. Друге голодування Руслан почав через 19 днів після попереднього, воно тривало 12-13 днів [89]. 27 липня 2017 року після остаточного вироку – 15 років позбавлення волі – Руслан оголосив третє голодування, яке завершив 19 серпня у зв'язку з етапуванням в колонію суворого режиму Республіки Башкортостан [90]. Вимоги Руслана не були виконані, про надання медичної допомоги немає інформації. Відомо, що перед етапуванням співробітники ростовського СІЗО забрали у нього продукти харчування. Після прибуття до ВК-2 Республіки Башкортостан Зейтуллаєва одразу ж посадили в карцер за недотримання форми одягу.

**54. 29 березня 2017 року затримання Біяла Аділова,
негуманне поводження**

29 березня 2017 року активіста Біяла Аділова із застосуванням сили незаконно затримали кілька

силовиків в масках біля будівлі де-факто Верховного Суду Криму. Очевидцеві, який знімав на відео те, що відбувається, російські силовики вибили з рук телефон. Пізніше щодо Аділова було порушено кримінальну справу за статтею 318 КК РФ (загроза застосування насильства відносно представника влади або його близьких), Аділова засудили до штрафу в розмірі 10 тисяч російських рублів [91].

55. 24 квітня 2017 року ненадання медичної допомоги Леоніду Карецькому

24 квітня 2017 року під час відвідування представником омбудсмена РФ і кримським омбудсменом політичного в'язня Володимира Балуха в ІТТ м. Роздольне, стало відомо про ненадання медичної допомоги сусіду по камері Балуха, Леоніду Карецькому, 1971 року народження. Мешканець Керчі, Карецький підозрюється в збуті наркотиків. Як повідомив Балух, у Карецького гниє нога, є ознаки хвороби Паркінсона, але, незважаючи на це, його відмовляються переводити до стаціонарної медичної установи для обстеження та лікування [73].

56. 24 квітня 2017 року ненадання медичної допомоги Андрію Лугину, негуманне поводження

24 квітня 2017 року громадянин України Андрій Лугин, який відмовився прийняти російське громадянство, оголосив голодування на знак протесту проти

етапування до ВК-1 Мордовії, РФ. Раніше житель Керчі Лугин був засуджений до довічного ув'язнення. Через два дні, 26 квітня, ув'язнений перерізав собі горло і порізав вени для того, щоб уникнути етапування. Такі радикальні дії пов'язані з тим, що мордовська колонія відома жорстокими знущаннями і побиттям в'язнів. 3 травня, незважаючи на важкий стан, Андрія Лугина етапували з незнятими після операції швами. Відомо, що Лугин має інвалідність II групи, однак медична допомога йому не надається. Крім того, йому не передають листи від дружини [92].

57. 24 квітня 2017 року ненадання медичної допомоги Юрію Михайлову

24 квітня 2017 року разом з Андрієм Лугиним голодування оголосив громадянин України Юрій Михайлов, який був засуджений до 12 років позбавлення волі задовго до анексії Криму. Голодування було пов'язане з запланованим на 26 квітня 2017 року етапом до ВК-5 на острові Огненний Вологодської області РФ. Колонія на острові Огненний відома жорстоким поводженням з ув'язненими і є однією з найсуворіших в РФ. Дружина Михайлова висловила думку про те, що, в разі направлення в зазначену колонію, її чоловік не повернеться живим. Крім наслідків, викликаних голодуванням, Михайлов має й інші проблеми зі здоров'ям (кашляє кров'ю). Однак, як і Лугину, медична допомога йому не надається. 26 квітня ув'язненого етапували до ВК-5 [93].

**58. Квітень 2017 року застосування тортур щодо
ув'язненого Мурата Алієва**

Мешканець Сімферополя Мурат Алієв 6 серпня 2015 року був затриманий за підозрою в розбої. Пізніше його засудили до 2 років і 6 місяців позбавлення волі (сім'я Алієва стверджує, що звинувачення сфабриковане і до затримання за Муратом велося стеження). Після того, як Мурат Алієв відбув термін 1 рік і 8 місяців в колонії м. Керч, їм почали цікавитися співробітники ФСБ. Найімовірніше, причиною цього стали його релігійні погляди (Алієв мусульманин, що практикує обряд). Використовуючи інших ув'язнених, у Алієва з'ясовували подробиці його релігійних уподобань і ставлення до подій в Сирії. Незабаром його почали регулярно поміщати в карцер. У квітні 2017 року представники ФСБ застосували до Алієва тортури, включаючи побиття палицями і використання електрошокера до статевих органів. Тортури супроводжувалися вимогами розповісти про якісь зв'язки з Хізб ут-Тахрір та активістами з Бахчисарая. Після цього проти Алієва було сфабриковано другу кримінальну справу за нібито заклики до здійснення екстремістської діяльності і порушення ненависті і ворожнечі до групи осіб за ознакою ставлення до релігії [58].

**59. 6 липня 2017 року умови утримання Павла
Степанченка**

Де-факто депутат міської ради Алушти Павло

Степанченко був затриманий 4 жовтня 2017 року за тією ж кримінальною справою, що й журналіст Назимов. 6 липня 2017 року Степанченко подав до прокуратури скаргу з проханням запобігти регулярним вимушеним голодуванням, які він переносить під час виїздів на судові процеси (за його словами, в день суду йому не дають їжу протягом доби). 10 липня Степанченку стало погано в суді, він відмовився знайомитися з матеріалами справи до прийому їжі [94].

60. 19 липня 2017 побиття в залі суду Олексія Назимова

Редактор алуштинського видання «Твоя газета» Олексій Назимов, що знаходиться в СІЗО Сімферополя з 4 жовтня 2016 року за обвинуваченням у нібито вимаганні грошей з місцевого депутата партії «Єдина Росія», звернувся до прокуратури з проханням запобігти регулярним вимушеним голодуванням, які він переносить під час етапування на судові процеси (за його словами, в дні судових засідань йому не дають продукти харчування протягом доби) [95]. 19 липня 2017 року конвоїри в залі суду повалили Назимова на підлогу і заламали руки, протримавши так в кабіні суду близько 5 годин. Також, за його словами, заламуючи його посадили в автозак, при цьому Назимов отримав кілька ударів по голові. Медики в СІЗО відмовилися засвідчити побіи [96].

**61. 19 липня 2017 негуманні умови утримання
ув'язненого Івана Федірка**

Громадянин України Іван Федірко був засуджений на території тимчасово окупованої АР Крим за побутовий злочин. Для відбування покарання його відправили до виправної колонії Республіки Адігея РФ. 19 липня 2017 року Федірко оголосив голодування на знак протесту проти ненадання медичної допомоги і відсутності нормального матеріального забезпечення. Федірко повідомив, що у відповідь на його прохання видати нову сорочку через два роки, адміністрація колонії наказала перевести його в штрафний ізолятор. Перше голодування тривало 10 діб. 14 серпня Іван Федірко змушений був почати друге голодування. Інформація про подальшу долю Федірка відсутня [97].

**62. 2 серпня 2017 року ненадання медичної допомоги
ув'язненому Євгену Давидову**

У березня 2014 року громадянин України Євген Давидов був засуджений до 15 років позбавлення волі де-факто судом Ялти. 2 серпня 2017 року стало відомо, що Давидов оголосив голодування на знак протесту проти його етапування на територію РФ. Дружина Давидова повідомила, що ув'язнений має проблеми з підшлунковою, зубами, потребує операції на перенісці. У ВК-9 м. Шахти Ростовської області йому відмовляють в наданні медичної допомоги через українське громадянство [98].

63. 8 серпня 2017 року затримання Сервера Караметова, негуманне поводження

8 серпня 2017 року в Сімферополі був затриманий 76-річний ветеран кримськотатарського національного руху Сервер Караметов. Приводом для затримання став одиночний пікет під будівлею де-факто Верховного суду, що заборонено федеральним законодавством РФ. Пікет Сервера Караметова був приурочений до одного з останніх засідань у справі заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза. Затримання із застосуванням сили проводили 4 співробітника де-факто поліції. Де-факто суд засудив Караметова до 10 діб адміністративного арешту і 10 тисяч рублів штрафу за двома протоколами – «порушення порядку проведення одиночних пікетів» і «опір співробітникам поліції». Разом з тим, Сервер Караметов страждає на чимало захворювань, в тому числі хворобу Паркінсона. У нього порушена координація рухів, що було розцінене як непокоря поліції. І затримання, і саме судове засідання були пов'язані з грубими порушеннями чинного законодавства РФ. Сервера Караметова тривалий час не пускали в туалет, не давали можливість прийняти їжу і медикаменти. В результаті його стан сильно погіршився, почався сильний тремор. Працівники де-факто суду були змушені викликати «швидку допомогу» прямо під час судового засідання. Крім того, Сервер Караметов не мав при собі одного з необхідних йому медичних препаратів і був позбавлений можливості приймати цей препарат під час відбування арешту [99].

64-65. 10 серпня 2017 року тортури щодо Мірпоччаєвих

10 серпня 2017 року після обшуку у мусульманській сім'ї громадян Таджикистану Мірпоччаєвих в с. Новокленове Білогірського району де-факто силовики затримали чотирьох чоловіків (батька і трьох синів). Відомо, що двох чоловіків співробітники ФСБ катували електричним струмом протягом доби після затримання. Після цього один з двох був відпущений, другого засудили до 15 днів адміністративного арешту. Під час відбування арешту в ІТТ м. Бахчисарай до нього також застосовувалися тортури. Після звільнення через отримані травми чоловік насилу пересувався. Обоє затриманих шляхом застосування тортур співробітники ФСБ схилили до співпраці і доносів. Координатор Кримської контактної групи з прав людини Абдурешит Джеппаров повідомив: «За їхніми розповідями, коли їх затримали після обшуку, то двох братів піддали тортурам. Силовики їх прив'язали до стільців і били. Били ногами, біла не одна людина і в кінці їх катували струмом. В те місце, про яке непристойно говорити, їм встромили металевий предмет і пустили електричний струм. Так робили дванадцять разів. Потім їх лякали, щоб нікому не повідомляли про тортури»[100]. В результаті події сім'я змушена була виїхати з Криму через побоювання за своє життя та безпеку.

**66. 12 серпня 2017 року затримання Геннадія Лімешка
(«Справа диверсантів»), негуманне поводження**

12 серпня 2017 року в Криму за підозрою нібито у скоєнні диверсійної діяльності був затриманий уродженець Харківської області Геннадій Лімешко. Затриманого помістили в СІЗО Сімферополя. На відео допиту Лімешка, яке опублікувала ФСБ, у нього на обличчі видно сліди фізичного насильства. Незважаючи на те, що сам Геннадій Лімешко не робив заяв про застосування до нього тортур, родичі затриманого не виключають, що до нього міг бути застосований тиск для отримання зізнань. Крім того, Лімешко знаходиться в СІЗО Сімферополя, де умови утримання не відповідають мінімальним прийнятним стандартам і розцінюються як жорстокі та нелюдські [101].

**67-69. 16 серпня 2017 року негуманні умови утримання
Віктора Луцишина, Дмитра Серпніка і А. Мирошина**

16 серпня 2017 року з'явилася інформація про те, що трьом засудженим українським громадянам Віктору Луцишину, Дмитру Серпніку і А. Мирошину, які відмовилися прийняти російське громадянство, створюються нестерпні умови утримання. Крім цього, їх примусово етапували до виправної колонії №1 Республіки Адигея РФ, яка відома надзвичайно поганими умовами утримання. Одного з ув'язнених перевели на суворий режим [102].

**70-74. 2 жовтня затримання чотирьох кримських татар
(«Справа Таблігі Джамаат»), негуманне поводження**

2 жовтня в Сімферопольському та Білогірському районах Криму були затримані четверо кримських татар, яких звинуватили нібито у причетності до ісламської організації «Таблігі Джамаат». Організація знаходиться в списку заборонених в РФ. Щодо трьох затриманих, Рената Сулейманова, Арсена Кубединова і Тялята Абдурахманова, було обрано запобіжний захід у вигляді утримання під арештом. Четвертого фігуранта справи, Сейрана Мустафаєва, де-факто суд відпустив під домашній арешт, що свідчить про те, що в його відношенні, найімовірніше, було застосовано тиск з метою схилення до співпраці зі слідством. Сулейманов, Кубединов і Абдурахманов знаходяться в сімферопольському СІЗО, в'язні якого страждають від надзвичайно поганих умов утримання [103].

**75. 6 жовтня 2017 року ненадання медичної допомоги
кримчанину**

6 жовтня 2017 року з'явилася інформація про те, що кримчанину, який близько місяця утримується в ІТТ м. Керч, з моменту арешту не надають необхідну медичну допомогу. Ув'язнений хворий на ВІЛ та туберкульоз. На момент арешту він перебував на лікуванні в тубдиспансері. Після арешту деякий час його відмовлялися прийняти на лікування до Сімферополя, пізніше взяли. Однак, як повідомив обвинувачений на

суді щодо продовження терміну арешту, ніяке лікування йому не проводиться [104].

**76-81. 11 жовтня 2017 року затримання шістьох
фігурантів «Справи Хізб ут-Тахрір», негуманне
поводження**

11 жовтня в Бахчисараї було затримано шістьох кримськотатарських активістів за підозрою нібито в причетності до забороненої в РФ організації «Хізб ут-Тахрір». Серед підозрюваних Ернест Аметов, Сулейман Асанов, Мемет Беялов, Сервер Зекерьяєв, Сейран Салієв, Тимур Ібрагімов. Затримання були проведені після обшуків, всіх затриманих перевозили з мішками на головах. Після обрання запобіжного заходу їх помістили до СІЗО Сімферополя, умови утримання в якому є жорстокими і нелюдськими [105].

**3.2 Застосування тортур і нелюдського
поводження при викраденнях**

В період російської воєнної операції з окупації та встановлення ефективного контролю над територією Криму в якості одного з найбільш поширених інструментів придушення проукраїнської активності і мирного опору з боку цивільного населення виступили насильницькі зникнення. Практично всі відомі в цей час випадки викрадень були пов'язані з тортурами і негуманним поведінням (див. детальніше

Главу "Насильницькі зникнення"). Більшість жертв викрадень були звільнені і змогли розповісти про те насильство, яке їм довелося пережити. Найбільш жорстокий злочин цього періоду - смерть Решата Аметова в результаті травм, отриманих під час тортур. Навесні 2014 року зазначені злочини здійснювали переважно представники підконтрольних РФ парамілітарних формувань («кримська самооборона», козаки Кубанського козачого війська, дружинники партії «Русское єдінство», співробітники офіційно розформованого в Україні підрозділу «Беркут»). Командування цими особами здійснювали як кримські політики, підконтрольні російським політичним лідерам, так і російські кадрові військові, які в подальшому брали активну участь у війсьній операції на Сході України.

“ Командування цими особами здійснювали як кримські політики, підконтрольні російським політичним лідерам, так і російські кадрові військові, які в подальшому брали активну участь у війсьній операції на Сході України

Два випадки насильницьких зникнень із застосуванням тортур зафіксовані восени 2014 року, коли на півострові вже був встановлений режим окупації. Обидва випадки закінчилися смертю жертв (Білял Білялов, Едем Асанов). У підглаві 3.2 розглянуті випадки насильницьких зникнень, за якими були задокументовані факти застосування тортур та / або негуманного поводження. Разом з цим, автори звіту звертають увагу на те, що до даної категорії порушень відносяться всі 44 відомих

випадки насильницьких зникнень, оскільки відсутність інформації про викраденого тривалий час, так сам як і умисне непроведення ефективного розслідування викрадень, безумовно розцінюються як застосування тортур в значенні сильних моральних страждань, заподіяних родичам жертви.

82. 3 березня 2014 року тортури і позасудова страта Решата Аметова

3 березня 2014 року Решат Аметов вийшов на одиночний пікет проти окупації Криму на площі Леніна біля будівлі Ради Міністрів АРК. Після акції троє людей (двоє в камуфляжній формі без відзнак, один в цивільному) підійшли до Аметова на площі Леніна, після невеликої сутички менш ніж за хвилину при численних свідках схопили його і з застосуванням сили посадили в автомобіль. Двоє осіб у камуфляжній формі сіли в машину разом з Аметовим, чоловік в цивільному залишився на вулиці. Після цього автомобіль на великій швидкості поїхав у невідомому напрямку (існує відеозапис моменту викрадення).

***Решат Аметов був знайдений мертвим в полі села
Земляничне Білогірського району. На тілі були
присутні сліди жорстоких тортур***

“

15 березня Решат Аметов був знайдений мертвим в полі села Земляничне Білогірського району. На тілі були присутні сліди жорстоких тортур (все тіло було в синцях і ножових пораненнях, руки закуті в наручники, виколоті

очі, рот обмотаний скотчем, на голові пластиковий пакет). Причиною смерті стало проникаюче колото-ріжуче поранення ножом в око [106].

83. 9 березня 2014 року викрадення та катування Андрія Цекуна

Координатор руху «Євромайдан Крим» Андрій Цекун був викрадений 9 березня 2014 року, в день запланованих проукраїнських мітингів. Дружинники партії «Русское єдинство», які вчинили викрадення, передали Цекуна та Анатолія Ковальського співробітникам міліції, при цьому до викрадених була застосована сила (пізніше їх знову передали дружинникам). В той же день, за інформацією джерела з партії «Русское єдинство», стало відомо, що наказ про затримання активістів був відданий Сергієм Аксьоновим Сергію Цекову з метою перешкодити проведенню проукраїнських мітингів. Цю ж інформацію підтвердив і сам Сергій Цеков, однак згодом він відмовився від своїх слів. При цьому Сергій Аксьонов заявив, що затримання Цекуна проводили «кримські спецслужби» для того, щоб той не завадив проведенню референдуму 16 березня.

“ Кілька днів його не пускали в туалет, весь цей час він перебував з зав’язаними очима. Як стверджує Цекун, його били професійно

Протримавши Цекуна і Ковальського в офісі «Русского єдинства» нетривалий час, їх на машині Ковальського (машину згодом незаконно привласнили) вивезли

в район Чонгару, де 11 днів утримували в підвалі в умовах, що принижують людську гідність. Двоє осіб з чеченським або вірменським акцентом зірвали у них натільні хрести. До Андрія Щекуна регулярно застосовувалися торттури: активіста роздягали догола, постійно били, застосовували електричний струм, прострелили руки. Кілька днів його не пускали в туалет, весь цей час він перебував з зав'язаними очима. Як стверджує Щекун, його били професійно. 16 березня в день так званого «референдуму» до підвалу, де утримували всіх викрадених осіб, привели співробітників «Беркута». За словами Щекуна, дії «беркутівців» були особливо жорстокими: крім фізичного насильства, застосовувалося сильний психологічний тиск. 20 березня Щекун був звільнений [107].

84. 9 березня 2014 року викрадення Анатолія Ковальського, негуманне поводження

Координатор руху «Євромайдан Крим» Анатолій Ковальський був викрадений 9 березня 2014 року разом з Андрієм Щекуном. У підвалі в районі Чонгару, де вони утримувалися, Ковальського роздягли догола, зірвали натільний хрест, кілька днів не пускали в туалет, чинили психологічний тиск. Активіста звільнили 20 березня 2014 року.

**85. 9 березня 2014 року викрадення та катування
Олександри Рязанцевої**

9 березня 2014 року в Армянську на в'їзді в Крим на КПП озброєні люди зупинили автомобіль з українськими активістками Рязанцевою і Бутко. В багажнику у Рязанцевої і Бутко знайшли український прапор, дівчат змусили стати на коліна і почали проводити обшук. На руці Олександри Рязанцевої побачили татуювання на честь Небесної Сотні. Після цього по відношенню до активісток почалися знущання: Рязанцевій погрожували відрубати руку, обстригли волосся, погрожували розстрілом. Через кілька годин Рязанцеву помістили в підвал поста ДАІ, а незабаром перевезли на базу Чорноморського флоту під Севастополем, де тримали в одиночних камерах, проводили допит з погрозами розстрілу і сексуального насильства. 11 березня 2014 року активістка була звільнена.

**86. 9 березня 2014 року викрадення та катування
Катерини Бутко**

Катерина Бутко була викрадена 9 березня разом з Олександрою Рязанцевою. Бутко поставили на коліна, били прикладом автомата, обох дівчат тягали за волосся, погрожували розстрілом. Ці дії здійснювали представники «кримської самооборони», «Беркута», козаки, «тітушки» та інші люди в камуфляжній формі без розпізнавальних знаків. Після цього Бутко помістили в підвал поста ДАІ, а незабаром перевезли на базу

Чорноморського флоту під Севастополем, де помістили в одиночну камеру і проводили допит. Катерині Бутко погрожували відрізати вухо. Надходили погрози розстрілу і застосування сексуального насильства. Бутко ідентифікувала співробітників «Беркута» серед осіб, які утримували її та Рязанцеву. Звільнена 11 березня 2014 року.

**87. 9 березня 2014 року викрадення та катування
Олени Максименко**

9 березня 2014 року на КПП при в'їзді в Крим з боку Херсонської області була викрадена журналістка Олена Максименко. Максименко змусили роздягтися, били, заламували руки, погрожували. Потім посадили в одиночну камеру в підвалі, проводили допити. Знущання тривали близько 12 годин. 11 березня 2014 року її відпустили [108].

**88. 9 березня 2014 року викрадення та катування Олесь
Кромпляса**

9 березня 2014 року на в'їзді в Крим був викрадений журналіст Олесь Кромпляс. Кромпляса змусили роздягтися, били, заламували руки, погрожували, порізали одяг, залишивши його в одній футболці при температурі 1-2 градуси тепла, гасили об голову недопалки сигарет. Крім того, Олесеві настільки сильно перетягнули руки, що він до цього часу скаржиться на порушення моторики рук. Потім його помістили в

одиначну камеру в підвалі, проводили допити. Знуцання тривали близько 12 годин. 11 березня 2014 року Кромпляса відпустили [109].

89. 9 березня 2014 року викрадення та катування Євгена Рахна

Євген Рахно був викрадений разом з Максименко і Кромплясом. Його також змусили роздягтися, били, заламували руки. Рахна покляли на землю і робили постріли біля голови. Потім його посадили в одиначну камеру в підвалі, проводили допити. 11 березня він був відпущений [110].

90. 9 березня 2014 року викрадення та катування Владислава Поліщука

Учасник Євромайдану Владислав Поліщук приїхав до Криму для участі в акції на честь 200-річчя Тараса Шевченка. 9 березня 2014 року після мітингу на зйомній квартирі відбувся обшук і арешт. При затриманні члени «Самооборони» побили Владислава. Всю ніч його утримували в наручниках, не давали спати. 10 березня 2014 року ввечері відбувся суд за звинуваченням у хуліганстві, і в залі суду їх відпустили. Після цього, на виході з райвідділу його затримала «севастопольська самооборона». Поліщуку наділи на голову мішок, зав'язали проводом руки за спиною і відвезли на територію військової частини. Там Владислава утримували протягом 15 днів в одиначній камері. 25

березня 2014 року його відпустили без пояснень - кинули на узбіччі дороги з мішком на голові і зв'язаними скотчем руками. Поліщук повідомив журналістам, що серед тих, хто його утримував, був чоловік чеченської зовнішності в футболці з написом «Чечня» і портретом Рамзана Кадірова, який погрожував Поліщуку відрізати вухо «на сувенір» [111].

**91. 9 березня 2014 року викрадення і побиття Сергія
Ткачука, негуманне поводження**

Сергій Ткачук був затриманий разом з Владиславом Поліщуком 9 березня 2014 року після акції на честь 200-річчя Тараса Шевченка. Ткачука побили представники «самооборони», зламали не менше двох ребер. Через 15 днів його відпустили - на узбіччі дороги з мішком на голові і зв'язаними скотчем руками [112].

**92. 11 березня 2014 року викрадення та катування
Михайла Вдовиченка**

Кримський активіст Михайло Вдовиченко був викрадений в Сімферополі 11 березня 2014 року напередодні проведення проукраїнського мітингу. Перед моментом викрадення Вдовиченко ніс український прапор по одній з вулиць міста. Група нападників, які представилися як «ростовські хлопці», затягли його в офіс партії «Русское єдінство», а потім в підвал районного сімферопольського військкомату. У підвалі Вдовиченка протягом усього періоду утримання (до 11

березня 2014 року) допитували із застосуванням тортур і психологічного тиску [113].

93. 11 березня 2014 року викрадення та катування Юрія Шевченка

11 березня 2014 року житель Павлограда Юрій Шевченко був викрадений на вокзалі Сімферополя учасниками «самооборони» Криму. Із застосуванням грубої сили Шевченка заштовхали на підлогу легкової машини, в автомобілі йому відрізали частину вуха. Юрія привезли в невідоме місце, висадили з машини, побили прямо на вулиці, після чого передали іншій групі. Друга група викрадачів була в масках, одягнена в форму «російська берізка» і озброєна автоматами. Ці люди прострелили Шевченку обидві ноги. З простреленими ногами він перебував у полоні 5 днів, при цьому ніякої медичної допомоги йому не надавали. Крім того, Шевченка роздягли, прив'язали скотчем до стільця і тримали так 3 дні без їжі і можливості вийти в туалет, приковували наручниками до батареї, наводили приціл автомата, тримали із зав'язаними очима. Юрій Шевченко був звільнений 20 березня 2014 року [113].

94. 13 березня 2014 року викрадення та катування Олексія Гриценка

13 березня 2014 року в Сімферополі був викрадений активіст Автомайдану Олексій Гриценко, також з ним були викрадені Сергій Супрун та Наталія Лук'янченко.

Гриценка доставили в сімферопольський військкомат, де його катували і утримували в нелюдських умовах, допитували, били, погрожували, ображали, не годували. Через добу Олексія Гриценка перевезли до Севастополя, там тортури припинилися. 20 березня 2014 року потерпілий був звільнений. Він повідомив, що командування особами, які їх утримували і катували, здійснювали Ігор Безлер і Ольга Булигіна [113].

**95. 13 березня 2014 року викрадення та катування
Наталії Лук'янченко**

13 березня 2014 року в Сімферополі було викрадено трьох активістів «Автомайдану», серед яких була Наталія Лук'янченко. Після викрадення їх доставили до сімферопольського військкомату, де їх допитували, били, погрожували, ображали. Протягом всього часу утримання Лук'янченко піддавалася жорсткому поводженню: її били, весь час тримали в наручниках, надягали на голову маску, погрожували розстрілом, не давали воду і їжу. 20 березня 2014 року потерпіла була звільнена.

**96. 13 березня 2014 року викрадення та катування
Сергія Супруна**

Сергій Супрун, активіст «Автомайдану», був викрадений в м. Сімферополь з Олексієм Гриценком і Наталією Лук'янченко. Сергій був доставлений в сімферопольський військкомат, де його катували і

утримували в нелюдських умовах, били, погрожували, ображали. Протягом всього часу активіст піддавався жорстокому поводженню: відмова в їжі та воді, погрози розстрілу, тримання в масці і наручниках. Сергій був звільнений 20 березня 2014. Він також повідомив, що командування особами, які їх утримували і катували, здійснювали Ігор Безлер і Ольга Кулігіна.

96. 13 березня 2014 викрадення та катування Сергія Супруна

Сергій Супрун, активіст «Автомайдану», був викрадений в м.Сімферополі з Олексієм Гриценко і Наталією Лук'янченко. Сергій був доставлений в сімферопольський військкомат, де його катували і тримали в нелюдських умовах, били, погрожували, ображали. Протягом всього часу активіст піддавався жорстокому поводженню: відмова в їжі і воді, погрози розстрілу, утримування в масці і наручниках. Сергій був звільнений 20 березня 2014 року. Він також повідомив, що командування особами, які їх утримували і катували, здійснювали Ігор Безлер і Ольга Кулігіна.

97. 14 березня 2014 року викрадення та катування Максима Кривіденка

20-річний активіст Майдану з Одеської області Максим Кривіденко був викрадений 14 березня 2014 року біля вокзалу м. Сімферополь учасниками «самооборони» (обставини викрадення невідомі). Максим утримувався

в сімферопольському військкоматі разом з групою Олексія Гриценка. Відносно Максима застосовувалися тортури: в нього близько трьохсот разів вистрілили з травматичної зброї, проводили по голові багнет-ножем, били, змушували виконувати фізичні вправи з травмованими ногами. Причиною стала його участь в протестах на Майдані (представники «самооборони» знайшли в Інтернеті сторінку хлопця, на якій були розміщені його фотографії з Майдану). Кривіденка звільнили 20 березня 2014 року [113].

98. 16 березня 2014 року викрадення та катування Юрія Грузинова

16 березня 2014 року Юрій Грузинов, кінооператор і активіст, який проводив зйомки в період Євромайдану, був викрадений «кримською самообороною» в Сімферополі. Застосовуючи силу, озброєні представники «самооборони» вивели оператора з виборчої дільниці і посадили в машину. Після цього потерпілого відвезли до сімферопольського військкомату. Грузинова кинули в «камеру» (холодні приміщення без вікон, повністю оздоблені кахлем). Протягом 5 днів його били і безсистемно допитували представники «самооборони Криму», погано годували. Був звільнений 20 березня в результаті переговорів [114]

**99. 16 березня 2014 року викрадення та катування
Ярослава Пілунського**

16 березня 2014 року український оператор Ярослав Пілунський був викрадений «кримською самообороною». При викраденні представники «самооборони» застосували силу. Після допиту, кінооператорів готові були відпустити, однак з'ясувалося, що Пілунський – син депутата Верховної Ради АРК, який виступав проти кримського «референдуму». В результаті потерпілого доставили в сімферопольський військкомат, де посадили в холодні приміщення без вікон, повністю оздоблені кахлем. Протягом 5 днів його били і допитували, за словами Пілунського, терористи від нього хотіли дізнатися, коли до Криму прийдуть члени "Правого сектора". Звільнили 20 березня в результаті переговорів.

**100. 23 березня 2014 року викрадення і психологічний
тиск на В'ячеслава Дем'яненка**

Начальник Центру інформаційно-психологічних операцій ВМС ЗС України, капітан 2-го рангу В'ячеслав Дем'яненко 23 березня був викрадений невідомими в цивільному з військової частини (м. Севастополь). Протягом 11 діб Дем'яненка утримували в одиночній камері, чинили психологічний тиск з метою примусити капітана до переходу на бік збройних сил РФ (залякували, пропонували високу зарплату і житло). 3 квітня він був звільнений [113].

101. 29 вересня 2014 року викрадення, тортури і вбивство Едема Асанова

6 жовтня 2014 року житель м. Саки Едем Асанов був знайдений повішеним у покинутому санаторії на околиці Євпаторії. Перед зникненням в останній раз його бачили 29 вересня на автостанції Євпаторії (Асанов працював рятувальником в Євпаторії). Тіло провисіло в петлі близько тижня. «Кримськотатарський ресурсний центр» опублікував інформацію про те, що на тілі Асанова були присутні сліди тортур. Їх джерела посилалися на повідомлення родичів про те, що під час похорону на тілі загиблого бачили чимало синців. Разом з тим, родичі Асанова в останній момент перенесли похорон на більш ранній час. Це не дозволило правозахисникам точно встановити, чи були на тілі сліди насильства. 8 жовтня дядько загиблого і його двоюрідний брат провели прес-конференцію, на якій заявили, що ця смерть не несе в собі політичного підтексту. Однак джерело, що володіє інформацією щодо даної ситуації, повідомило, що на обличчі Асанова дійсно були сліди фізичного впливу, а заперечення насильницького характеру смерті Едема пов'язане з тиском на родину з боку колишнього радника повноважного представника Президента Російської Федерації в Криму Ескендера Біялова, який є родичем Едема Асанова [115].

102. 13 жовтня 2014 року викрадення, тортури і вбивство Біяла Біялова

13 жовтня студент першого курсу Біял Біялов був знайдений мертвим поблизу Сімферополя. Біялов і його друг Артем Дайрабеков зникли за день до цього. Офіційна причина смерті - отруєння курильними сумішами. Однак голова фонду «Крим» в Польщі Різа Ізетов заявив, що на тілі Біяла Біялова були численні колото-різані рани. Інше обізнане джерело, чії дані в цілях безпеки не розкриваються, заявило, що на тілі загиблого були сліди жорстоких тортур, які спростовують офіційну версію де-факто правоохоронців. Артем Дайрабеков, який також був знайдений у важкому стані, повторив версію силовиків, проте дуже скоро перестав виходити на зв'язок з журналістами і заблокував свою сторінку в соціальних мережах [116].

3.3 Побиття та інші форми насильства по відношенню до цивільного населення

З 2014 року були задокументовані випадки нападів, побиття і тортур щодо цивільного населення з боку де-факто правоохоронних органів і парамілітарних організацій, не пов'язаних з кримінальним або адміністративним переслідуванням або викраденнями. У 2014 році, особливо навесні і влітку, ці напади здійснювались парамілітарними групами щодо громадських активістів, журналістів, релігійних діячів, і тих, кого сприймали як таких. Затримання відбувалися

незаконно без пред'явлення звинувачень або необхідних документів, затриманих протягом декількох днів утримували в ув'язненні, жорстоко били, ображали, не допускали адвокатів, домагалися, щоб вони покинули територію Криму або перестали займатися громадською діяльністю.

***Жодних розслідувань щодо скоєних злочинів
проведено не було, жодна особа, що вчинила
тортури, не була притягнута до відповідальності***

“

З 2015 року тортури і побиття щодо цивільного населення відбуваються і де-факто правоохоронними органами (в тому числі поліцією, ФСБ, Центром з протидії екстремізму), як в рамках затримань або слідчих дій, так і для примушення до доносів і співпраці. Жодних розслідувань щодо скоєних злочинів проведено не було, жодна особа, що вчинила тортури, не була притягнута до відповідальності. Автори звіту відзначають, що подібних випадків застосування тортур набагато більше, однак, жертви в деяких випадках бояться повідомляти про подію, побоюючись подальшого переслідування або санкцій за розголошення подібних ситуацій.

103. 15 березня 2014 року затримання і побиття Євгена Мельничука

15 березня 2014 року в Севастополі люди в масках у військовій формі з автоматами зламали двері в квартиру активіста Євгена Мельничука. За стрічками

та іншою атрибуцією на формі нападників Мельничук встановив, що це представники «Штабу народної самооборони Севастополя». Мельничука із застосуванням сили затримали, побили. Активіста спробували вивезти. Однак в цей момент приїхали співробітники міліції, які забрали Мельничука до дільниці, де Євген написав заяву про розбійний напад. Увечері, коли він у супроводі співробітників міліції повернувся в квартиру, побачив, що члени «самооборони» розграбували квартиру і винесли звідти всі цінні речі і зіпсували все майно. На наступний день, 16 березня, нападники приїхали знову. Вони почали погрожувати пістолетом батькам Євгена Мельничука. На самого Мельничука вдягнули наручники, кинули в машину обличчям в підлогу і відвезли в штаб «самооборони». У штабі Мельничука били, в т.ч. в ділянку геніталій, наступали ногами на обличчя, вибили щелепу. При цьому у Євгена запитували, де він сховав людей з «Правого сектора». Ввечері того ж дня активіста відпустили. Після звільнення він одразу ж покинув територію Криму. [117].

104. 6 травня 2014 року побиття Абдурамана Егіза

6 травня 2014 року в Сімферополі особи, які представилися «самообороною» Криму, зажадали від члена Меджлісу Абдурамана Егіза щоб він пред'явив документи. Після того, як Егіз відмовився і запропонував викликати співробітників поліції, члени «Самооборони» надягли на нього наручники і зробили

спробу вивезти в свій штаб. Абдураман Егіз почав чинити опір, в результаті його і осіб, які його підтримали, побили представники "самооборони". У нападі брали участь близько 20 осіб у військовій формі. Після кількох ударів Абдураман Егіз змушений був показати свій паспорт. Члени "самооборони", переконавшись в тому, що у потерпілого кримська прописка, відпустили його [118].

**105. 18 травня 2014 року затримання і побиття
журналіста Османа Пашаєва**

18 травня 2014 року під час траурних заходів, приурочених до річниці депортації кримськотатарського народу, представники «самооборони» незаконно затримали українського журналіста Османа Пашаєва. На момент затримання журналіст виконував професійні обов'язки. Пашаєва доставили в штаб «самооборони», де члени формування били його і піддавали моральним знущанням. У журналіста вкрали техніку та особисті речі. Через чотири години його відвезли в РВВС. Там провели допит співробітники ФСБ і центру боротьби з екстремізмом. Через 8 годин його відпустили, весь цей час до нього не допускали адвоката [119].

**106. 18 травня 2014 року затримання і побиття
журналіста Джінгіза Кизгина**

На траурних заходах, приурочених до річниці депортації кримськотатарського народу, представники

«самооборони» незаконно затримали турецького журналіста Джінгіза Кизгина. Затриманого доставили в штаб «самооборони», де чотири години тримали обличчям до стіни, били і піддавали моральним знущанням. Необхідно відзначити, що Кизгин не знав українську та російську мови. Через чотири години його відвезли в РВВС. Після побиття, через 8 годин Джінгіза Кизгина відпустили, весь цей час до нього не допускали адвокатів [119].

107- 113. 18 травня 2014 року затримання і побиття шести журналістів і перехожого

Разом з Османом Пашаєвим і Джінгізом Кизгином були затримані ще 6 журналістів інших видань і один перехожий. Всіх затриманих побили в штабі «самооборони», не допускали адвокатів. Через 8 годин їх також відпустили.

114. 4 березня 2014 року затримання і побиття Генадія Балашова

4 березня 2014 року в Сімферополі люди в камуфляжній формі з пов'язками «Дружинник» і представники «самооборони» побили київського підприємця Балашова, який різко критикував дії Путіна. Невідомі з натовпу на мітингу на площі Леніна накинулися на Балашова, після чого його затримали так звані «дружинники», вдаривши по обличчю і вибивши з рук камеру. На місце інциденту прибула міліція, підприємця

відвезли в РВВС м. Сімферополя. Як повідомили пізніше співробітники міліції, Геннадій Балашов досить швидко залишив відділення міліції після затримання. За даними джерела, представники «самооборони», які стежили за ним, затримали Балашова після того, як він вийшов з міліції. Протягом дня його возили з мішком на голові та били, забрали телефон, паспорт і гроші. До вечора того ж дня Балашова відпустили. Після інциденту Геннадій покинув Крим [120].

115. 27 березня 2014 року побиття українського військовослужбовця Давида Вагнера

Рядовий контрактник ракетно-зенітного дивізіону Давид Вагнер був відсутній під час захоплення його військової частини на мисі Фіолент в лютому 2014 року. 27 березня близько 23.00 чоловік пішов в гарнізон забрати особисті речі, на нього напали російські військовослужбовці. Нападники звалили Вагнера, як довго били - не пам'ятає, втратив свідомість. Згодом Вагнер повідомив: «Отямився в якомусь автомобілі з мішком на голові і петлею на шиї. Коли намагався вирватися - душили. Так на прив'язі тягали всю ніч по Севастополю. Привозили в якісь підвали з комп'ютерами. З говору зрозумів, що це росіяни». Коли Давид прийшов до тями, він уже був на вокзалі, звідти його забрали в госпіталь [121]. Необхідно відзначити, що на момент нападу Вагнер знаходився в статусі військовополоненого, а отже знаходився під захистом III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими 1949.

**116. 1 червня 2014 року напад на протоієрея Івана
Катькала**

1 червня 2014 року в с. Перевальне представники козацького формування напали на храм Покрова Пресвятої Богородиці УПЦ Київського патріархату. Збройні козаки виламали двері, розгромили внутрішнє облаштування храму, не допускали протоієрея Івана Катькала до проведення служби. Крім того, нападники побили священника і пошкодили його автомобіль. Парафіяни, які виступили на його захист, також постраждали. Представники де-факто поліції прибули на місце події лише через три години після виклику, вони підтримали нападників. Співробітники де-факто поліції і козаки пояснили свої дії тим, що Київський Патріархат, за їхніми словами, веде антиросійську діяльність та його представникам «не місце в Криму» [122].

**117- 118. 1 червня 2014 року побиття дружини і дочки
протоієрея Івана Катькала**

1 червня 2014 року під час нападу на храм Покрова Пресвятої Богородиці УПЦ Київського патріархату в с. Перевальне представники козацького формування побили вагітну дружину протоієрея Івана Катькала, а також його доньку, хвору на церебральний параліч [123].

**119. 2 червня 2014 року затримання і побиття Владлена
Мельникова**

2 червня 2014 року представники «кримської самооборони» незаконно затримали співробітника Центру журналістських розслідувань, режисера Владлена Мельникова. Мельникова доставили до так званого штабу «кримської самооборони», де, не чекаючи на де-факто поліцію, вчинили огляд особистих речей, при цьому особи, які здійснювали огляд, відмовилися називати свої прізвища і статті, на підставі яких затримано режисера. Також вони відмовилися показати протокол. До приїзду де-факто поліції Мельникова били. Зі слів потерпілого, його сильно били по печінці та нирках, вдарили головою об скло. Після звільнення у нього на руках були набряки і сліди від наручників [124].

**120. 2 червня 2014 року затримання і побиття
журналіста Сергія Мокрушина**

2 червня 2014 року представники «кримської самооборони» незаконно затримали журналіста Сергія Мокрушина за нібито нецензурні висловлювання на адресу перших осіб Російської Федерації. Однак замість утримання на місці події до прибуття співробітників де-факто поліції, затриманого відвели в так званий штаб «кримської самооборони», де на нього наділи наручники, вчинили огляд особистих речей, били. За результатами судово-медичної експертизи у потерпілого діагностували сильне забиття грудної клітини, сліди від наручників,

гематому на нозі, що підтверджує застосування насильства і нанесення тілесних ушкоджень. Відносно Мокрушина не було складено жодних процесуальних документів [125].

121. 5 липня 2014 року побиття брата Ігоря Санжаревського

5 липня 2014 ввечері на залізничному вокзалі Сімферополя представник «самооборони» побив кримчанина Санжаревського. Учасник парамілітарного формування зажадав від Ігоря Санжаревського та його брата пред'явити документи і показати вміст сумок. Чоловіки заявили, що готові зробити це тільки в присутності співробітників де-факто поліції. У цей момент до них підійшли співробітники де-факто сімферопольського лінійного відділу МВС РФ, яким чоловіки показали свої речі. Після огляду член «самооборони» висловив намір забрати Санжаревського і його брата в штаб «для профілактики», співробітники лінійного відділу відповіли, що не заперечують. Між братом Санжаревського і представником «самооборони» зав'язалася словесна суперечка, останній завдав кілька ударів палицею зі спини в тім'яну, потиличну і лицьову частину голови, розбив ніс Санжаревському. Ігоря Санжаревського і його брата із застосуванням сили завели в штаб так званої «самооборони», де Ігор викликав карету «швидкої допомоги». Трохи пізніше чоловіки самостійно дісталися до лікарні, зафіксували побої та подали заяву про те,

що трапилося, до органів внутрішніх справ. Пізніше журналісти з'ясували, що нападник, представник «самооборони», також подав заяву на потерпілого. Справа була передана до де-факто Слідчого Комітету, її подальша доля невідома [126].

122. 24 серпня 2014 року затримання і загрози Віктору Неганова

24 серпня 2014 року в Севастополі на честь Дня Незалежності України 8 людей вийшли до постаменту з державними прапорами України. Організатор заходу Віктор Неганов був затриманий співробітниками ДІБДР РФ, його доставили до відділу де-факто поліції Гагарінського району. Віктор повідомив, що співробітники де-факто правоохоронних органів погрожували йому фізичною розправою і застосовували психологічний тиск. Через кілька годин його випустили, не висунувши звинувачень. Активіст написав скаргу на співробітників поліції до Слідчого Комітету Росії в м. Севастополі [127]

123. 24 серпня 2014 року затримання і ненадання медичної допомоги Сергію Корнієнку

Сергій Корнієнко був затриманий 24 серпня 2014 року в Севастополі разом з Віктором Негановим під час акції, присвяченої Дню Незалежності України. Корнієнка також доставили до відділу де-факто поліції Гагарінського району. Під час затримання активісту

стало погано, проте співробітники де-факто поліції відмовили в наданні медичної допомоги. В результаті він втратив свідомість, після чого йому була надана необхідна допомога. Активіст написав скаргу на співробітників поліції до Слідчого Комітету Росії в м. Севастополі [106].

124-125. 21 листопада 2014 року побиття двох затриманих після рейду на ринку

21 листопада 2014 року на ринку Сімферополя представники невстановленої де-факто силової структури в масках провели рейд, в результаті якого було затримано близько ста осіб (за принципом профілювання). За свідченнями затриманих, в автобусі двох осіб, які зажадали, щоб їх випустили в туалет, прикували наручниками і побили. Після дактилоскопії і фотографування в де-факто Управлінні з протидії екстремізму всіх затриманих відпустили [128].

126. 16 грудня 2015 року застосування тортур щодо Енвера Кроша

16 грудня 2015 року кримського татарина Енвера Кроша обманним шляхом завели до будівлі РВВС м Джанкой. На території будівлі співробітники де-факто поліції передали його представникам ФСБ РФ. Останні намагалися отримати від Кроша письмову згоду на співпрацю шляхом застосування тортур електричним струмом. Після того, як Енвер Крош

відмовився, його відпустили. При цьому співробітники ФСБ рекомендували подумати про їхні пропозиції, висловлюючи погрози на адресу родини і дітей кримського татарина [129].

127. 9 квітня 2015 року напад на севастопольську журналістку Ірину Остащенко.

9 квітня 2015 року в Севастополі відбувся напад на місцеву журналістку Ірину Остащенко. У під'їзді будинку невідомий завдав їй кілька ударів. Остащенко отримала рубані і різані рани тім'яної частини голови. Інцидент стався практично одразу після того, як Остащенко опублікувала статтю, яка містить критику на адресу де-факто спікера севастопольського парламенту Олексія Чалого. Крім цього, у журналістки був конфлікт з де-факто депутатом Сергієм Кажановим. Після нападу Ірина Остащенко подала заяву в де-факто Слідчий Комітет, однак в порушенні кримінальної справи відмовили, пояснивши це «відсутністю події злочину» [130]. Через кілька місяців після події Ірина померла від онкології, належне лікування в Севастополі їй не надавалось. Необхідно відзначити, що Ірина Остащенко була відомою і авторитетною особистістю в Севастополі. Обставини інциденту вказують на те, що напад на неї було організовано де-факто владою Севастополя і прямо пов'язаний з її професійною діяльністю.

**128. 17 квітня 2015 року відсутність ефективного
розслідування побиття активіста Леоніда Кузьміна**

17 квітня 2015 року на проукраїнського активіста Леоніда Кузьміна напав друг його колишнього учня. Нападник вдарив Кузьміна пляшкою по голові, повалив на землю, кілька разів ударив руками і ногами. Всі ці дії супроводжувалися образами за етнічною ознакою щодо активіста. У травмпункті Кузьміну діагностували струс головного мозку. Леонід написав заяву в де-факто поліцію. Однак ніяких дій з боку так званих правоохоронців не було, через деякий час справу закрили. У 2017 році Кузьмін вимушено залишив Крим через постійні переслідування і погрози з боку де-факто влади [131].

**129-130. 11 серпня 2015 року тортури і негуманне
поводження щодо Ділявера Сеїтіслямова і його брата**

11 серпня 2015 року в Криму представники невстановленої де-факто силової структури незаконно затримали брата Ділявера Сеїтіслямова, скрутили руки, посадили в машину і кинули його поруч з с. Новопавлівка. Потім вони повернулися і забрали самого Ділявера. До нього застосовувалися тортури, а саме задушення до втрати свідомості, побиття. Сеїтіслямов був відпущений через два дні. Ніякого розслідування за фактом тортур не проводилося [132].

**131. Квітень 2016 року побиття неповнолітньої дитини
(напад на кафе «Хоттабич» в Ялті)**

У квітні 2016 року в Ялті стався конфлікт між власником кафе «Хоттабич» Олександром Стрекаліним і міською владою на ґрунті продовження терміну дії договору оренди. Під час однієї з сутичок де-факто силовики зламали ключицю 13-річному племінникові господаря кафе. Після чергового нападу на кафе 2 вересня 2016 року Олександр Стрекалін вчинив самоспалення і через два дні помер від отриманих опіків [133].

132. 7 вересня 2016 року побиття Ігоря Мовенка

7 вересня 2016 року в Севастополі співробітник так званого російського спецпідрозділу «Беркут», утвореного на базі колишнього підрозділу «Беркут» МВС України, Володимир Суходольський побив жителя Керчі Ігоря Мовенка. Крім того, Суходольський зв'язав руки Ігорю Мовенку пластиковими стяжками за спиною. Причиною нападу стала символіка українського батальйону «Азов» на велосипеді Мовенка. Під час інциденту Суходольський був одягнений в цивільний одяг, однак представився співробітником де-факто поліції. Прибулі на місце де-факто поліцейські не затримали Суходольського і не надали допомогу Мовенку, але, навпаки, висловили Суходольському свою підтримку. В результаті нападу Ігор Мовенко отримав численні пошкодження: травми черепа і головного мозку, перелом кісток носа, контузію очного

яблука та ін. Володимир Суходольський не поніс ніякої відповідальності за злочини, на Ігоря Мовенка ФСБ завела кримінальну справу (див. Глава «Кримінальні справи») [134].

133-134. 13 грудня 2016 року незаконне затримання і побиття двох жителів Щолкіно

13 грудня в місті Щолкіно представники так званої «самооборони» Криму при спробі затримання жорстоко побили двох місцевих жителів, які перебували у стані алкогольного сп'яніння. Напад з боку членів парамілітарного формування відбувся після того, як чоловіки відмовилися пройти в РВВС. Одному з побитих було накладено 10 швів, у другого був порваний рот. Прибулі співробітники поліції, не дивлячись на сильні тілесні ушкодження чоловіків і велику кількість крові, висловили небажання притягувати до відповідальності нападників. Чоловіки пройшли медичний огляд побоїв, подальша доля цієї справи невідома [135].

135. 28 січня 2017 року побиття Віктора Парфененка

У ніч на 28 січня 2017 року п'яні представники Слідчого Комітету РФ побили співробітника парку левів "Тайган", громадянина Казахстану Віктора Парфененка. Візит де-факто силовиків до парку був пов'язаний зі смертю одного з волонтерів, як передбачається, від укусу тварин.

Представники де-факто Слідчого Комітету напали на Парфененка, вимагаючи від нього надати необхідні свідчення. Віктор Парфененко описав напад наступним чином: "Мене били по голові, в груди, в пах. Били дверима. Погрожували, що порвуть мої документи, моє посвідчення особи, а потім закриють на три доби в камері і будуть там зі мною розбиратися. Вимагали, щоб я дав свідчення, що померлого волонтера парку левів «Тайган» погризли тигри. Це був просто кошмар наяву. Мені здавалося, що я не в кабінеті правоохоронців, а в катівнях гестапо. Це було і фізична, і психологічна катування". Після інциденту Віктор Парфененко заявив про те, що його родині небезпечно залишатися на території Криму [136].

136. 15 березня 2017 року тортури Еміля Мухтерємова

15 березня 2017 року кримський татарин Еміль Мухтерємов був незаконно затриманий у Феодосії співробітниками ФСБ з Ялти. Під час затримання силовики були в цивільному, але показали посвідчення. Мухтерємова доставили до місцевого відділення ФСБ, де почали розпитувати про ялтинських фігурантів так званої «Справи Хізб ут-Тахрір», друзях і знайомих Еміля, задавали багато питань особистого характеру. Після того, як Еміль відмовився відповідати, співробітники ФСБ забрали у нього мобільний телефон, вивезли в поле неподалік від селища Зибін Ічкінського району, і змушували копати яму, погрожуючи його в ній закопати. Крім того, на адресу Мухтерємова надійшло багато

інших неоднозначних загроз, в т.ч. такі, що сприймалися потерпілим як прямі погрози фізичного насильства і загроза життю. Потім чоловіка завели на територію покинутої будівлі поблизу поля і знову схилили до співпраці. Після чергової відмови представники ФСБ виїхали, залишивши його там без зв'язку. Протягом всього часу примусового утримання на Еміля Мухтерємова чинився сильний психологічний тиск [137].

137. 11 лютого 2016 року тортури щодо Даміра Мінадірова

11 лютого 2016 року в Ялті в будинку Даміра Мінадірова російські силовики провели обшук. Після обшуку Мінадіров був незаконно затриманий і доставлений в управління ФСБ. Там його схилили до дачі свідчень проти ялтинських фігурантів "Справи Хізб ут-Тахрір". Після того, як він відмовився, пославшись на ст. 51 Конституції РФ, співробітник ФСБ Олександр Компанейцев вдягнув йому пакет на голову і почав душити. Після цього на Даміра чинили психологічний тиск, погрожували. Коли співробітникам ФСБ не вдалося отримати від потерпілого необхідні їм свідчення, його відпустили. Також чинився тиск на сім'ю Даміра Мінадірова і його бізнес [132]. Після події Мінадіров вимушено переїхав до Києва. [138]

**138. 13 квітня 2017 року застосування надмірної
фізичної сили співробітниками ЗМОПу під час обшуку**

13 квітня 2017 року рано вранці де-факто силовики провели обшуки в будинках Сейдамета Мустафаєва і Мідата Муждабаєва. При цьому співробітники де-факто влади перекрили дорогу, було задіяно велику кількість спецтехніки і співробітників де-факто правоохоронних органів, незважаючи на відсутність об'єктивної необхідності. Співробітники ЗМОП спровокували місцевих жителів на бійку, в результаті чого застосували надмірну фізичну силу, вели стрілянину в повітря. Співробітники де-факто поліції побили кийками фотографа Сейтумера Сейтумерова до втрати свідомості, його відвезла машина «швидкої допомоги». За інформацією мешканки Бахчисарая Лутфіє Зудієвої, під час обшуків в будинку Сейдамета Мустафаєва російські силовики почали бити людей, також була чутна стрілянина [139].

**139. 21 квітня 2017 року затримання Абібе Решатової,
негуманне поводження**

Співробітники російських правоохоронних органів затримали багатодітну матір Абібе Решатову у відділенні пошти. Решатова проживає в с. Піонерське Сімферопольського району. Після затримання де-факто силовики допитали жінку прямо в автомобілі, вдягнувши їй мішок на голову. Після цього її відвезли до Центру протидії екстремізму, де також задавали

питання. Правоохоронців цікавив чоловік Абібе, а також чи належить вона до організації "Хізб ут-Тахрір". Коли Абібе відповіла на питання, один з тих, хто проводив допит, зізнався, що до них надійшов помилковий сигнал. Решатову відпустили через кілька годин. Абібе Решатова повідомила журналістам, що після події відчувала себе жахливо, не могла говорити, а також що її мати і діти були вкрай налякані інцидентом [140].

140. 8 травня 2017 року побиття під час обшуку у Ільвера Аметова

Під час обшуку в будинку голови Судакського районного меджлісу Ільвера Аметова 8 травня 2017 року силовики побили його сина і відвезли до Сімферополя. Через деякий час потерпілий був відпущений [141].

141. 21 травня 2017 року побиття таксиста представником «самооборони»

24 травня житель Ленінського району 51-річний таксист Сергій Яценко був побитий начальником Ленінського відділення «самооборони» Криму Костянтином Ремінним. За даним фактом була проведена перевірка, проте в органах внутрішніх справ відмовилися порушувати кримінальну справу у зв'язку з відсутністю результатів судово-медичної експертизи. Де-факто правоохоронці послалися на те, що судово-медичний експерт через велику зайнятість не встиг провести експертизу у встановлені процесуальні строки. 16

червня 2017 року експертиза все ж була проведена. Згідно з висновком, отримані потерпілим тілесні ушкодження у вигляді синців лобової області в проекції лівого лобового бугора, області лівої очниці, лівої щічної області, задньої області лівого плеча у верхній третині, передній області лівого плеча в нижній третині не заподіяли шкоди здоров'ю. В результаті такого висновку Ремінний поніс лише адміністративну відповідальність у вигляді штрафу 5 тисяч рублів [142]. Разом з цим, виходячи з наявних обставин справи, очевидно, що затягування проведення судово-медичної експертизи, а також її подальший абсурдний висновок про начебто відсутність шкоди здоров'ю є політично вмотивованими.

142. 10 червня 2017 року тортури щодо Петра Бородіна

Ввечері 10 червня 2017 року мешканцю селища Леніно Петру Бородіну подзвонили і сказали, що з ним хоче зустрітися якийсь давній друг. Бородіну запропонували сісти в автомобіль, який зупинився біля його будинку. У машині невідомі співробітники силових структур піддали Петра допиту, стали ображати його, погрожувати. Після того, як Петро Бородін відмовився відповідати на питання, йому приставили пістолет і відвезли на пустир в бік Феодосії. На пустирі де-факто правоохоронці запитували в затриманого про організацію, яка йому невідома, змусили його написати заяву про те, що він не перебуває в жодних організаціях. Все це супроводжувалося залякуванням: Бородіну погрожували, стріляли в повітря. За три години

затриманого відвезли додому. Потерпілий припускає, що мав справу зі співробітниками ФСБ [143].

143. 31 серпня 2017 року напад на архієпископа Климентя

31 серпня 2017 року під час блокування храму святих Ольги і Володимира православної церкви Київського патріархату в Сімферополі представники російських правоохоронних органів пошкодили руку архієпископу Клименту. Потерпілий розповів, що судові пристави виламали йому руку і завдали травми при спробі проникнення до будівлі церкви. Архієпископ відчув сильний больовий шок і викликав «швидку допомогу» [144].

144. 13 вересня 2017 року тортури щодо Ріната Параламова

13 вересня в Сімферополі в будинку кримського татарина Ріната Параламова відбувся обшук. Відразу після обшуку, за словами свідків, невідомі чоловіки в масках без знаків на уніформі незаконно затримали Параламова. Те, що відбулося, зафіксоване на відео. Протягом доби його родина не знала нічого про його місцезнаходження і стан, де-факто правоохоронні органи Криму ніяк не коментували ситуацію. 14 вересня на автовокзалі Сімферополя Рінат Параламов був знайдений зі слідами тортур у важкому стані, він не міг говорити. Згодом стало відомо, що він був жорстоко

побитий і зазнав тортур із застосуванням електричного струму. За словами Ріната, на нього вдягнули маску, зняли одяг і нижню білизну, за допомогою дротів пускали струм до сідниць, його ставили на коліна, стискали голову затягнутим паском. Після звільнення Параламова відвезли до місцевої лікарні, проте там йому відмовили в наданні медичної допомоги та в проведенні медичної експертизи. Родичі Ріната Параламова впізнали одного з викрадачів в людині, поміченої ними в будівлі ФСБ. Через те, що сталося, і страху подальших переслідувань Рінат Параламов вимушено покинув Крим, в даний час знаходиться на території материкової частини України [145].

145-149. 11 жовтня 2017 року побиття п'яти активістів під час обшуків і затримань за «Справою Хізб ут-Тахрір»

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї співробітники де-факто силових структур Криму провели обшуки, після яких шість кримських татар були затримані за «Справою Хізб ут-Тахрір». Обшуки супроводжувалися застосуванням грубої сили відносно активістів, які зібралися для підтримки фігурантів «Справи Хізб ут-Тахрір». Так звані російські правоохоронці побили 5 осіб: Ельдара Ішназарова, Рефата Асанова (інвалід III групи, батько затриманого у справі «Хізб ут-Тахрір» Сулеймана Асанова), Ернеста Ібрагімова, Рудема Неджієва, Асана Ібраімова. Активісти активно задавали питання де-факто силовикам, у відповідь на це останні стали валити

їх на землю, бити і викручувати руки. Всі постраждали отримали тілесні ушкодження. Рефату Асанову стало погано прямо у відділенні де-факто поліції. Чоловікові викликали «швидку допомогу». Разом з тим на знятому оперативному відео видно, що активісти не порушували громадський порядок. Де-факто силовики, навпаки, віддавали накази до насильницьких дій щодо потерпілих і зневажливо висловлювалися на їхню адресу. Всі потерпілі пройшли медичний огляд побоїв і подали скарги за фактом побиття де-факто поліцією [146].

Глава 4. Політично вмотивоване кримінальне переслідування

Політично вмотивоване кримінальне переслідування активно використовується окупаційною владою як один з основних інструментів в Криму для ізоляції від суспільства небажаних, на думку де-факто влади, громадян, тиску на активістів та в цілому на громадянське населення. Мотивом переслідування виступає прагнення російської влади Криму ліквідувати будь-яких осіб або групи, громади, які не перебувають під прямим контролем спецслужб та не демонструють свою лояльність до російського політичного режиму.

Мотивом переслідування виступає прагнення російської влади Криму ліквідувати будь-яких осіб або групи, громади, які не перебувають під прямим контролем спецслужб та не демонструють свою лояльність до російського політичного режиму “

Попри те, що політично вмотивовані кримінальні справи в Криму, порівняно з незаконними затриманнями чи адміністративними стягненнями, не є настільки масовими явищами (йдеться про десятки, а не сотні випадків), вони досить успішно використовуються де-факто владою для залякування суспільства. Подібна практика використовується РФ і на інших підконтрольних їй територіях та шляхом пропаганди дозволяє криміналізувати в очах громадськості невгодні російській владі релігійні та етнічні групи. Також варто відзначити, що в РФ існує низка не

пов'язаних з анексією політично вмотивованих кримінальних справ проти громадян України. Серед українських політичних в'язнів, які перебувають або перебували в російських місцях позбавлення волі, не менше 12 осіб (Роман Сущенко, Віктор Щур, Сергій Литвинов, Павло Гриб, Олексій Сизонович, Олександр Шумков). Троє були звільнені (Надія Савченко, Юрій Солошенко, Юрій Яценко), один загинув в слідчому ізоляторі (Артур Панов).

Політичні кримінальні справи, як і практика насильницьких зникнень, спрямовані проти помітних політичних лідерів та громадянських активістів, практикуючих (релігійних) мусульман, а також проти пересічних громадян.

“ Об’єктами кримінального переслідування стають також члени Меджлісу, кримськотатарські громадські діячі, українські журналісти та волонтери, які виїхали на материкову частину України

Це породжує страх та непередбачуваність політичних репресій – незалежно від активності будь-яку людину можуть засудити за вигаданими підставами та відправити до в'язниці. Об’єктами кримінального переслідування стають також члени Меджлісу, кримськотатарські громадські діячі, українські журналісти та волонтери, які виїхали на материкову частину України. Через кримінальні провадження багато хто з них не може повернутись до Криму.

Важливо відзначити, що кримінальне переслідування, так само як і обшуки та масові затримання, супроводжуються активним висвітленням в підконтрольних де-факто владі ЗМІ та представляються як боротьба з екстремізмом та запобігання терористичним актам.

Російська влада через кримінальне переслідування таврує всі нелояльні групи як небезпечні та агресивні “

Таким чином, окрім іншого, російська влада через кримінальне переслідування таврує всі нелояльні групи як небезпечні та агресивні. Разом з тим, пропаганда використовується де-факто владою як інструмент, що легітимізує протиправні дії спецслужб, в результаті чого в суспільстві зумисно створюється образ де-факто силових структур як захисників населення від небезпечних груп.

За період окупації станом на кінець жовтня 2017 на території Криму об'єктами політично вмотивованого кримінального переслідування стали не менше 96 осіб. 76 осіб на даний час перебувають на території Криму, 20 – через анексію та переслідування вимушено виїхали на материкову частину України. 53 з 76 потерпілих перебувають в місцях несвободи (засуджені до реальних термінів або чекають на вирок в СІЗО). Насправді політично вмотивованих кримінальних справ ймовірно більше. Це пов'язане з тим, що жертви таких справ, які не є активістами,

боятися публічно заявляти про переслідування.

Більшість політично вмотивованих справ відбуваються за одними й тими ж статтями, або вибудовані як групові справи, тому в даному звіті вони об'єднані в групи, виходячи зі статті кримінального кодексу, що інкримінується, та/або приналежності до переслідуваної групи.

З лютого 2014 по 2017 спостерігаються різні тенденції політичного кримінального переслідування, відмінності складають переслідувані групи, підстави для переслідувань та судові процеси.

Для 2014 року характерні справи про «тероризм» та «шпигунство», а також звинувачення у спротиві представникам окупаційної влади та підконтрольним їй парамілітарним формуванням.

“ За період окупації станом на кінець жовтня 2017 на території Криму об'єктами політично вмотивованого кримінального переслідування стали не менше 96 осіб

Багато з цих справ були порушені в перші місяці після анексії та сфабриковані в досить грубий спосіб. В якості «жертв» частіше виступають де-факто поліцейські та члени «самооборони», широко розповсюджені тортури до звинувачених, в результаті яких деякі звинувачені були змушені себе обмовити. З осені 2014 року починається тиск на кримських татар, та з'являється

масова кримінальна справа проти кримських татар, в рамках якої відбуваються перші масові обшуки, затримання та судові процеси. Нижче наведені детальні описи кожної групи кримінальних справ. В даній главі наведені описи кримінальних справ, ініційованих окупаційною владою в 2014 році.

Більшість політично вмотивованих справ відбуваються за одними й тими ж статтями “

«Справа групи Сенцова» (тероризм) включає в себе чотири кримінальні справи проти проукраїнських активістів в Криму, яких російська влада звинуватила в начебто організації осередку «Правого сектора» або в участі в ньому. За версією звинувачення, учасники групи нібито організували підпали штабів «Русской общіни Крима» та партії «Єдіная Россія» в Сімферополі, а також готували низку інших терористичних актів на території Криму. Один з засуджених, Генадій Афанасьєв, через майже 2 роки був «помилуваний» президентом РФ в обмін на звільнення українською стороною осіб, звинувачених в сепаратизмі. Олег Сенцов, Олександр Кольченко та Олексій Чірній продовжують відбувати покарання у віддалених північних регіонах РФ.

Окрім кримінального переслідування, у «Справі групи Сенцова» ймовірно присутній елемент насильницьких зникнень. Так, Тимур Шаймарданов, викрадений 26 травня 2014 р. незабаром після арештів фігурантів справи, був знайомий з Олегом Сенцовим та зустрічався з ним незадовго до подій. Едем Асанов, який був

тезкою іншого Е. Асанова, чие прізвище згадується в матеріалах «Справи групи Сенцова», був викрадений 29 вересня 2014 року, за тиждень його знайшли мертвим.

«Справа про шпигунство». За звинуваченням у шпигунстві на користь України був засуджений мешканець Києва Валентин Виговський. Валентин Виговський до затримання не займався громадянською або політичною активністю. Під приводом обміну досвідом у сфері свого хобі, треті особи виманили Валентина на територію окупованого Криму, де він і був затриманий та пізніше засуджений. Затримання Валентина Виговського, окрім інших порушень, несе в собі елементи насильницького зникнення: його родичі лише за 2,5 тижні дізнались про його арешт та місцезнаходження.

“*Затримання Валентина Виговського, окрім інших порушень, несе в собі елементи насильницького зникнення*

Варто відзначити, що абсолютно аналогічно виглядало затримання та арешт іншого українського політичного в'язня в РФ Юрія Солошенка. Справа Солошенка не має прив'язки до Криму, однак за формою затримання та іншими характеристиками практично ідентична справі Виговського, що яскраво демонструє загальну практику та методи роботи російських спецслужб та правоохоронних органів. Солошенка так само виманили на територію РФ під приводом професійної діяльності певні російські знайомі, після чого заарештували,

про що довгий час не повідомляли родичам. Однак, пізніше 73-річний Солошенко, який під тиском обмовив себе, був «помилований», Виговський все ж продовжує відбувати покарання в місцях позбавлення волі. Ця підстава для кримінального переслідування використовується окупаційною владою і в наступні роки, у 2016-2017.

Справи за звинуваченнями в участі у Євромайдані.

Низка кримінальних справ проти активістів Євромайдану розпочалась в березні 2014 року з арешту мешканця Івано-Франківська Миколи Шиптура, який приїхав до Криму для підтримки місцевих проукраїнських активістів. Справа Шиптура також ілюструє тенденції у скоєнні злочинів підконтрольними РФ силовими структурами та парамілітарними акторами.

Низка кримінальних справ проти активістів Євромайдану розпочалась в березні 2014 року з арешту мешканця Івано-Франківська Миколи Шиптура “

Характерною особливістю справи є те, що Шиптура затримали та катували представники так званої «самооборони» Криму. Його затримання має схожі риси з затриманнями інших українських активістів того ж періоду, які були піддані насильницьким зникненням. Незабаром частина з них була звільнена, інші до цього часу не знайдені. Миколу Шиптура члени «самооборони» після тортур передали співробітникам

так званої кримської міліції. Де-факто міліціонери змусили його обмовити себе в частині кримінального обвинувачення, погрожуючи знову передати представникам «самооборони». Відомо, що ряд викрадених осіб (наприклад, Іван Бондарець, Валерій Ващук, Андрій Щекун, Анатолій Ковальський) також передавались де-факто міліцією «самообороні» та навпаки. Виходячи з цього, з великою ймовірністю можна припускати, що Шиптур у випадку незгоди обмовити себе також міг бути підданий насильницькому зникненню.

“*Інкримінований злочин відбувався на території іноземної держави, і дії були вчинені іноземними громадянами проти іноземних громадян*”

Звинувачення ґрунтуються на інкримінуванні завдання тілесних ушкоджень співробітникам правоохоронних органів під час Революції Гідності в Києві. У 2014 в мережі з’явився документ де-факто Прокуратури Криму з іменами активістів – учасників Євромайдану, проти яких повинні бути порушені кримінальні справи у зв’язку з участю у Революції Гідності. Інкримінований злочин відбувався на території іноземної держави, і дії були вчинені іноземними громадянами проти іноземних громадян. В ході судового процесу не були пояснені підстави для юрисдикції за цими справами. Обвинувачення за цими підставами тривали і в 2015.

«Справа 3 травня». В перші місяці після анексії на території Криму де-факто влада почала впроваджувати

системну політику репресій проти кримських татар, більшість з яких не підтримала окупацію. В цей період відбуваються перші напади на будівлі меджлісів та офіси кримськотатарських засобів масової інформації, закриття газет та телеканалів, затримання та викраденні кримських татар. Важливою частиною даної політики стало кримінальне переслідування кримських татар.

3 травня 2014 року близько 2000 кримських татар попрямували до адміністративного кордону зустрічати національного лідера Мустафу Джемілева, якому напередодні був заборонений в'їзд до РФ. В районі Армянська їм перекрили шлях російські силовики, відбулись невеликі сутички.

3 травня 2014 року близько 2000 кримських татар попрямували до адміністративного кордону зустрічати національного лідера Мустафу Джемілева “

Разом з тим, по всьому півострову здійнялась хвиля солідарності кримськотатарського народу: на знак протесту кримські татари почали перекривати траси, блокуючи рух автотранспорту. Окупаційна влада відреагувала на громадянський ненасильницький спротив кримінальним та масовим адміністративним переслідуванням. Близько 100 осіб були оштрафовані на суми від 10 до 40 тисяч рублів за скоєння адміністративного правопорушення, передбаченого ст.20.2 КпАП РФ («Порушення встановленого порядку

організації або проведення зібрання, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування»). 5 осіб були притягнуті до кримінальної відповідальності за скоєння злочинів, передбачених: ч.1 ст.318 КК РФ («Застосування насильства, що є небезпечним для життя чи здоров'я, по відношенню до представника влади у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків»); ч. 2 ст.318 КК РФ («Застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, по відношенню до представника влади у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків»). Не зважаючи на те, що всім засудженим були винесені умовні терміни, ця кримінальна справа зіграла велику роль як акт залякування кримських татар. Кримінальне переслідування розпочалось восени 2014 року, за півроку після заходу 3 травня. Таке затягування у застосуванні санкцій вказує на те, що восени 2014 року було прийняте рішення щодо системного переслідування кримських татар, після чого і почались затримання.

У 2015 році посилюється тиск на кримських татар («Справа 26 лютого»). Були затримані та звинувачені в нібито організації та здійсненні масових безладів кримськотатарські активісти, які намагались завадити захопленню органів державної влади окупаційними силовими підрозділами. Одним із затриманих став заступник голови Меджлісу Ахтем Чийгоз, що однозначно розцінюється як тиск на Меджліс кримських татар. Відкриті нові кримінальні справи

проти активістів Євромайдану (Олександр Костенко, Андрій Коломієць). У 2015 році вперше кримінальному переслідуванню починають піддаватись релігійні кримські татари - мусульмани, що практикують обряд. Відкриті 4 кримінальні справи проти осіб, обвинувачених у причетності до діяльності забороненої в РФ ісламської партії «Хізб ут-Тахрір» (партія легально функціонує в Україні та більшості країн Європи). Всі чотири затримання відбулись після брутальних обшуків та супроводжувались чисельними порушеннями російського законодавства.

У 2015 році вперше кримінальному переслідуванню починають піддаватись релігійні кримські татари - мусульмани, що практикують обряд “

Про затримання негайно повідомлялось до ЗМІ як про процес ліквідації осередку нібито терористичної організації, ця інформація підкріплювалась змонтованими неправдивими сюжетами про затримання з великою кількістю бойової зброї, використовувались лінгвістичні прийоми для узагальнення та оголошення всіх кримських татар злочинцями. Також у 2015 році зафіксовані три індивідуальні кейси, не пов'язані один з одним (Максим Філатов, Володимир Балух, Мустафа Ягьяєв). Крім того, у січні 2015 року мало місце затримання за кримінальною справою, характер якої є не зовсім зрозумілим: члена правління громадської організації «Себат», що підтримала анексію, Сейдамета Гемеджи, звинуватили у шахрайстві шляхом отримання незаконної винагороди

за вирішення земельних питань третіх осіб. Члени «Себат» заявили про те, що кримінальна справа викликана критикою на адресу де-факто влади Криму з боку організації, а також про те, що на організацію здійснюються й інші види впливу. Разом з тим, потерпілі за кримінальною справою повідомили, що шахрайство дійсно мало місце. Автори звіту не мають достатніх підтверджень політичного характеру даної справи, однак не виключають його.

«Справа 26 лютого». 26 лютого 2014 року під кримським парламентом відбулись мітинги прибічників та противників анексії Криму Російською Федерацією. Мітинги переросли в масові сутички кримських татар та проукраїнських активістів з членами партії «Русское єдінство» та проросійськими «тітушками» (кримінальні суб'єкти, що використовуються політичними акторами для провокацій, нападів та скоєння інших злочинів).

“ Через майже рік Слідчий комітет Росії порушив кримінальну справу щодо організації масових заворушень проти вісьмох кримських татар, які брали участь у мітингу

Через майже рік Слідчий комітет Росії порушив кримінальну справу щодо організації масових заворушень проти вісьмох кримських татар, які брали участь у мітингу. Сімом затриманим було інкриміноване діяння, передбачене ч.2 ст.212 КК РФ («Участь у масових заворушеннях»), Ахтему Чийгозу – ч.1 ст.212 КК РФ («Організація масових заворушень»).

Троє затриманих через два місяці були звільнені на поруки, стосовно двох винесені умовні вироки (справи було виділені в окреме провадження). Алі Асанов, Мустафа Дегерменджи та Ахтем Чийгоз були залишені під вартою. 20 липня 2016 року суддя так званого Верховного суду Криму на закритому засіданні за власною ініціативою розділив «справу 26 лютого» на дві: окремо – по Ахтему Чийгозу, і окремо – по Алі Асанову та Мустафі Дегерменджи. Своє рішення суддя аргументував тим, що справи за ч.1 та ч. 2 ст.212 КК РФ відносяться до підсудності різних судів. У квітні 2017 року запобіжний захід Дегерменджи та Асанову був змінений на домашній арешт. До цього часу вони очікують на винесення вироку. Ахтем Чийгоз у вересні 2017 року засуджений до 8 років суворого режиму. Через відсутність доказової бази обидві справи були сильно затягнуті. В ході політичних перемовин Ахтем Чийгоз був звільнений 25 жовтня 2017 року.

Справи за звинуваченнями в участі в Євромайдані.

У 2015 році переслідування активістів Євромайдану продовжилось у вигляді кримінальних справ проти Андрія Коломійця та Олександра Костенка. Коломієць та Костенко були засуджені за різними статтями КК РФ, однак де-факто обом було інкриміновано нанесення тілесних ушкоджень співробітникам «Беркуту» під час Революції Гідності в Києві. В обох випадках до активістів під час та після затримання були застосовані тортури. Напередодні порушення кримінальної справи проти Олександра Коломійця він був двічі викрадений

російськими спецслужбами (в т.ч. з території материкової України). В перший раз йому вдалось втекти, друге викрадення перейшло в кримінальну справу. І Коломієць, і Костенко страждають від серйозних захворювань, попри це медична допомога в місцях позбавлення волі їм не надається. Необхідно відзначити, що батько Олександра, Федір Костенко, був викрадений імовірно в районі адміністративного кордону між Кримом та материковою частиною України 2 березня 2015 року.

“ Напередодні порушення кримінальної справи проти Олександра Коломійця він був двічі викрадений російськими спецслужбами (в т.ч. з території материкової України)

Олександру в місцях позбавлення волі неодноразово заявляли, що, якщо він буде відбувати покарання без суспільного резонансу, з його батьком буде все гаразд. Проти брата Олександра, Євгена Костенка, також була порушена кримінальна справа за образу судді (вирок – штраф).

«Справа Хізб ут-Тахрір». Хізб ут-Тахрір – ісламська політична партія даватистського характеру (дават – заклик до Ісламу), яка ставить за мету повернення до ісламського способу життя мусульман та розповсюдження ісламської релігії. Партія визнає виключно ненасильницькі методи діяльності та легально функціонує більш ніж в 40 країнах світу (в т.ч. в Україні та більшості країн Європи). На території

РФ партія була заборонена в 2003 році рішенням Верховного суду. В період з 2015 року по жовтень 2017 року за звинуваченнями у начебто причетності до Хізб ут-Тахрір на території Криму були заарештовані 25 осіб. Вироки винесені лише чотирьом з них, решта очікують на суд в СІЗО м. Сімферополь. Переслідування за даною кримінальною справою стає однією з найпоширеніших форм кримінального переслідування кримських татар та мусульман в Криму. При цьому причетність жодного заарештованого до партії не була доведена.

В період з 2015 року по жовтень 2017 року за звинуваченнями у начебто причетності до Хізб ут-Тахрір на території Криму були заарештовані 25 осіб “

Перші четверо кримських мусульман були затримані на початку 2015 року. Пізніше троє з них були засуджені до 5 років загального режиму кожен за ч.2 ст.205.5 КК РФ («Участь у діяльності терористичної організації»), один (Руслан Зейтуллаєв) – до 15 років колонії суворого режиму за ч.1 ст.205.5 КК РФ («Організація діяльності терористичної організації»). Вирок Руслану Зейтуллаєву двічі переглядався вищою інстанцією в бік збільшення терміну. Сам Зейтуллаєв був змушений тричі оголошувати голодування на знак протесту проти вироку та переслідування кримських татар у Криму. За час утримання в місцях позбавлення волі до та після суду на всіх чотирьох фігурантів справи здійснювався тиск, в тому числі ненадання медичної допомоги, недопущення українських консулів,

незаконні дисциплінарні стягнення (переміщення до карцеру, ШІЗО). Після винесення вироків всі четверо в порушення норм міжнародного права були етаповані для відбування покарання з Криму до віддалених регіонів Російської Федерації. Звинувачення ґрунтуються на записах приватних розмов на політичні та релігійні теми.

У 2016 відбулись численні затримання кримських татар, звинувачених у нібито зв'язках з Хізб ут-Тахрір. Усім затриманням передували обшуки, які відбувались у форматі спецоперації з залученням силових структур та спецтехніки. Під час обшуків де-факто правоохоронцями повністю блокувалось село, а активістів та членів родин, які не чинили жодного спротиву, в грубій формі затримували озброєні силовики в масках.

“ «Справа Хізб ут-Тахрір» стає наймасовішою за кількістю людей, що проходять в якості звинувачених

Свідки обшуків та арештів з числа сусідів та родичів, які виходили на стихійні зібрання, були затримані та засуджені до штрафів та арештів в рамках адміністративного провадження. Усі затримані проходили за формулою «1+3» або «1+4», коли за кримінальною справою заарештовувалась група мешканців одного населеного пункту, що складається з 4 або 5 осіб. Одному з групи інкримінувалась організація осередку Хізб ут-Тахрір, решті – участь у ній. Необхідно

відзначити, що в числі обвинувачених за цією справою є правозахисник Емір-Усеїн Куку, якого російські спецслужби намагались вербувати для так званого «співробітництва». Після того, як Куку відмовився, його намагались викрасти, а згодом і порушили кримінальну справу. На родину Куку, включаючи малолітню дитину, здійснювався сильний тиск. Сам Куку, як і інші фігуранти справи, стикається з тиском та негуманними умовами утримання в СІЗО №1 м. Сімферополь.

«Справа Хізб ут-Тахрір» стає наймасовішою за кількістю людей, що проходять в якості звинувачених.

Справи за звинуваченням у тероризмі. За звинуваченням у нібито підготовці та скоєнні терористичних актів, серед яких підпал мечеті та замах на підрив будівлі «прокуратури» Криму, в 2015 році був затриманий та засуджений Максим Філатов.

Подібні кримінальні справи використовуються російською владою як залякування та показові репресії стосовно осіб з проукраїнською позицією “

Російська пропаганда стверджує, що Філатов є бійцем українського добровольчого батальйону «Азов», разом з тим, в самому батальйоні цю інформацію спростували. Не зважаючи на різну юридичну кваліфікацію, справа Філатова за фактажем звинувачення схожа на «справу групи Сенцова». Подібні кримінальні справи використовуються російською владою Криму як залякування та показові репресії стосовно осіб з

проукраїнською позицією, а також в якості інструменту інформаційної війни, що дозволяє штучно створити образ ворога в особі України та українських громадян та мобілізувати суспільство для підтримки російського режиму в Криму нібито для протистояння вигаданому ворогу («українським терористам»).

Справи за звинуваченням у розпалюванні міжнаціональної ворожнечі. Однією з найчастіше використовуваних в Криму політичних статей є ст.282 КК РФ («Збудження ненависті чи ворожнечі за ознаками національності, скоєне публічно чи з використанням мережі Інтернет»).

“ *Перший відомий випадок використання цієї статті з репресивною метою – умовний вирок іمامу Мустафі Ягьяєву за висловлювання на підтримку територіальної цілісності України*

Перший відомий випадок використання цієї статті з репресивною метою – умовний вирок іمامу Мустафі Ягьяєву за висловлювання на підтримку територіальної цілісності України. У 2016 році практика притягнення до відповідальності за цією статтею стає більш розповсюдженою, а характер обвинувачення дещо змінюється – до відповідальності починають притягувати за повідомлення у соціальних мережах. Ця стаття також є підставою для політично вмотивованих справ в цілому по Росії.

У 2016 році відзначається надзвичайне зростання кількості політично вмотивованих справ, що говорить про те, що репресивна практика РФ не була тимчасовим заходом реагування на нелояльні до окупації групи, але є постійною незмінною політикою Росії на окупованій території. Характерна особливість цього періоду – поява великої кількості резонансних справ, в числі яких 15 нових звинувачених у зв'язках з Хізб ут-Тахрір, кримінальні справи за «сепаратизм» проти представників Меджлісу Ільмі Умерова та Сулеймана Кадирова, а також проти журналіста Миколи Семени, так звана «Справа диверсантів», кримінальна справа проти відомого українського активіста Володимира Балуха, декілька обвинувачених за розпалювання міжнаціональної ворожнечі в Інтернеті.

У 2016 році відзначається надзвичайне зростання кількості політично вмотивованих справ “

Відмінна риса переслідувань полягає в тому, що їхніми об'єктами в багатьох випадках стають люди, добре відомі на загальнокримському та/або місцевому рівні. Окремо необхідно згадати так звану «Справу диверсантів», за якою обвинувачуються абсолютно випадкові люди, які не є активістами. Розгляд всіх справ відбувається з серйозними процесуальними порушеннями, результати судових експертиз грубо фальсифікуються, та, не зважаючи на явні докази невинуватості, де-факто суди виносять обвинувальні вироки. Так звані судові процеси носять характер показових судилищ. Така очевидна сфабрикованість

справ підтверджує, що кримінальне переслідування в Криму використовується як покарання за інакодумство та для залякування всіх, хто не підтримав окупацію півострова.

«Справа диверсантів» 10 серпня 2016 року у ФСБ Росії заявили про нібито попередження «терактів» в Криму на «критично важливих об'єктах інфраструктури та життєзабезпечення півострова», які нібито готувало ГУР Міноборони України. Поруч з цим ФСБ заявила про ліквідацію «української агентурної мережі» та затримання групи «диверсантів» (Євген Панов, Андрій Захтея, Редван Сулейманов, Володимир Присич). 9 листопада ФСБ знову повідомила про затримання другої групи «українських диверсантів» (Олексій Бессарабов, Дмитро Штибліков, Володимир Дудка), які нібито планували диверсії на «об'єктах військової інфраструктури та життєзабезпечення півострова». За декілька днів, 15 листопада, були затримані ще двоє – Олексій Стогній та Гліб Шаблій.

“ Дані справи активно висвітлюються у загальноросійському медіапросторі, а та само і на регіональному кримському рівні

За повідомленнями Панова, Захтея та Присича, після затримання до них застосовувались тортури. Інформації щодо тортур стосовно інших фігурантів справи немає, однак, враховуючи закритий характер справи, цього не можна виключати. Кожного з них схилили до визнання провини та укладання угоди зі

слідством. Деяких засудили до порівняно невеликих термінів позбавлення волі у 2017 році.

Дані справи активно висвітлюються у загальноросійському медіапросторі, а та само і на регіональному кримському рівні. Також інформація про диверсії, що нібито готувались з боку української влади, активно використовується в пропагандистських цілях для дискредитації українського уряду на міжнародному рівні.

Справи за звинуваченням у шпигунстві. 22 листопада 2016 року в Севастополі був затриманий колишній військовослужбовець Чорноморського флоту РФ. Його звинуватили в нібито передачі українській стороні інформації про ЧФ, що містить державну таємницю. Більш детальна інформація щодо справи відсутня. Очевидно, що подібні переслідування продовжують справи, розпочаті у 2014 році за звинуваченнями у шпигунстві.

Справи за обвинуваченнями в сепаратизмі. У 2016 російська влада Криму використовувала звинувачення в «сепаратизмі» для політичного переслідування відомих на півострові громадських діячів, які виступають своєрідними лідерами думок, чия публічна позиція здатна впливати на формування громадської думки. Дана стаття – 280.1 – була внесена до Кримінального кодексу РФ у травні 2014, і більшість переслідувань за цією статтею стосуються Криму або

мають місце в Криму. Перші справи за звинуваченнями в сепаратизмі були порушені ще у 2014 році проти журналістів – Анни Андрієвської, Андрія Клименка. Однак активне переслідування де-факто владою почалось лише у 2016 році.

У 2016 році об'єктами переслідування стали заступник голови Меджлісу Ільмі Умеров, член феодосійського Меджлісу Сулейман Кадиров та український журналіст Микола Семена. Особливий цинізм цих кримінальних справ полягає в тому, що «сепаратизмом» де-факто правоохоронці визнали заяви, які співпадають з позицією міжнародного права та міжнародних інституцій, що Крим це територія України. Фігурантів справи звинувачують у закликах до порушення територіальної цілісності РФ, при цьому даних закликів у публікаціях, на яких будувалось звинувачення, не містилось.

“ Особливий цинізм цих кримінальних справ полягає в тому, що «сепаратизмом» де-факто правоохоронці визнали заяви, які співпадають з позицією міжнародного права та міжнародних інституцій, що Крим це територія України

Всі три кримінальні процеси базувались на сфальсифікованих експертизах та відбулись із процесуальними порушеннями. Разом з тим, тиск на Умерова, Кадирова та Семену не обмежився порушенням кримінальної справи. Ільмі Умеров та Сулейман Кадиров були занесені до

загальноросійського списку екстремістів та терористів, в результаті чого були заблоковані будь-які фінансові операції від їхнього імені, в т.ч. отримання пенсії. Сулейман Кадиров та його родина опинились без засобів до існування, становище Ільмі Умерова також істотно погіршилось. Крім того, де-факто правоохоронні органи навмисно та цілеспрямовано створюють загрозу життю та здоров'ю обвинувачених. Так, Микола Семена критично потребує проведення операції на материковій частині України, без якої він може набути інвалідності. Однак російська влада Криму на етапі до винесення вироку відмовилась випустити його до Києва на лікування, після винесення умовного вироку це також не було можливим.

Всі три кримінальні процеси базувались на сфальсифікованих експертизах та відбулись із процесуальними порушеннями “

60-річний Умеров, який страждає на хворобу Паркінсона, гіпертонію, цукровий діабет та низку інших серйозних захворювань був примусово підданий психіатричній експертизі. У вересні 2017 року сімферопольський суд засудив його до 2 років реального терміну в колонії-поселенні. 25 жовтня 2017 року Ільмі Умеров був звільнений до відбування покарання та відправлений на територію Туреччини, звідки він прилетів до України. Формально звільнення відбулось за процедурою помилювання (прохання подав лояльний до влади РФ кримський муфтії), обвинувачення було зняте.

Справа стосовно Володимира Балуха – показовий приклад жорстких репресій по відношенню до проукраїнських активістів в Криму. Переслідування Балуха, який після анексії відмовився знімати український державний прапор, почалось задовго до його тюремного ув'язнення. В будинку Балуха за надуманими причинами декілька разів проводились обшуки, на адресу Володимира неодноразово надходили погрози з боку представників місцевої влади та співробітників поліції. У листопаді 2015 проти нього порушили першу кримінальну справу нібито за образу співробітника поліції під час проведення обшуку. Балух був засуджений до 320 годин виправних робіт.

“ Переслідування Балуха, який після анексії відмовився знімати український державний прапор, почалось задовго до його тюремного ув'язнення

Наприкінці 2016 року, після того, як Володимир розташував на стіні власного будинку табличку «Вулиця Героїв Небесної Сотні», після погроз з черговим обшуком до нього прийшли де-факто правоохоронці, які підкинули боєприпаси. В результаті проти нього було порушена нова кримінальна справа, за якою він був засуджений до 3 років та 7 місяців позбавлення волі. Під час перебування в ізоляторі проти Балуха була порушена третя кримінальна справа нібито за «насильство по відношенню до начальника ізолятора». Разом з тим, під час перебування під вартою на Володимира Балуха здійснювався комплексний тиск,

зокрема фізичне насильство, відмова у наданні медичної допомоги на фоні різкого погіршення стану здоров'я, етнічна дискримінація тощо.

Справи за обвинуваченням у розпалюванні міжнаціональної ворожнечі. У 2016 році активізується практика кримінального переслідування шляхом притягнення до відповідальності за ст.282 КК РФ («Розпалювання ненависті або ворожнечі за ознаками національності, скоєне публічно або з використанням мережі Інтернет»). Приводом до порушення кримінальної справи стають пости та коментарі в соціальних мережах, в яких їхні автори висловлюють незгоду з анексією Криму. Особливість цієї категорії справ у тому, що жертвами стають переважно пересічні громадяни, які не є відомими активістами.

Особливість цієї категорії справ у тому, що жертвами стають переважно пересічні громадяни, які не є відомими активістами “

Багато з цих людей через страх посилення репресій не повідомляють про свою кримінальну справу правозахисникам та журналістам, що призводить до високої латентності таких справ. За 2016-2017 зафіксовано не менше 7 випадків політично вмотивованого притягнення до відповідальності за ст.282 КК РФ, при цьому є інформація лише про трьох фігурантів (Лариса Китайська, Зарема Умерова, Еміль Мінасов). Щодо решти чотирьох випадків стало відомо з повідомлень де-факто правоохоронних органів Криму,

однак прізвища обвинувачених та інша інформація відсутні. Подібна практика дозволяє обґрунтовано припускати, що в дійсності таких випадків може бути значно більше. Також це дозволяє прогнозувати, що за цим звинуваченням будуть посилюватись кримінальні переслідування в Криму.

Справа про підпали автомобілів Справа Муеддіна Алівапова, який був звинувачений у підпалах автомобілів на ПБК, є ще одним прикладом переслідування кримських татар. Не зважаючи на те, що, на відміну від деяких інших справ проти кримських татар, сама стаття не є політичною, багато обставин справи та належність родини Алівапових до числа громадських активістів явно свідчить про те, що справа проти Муеддіна є сфабрикованою.

“ Об’єктом кримінального переслідування в Криму можуть стати не лише лідери кримських татар чи особи, що виявились причетними до резонансних подій, але й члени груп незалежно від їхньої активності

Це доводить, що об’єктом кримінального переслідування в Криму можуть стати не лише лідери кримських татар чи особи, що виявились причетними до резонансних подій, але й члени груп незалежно від їхньої активності.

Необхідно відзначити, що наприкінці 2016 року-початку 2017 року ряд ЗМІ опублікували інформацію щодо

декількох кримінальних справ, які мають ознаки, схожі на політично вмотивоване переслідування. Йдеться про обвинувачення ймовірно у причетності до «Хізб ут-Тахрір» за ст. 205.5 КК РФ «Участь в діяльності терористичної організації» (азербайджанець Еміль Юнус оглу Чемаданов, Немат Ісроілов) та звинувачення у розповсюдженні русофобських ідей за ст. 282 КК РФ «Збудження ненависті або ворожнечі, скоєні публічно». За вказаними справами відсутня детальна інформація, що не дозволяє робити остаточні висновки щодо наявності політичної складової. Разом з тим, автори звіту вважають за необхідне згадати дані справи, оскільки не виключають їхнього політичного характеру.

З листопада 2016 року по жовтень 2017 року кримінальне переслідування мало точковий характер та було спрямоване проти окремих представників кримськотатарської та української громади “

З листопада 2016 року по жовтень 2017 року нові «групові» кримінальні справи не порушувались. Кримінальне переслідування мало точковий характер та було спрямоване проти окремих представників кримськотатарської та української громади, які так чи інакше висловлюють своє несприйняття окупації Криму (Ігор Мовенко, Білял Аділов, Зарема Умерова, Еміль Мінасов). У серпні 2017 року з'явився новий фігурант справи так званих «диверсантів (Генадій Лімешко)».

Після майже річної перерви у жовтні 2017 року порушені одразу 2 «групові» кримінальні справи проти 10 кримських татар. 2 жовтня в Сімферопольському районі були заарештовані четверо мусульман що практикують обряд за звинуваченням в причетності до ісламської організації «Таблігі Джамаат». Як і «Хізб ут-Тахрір», дана організація заборонена на території РФ. Разом з тим, ідеологічно та практично цілі та методи організації «Таблігі Джамаат» є виключно мирними, а сама організація не представляє загрози.

“ Після майже річної перерви у жовтні 2017 року порушені одразу 2 «групові» кримінальні справи проти 10 кримських татар

Жодних фактів, що підтверджують здійснення екстремістської діяльності затриманими, так само як і участь у самій організації, не було представлено. 11 жовтня в м. Бахчисарай були заарештовані одразу шестеро кримських татар, яких звинуватили у членстві в організації «Хізб ут-Тахрір». Усі шестеро є активістами об'єднання родин політичних в'язнів «Кримська солідарність». Характерним є те, що в усіх 10 випадках арештам передували масштабні обшуки в форматі спецоперації, свідків обшуків затримували (частина була засуджена до адміністративних штрафів), на самих обвинувачених чинився тиск (примус до відмови від адвокатів тощо). Усі десятеро осіб після обрання запобіжного заходу були переведені до СІЗО, де перебувають до цього часу. Таким чином, необхідно констатувати повернення до практики серійних

кримінальних справ проти кримських татар, що практикують іслам. Як і раніше, ці кримінальні справи супроводжуються масивною пропагандистською кампанією в російських ЗМІ. Це свідчить про те, що, по-перше, РФ в Криму продовжує системний тиск на кримськотатарську громаду, по-друге, на Крим продовжує розповсюджуватись загальноросійська практика серйозного утиску релігійних свобод та нелояльних груп населення.

Пропаганда маргіналізує будь-які протестні групи, розділює суспільство та бореться з будь-яким інакодумством “

Попри відмінності та індивідуальні особливості різних справ, кримінальне переслідування нелояльних громадян та груп в Криму має низку спільних рис, які ілюструють цілі та методи роботи російської репресивної системи. Система політично вмотивованих кримінальних справ підтримує систему державної пропаганди та навішує ярлики на нелояльні групи. Кримських татар та проукраїнських активістів засуджують як терористів, екстремістів та диверсантів. Таким чином, пропаганда маргіналізує будь-які протестні групи, розділює суспільство та бореться з будь-яким інакодумством. Усі кримінальні справи використовуються російською пропагандою, а іноді створюються нею.

Слід відзначити, що широке розповсюдження має практика тортур для отримання свідчень про

визнання своєї провини. Надалі випадки тортур не розслідуються всупереч зусиллям адвокатів та їхніх підзахисних. На адвокатів за ключовими справами чинять сильний тиск: їх викрадають, викликають на допити, незаконно переводять в інший процесуальний статус, піддають адміністративному та кримінальному переслідуванню (Ніколай Полозов, Еміль Курбедінов). Жертви кримінального переслідування у більшості справ піддаються комплексному всебічному тиску як на волі, так в місцях ув'язнення.

“ Жертви кримінального переслідування у більшості справ піддаються комплексному всебічному тиску як на волі, так в місцях ув'язнення

Де-факто правоохоронні органи блокують їм канали фінансових надходжень, залишаючи без засобів до існування, обмежують можливості отримання медичної допомоги, штучно створюють ситуації, внаслідок яких стан їхнього здоров'я різко погіршується. Ті з них, хто перебуває в місцях позбавлення волі, стикаються з фізичним насильством та психологічним тиском, ненаданням медичної допомоги, етнічною дискримінацією, незаконними заходами дисциплінарного впливу, порушенням нових кримінальних справ, примушенням до отримання російського громадянства. Судові процеси за політичними справами характеризуються явно вираженою сфабрикованістю та порушенням будь-яких процесуальних гарантій: дані експертиз фальсифікуються, процесуальні права обвинувачених

грубо порушуються, судовий розгляд носить обвинувальний акцент. В основному, обвинувачення будується на свідченнях визнання своєї вини, які отримані в результаті тортур, або на підставі доносів та свідчень одних фігурантів справи проти інших. Для доносів також використовуються підконтрольні РФ організації. Так, у 2016 році стало відомо про доноси підконтрольного РФ духовного управління мусульман Криму. Використання муфтіяту тривало і в 2017, особливо у випадку затримання за так званою справою «Таблігі Джамаат».

У 2016 році стало відомо про доноси підконтрольного РФ духовного управління мусульман Криму “

Іншими інструментами для доведення вини стають дані сфабрикованих експертиз або записи телефонного прослуховування чи листування. Такі процедури прослуховування та запису також часто здійснюються без необхідних санкцій. Інша підстава для побудови обвинувачення – це свідчення так званих таємних свідків, імена яких не розголошується, як і деталі їхніх свідчень. Це дозволяє залучити фактично будь-кого в якості свідка та надати будь-які свідчення. При залученні до справи незалежних адвокатів в ході судових засідань захисту вдається показати бездоказовість звинувачень та незаконність переслідування. Однак, попри недоведеність вини, а іноді й повну абсурдність звинувачення, суди виносять обвинувальні вироки.

Одним з процесуальних інструментів стала дистанційна участь в судовому засіданні, коли обвинуваченого не доставляють до зали засідання, але вмикають по відеозв'язку. Така практика обмежує спілкування підсудного з адвокатом, повноцінну його участь в судовому процесі, спілкування з родиною та іншими учасниками процесу. Така ж практика застосовувалась і до низки фігурантів так званої справи «Хізб ут-Тахрір».

Чимало обвинувачених утримуються під арештом до суду, не зважаючи на відсутність аргументів на користь утримання під вартою. Підозрювані не представляють жодної суспільної загрози, і утримання під арештом цілком може бути замінене на домашній арешт або підписку про невиїзд.

“ Деякі справи безпідставно розглядаються в закритому режимі

Деякі справи безпідставно розглядаються в закритому режимі (наприклад, так звана справа «Хізб ут-Тахрір»), в тому числі навіть засідання з таких питань, як продовження терміну утримання під вартою. До залу не допускаються не лише представники громадськості, але й родичі та члени родин політичних в'язнів, для яких це є одним з нечисельних шансів побачити їхніх рідних.

Вироки відрізняються показовою жорстокістю. Так, Олега Сенцова, звинуваченого у підготовці терористичних актів, які (навіть якщо припустити, що вона мала місце) не були скоєні, і в результаті ніхто не

загинув, засудили до 20 років колонії суворого режиму. Руслана Зейтуллаєва, звинуваченого у причетності до Хізб ут-Тахрір – до 15 років позбавлення волі. Навіть за відсутності доказів вини або навіть у ситуації, коли фігуранти під тиском йдуть на угоду зі слідством та визнають вину, їх все одно засуджують мінімум на декілька років позбавлення волі.

Політичних в'язнів, засуджених до реальних термінів позбавлення волі в порушення норм міжнародного права етапують до віддалених регіонів РФ з суворими кліматичними умовами, де їх не можуть відвідувати адвокати та родичі “

Політичних в'язнів, засуджених до реальних термінів позбавлення волі в порушення норм міжнародного права етапують до віддалених регіонів РФ з суворими кліматичними умовами, де їх не можуть відвідувати адвокати та родичі («Справа групи Сенцова», «Справа Хізб ут-Тахрір»). Мали місце прецеденти, коли РФ відмовляла в екстрадиції на запит України, посилаючись на те, що ув'язнені «автоматично» набули російське громадянство після анексії і тому не можуть бути видані в Україну («Справа групи Сенцова»).

Разом з тим, надзвичайно важким є становище родин політичних в'язнів. Майже всі вони відчувають серйозні фінансові складнощі, не мають засобів для оплати адвокатів, потребують соціальної та психологічної допомоги. Особливо це стосується родин релігійних кримських татар («Хізб ут-Тахрір», «Таблігі Джамаат»),

у більшості з яких 4-6 дітей. З арештом чоловіків майже 30 таких родин залишились без годувальника та можливості забезпечити дітям гідну якість життя. В той же час ані в Росії, ані в Україні немає програм, за якими родини політичних в'язнів могли б отримувати стабільну допомогу.

“ За весь період після анексії України були передані лише троє фігурантів «кримських справ» (Генадій Афанасьєв, Ахтем Чийгоз та Ільмі Умеров)

На даний час не відпрацьований механізм звільнення кримських політичних бранців, не існує й ефективного майданчика для переговорів з цього питання. За весь період після анексії України були передані лише троє фігурантів «кримських справ» (Генадій Афанасьєв, Ахтем Чийгоз та Ільмі Умеров). Дані звільнення та обміни відбувались в рамках політичних переговорів та політичних процесів, однак жодної системи для звільнення політичних в'язнів наразі не існує.

У Верховній Раді України Мустафою Джемільєвим, народним депутатом України, зареєстрований законопроект, що буде закріплювати статус політичного в'язня та регламентувати види та обсяги допомоги жертвам політичного кримінального переслідування та їхнім родинам. Однак станом на жовтень 2017 року даний законопроект ще не поставлений на голосування, а політичні в'язні та їхні родини на території материкової України не мають законодавчих механізмів захисту.

Слід відзначити, що в Криму чимало гучних політичних процесів супроводжуються солідарністю з родинами та фігурантами. Пересічні громадяни та активісти відвідують судові засідання. Підтримують родини у вразливому соціальному становищі, організують процес передачі необхідних речей до в'язниць, організують побачення та незалежну юридичну допомогу.

В Криму чимало гучних політичних процесів супроводжуються солідарністю з родинами та фігурантами “

Одна з найгучніших та найвідоміших ініціатив активістів називається «Кримський марафон» та була організована для збору коштів для сплати штрафів за політично вмотивованими кримінальними та адміністративними справами. Протягом двох місяців активістам вдалось зібрати близько 1 млн російських рублів десятирублевими монетами та покрити штрафи, винесені в якості покарання активістам. Постійно діючими групами допомоги для родин політичних в'язнів в Криму є групи «Кримська Солідарність» та «Бізім Балалар» (Наші діти). До цієї роботи також залучені правозахисні організації на материковій Україні та в Росії, а також активісти в інших країнах.

Нижче наведені усі відомі випадки кримінального політично вмотивованого переслідування в хронологічному порядку:

1. 9 травня 2014 року затримання Миколи Шиптура

9 травня 2014 року в Севастополі був затриманий мешканець м. Івано-Франківськ Микола Шиптур. Шиптур був активним учасником подій на Майдані у 2013-2014, в березні 2014 року разом з кількома активістами Євромайдану приїхав до Севастополя для підтримки проукраїнських акцій, брав участь у мітингу в день 200-річчя Тараса Шевченка. 9 березня на Шиптура та активістів, які були з ним, напала «кримська самооборона». Микола втікав від переслідування, однак члени «самооборони» наздогнали та побили його. Вирвавшись, він знову почав втікати, відстрілюючись в бік нападників з пістолета, який знайшов під час протестів в Києві. Після затримання представники «кримської самооборони» били його, застосовували тортури електрошоком. Після важких тортур його передали співробітникам так званої кримської міліції, які змусили Миколи обмовити себе, погрожуючи тим, що знову передадуть його представникам «самооборони».

“ **8 квітня 2015 року де-факто Гагаринський районний суд м. Севастополь засудив Миколу Шиптура до 10 років позбавлення волі**

28 квітня 2015 року де-факто Гагаринський районний суд м. Севастополь засудив Миколу Шиптура до 10 років позбавлення волі в колонії суворого режиму за скоєння злочинів, передбачених наступними статтями КК РФ: ч.1 ст.222 (незаконне перевезення зброї); ч.3 ст.30 та пп. «б» та «е» ч.2 ст.105 КК (замах на вбивство особи у зв'язку з виконанням даною особою службової

діяльності чи виконанням громадського обов'язку, скоєне суспільно небезпечним способом). Вирок був винесений на підставі свідчень, наданих під тортурами. 16 червня 2015 року де-факто Севастопольський міський суд при розгляді апеляції за справою зняв обвинувачення в незаконному перевезенні зброї, а також зменшив покарання до 9 років. Фактично активіст Євромайдану був визнаний винним у замаху на представника «самооборони». Відбуває покарання у ВК-1 м. Сімферополь. Справа Шиптура знаходиться на розгляді ЄСПЛ. Варто відзначити, що двох інших активістів, затриманих з Миколою Шиптуром, відпустили [1].

2. Початок березня 2014 року порушення кримінальної справи проти Аркадія Шарапова

На початку березня 2014 року порушено кримінальну справу проти Аркадія Шарапова. В середині грудня 2013 року в Армянську був затриманий Аркадій Шарапов, помічник народного депутата України Едуарда Леонова (ВО "Свобода"). Шарапов – активіст Євромайдану, часто відвідував Київ. Затримання відбулось, коли він в черговий раз віз учасникам протестів в столиці одяг та продукти. Тоді Шарапову підкинули до автомобіля мисливський ніж, українська міліція Криму порушила справу, однак незабаром справу закрили. На початку березня 2014 року, коли в Криму розпочалась воєнна операція, Шарапову повідомили, що кримінальна справа проти нього знову відкрита. 13 березня 2014 року через

переслідування він змушений був залишити Крим. Згодом ФСБ РФ сфабрикувала кримінальну справу та звинуватила Шарапова у тому, що він нібито намагався ввезти до Криму боєприпаси у ніч перед так званім “референдумом” [2].

3. 12 березня 2014 року порушення кримінальної справи проти Генадія Балашова

12 березня 2014 року де-факто влада Криму порушила кримінальну справу проти українського політика та бізнесмена Генадія Балашова. Звинувачення було висунуте за ч.1 ст.280.2, ч.4 ст.33 та ч.2 ст.105 КК РФ (“Публічні заклики до екстремізму”, “Підбурювання до вбивства двох чи більше осіб, скоєні за мотивами політичної та національної ненависті чи ворожнечі”). Незадовго до цього Генадій Балашов, який постійно мешкає в Києві, приїжджав до Криму для підтримки місцевих проукраїнських активістів. Його незаконно затримали і побили представники місцевої так званої міліції спільно з “самообороною” [3].

4. 9 травня 2014 року затримання Олексія Чірнія

9 травня 2014 року затриманий фігурант «справи групи Сенцова» Олексій Чірній. Чірнію було висунуте звинувачення за ч.2 ст.205.4 КК РФ («Участь у терористичній спільноті»), ч.3 ст.222 КК РФ («Підготовка теракту»). Йому інкримінували участь у підпалі офісу партії «Єдіная Россія» та спробі вибухів радянських

пам'ятників в м. Сімферополь. Після затримання Олексія 9 місяців утримували у повній ізоляції. Стосовно нього була застосована процедура примусового громадянства РФ, що призвело до недопущення українського консула та неможливості екстрадиції до України (Мін'юст направляв до РФ відповідний запит). За словами адвоката, надання громадянства Чірнію пояснили тим, що його письмова відмова від російського паспорту нібито не знайдена.

Під тортурами Олексій Чірній обмовив себе та інших фігурантів справи “

Під тортурами Олексій Чірній обмовив себе та інших фігурантів справи та уклав угоду зі слідством, його справа була виділена в окреме провадження. Згодом обвинувачення іншим фігурантам справи було побудоване на підставі свідчень про визнання вини Олексія Чірнія. У квітні 2015 року Північно-Кавказьким окружним військовим судом Олексій Чірній був засуджений до 7 років позбавлення волі в колонії суворого режиму. У липні 2017 року переведений з загального режиму на тюремний. Відомо, що в колонії Чірнія не менше 4 разів саджали до ШІЗО під різними приводами. Неодноразово направлявся на психіатричну експертизу, що, на думку правозахисників, може бути пов'язане з тортурами, яким він був підданий під час слідства. Після винесення вироку Чірній декілька разів був етапований до різних колоній. На даний час відбуває покарання у ВК-9 м. Шахти Ростовської області [4].

5. 9 травня 2014 року затримання Генадія Афанасьєва

9 травня 2014 року в Сімферополі за «справою групи Сенцова» був затриманий Генадій Афанасьєв. Афанасьєв учасник руху на підтримку територіальної цілісності України. За формою проведення затримання було схожим на викрадення: невідомі у масках схопили Афанасьєва, нанесли декілька ударів, вдягнули на голову мішок, довго возили містом, били, вимагали, аби він назвав прізвища активістів «Правого сектору», з якими він пов'язаний. Після затримання Генадій 10 днів перебував у ізоляторі тимчасового утримання де-факто МВС, де піддавався жорстким тортурам, внаслідок яких він обмовив себе, О. Сенцова, О. Кольченка та інших.

“ 24 грудня 2014 року на закритому засіданні Московський міський суд визнав Афанасьєва винним у тероризмі та засудив до семи років позбавлення волі

24 грудня 2014 року на закритому засіданні Московський міський суд визнав Афанасьєва винним у тероризмі та засудив до семи років позбавлення волі з відбуванням покарання в колонії суворого режиму за звинуваченнями у злочинах, передбачених ч.2 ст. 205.4 («Участь в терористичній спільноті»), двом епізодам п. «а» ч.2 ст.205 («Терористичний акт, скоєний організованою групою»), ч.1 ст.30, п. «а» ч.2 ст.205 («Підготовка до скоєння терористичного акту»), ч.3 ст.30, ч.3 ст.222 («Замах на незаконне придбання зброї

та вибухових речовин») КК РФ. За версією слідства, Генадій Афанасьєв нібито входив до кримської групи Сенцова, створеної в квітні 2014 року за вказівкою «Правого сектору», та був причетний до підпалу будівлі «Русской общіни Криму» та місцевого відділення «Єдиної Росії». Його також звинуватили в начебто підготовці вибуху пам'ятника Леніну на Вокзальній площі Сімферополя та меморіалу «Вічного вогню». Афанасьєв визнав, що дійсно брав участь у підпалах двері та вікна офісів «Русской общіни Крима» та «Єдиної Росії», які несли виключно хуліганські мотиви (завдані збитки в розмірі 30 тисяч рублів відшкодовані матір'ю Афанасьєва до суду), але решту він не скоював.

31 липня 2015, виступаючи на суді, Афанасьєв заявив, що відмовляється від наданих раніше свідчень, оскільки вони були надані під тортурами “

31 липня 2015, виступаючи на суді у справі Олега Сенцова та Олександра Кольченка в якості свідка обвинувачення, Афанасьєв заявив, що відмовляється від наданих раніше свідчень, оскільки вони були надані під тортурами. 4 вересня 2015 року його етапували для відбування покарання до Республіки Комі. 14 червня 2016 року Генадій Афанасьєв був помилуваний Президентом РФ через гуманітарні причини (стан здоров'я) та направлений разом з Юрієм Солошенко до України в обмін на звільнення Україною двох фігурантів справи про сепаратизм Олени Гліщинської та Віталія Диденка [5].

6. Ніч з 10 на 11 травня 2014 року затримання Олега Сенцова

У ніч з 10 на 11 травня 2014 року за підозрою в начебто тероризмі був затриманий Олег Сенцов. Сенцов відомий український кінорежисер та учасник протестів проти режиму Януковича. Під час російської військової інтервенції в Крим Сенцов допомагав українським військовослужбовцям, брав участь у проукраїнських акціях. В ніч з 10 на 11 травня 2014 року в його квартирі в Сімферополі ФСБ провела обшук. За словами Сенцова, співробітники де-факто спецслужб схопили його неподалік від його власного будинку та відвезли до управління ФСБ. Там затриманого допитували, вимагаючи дати свідчення щодо нібито запланованих ним вибухів у пам'ятника Леніну та у «Вічного вогню» в Сімферополі. Через деякий час Сенцов був вивезений з Криму до СІЗО Лефортово м. Москва.

“ 5 серпня 2015 Північно-Кавказький окружний військовий суд визнав Сенцова винним у створенні осередка «Правого сектора» та підготовці низки терактів у великих містах Криму та засудив його до 20 років позбавлення волі

Йому висунули звинувачення за наступними статтями КК РФ: ч.1 ст.205.4 («Організація терористичної спільноти»), п. «а» ч.2 ст.205 («Терористичний акт, скоєний організованою групою»), ч.1 ст.30, п. «а» ч.2 ст.205 («Приготування до терористичного акту»), ч.3 ст.30, ч.3 ст.222 («Замах на незаконне придбання

зброї та вибухових речовин»), ч.3 ст.222 («Незаконне придбання та зберігання зброї та вибухових речовин»). 25 серпня 2015 Північно-Кавказький окружний військовий суд визнав Сенцова винним у створенні осередка «Правого сектора» та підготовці низки терактів у великих містах Криму та засудив його до 20 років позбавлення волі з відбуванням покарання в колонії суворого режиму. 24 листопада 2015 року Верховний суд Росії залишив вирок без змін. З лютого 2015 року і по теперішній час Сенцова декілька разів переводили по етапу у відділені північні регіони РФ (Якутія, Челябінськ). В даний час він відбуває покарання у ВК Ямало-Ненецького автономного округу РФ. МЗС РФ двічі (у 2016 та 2017) відмовляло в екстрадиції Сенцова до України, оскільки вважає його громадянином РФ відповідно до процедури «автоматичного» присвоєння громадянства кримчанам [6].

7. 16 травня 2014 року затримання Олександра Кольченко

16 травня 2014 року в Сімферополі затриманий Олександр Кольченко. Активісту кримського анархічного та антифашистського руху Кольченку інкримінувалась участь у підпалі офісу сімферопольського відділення партії «Єдина Росія». Між тим, на момент затримання Кольченка це відділення не було зареєстроване, а отже функціонувало нелегально. Олександр визнав участь у підпалі, однак категорично заперечував звинувачення

в тероризмі. На суді Кольченко заявив, що після затримання до нього були застосовані тортури. Олександрю були висунуті звинувачення за ч.2 ст.205.4 («Участь в терористичній спільноті»), п. «а» ч.2 ст.205 («Терористичний акт, скоєний організованою групою»).

“ 25 серпня 2015 року Північно-Кавказьким військовим судом Олександр Кольченко буд засуджений до 10 років позбавлення волі

25 серпня 2015 року Північно-Кавказьким військовим судом Олександр Кольченко буд засуджений до 10 років позбавлення волі в колонії суворого режиму. У березні 2016 року доставлений для відбuvання покарання в колонію в м. Копейськ Челябінської області. МЗС РФ двічі (у 2016 та 2017) відмовляло в екстрадиції Кольченка до України: Олександрю, як і іншим фігурантам «Справи групи Сенцова», примусово було присвоєне російське громадянство. На тій самій підставі йому було неодноразово відмовлено у зустрічі з українським консулом [7].

8. 17 вересня 2014 року затримання Валентина Виговського

17 вересня 2014 року в Сімферополі був затриманий мешканець Києва Валентин Виговський. Валентин зник в Криму у вересні 2014 року, куди поїхав в особистих справах. Батьки Валентина декілька тижнів не знали, що з ним сталося. Батько подав заяву до міліції, паралельно батьки почали самостійні пошуки. Лише

за 2,5 тижні батькам надійшло офіційне повідомлення: російська сторона повідомила консульство України в Москві про арешт Валентина. Пізніше батьки дізнались, що викрадення проводили співробітники ФСБ спільно з «самообороною». Як з'ясувалось, Валентин Виговський був затриманий 17.09.2014 співробітниками ФСБ за підозрою у скоєнні злочину, передбаченого ст.183 КК РФ («Незаконні отримання та розголос відомостей, що становлять комерційну, податкову чи банківську таємницю»). Пізніше обвинувачення було перекваліфіковане на ст.276 КК РФ («Шпигунство»). Справу розслідувала ФСБ РФ під грифом «цілком таємно». У грудні 2015 у ЗМІ з'явилась інформація, що Валентина засудили до 11 років колонії суворого режиму за нібито залучення через Інтернет «працівників організацій російського оборонно-промислового комплексу до збору та надання йому за грошову винагороду закритої технічної документації щодо поточних перспективних розробок». У 2016 МЗС України направив до РФ документи на екстрадицію Валентина Виговського, проте на даний час процес блокується на рівні центральної влади в Москві. Виговський відбуває покарання у ВК-11, селище Утробіно, Кіровська область [8].

9. 16 жовтня 2014 року затримання Муси Абкерімова

16 жовтня 2014 року за «Справою 3 травня» був затриманий кримський татарин Муса Абкерімов. Абкерімова засудили за ч.2 ст.318 КК («Застосування

насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, до представника влади у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків»). Де-факто суд виніс вирок, не пов'язаний з реальним позбавленням волі – 4 роки 4 місяці умовно [9].

10. 17 жовтня 2014 року затримання Рустама Абдурахманова

17 жовтня 2014 року за «Справою 3 травня» затриманий Рустам Абдурахманов, згодом він був засуджений умовно за ч.2 ст.318 КК. Абдурахманову, як і іншим фігурантам цієї справи, був інкримінований напад на співробітників «Беркуту» [10].

11. Жовтень 2014 року затримання Таїра Смедляєва

У жовтні 2014 року де-факто правоохоронці затримали Таїра Смедляєва («Справа 3 травня»). Таїр брат голови ЦВК Курултаю кримськотатарського народу Заїра Смедляєва. Після затримання Смедляєв 2 місяці перебував у СІЗО м. Сімферополь, після чого був відпущений на поруки. Таїр отримав 2 роки умовно за ч.1 ст.318 КК РФ [11].

12. 25 листопада 2014 року затримання Едема Ебулісова

25 листопада 2014 року за «Справою 3 травня» затриманий четвертий кримський татарин Едем

Ебулісов. 17 грудня 2014 року Ебулісова звільнили з СІЗО. Стаття 318 КК РФ, за якою він був звинувачений, була замінена на більш м'яку, а Едема засудили до штрафу в розмірі 40 тисяч рублів [12].

13. 11 грудня 2014 року обшук в Мустафі Ягьяєва.

11 грудня 2014 року російські правоохоронці провели обшук в будинку імама місцевої мечеті в с. Тургеневка Мустафи Ягьяєва. Після обшуку Ягьяєв був викликаний на допит, де йому повідомили про те, що він підозрюється у скоєнні кримінального злочину. У липні 2015 він був засуджений за п. «а» ч.2 ст.282 КК РФ («Збудження ненависті з застосуванням насильства чи загрозою його застосування»). Вирок – 2 роки умовно та заборона два роки займатись діяльністю, пов'язаною з передачею та розповсюдженням інформації. Підставою для кримінального переслідування стала побутова розмова з колегами, у ході якої Мустафа посперечався щодо анексії Криму та заявив, що півострів буде повернутий Україні. Одна з колег написала на нього заяву в поліцію, а згодом звернулась з позовом до суду. Російська прокуратура стверджує, нібито Ягьяєв говорив про «різню росіян», сам засуджений це заперечує. У 1990-х Мустафа Ягьяєв був членом Меджлису кримськотатарського народу [13].

14. 17 грудня 2014 року порушення кримінальної справи проти Різи Шевкієва

17 грудня 2014 року член Меджлісу, генеральний директор Фонду “Крим” Різа Шевкієв дізнався про те, що проти нього порушено кримінальну справу за нібито контрабанду. Обвинувачення пов’язане з перевезенням до Криму речей кримськотатарського письменника Джингіза Дагджи. Пізніше проти Шевкієва було порушено ще декілька кримінальних справ. Вироки за всіма справами – штрафи та конфіскація майна. За рішенням де-факто влади, Шевкієву заборонений в’їзд до Криму [14].

15. 19 січня 2015 року затримання Едема Османова

19 січня 2015 року за «Справою 3 травня» де-факто правоохоронці в масках із застосуванням сили затримали ще одного кримського татарина Едема Османова. Після затримання Османов був побитий та поміщений до ІТУ м. Сімферополь. Де-факто суд засудив його до 1 року умовного терміну за ч.1 ст.318 КК РФ [15].

16. 23 січня 2015 року відкриття кримінального провадження щодо Сінавера Кадірова

23 січня 2015 року кримінальне провадження було відкрите щодо кримськотатарського правозахисника та экс-члена Меджлісу Сінавера Кадірова. Кадірова,

який є громадянином України, звинуватили у порушенні термінів перебування на території Криму. В результаті де-факто суд виніс вирок, згідно якого його депортували та оштрафували. Адвокат Кадирова Сергій Заяц подав скаргу до ЄСПЛ [16].

17. 23 січня 2015 року затримання Рустема Ваїтова

23 січня 2015 року в м. Севастополь затриманий фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Рустем Ваїтов.

18. 23 січня 2015 року затримання Руслана Зейтуллаєва

23 січня 2015 року в м. Севастополь затриманий фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Руслан Зейтуллаєв.

19. 23 січня 2015 року затримання Юрія (Нурі) Примова

23 січня 2015 року в м. Севастополь затриманий фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Юрій Примов.

20. 2 квітня 2015 року затримання Ферата Сайфуллаєва

2 квітня 2015 року відбулось затримання Ферата Сайфуллаєва. Ваїтову, Примову та Сайфуллаєву інкримінували членство у забороненій в Російській

Федерації організації «Хізб ут-Тахрір аль-Ісламі» (ч.2 ст.205.5 КК РФ); Зейтуллаєву – створення осередку цієї організації (ч.1 ст. 205.5. КК РФ). Після затримання всі четверо були ув'язнені в СІЗО-1 м. Сімферополь. Ферат Сайфуллаєв був керівником місцевої мусульманської громади, до анексії у нього був конфлікт з СБУ щодо земельної ділянки, яка перебувала у користуванні громади. Після затримання найсильніший тиск чинився щодо Руслана Зейтуллаєва та його родини. Слідчі у справі змушували дружину свідчити проти Руслана, погрожували їй ув'язненням, шантажували тим, що передадуть дітей до дитячого будинку. 7 вересня 2016 Північно-Кавказький військовий окружний суд в Ростові-на Дону засудив Ваїтова, Сайфуллаєва та Примова до 5 років колонії загального режиму кожного. Руслан Зейтуллаєв був засуджений до 7 років загального режиму. Після двох апеляцій вирок Руслану збільшили до 15 років позбавлення волі.

“ Слідчі у справі змушували дружину свідчити проти Руслана, погрожували їй ув'язненням, шантажували тим, що передадуть дітей до дитячого будинку

На знак протесту він тричі оголошував голодування. Після винесення вироку всі четверо були направлені для відбування покарання на материкову Росію: Рустем Ваїтов – до ВК-1 м. Курган, Руслан Зейтуллаєв – до ВК-2 Республіки Башкортостан, Ферат Сайфуллаєв – до ВК-17 м. Омутнінськ Кіровської області, Юрій Примов – до ВК-5 Республіки Марій Ел. Під час утримання під

вартою на всіх чотирьох чинився тиск: недопущення українських консулів, відмова в наданні медичної допомоги, незаконне переведення до карцера та ШІЗО, в т.ч. на довгі терміни. Наприкінці вересня 2017 стало відомо, що Ферата Сайфуллаєва засудили до адміністративного штрафу за пост в соціальній мережі 4-річної давнини, що може завадити умовно-достроковому звільненню [17].

21. 28 січня 2015 року порушення кримінальних справ проти Ескендера Барієва

28 січня 2015 року де-факто правоохоронні органи Криму порушили кілька кримінальних справ проти члена Меджлісу, координатора Комітету із захисту прав кримськотатарського народу Ескендера Барієва. Як повідомив Барієв, справа порушена за статтями посягання на цілісність Російської Федерації, використання іноземних грошей, створення некомерційної організації, що несе загрозу суспільству, а також по двох частинах статті про екстремізм. У зв'язку з кримінальним переслідуванням Барієв не може заїхати до Криму [18].

22. 29 січня 2015 року порушення кримінальної справи проти Абмесджіта Сулейманова

29 січня 2015 року стало відомо про кримінальну справу проти одного з координаторів Комітету із захисту прав кримськотатарського народу Абмесджіта Сулейманова.

Сулейманов стверджує, що в Криму його звинувачують відразу за п'ятьма статтями кримінального кодексу РФ, серед яких нібито замах на територіальну цілісність РФ і екстремізм. Сулейманов в даний час проживає на території материкової України [19].

23. 29 січня 2015 року затримання Ахтема Чийгоза

29 січня 2015 року у «Справі 26 лютого» був затриманий Ахтем Чийгоз, заступник голови Меджлісу кримських татар. Після затримання Чийгоз був поміщений в СІЗО. 20 липня 2016 року на закритому засіданні російський суд розділив «Справу 26 лютого» на два окремих виробництва - по Ахтему Чийгозу і по двом іншим фігурантам. Незважаючи на клопотання адвокатів, суд неодноразово відмовляв у зміні запобіжного заходу і продовжував термін ув'язнення. Судовий процес у справі Чийгоза проходив з явними порушеннями закону.

“ Чийгоз не був присутній особисто на судових засіданнях: російська влада вперше застосували дискримінаційну норму про дистанційну участь підсудного у судовому процесі першої інстанції

Сам захід за який судили Чийгоза відбувався 26 лютого 2014 року до анексії Криму РФ, тобто відбувався на території України, в ньому брали участь громадяни України. Особливість процесу полягала в тому, що Чийгоз не був присутній особисто на судових засіданнях: російська влада вперше застосували дискримінаційну норму про дистанційну участь

підсудного у судовому процесі першої інстанції. У справі відбулося понад 120 судових засідань. Розгляд справи тривалий термін затягувався через відсутність доказової бази. Було допитано понад 150 свідків, при цьому багато свідків не бачили Чийгоза під час зіткнень 26 лютого 2014 року і не змогли нічого повідомити по суті справи. Звинувачення базувалося переважно на свідченнях якихось таємних свідків, особи яких невідомі і правдивість свідчень яких перевірити неможливо.

***Лише на початку серпня 2017 року Ахтему
вперше за 2,5 роки перебування під вартою були
доставлені листи*** “

У 2017 році Amnesty International назвали Чийгоза в'язнем совісті, а міжнародна експертна група "Справа 26 лютого" заявила, що Чийгоз не скоював злочину. У червні 2017 року після неодноразових клопотань захисту Чийгозу було дозволено попроситися з вмираючої матір'ю, проте вже на початку липня йому було відмовлено у відвідуванні її похорону. Лише на початку серпня 2017 року Ахтему вперше за 2,5 роки перебування під вартою були доставлені листи. 11 вересня 2017 року Ахтем Чийгоз був засуджений до 8 років колонії загального режиму за звинуваченням в скоєнні злочину, передбаченого ч.1 ст.212 КК РФ («Організація масових заворушень»). З моменту затримання перебував у СІЗО м Сімферополь. 25 жовтня 2017 року в ході політичних переговорів між Президентами Туреччини, Росії та України, Ахтем Чийгоз

разом з Ільмі Умеровим був помилуваний і вивезений на територію Туреччини. Звіди 27 жовтня 2017 року він приїхав на підконтрольну Україні територію [20].

24. 6 лютого 2015 року затримання Олександра Костенка

6 лютого 2015 року ФСБ РФ повідомила про затримання Олександра Костенка. Костенко колишній український міліціонер, був активним учасником Євромайдану, після початку АТО став волонтером, очолював благодійний фонд «Український Крим. Повернення». Перед затриманням в рамках кримінальної справи Олександр Костенко був двічі викрадений (див. Детальніше главу «Насильницькі зникнення»). За даними адвоката, під час затримання його катували співробітники ФСБ, серед яких Андрій Тішенін і Артур Шамбазов (били, застосовували електричний струм, зламали руку). Потім Костенко били в СІЗО його співкамерники. Олександр Костенко був звинувачений в скоєнні злочинів, передбачених п. «б» ч. 2 ст. 115 («Умисне заподіяння легкої шкоди здоров'ю, що викликало короточасний розлад здоров'я, вчинене з мотивів ідеологічної ненависті або ворожнечі»), ч. 1 ст. 222

(«Незаконне зберігання і носіння вогнепальної зброї та боєприпасів») КК РФ. 15 березня 2015 де-факто Київський районний суд м Сімферополь засудив його до 4 років і 2 місяців позбавлення волі з відбуванням у колонії загального режиму. 26 листопада 2015 року

Верховний суд Республіки Крим знизив термін Костенку до 3 років 11 місяців позбавлення волі з відбуванням у колонії загального режиму. Фактично Костенка засудили за те, що він нібито кинув камінь в співробітника «Беркута» під час акцій протесту в Києві. У колонії у Костенка різко погіршився стан здоров'я (болі в спині, серце, всихає зламана при затриманні рука), необхідна медична допомога не надається. В даний час він відбуває покарання в ІК-5, м Кірово-Чепецьк, Кіровська область [21].

25. 9 лютого 2015 року затримання Ескендера Кантімірова

9 лютого 2015 року у «Справі 26 лютого» затриманий Ескендер Кантіміров, якого звинуватили в участі в масових заворушеннях (ч. 2. ст. 212 КК РФ). Кантімірова помістили в сімферопольський СІЗО. Після закінчення двомісячного арешту він був звільнений під поручительство. Станом на жовтень 2017 року вирок для Кантімірова не винесено, судовий процес триває [22].

26. 10 березня 2015 року порушення кримінальної справи проти Андрія Клименка

10 березня 2015 року ФСБ порушила кримінальну справу проти кримського журналіста Андрія Клименка за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ. «Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності

Російської Федерації». Після окупації Клименко змушений був виїхати на територію материкової України [23].

27. 11 березня 2015 року затримання Талята Юнусова

11 березня 2015 року у «Справі 26 лютого» затриманий ще один кримський татарин Талят Юнусов. Юнусова також звинуватили в нібито участі в масових заворушеннях (ч. 2. ст. 212 КК РФ). У травні 2015 року він був звільнений з-під варти, в грудні того ж року Юнусова засудили до 3,5 років умовного терміну [24].

28. 13 березня 2015 року затримання Ескендера Емірвалієва

13 березня 2015 року нібито за участь у масових заворушеннях під будівлею Верховної Ради Криму 26 лютого 2014 затриманий Ескендер Емірвалієв (ч. 2. ст. 212 КК РФ). Після двомісячного ув'язнення в СІЗО м. Сімферополя Емірвалієв був звільнений під поручительство. Судовий процес у справі триває по теперішній час [25].

29. Березень 2015 року затримання Арсена Юнусова

У березні 2015 року був затриманий кримський татарин Арсен Юнусов («Справа 26 лютого»). Як і іншим фігурантам справи звинувачення Юнусову пред'явлено за ч. 2. ст. 212 КК РФ. Арсен Юнусов також

був звільнений під поручительство. У березні 2016 де-факто суд Сімферополя вивів зі справи адвоката Джеміля Темішева, обґрунтувавши це «конфліктом інтересів між підзахисними Темішева». Судовий процес над Арсеном Юнусовим триває досі [26].

30. Березень 2015 року порушення кримінальної справи проти Анни Андріївської

У березні 2015 року кримінальну справу було порушено проти журналістки Анни Андріївської. Вона на той час вже виїхала з Криму в зв'язку з анексією. ФСБ інкримінувала Андріївській ст. 280.1 КК РФ за публікацію про волонтерів батальйону "Крим" [27].

31. 15 квітня 2015 року затримання Алі Асанова

15 квітня 2015 року був затриманий житель с. Урожайне, батько чотирьох дітей Алі Асанов («Справа 26 лютого»). Асанову було інкриміновано участь у масових заворушеннях (ч. 2. ст. 212 КК РФ) і обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту (СІЗО-1 м Сімферополь). Термін утримання в СІЗО неодноразово продовжувався. На одному із так званих судових засідань Алі Асанов заявив, що слідчий змушував його визнати провину і обумовити іншого фігуранта цієї справи Ахтема Чийгоза, а кримський муфтії Еміралі Аблаєв запропонував дати свідчення проти Чийгоза в обмін на звільнення з СІЗО. У квітні 2017 року запобіжний захід був змінений на домашній арешт, який

з тих пір регулярно продовжується. Вирок у справі не винесено, судовий процес триває [28].

32. 20 квітня 2015 року затримання Ескендера Небієва

20 квітня 2015 року був затриманий оператор кримськотатарського телеканалу АTR Ескендер Небієв (ч. 2. ст. 212 КК РФ, «Справа 26 лютого»). Після арешту Небієв 2 місяці перебував в ув'язненні в СІЗО м. Сімферополя. За словами Н. Поклонскої, він підписав досудову угоду про співпрацю зі слідством і визнав свою провину. У жовтні 2015 Ескендер Небієв був засуджений до 2,5 років умовного терміну [29].

33. 30 квітня 2015 року затримання Максима Філатова

30 квітня 2015 року за звинуваченням в тероризмі затримано Максима Філатова. За версією слідства, Філатов в квітні 2014 року нібито здійснив підпал будівлі мечеті «Чукурча» в м. Сімферополь, а в серпні 2014 року, використовуючи вибуховий пристрій, спробував вчинити терористичний акт біля будівлі де-факто прокуратури Криму. Максима Філатова визнали винним в скоєнні злочинів, передбачених ч.3 ст.30 - ч.1 ст.205 (замах на терористичний акт), ч.1 ст.223 (незаконне виготовлення вибухового пристрою), ч.1 ст.222 (незаконні зберігання, перевезення і носіння вибухових пристроїв), ч.2 ст.167 (пошкодження чужого майна із завданням значної шкоди шляхом підпалу) КК РФ. Варто відзначити, що справа мала гриф секретності,

сторона звинувачення стверджувала, що Максим є бійцем українського батальйону «Азов», в той час як в самому «Азові» це заперечують. Максим Філатов визнав провину, з ним було укладено досудову угоду про співпрацю. Північно-Кавказький окружний військовий суд засудив Філатова до шести років колонії суворого режиму [30].

34. 7 травня 2015 року затримання Мустафи Дегерменджі

7 травня 2015 року був затриманий ще один фігурант «Справи 26 лютого» Мустафа Дегерменджі (ч. 2. ст. 212 КК РФ). Після затримання Дегерменджі був поміщений в СІЗО м. Сімферополя. Як і у випадку з Алі Асановим, слідчий Слідчого комітету РФ схилив Дегерменджі до надання свідчень проти заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза в обмін на звільнення. Під час перебування в ув'язненні служба судових приставів відмовлялася передати Мустафі Дегерменджі листи і вітальні листівки. Крім того, під час судових засідань йому і Алі Асанову не надавали харчування. У квітні 2017 року запобіжний захід був змінений на домашній арешт, який продовжується кожні кілька місяців, судовий процес триває [31].

35. 15 травня 2015 року затримання Андрія Коломійця

15 травня 2015 року українець Андрій Коломієць була затриманий на території Кабардино-Балкарії.

Коломієць мав тимчасову реєстрацію і проживав у своїй цивільній дружини. Затриманий був активним учасником Євромайдану. Приводом до арешту стала заява колишнього чоловіка жінки, з якою проживав Андрій. Коломійця звинуватили в замаху на вбивство двох кримських співробітників «Беркуту» під час масових протестів у Києві в 2014 році і перевезли до Криму. Згодом він був засуджений до 10 років колонії суворого режиму за ч. 3 ст. 30 п.п. «а», «б», «е», «л» ч. 2 ст. 105 («Замах на вбивство двох осіб у зв'язку із здійсненням їх службової діяльності, скоєне загальнонебезпечним способом, з мотивів політичної та ідеологічної ненависті»), ч. 2 ст. 228 («Незаконне придбання, зберігання, перевезення без мети збуту рослин, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини, або їх частин, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини, у великому розмірі»).

“ Коломійця визнали винним в тому, що він кидав коктейлі Молотова в співробітників «Беркуту» в Києві під час подій революції 2013-2014 років і заподіяв їм шкоду

Таким чином, Коломійця визнали винним в тому, що він кидав коктейлі Молотова в співробітників «Беркуту» в Києві під час подій революції 2013-2014 років і заподіяв їм шкоду. Для відбування покарання його етапували в ВК-14 Краснодарського краю РФ. За словами адвоката, до Коломійця застосовувалися тортури та інші форми тиску з метою надання свідчень. У колонії у нього сильно погіршився стан здоров'я, Андрій страждає

від псоріазу. У вересні 2017 року стало відомо, що Коломієць піддається етнічній дискримінації з боку співкамерників. Адвокати подали скаргу у його справі в ЄСПЛ [32].

36. 29 травня 2015 року порушення кримінальної справи проти Рефата Чубарова

29 травня 2015 року стало відомо, що на території окупованого Криму порушено кримінальну справу проти глави Меджлісу Рефата Чубарова. Справу відкрито за «заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності РФ» (ч. 2 ст. 280.1 КК РФ). У липні 2014 Чубарову на 5 років заборонили в'їзд до Криму [33].

37. 11 червня 2015 року відкрито кримінальне провадження щодо Станіслава Краснова

11 червня 2015 року російські слідчі органи в Криму відкрили кримінальне провадження щодо командира українського батальйону «Крим» Станіслава Краснова. Краснова звинувачують за ч.1 ст. 282 КК РФ «Розпалювання ненависті або ворожнечі за ознаками ставлення до соціальної групи, вчинене з використанням ЗМІ» через проукраїнські висловлювання під час коментарів журналістам, що він надав, перебуваючи на материковій частині України. В даний час Краснов також перебуває за межами Криму [34].

38. Червень 2015 року засудження Хайсера Джемілева

У червні 2015 року Краснодарський крайовий суд засудив Хайсера Джемілева до 5 років колонії загального режиму. Хайсер Джемілев, син Мустафи Джемілева, був затриманий до анексії Криму. У травні 2013 року Хайсер скоїв убивство з необережності громадянина України у дворі свого будинку в Бахчисараї.

“ Після окупації російські слідчі органи в Криму вирішили розслідувати його справу заново

До анексії Криму він був засуджений українським судом до 3 років і 8 місяців позбавлення волі. На момент анексії знаходився в СІЗО м. Сімферополя. Після окупації російські слідчі органи в Криму вирішили розслідувати його справу заново. Хайсера вивезли з сімферопольського СІЗО в Краснодарський край. 21 травня 2015 року Мін'юст України направив до РФ запит про екстрадицію Джемілева. Запит був проігнорований російською стороною. Адвокати подали справу до Європейського суду з прав людини. 10 липня ЄСПЛ постановив звільнити Хайсера Джемілева з СІЗО. Однак, російське правосуддя ніяк не відреагувало на це рішення. У червні 2015 року Краснодарський крайовий суд засудив Хайсера Джемілева до 5 років колонії загального режиму. Через кілька місяців Верховний Суд РФ скоротив термін до 3,5 років позбавлення волі. 30 вересня 2016 року Радянський районний суд Астрахані відмовив Джемілеву в умовно-

достроковому звільненні. Тим часом, злочин Хайсером Джемілевим було скоєно на території України проти іншого громадянина України, відповідно повторний розгляд справи і винесення вироку російським судом є незаконними. 24 серпня 2016 року адвокат Джемілева повідомив, що МВС РФ визнало українське громадянство сина Мустафи Джемілева. 25 листопада 2016 року він був звільнений з колонії в м. Астрахань в зв'язку із закінченням терміну ув'язнення [35].

39. 2 липня 2015 року затримання Юрія Ільченка

2 липня 2015 року ФСБ затримали севастопольського блогера Юрія Ільченка за публікації в підтримку територіальної цілісності України в соціальних мережах (ст.280, ст.282 КК РФ). Ільченка помістили в СІЗО Сімферополя. 2 червня 2016 року йому змінили запобіжний захід на домашній арешт. Відразу після цього Юрію Ільченку вдалося втекти в м Львів. В даний час він проживає на материковій частині України [36].

40. 6 серпня 2015 року затримання Мурата Алієва

6 серпня 2015 року в Сімферополі був затриманий місцевий житель Мурат Алієв. Алієва звинуватили в тому, що він з групою осіб вчинив розбій і засудили за ч.2 ст. 162 КК РФ. Сім'я чоловіка стверджує, що до затримання за Муратом велося стеження, а звинувачення є сфабрикованим. Адвокат умовив Алієва визнати провину для того, щоб був винесений

вирок з найменшим можливим терміном. В результаті Мурата Алієва засудили до 2 років і 6 місяців позбавлення волі. Після того, як він відсидів 1 рік і 8 місяць в колонії м. Керч, їм почали цікавитися співробітники ФСБ. Найімовірніше, причиною цього стало віросповідання Алієва (він мусульманин, що практикує обряд). Використовуючи інших ув'язнених, у Алієва з'ясовували подробиці його релігійних уподобань і ставлення до подій в Сирії. Незабаром його почали регулярно відправляти в карцер. Після одного з таких випадків представники ФСБ застосували до Алієва тортури, включаючи побиття палицями і використання електрошокера до статевих органів.

“ Використовуючи інших ув'язнених, у Алієва з'ясовували подробиці його релігійних уподобань і ставлення до подій в Сирії

Тортири супроводжувалися вимогами розповісти про якісь зв'язки з Хізб ут-Тахрір та активістами з Бахчисарая. Співробітники ФСБ стверджували, що Алієв був помічений на відеозаписі з якогось мітингу. У серпні 2017 року адвокат повідомив, що засудженого перевезли в СІЗО Сімферополя і йому інкримінується ст. 280 КК РФ «Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності» та ст. 282 КК РФ «Розпалювання ненависті або ворожнечі». За версією слідства, 7 лютого 2017 року Мурат Алієв під час п'ятничного намазу закликав інших ув'язнених здійснювати насильницькі дії проти людей немусульманського віросповідання. Один із свідків

у цій справі, засуджений на 5,5 років позбавлення волі, незабаром після надання свідчень проти Алієва звільнився за УДЗ. В даний час вирок за ст. 280 і 282 КК РФ не винесено [37].

41. 22 жовтня 2015 року порушення кримінальної справи проти Ленура Іслямова

22 жовтня 2015 року кримінальна справа була порушена щодо одного з ініціаторів громадянської блокади Криму, власника кримськотатарського телеканалу АTR Ленура Іслямова. Провадження по справі знаходиться у відомстві ФСБ. Сам Іслямов проживає на материковій частині України [38].

42. Листопад 2015 року порушення кримінальної справи проти Мустафи Джемілева

В листопаді 2015 року було порушено кримінальну справу проти лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемілева. Його звинуватили в причетності до підриву ліній електропередач в Херсонській області. 20 січня 2016 року стало відомо, що де-факто федеральною службою безпеки в Криму на Джемілева відкриті кримінальні справи за трьома різними статтями. Де-факто Київський районний суд Сімферополя прийняв рішення про його заочний арешт і оголошення в федеральний розшук (Джемілев тривалий час проживає в Києві). Точна кваліфікація обвинувачення невідома, однак найімовірніше Мустафу

Джемілева переслідують за громадянську блокаду Криму [39].

43. 23 січня 2016 року затримання Муеддіна Алівапова

23 січня 2016 року був затриманий житель м Алупки кримський татарин Муеддін Алівапов. Алівапов звинувачується в масових підпалах автомобілів на ПБК (ч. 2 ст 167 КК РФ). Після того, як Муеддін був поміщений в СІЗО, підпали автомобілів не припинилися. Через півтора місяці після його арешту, за підозрою в масових підпалах машин був затриманий житель Челябінська, який дав свідчення. Однак звинувачення проти Алівапова зняті не були. У липні 2016 року Муеддін Алівапов був звільнений під підписку про невиїзд, на сьогоднішній день вирок у його справі не винесено. Важливою обставиною справи є той факт, що сім'я Алівапова активно проявляє громадянську позицію, а його рідний брат через анексію виїхав на материкову частину України [40].

44. 11 лютого 2016 року затримання Вадима Сірука

11 лютого 2016 року в м. Ялта російськими силовиками був затриманий фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Вадим Сірук.

45. 11 лютого 2016 року затримання Мусліма Алієва.

11 лютого 2016 року в с. Верхня Кутузовка

(Алуштинська міськрада) російськими силовиками був затриманий фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Муслім Алієв.

46. 11 лютого 2016 року затримання Емір-Усеїна Куку

11 лютого 2016 року в с. Кореїз (Ялтинська міськрада) російськими силовиками був затриманий фігурант так званого «Справи Хізб ут-Тахрір» Емір-Усеїн Куку (правозахисник).

47. 11 лютого 2016 року затримання Енвера Бекірова

11 лютого 2016 року в с. Краснокам'янка (Ялтинська міськрада) російськими силовиками був затриманий фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Енвер Бекіров. Мусліму Алієву інкриміновано ч. 1 ст. 205.5 КК РФ (створення осередку ісламської партії «Хізб ут-Тахрір»), трьом іншим - ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (участь в діяльності осередку). Затримання були проведені після резонансних і брутальних обшуків-спецоперацій. Всі заарештовані з моменту затримання по теперішній час знаходяться в СІЗО м. Сімферополя. Термін утримання під вартою постійно продовжується, не дивлячись на відсутність підстав. Пізніше всім фігурантам «ялтинської четвірки» було пред'явлено додаткове обвинувачення за ст. 278 КК РФ («Насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади»). Затримані були поміщені в спецблок СІЗО як «небезпечні підслідні», а також піддані примусовій

психіатричній експертизі. Особливо сильний тиск виявляється на Емір-Усеїна Куку. Співробітники ФСБ приходили в школу, де вчиться малолітній син Емір-Усеїна, і тиснули на дитину, дружину Куку, погрожували позбавленням батьківських прав. Сам Куку протягом півтора років не отримував побачення з родиною, піддавався психологічному тиску. Його адвокату забороняли знімати фотокопії матеріалів справи. Важливо відзначити, що кримінальну справу проти Куку було порушено після того, як він відмовився від «співпраці» з де-факто правоохоронцями. Адвокату Емір-Усеїна Куку, громадянці України, Євгенії Закревської був заборонений в'їзд до Криму [41].

48. 18 квітня 2016 року порушення кримінальної справи проти Рефата Алімова

18 квітня 2016 року були порушені кримінальні справи за начебто причетність до ісламської організації «Хізб ут-Тахрір проти Рефата Алімова.

49. 18 квітня 2016 року порушення кримінальної справи проти Арсена Джеппарова.

18 квітня 2016 року кримінальні справи за начебто причетність до ісламської організації «Хізб ут-Тахрір» були порушені проти жителя с. Краснокам'янки (Ялтинська міськрада) Арсена Джеппарова і Рефата Алімова. Обидва звинувачуються за ч. 2 ст. 205.5 КК РФ («Участь в діяльності терористичної організації»).

Затримання Джеппарова, як і у випадку з Емір-Усеїн Куку, відбулося після його відмови від «співпраці» з ФСБ. Рефат Алімов і Арсен Джеппаров також стали жертвами примусової психіатричної експертизи. На судових засіданнях обидва обвинувачених заявляли про погрози і важкі умови утримання в сімферопольському СІЗО. У Рефата Алімова в ув'язненні почалися вкрай серйозні проблеми зі здоров'ям (пройшли кілька загострень сечокам'яної хвороби), належна медична допомога не надається. Арсен Джеппаров також не отримує медичну допомогу, незважаючи на те, що потребує термінової операції. Крім того, його кілька разів за надуманими причинами поміщали в карцер [42].

50. 12 травня 2016 року затримання Зеврі Абсеітова

12 травня 2016 року в Бахчисараї затримано чергового фігуранта так званої «справи Хізб ут-Тахрір» Зеврі Абсеітова.

51. 12 травня 2016 року затримання Ремзі Меметова

12 травня 2016 року в Бахчисараї затримано чергового фігуранта так званої «справи Хізб ут-Тахрір» Ремзі Меметова.

52. 12 травня 2016 року затримання Енвера Мамутова

12 травня 2016 року в Бахчисараї затримано чергового фігуранта так званої «справи Хізб ут-Тахрір» Енвера

Мамутова.

53. 12 травня 2016 року затримання Рустема Абільтарова

12 травня 2016 року в Бахчисараї затримано чергового фігуранта так званої «справи Хізб ут-Тахрір» Рустема Абільтарова. Енвер Мамутов проходить як начебто організатор Бахчисарайського підрозділу «Хізб ут-Тахрір» (ч. 1 ст. 205.5 КК РФ), інші - як учасники (ч. 2 ст. 205.5 КК РФ). Мамутову також було пред'явлено звинувачення за ст. 278 КК РФ («Насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади»). Всі четверо пройшли примусову психіатричну експертизу. Варто зазначити, що у Ремзі Меметова діагностовано артроз і гіпертонічну хворобу [43].

54. 12 травня 2016 року порушення кримінальної справи проти Ільмі Умерова

12 травня 2016 року було порушено кримінальну справу проти ветерана кримськотатарського національного руху, заступника голови Меджлісу Ільмі Умерова. До окупації Умеров займав високі державні посади в Криму (заступник Голови Верховної Ради Криму, голова Бахчисарайської районної державної адміністрації). Відкрито виступав проти анексії Криму Російською Федерацією і відмовився від посад в державних органах влади в зв'язку з анексією Криму. Переслідування з боку російських правоохоронців почалися з березня

2015 року, коли Умерова двічі викликали на допит у справі Ахтема Чийгоза, проводили обшук. Через рік, у березні 2016 Умеров дав інтерв'ю кримськотатарському телеканалу АТР, в якому заявив, що Росія повинна піти з українського Криму і Донбасу. 12 березня 2016 року на нього було порушено кримінальну справу за публічні заклики до посягання на територіальну цілісності РФ (ч. 2 ст. 280.1 КК РФ), в будинку Умерова відбувся обшук. На вимогу ФСБ Ільмі Умерову провели примусову психіатричну експертизу. 11 серпня на суді з питання про призначення психіатричної експертизи Умерову стало погано, його відвезли в лікарню. Однак через кілька днів прямо з лікарні його перевезли в психіатричну лікарню для проведення експертизи. У грудні 2016 року Ільмі Умеров був занесений в список екстремістів, йому заблокована можливість проведення фінансових операцій в Криму.

У червні 2017 року з'ясувалося, що фахівець, яка здійснювала лінгвістичну експертизу у справі, не володіє кримськотатарською мовою “

У червні 2017 року з'ясувалося, що фахівець, яка здійснювала лінгвістичну експертизу у справі (інтерв'ю Умерова, на підставі якого було порушено кримінальну справу, проходило кримськотатарською мовою), не володіє кримськотатарською мовою. Незважаючи на це, пізніше суд відмовив у залученні альтернативної лінгвістичної експертизи, зробленої на материковій частині України. Прокурор запросив умовний термін, проте 27 вересня 2017 року де-

фато Сімферопольський районний суд виніс йому більш суворий вирок - 2 роки колонії-поселення і 2 роки заборони займатися публічною діяльністю. Умеров має ряд важких захворювань, в т.ч. хворобу Паркінсона, цукровий діабет, гіпертонію, хвороби серця. В умовах відбування реального терміну він не зміг би отримувати необхідну медичну допомогу. 25 жовтня в ході політичних переговорів за участю президентів Туреччини, України та Росії, Ільмі Умеров був вивезений на територію Туреччини, звідки він приїхав в Україну. Адвокати повідомляють про помилування Ільмі Умерова і зняття всіх звинувачень, проте відповідні документи засекречені. Важливо відзначити, що викрадений в травні 2016 року Ервін Ібрагімов був фактично заступником Ільмі Умерова [44].

55. 21 червня 2016 року порушення кримінальної справи проти Наталі Ващенко

21 червня 2016 року стало відомо, що на кримчанку Наталю Ващенко, яка проживає в м. Дніпро, окупаційна влада півострова завела кримінальну справу. Відомо, що Ващенко займається волонтерською діяльністю. Подробиці звинувачення відсутні, проте експерт Кримської правозахисної групи припустила, що переслідування може бути пов'язано зі статтями «Терористичний акт» або «Шпигунство», оскільки під час обшуку у матері Ващенко в Керчі були знайдені шеврони УПА і символіка «Правого сектора» [45].

56. 9 серпня 2016 року затримання Андрія Захтея

9 серпня 2016 року відбулося перше затримання у так званій «справі диверсантів» (Андрій Захтей). Захтей, уродженець Львівської області, на момент затримання проживав в м. Саки, де знімав житло і працював. Захтей був затриманий 6 або в ніч на 7 серпня, коли він відправився на чергове замовлення - відвозити пасажирів з села в районі Яни-Капу (Красноперекоська). 8 серпня 2016 року його заарештували на 15 діб за статтю 20.1 КоАП РФ (дрібне хуліганство). Тим часом, вранці 7 серпня оперативники ФСБ провели обшук в орендованій квартирі Андрія. Внаслідок обшуку власниця квартири вигнала його дружину разом з восьмимісячною донькою на вулицю. 5 вересня 2016 Андрію Захтею пред'явили звинувачення за ст. 30 і п. «а» ч. 2 ст. 281 КК РФ (підготовка диверсії). Після затримання Захтей знаходився в СІЗО м. Сімферополя, в СІЗО Лефортово (м. Москва).

У липні 2017 року обвинувачений уклав досудову угоду зі слідством (одна з умов - відмова від адвокатів за згодою) та визнав вину “

В даний час знаходиться в сімферопольському СІЗО. Оперативники і співробітники СІЗО неодноразово примушували Захтея відмовитися від незалежних адвокатів, пізніше ці адвокати не мали доступу до всіх матеріалів слідства. Крім того, його примушували дати свідчення проти іншого фігуранта цієї справи Євгена Панова. У липні 2017 року обвинувачений уклав

досудову угоду зі слідством (одна з умов - відмова від адвокатів за згодою) та визнав вину. У серпні 2017 року проти нього порушили ще одну кримінальну справу за статтею 324 КК РФ за звинуваченням у незаконному придбанні російського паспорта. Через умови утримання в СІЗО стан здоров'я Андрія Захтея сильно погіршився, він регулярно скаржиться на сильні болі і загострення хронічних захворювань. Захтей кілька разів направляв в Слідчий Комітет РФ заяву про тортури, які застосовувалися до нього після затримання (побиття, тортури струмом, тривале утримання в наручниках). Незважаючи на це, розслідування катувань не проводиться [46].

57. 10 серпня 2016 року затримання Євгена Панова

10 серпня 2016 року був затриманий другий фігурант так званої «справи диверсантів» Євген Панов. До затримання Панов вів активну громадську діяльність в Енергодарі (Запорізька область), протягом року брав участь в АТО добровольцем. Затримання відбулося на КПП РФ на адміністративному кордоні Криму, після чого його відвезли на північ Криму в підвал, де били з метою отримання свідчень. Пізніше Євген Панов заявив, що всі його «зізнавальні» свідчення були дані внаслідок тортур (жорстокі побиття, тортури електричним струмом, виведення на розстріл і т.д.). Термін його ув'язнення неодноразово продовжувався. З серпня 2016 року Панову не дозволяють побачення з родичами, адвокатам також неодноразово відмовляли

у зустрічі. Співробітники СІЗО тиснули на Євгена з метою відмови від консульської допомоги України і допомоги незалежних адвокатів. У квітні 2017 року стало відомо, що до Євгена Панова в камеру підсадили ув'язненого, хворого на туберкульоз. Ситуацію вдалося вирішити лише після особистого звернення українського омбудсмена до російського колеги. У липні 2017 року адвокат Панова Дмитро Дінзе звернувся в Генеральну прокуратуру РФ зі скаргою на умови утримання Євгена в СІЗО-1 м. Сімферополя (укуси комах, переповнені камери по 21 людині). Євген Панов обвинувачується в скоєнні злочину, передбаченого ч.1 ст. 30, п. «а» ч. 2 ст. 281 КК РФ («Приготування до диверсії в складі організованої групи»). В даний час утримується в СІЗО м Сімферополь (після затримання на 4 місяці був вивезений в СІЗО Лефортово м. Москви). Розслідування за фактом скарг на катування під час затримання і негуманні умови утримання не проводиться [47].

58. 12 серпня 2016 року затримання Редвана Сулейманова

12 серпня 2016 року у «справі диверсантів» був затриманий кримський татарин Редван Сулейманов. Сулейманов до анексії служив у військовій частині в селі Перевальне в Криму. Під час подій весни 2014 року відмовився приймати російську присягу і виїхав на материкову частину України, де оселився в м. Запоріжжя. Редван періодично відвідував батьків в Криму. В останній раз він приїхав до батьків у кінці

липня 2016 року. Буквально через кілька днів, 30 липня, він був затриманий російськими силовиками в аеропорту Сімферополя. 12 серпня ФСБ розіслала по російським медіа відео допиту Сулейманова, де той дає свідчення. На відео затриманий каже, що нібито в жовтні 2015 року в Запоріжжі його завербувала українська розвідка, а потім перед ним нібито поставили завдання знайти на сімферопольському вокзалі і в аеропорту місце для закладки вибухових пристроїв, закласти муляж бомби і повідомити про підготовлюваний вибух. Після затримання отримав 15 діб адміністративного арешту, після чого йому було пред'явлено звинувачення в скоєнні злочину, передбаченого ч.2 ст. 207 КК РФ («Завідомо неправдиве повідомлення про теракт, що призвело до заподіяння великої шкоди»).

“ У серпні 2017 року він був засуджений до 1 року і 8 місяцем колонії загального режиму, а також виплати понад 3,5 млн «шкоди» (близько 58 тис. доларів)

Термін ув'язнення в СІЗО неодноразово продовжувався. У квітні 2017 року Сулейманов на суді визнав свою провину, але не погодився з розміром завданих збитків - понад 4 млн рублів. У липні 2017 року прокуратура відмовилася від частини обвинувачення у справі Редвана Сулейманова. У серпні 2017 року він був засуджений до 1 року і 8 місяцем колонії загального режиму, а також виплати понад 3,5 млн «шкоди» (близько 58 тис. доларів). Збитком

визнана розрахована непрозоро упущена вигода, що є прецедентом для російської судової практики. Знаходиться в СІЗО м Сімферополь [48].

59. 12 серпня 2016 року порушення кримінальної справи проти Лариси Китайської

12 серпня 2016 року проти Лариси Китайської було порушено кримінальну справу. Китайська - проукраїнська громадянська активістка, колишній депутат Гаспринської селищної ради. У лютому 2014 року вона організовувала в Ялті акції солідарності з Євромайданом, а потім через анексію поїхала на материкову частину України. Влітку 2016 року вона з чоловіком приїхала до Криму з приватною метою. 18 липня 2016 року в їх квартирі був проведений обшук, де-факто правоохоронці вилучили комп'ютерну техніку. 12 серпня Китайській вручили підозру про вчинення злочину і повідомили про запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд. Кримчанку викликали на допит, на якому слідчий пред'явив їй численні скріншоти, нібито зроблені з її сторінки в Фейсбук. Активістку звинуватили в розповсюдженні в мережі Інтернет «русофобських ідей» (ч. 1 ст. 282 КК РФ). На думку самої Лариси, кримінальне переслідування може бути викликане бажанням осіб, наближених до де-факто влади, заволодіти її квартирою в м. Ялта. Інформація про подальшу долю кримінальної справи відсутня [49].

60. 13 серпня 2016 року затримання Володимира Присича

13 серпня 2016 року у «Справі диверсантів» затриманий Володимир Присич. Житель Харківської області, до затримання працював далекобійником. На судовому засіданні Володимир Присич повідомив, що після затримання в м. Севастополь йому наділи мішок на голову і перевезли до Сімферополя, де його катували, змусивши обмовити себе і зізнатися в шпигунстві. Після цього Володимира знову перевезли в Севастополь, там в його автомобіль підкинули наркотики. Під час судового засідання Присич також заявив, що слідчий самостійно заповнив протокол з свідченнями і змусив затриманого підписати його, щоб уникнути серйознішого звинувачення в шпигунстві.

“ Виступаючи в суді з останнім словом, він повідомив, що всі звинувачення в зберіганні і транспортуванні наркотиків сфабриковані ФСБ

18 травня 2017 року де-факто Гагарінський районний суд Севастополя засудив Володимира Присича до 3 років позбавлення волі за ч. 2 ст. 228 КК РФ (незаконне придбання, зберігання, перевезення, виготовлення, переробка наркотичних засобів). Виступаючи в суді з останнім словом, він повідомив, що всі звинувачення в зберіганні і транспортуванні наркотиків сфабриковані ФСБ після того, як звинувачення в шпигунстві повністю розвалилося. У червні 2017 року з'явилася інформація, що у Володимира сильно погіршився стан здоров'я

в сімферопольському СІЗО (оніміла частина голови, почалася кровотеча з носа, і він втратив свідомість) [50].

61. 14 вересня 2016 року затримання Кабіра Мохаммада

14 вересня 2016 року на КПВВ «Армянськ» при в'їзді в Крим співробітники російської прикордонної служби затримали громадянина України афганського походження Кабіра Мохаммада. Де-факто правоохоронці пояснили затримання тим, що Мохаммад знаходиться в розшуку Інтерполом за запитом Ірану. Разом з цим, ряд персональних даних розшукуваної особи відрізняється від персональних даних Мохаммада Кабіра. Виходячи з цього факту, очевидно, що Мохаммад не є розшукуваною особою. Незважаючи на це, його незаконно помістили в СІЗО Сімферополя в рамках процедури екстрадиційного арешту. На численних судових засіданнях щодо продовження запобіжного заходу адвокат потерпілого надавав докази помилковості арешту Мохаммада Кабіра, проте запобіжний захід де-факто судом не змінювався. В результаті у чоловіка почалися серйозні проблеми зі здоров'ям, він переніс інсульт, кваліфікована медична допомога не надавалася. 12 вересня 2017 року його випустили під підписку про невиїзд. Дружина Кабіра Мохаммада повідомила, що причина звільнення - медичний висновок, згідно з яким він не може знаходитися під арештом за станом здоров'я. Разом з

тим, видання «Крим.Реалії» опублікувало інформацію про те, що Кабіра відпустили у зв'язку із закінченням річного терміну на екстрадиційну перевірку [51].

62. 30 вересня 2016 року затримання Миколи Семена

30 вересня 2016 року з підозрою в скоєнні кримінального злочину затриманий український журналіст Микола Семена. Семена був звинувачений в сепаратизмі за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ («Висловлювання, спрямовані на посягання на територіальну цілісність РФ»). Звинувачення висунуто за публікацію статті на сайті «Крим.Реалії» в підтримку блокади Криму. У процесі слідчих дій Семені надали численні скріншоти, зроблені з його персонального комп'ютера за допомогою використання шпигунського ПЗ. Для журналіста було обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

“ Вирок був винесений на основі повністю сфабрикованої лінгвістичної експертизи

Семена має гостру потребу в операції на материковій частині України, незважаючи на це де-факто правоохоронці не дозволили йому виїзд. У червні 2017 року російський правозахисний центр «Меморіал» визнав кримінальну справу проти українського журналіста Миколи Семена політично мотивованою. 22 вересня 2017 року де-факто Залізничний районний суд Сімферополя засудив Миколу Семену до двох з половиною років умовно з випробувальним терміном

три роки і забороную займатися публічною діяльністю на три роки. Крім того, комп'ютер Семени, вилучений під час обшуку, має бути конфіскований на користь держави. Необхідно відзначити, що вирок був винесений на основі повністю сфабрикованої лінгвістичної експертизи [52].

63. 4 жовтня 2016 року затримання Олексія Назимова

4 жовтня 2016 року в м Алушта співробітниками ФСБ був затриманий редактор видання «Твоя газета» Олексій Назимов.

64. 4 жовтня 2016 року затримання Павла Степанченко

4 жовтня 2016 року в м Алушта співробітниками ФСБ був затриманий де-факто депутат підконтрольної РФ Алуштинської міської ради Павло Степанченко. Назимова і Степанченко звинуватили у вимаганні грошей за нерозголошення інформації, яка порочить репутацію місцевих депутатів партії «Єдіная Росія». Потерпілими у справі є помічниця голови осередку «Єдіная Росія» Джемала Джангобегова і один з командирів «самооборони» Олександр Рижков. У березні 2017 року стаття обвинувачення була змінена на більш жорстку: вимагання групою осіб в особливо великому розмірі. Представники правозахисної спільноти відзначають політичний характер справи: переконливих доказів обвинувачення представлено не було, заарештовані є опозиційними громадськими

діячами. У висновку в СІЗО і ВТУ Сімферополя Назимов і Степанченко оголошували голодування, протестуючи проти нелюдських умов утримання, побиття і ненадання медичної допомоги [53].

65. 5 жовтня 2016 року затримання Сулеймана Кадирова

5 жовтня 2016 року був затриманий член феодосійського Меджлісу Сулейман Кадиров. ФСБ провело обшук в його будинку, в ході якого були вилучені ноутбук і телефон. Обшук проводився в зв'язку зі зробленими Кадировим заявами про те, що Крим є територією України. 10 жовтня Кадирова допитали в ФСБ, а 11 жовтня проти нього було порушено кримінальну справу за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ («Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на посягання на територіальну цілісність Російської Федерації, вчинені з використанням мережі Інтернет»). Обрано запобіжний захід (підписку про невиїзд). Лінгвістична експертиза у справі засвідчила, що в словах Кадирова немає складу злочину, який йому інкримінується. У зв'язку з цим де-факто суд призначив додаткову психолого-лінгвістичну експертизу. У квітні 2017 року Сулеймана Кадирова внесли в список екстремістів і заблокували банківську карту, на яку приходять пенсія - єдине джерело доходу для Сулеймана Кадирова і його сім'ї. У жовтні винесено обвинувальний висновок де-факто прокуратурою Криму, і до кінця 2017 року очікується початок судового процесу [54].

**66. 12 жовтня 2016 року затримання Теймура
Абдуллаєва**

12 жовтня 2016 року в с. Строганівка Сімферопольського району нібито за причетність до організації «Хізб ут-Тахрір» затриманий кримський татарин Теймур Абдуллаєв (ч.1 ст.205.5 КК РФ).

67. 12 жовтня 2016 року затримання Узеїра Абдуллаєва

12 жовтня 2016 року в с. Строганівка Сімферопольського району нібито за причетність до організації «Хізб ут-Тахрір» затриманий кримський татарин Узеїр Абдуллаєв (ч. 2 ст.205.5 КК РФ).

**68. 12 жовтня 2016 року затримання Айдера
Саледінова**

12 жовтня 2016 року в с. Строганівка Сімферопольського району нібито за причетність до організації «Хізб ут-Тахрір» затриманий кримський татарин Айдер Саледінов (ч. 2 ст.205.5 КК РФ).

**69. 12 жовтня 2016 року затримання Еміля
Джемаденова**

12 жовтня 2016 року в с. Строганівка Сімферопольського району нібито за причетність до організації «Хізб ут-Тахрір» затриманий кримський татарин Еміль Джемаденов (ч. 2 ст.205.5 КК РФ).

70. 12 жовтня 2016 року затримання Рустем Ісмаїлов

12 жовтня 2016 року в с. Строганівка Сімферопольського району нібито за причетність до організації «Хізб ут-Тахрір» затриманий кримський татарин Рустем Ісмаїлов (ч. 2 ст.205.5 КК РФ). Всі затримані є активістами і мусульманами, що практикують іслам. За усталеною практикою по даній категорії справ затримання проводилося з застосуванням сили після обшуку, в ході якого велика кількість силовиків повністю заблокувала село. Протягом періоду утримання в СІЗО Сімферополя кілька разів з'являлася інформація про жорстоке і нелюдське поводження щодо обвинувачених (побиття, погрози застосування насильства, тривалому триманні в наручниках і т.д.). У березні 2017 року Теймура Абдуллаєва на три доби помістили в карцер за лист, написаний кримськотатарською мовою. На всіх затриманих здійснюється тиск шляхом перешкоджання в побаченні з родичами (напр., Рустем Ісмаїлов зміг побачитися з дружиною тільки через 9 місяців після затримання). Терміни затримання під вартою постійно продовжуються без підстав [55].

71. Жовтень 2016 року засудження жителя Севастополя (ім'я та прізвище невідомі)

У жовтні 2016 року житель Севастополя, учасник футбольного руху «Ультрас» (ім'я та прізвище невідомі) був засуджений до 2 років і 2 місяців умовного терміну.

Обвинувачення висунуто нібито за заклики звільнити Крим військовим шляхом в мережі Інтернет. Рішення виніс де-факто Ленінський районний суд Севастополя. Крім того, йому заборонили займатися діяльністю, пов'язаною з поширення інформації в Інтернеті, в тому числі з адмініструванням веб-сайтів [56].

72. 9 листопада 2016 року затримання Олексія Бессарабова

9 листопада 2016 року був затриманий фігурант другої хвилі так званої «справи диверсантів» Олексій Бессарабов.

73. 9 листопада 2016 року затримання Дмитра Штиблікова

9 листопада 2016 року був затриманий фігурант другої хвилі так званої «справи диверсантів» Дмитро Штибліков.

74. 9 листопада 2016 року затримання Володимира Дудки

9 листопада 2016 року був затриманий фігурант другої хвилі так званої «справи диверсантів» Володимир Дудка. Бессарабов і Штибліков до анексії працювали в Севастополі аналітиками Центру сприяння вивченню геополітичних проблем і євроатлантичного співробітництва Чорноморського

регіону «Номос». Штибліков також був військовим журналістом. Володимир Дудка капітан II рангу, член громадської приймальні колишнього міністра оборони України Лебедева в Севастополі, член громадської організації «Ветерани Розвідки». Працював сапером в підконтрольному Росії севастопольському управлінні МНС.

“ Російські пропагандистські ЗМІ повідомили, що затримання проведено за підозрою в підготовці диверсійних акцій на об’єктах військової інфраструктури і життєзабезпечення півострова

Російські пропагандистські ЗМІ повідомили, що затримання проведено за підозрою в підготовці диверсійних акцій на об’єктах військової інфраструктури і життєзабезпечення півострова. Найімовірніше, мова йде про ст. 281 КК РФ. В травні 2017 року стало відомо, що Штибліков визнав провину і уклав досудову угоду зі слідством. На судових засіданнях щодо продовження запобіжного заходу Володимир Дудка заявляв про негуманні умови утримання і ненадання медичної допомоги йому і іншим ув’язненим. На тлі арешту у Дудки загострилися кілька хронічних захворювань. Судячи з інформації, яка публікувалася в ЗМІ, Бессарабов і Штибліков знаходяться в ІТТ м Бахчисарай, Дудка - в СІЗО Сімферополя. З моменту арешту термін утримання під вартою продовжується кожні кілька місяців. Детальна інформація по справі відсутня [57].

75. 15 листопада 2016 року затримання Олексія Стогнія

15 листопада року 2016 в Севастополі у так званій «справі диверсантів» був затриманий Олексій Стогній.

76. 15 листопада 2016 року затримання Гліба Шаблія

15 листопада року 2016 в Севастополі у так званій «справі диверсантів» був затриманий Гліб Шаблій. Стогній до затримання працював в магазині канцелярських товарів та іграшок в Севастополі. Випускник Севастопольського військово-морського інституту імені Нахімова. Служив на флагмані українських ВМС - фрегаті «Гетьман Сагайдачний». Олексій - племінник відомого в Севастополі історика, який досліджував період Другої світової війни в Севастополі Дмитра Стогнія.

Спочатку обох затриманих обвинувачували в стеженні за об'єктами Чорноморського флоту, плануванні диверсій на інфраструктурних об'єктах Криму “

Гліб Шаблій також колишній військовослужбовець ВМС України. Після звільнення в запас займався науковою роботою, працював в Севастопольській філії Держгідрографії ім. Мітіна. Гліб Шаблій - близький родич контр-адмірала Володимира Колпакова, глави Клубу генералів і адміралів ВМС України. Спочатку обох затриманих обвинувачували в стеженні за об'єктами Чорноморського флоту, плануванні диверсій

на інфраструктурних об'єктах Криму. За версією російських спецслужб, при затриманні Олексій Стогній мав при собі пістолет. У липні 2017 року Стогній був засуджений за статтею, не пов'язаної з початковим звинуваченням - ч.1 ст. 222 Кримінального кодексу РФ («Незаконні придбання, передача, збут, зберігання, перевезення або носіння зброї, його основних частин, боєприпасів») і ч.1 ст. 223 КК РФ («Незаконні виготовлення, переробка або ремонт вогнепальної зброї та боєприпасів»). Вирок - 3 роки і 6 місяців позбавлення волі. Судове засідання пройшло в закритому режимі. Вирок Глібу Шаблюю ще не винесено, інформація по його справі відсутня [58].

77. 22 листопада 2016 року затримання Леоніда Пархоменко

22 листопада 2016 року затриманий громадянин РФ Леонід Пархоменко. Затримання було проведено за підозрою в скоєнні злочину, передбаченого ст. 275 КК РФ («Державна зрада»). Пархоменко колишній військовослужбовець штабу Чорноморського флоту РФ, капітан 2-го рангу запасу. Був звільнений в запас в 2005 році. Пархоменка звинуватили в тому, що він збирав і передавав українським спецслужбам інформацію про ЧФ, яка містить державну таємницю. На сьогоднішній день вирок не винесено. По справі практично немає ніякої інформації [59].

78. 8 грудня 2016 року затримання Володимира Балуха

8 грудня 2016 року в с. Серебрянка Роздольненського району був затриманий український активіст Володимир Балух. Арешт відбувся після обшуку і став апогеєм переслідування Володимира, яке тривало протягом декількох років. У грудні 2013 року Балух вивісив над своїм будинком український прапор, відкрито відмовлявся визнавати анексію Криму. Вперше його переслідування почалися в квітні 2015 року, коли були проведені обшуки в будинках Балуха і його матері, під час обшуків де-факто правоохоронці зірвали український прапор. У листопаді того ж року де-факто поліція знову провела обшуки, при цьому сам Балух був затриманий і сильно побитий.

Затримання проводилося за підозрою в крадіжці, проте, оскільки цю версію довести не вдалося, Балух був визнаний винним в тому, що лаявся матом на адресу оперативного співробітника райвідділу поліції під час обшуку “

Затримання проводилося за підозрою в крадіжці, проте, оскільки цю версію довести не вдалося, Балух був засуджений за ст. 319 КК РФ («Образа представника влади. Публічна образа представника влади при виконанні ним своїх посадових обов'язків або у зв'язку з їх виконанням») і визнаний винним в тому, що лаявся матом на адресу оперативного співробітника райвідділу поліції під час обшуку. Суд засудив його до 320 годин виправних робіт. 8 грудня 2016 року ФСБ провела

чергові обшуки в будинку Балуха і його матері, після чого його затримали. Силовики заявили, що знайшли на даху його будинку патрони і динаміт. Родичі переконані, що боєприпаси підкинули під час обшуку. За деякий час до затримання Володимир вивісив у себе на будинку табличку «Вулиця Героїв Небесної Сотні», за що йому погрожували. В результаті переслідувань і арешту стан здоров'я Балуха істотно погіршився, загострилося сечокам'яна хвороба і хвороба серця. Медична допомога не надається. Крім того, Балух заявляє, що піддається етнічній дискримінації та відчуває проблеми доступу до адвоката. На початку серпня 2017 року де-факто суд засудив Балуха до 3 років і 7 місяців колонії загального режиму, а також штрафу в розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ч.1 ст. 222 КК РФ («Незаконне придбання та зберігання боєприпасів»).

“ В результаті переслідувань і арешту стан здоров'я Балуха істотно погіршився, загострилося сечокам'яна хвороба і хвороба серця. Медична допомога не надається

Після винесення вироку 22 серпня 2017 року на Балуха було порушено ще одну кримінальну справу за ч. 1 ст. 318 КК РФ («Застосування насильства відносно представника влади»). За версією слідства, Володимир Балух 11 серпня 2017 року під час ранкового огляду напав на начальника ізолятора. Сам Балух повідомив, що начальник ізолятора Ткаченко бив його, ображав і принижував за етнічною ознакою. На початку

жовтня 2017 де-факто Верховний суд Криму скасував вирок Володимиру Балух та відправив справу на повторне розслідування в новому складі суду. Рішення прийнято з ініціативи прокурора, який запідозрив суддю районного суду, яка винесла вирок, в особистій зацікавленості в результаті справи. Однак, запобіжний захід у вигляді утримання під вартою залишається в силі. В даний час Володимир Балух знаходиться в СІЗО м Сімферополь. Українські правозахисники подали скаргу по справі в ЄСПЛ [60].

79. 23 березня 2017 року порушення кримінальної справи проти Вельдара Шукурджієва

23 березня 2017 року в процесі допитів активістів Українського культурного центру в Криму з'ясувалося, що ФСБ порушило кримінальну справу на одного з активістів організації Вельдара Шукурджієва. На цей момент Вельдар вже деякий час проживав на материковій частині України. За інформацією ресурсу «Крим.Реалії», провадження відкрито за «заклики до сепаратизму» (ч. 2 ст.280.1 КК РФ). Разом з цим, інші джерела повідомляють, що Шукурджієву інкримінують ч.2 ст.205 КК РФ «Терористичний акт» [61]. 8 серпня 2017 року де-факто Верховний суд Криму виніс вирок у справі, однак сім'ї Шукурджієва невідомо, який він є.

80. 29 березня 2017 року затримання Біяла Аділова

29 березня 2017 року біля будівлі де-факто Верховного суду Криму в м Сімферополь був затриманий громадський активіст Біял Аділов. Затримання за своєю формою було проведено як викрадення. Невідомі особи в камуфляжній формі і масках із застосуванням сили затягнули Аділова в автомобіль. Свідкові події, який став знімати те, що відбувається, вибили з рук мобільний телефон. У той же день стало відомо, що Біял знаходиться в будівлі Слідчого комітету і йому інкримінують ст. 318 КК РФ («Застосування насильства або загрози відносно представника влади»).

“ Причиною переслідування стали дії Аділова як громадського активіста: він регулярно відвідував політичні судові процеси

Причиною переслідування стали дії Аділова як громадського активіста: він регулярно відвідував політичні судові процеси, був присутній при обшуках у активістів. Російські правоохоронці звинувачують Біяла Аділова в тому, що він нібито погрожував співробітникам поліції під час одного з обшуків в селі Кам'янка Сімферопольського району. 10 липня 2017 року Аділов був оштрафований на 10 тис. рублів нібито за застосування насильства до співробітників ОМОН. Попереднє слідство у кримінальній справі закінчено, Аділов знаходиться під підпискою про невиїзд [62]. В липні 2017 де-факто суд Сімферополя виніс вирок Аділову – штраф у розмірі 10 000 рубл.

81. 6 квітня 2017 року порушення кримінальної справи проти Ігоря Мовенко

6 квітня 2017 року в Севастополі було порушено кримінальну справу проти чергового проукраїнського активіста Ігоря Мовенко. Мовенка звинуватили за ч. 2 ст. 280 КК РФ («Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності»). Злочин було інкриміновано активісту за коментар, який він написав у групі «Крим-Україна» в соціальній мережі Вконтакті. До порушення справи Мовенко піддавався іншим формам політично вмотивованого переслідування. 9 вересня 2016 року його за символіку українського батальйону «Азов» на велосипеді побив экс-співробітник «Беркут». В результаті побиття він отримав численні травми черепа і головного мозку, перелом кісток носа, контузію очного яблука та ін. Тоді замість покарання винного де-факто Гагарінський суд Сімферополя оштрафував Мовенка на 2 тис. рублів за «розповсюдження нацистської символіки».

Активіста знову побили, погрожували йому і його родині, не дали можливості викликати адвоката “

У грудня 2016 року Ігор Мовенко був затриманий співробітниками ФСБ, а в його квартирі провели обшук. Активіста знову побили, погрожували йому і його родині, не дали можливості викликати адвоката. Після обшуку Мовенка незаконно відвезли на допит в кримське управління ФСБ. В даний час Ігор Мовенко очікує суду під підпискою про невиїзд [63].

82. Липень 2017 року присудження штрафу Заремі Умеровій

У липні 2017 року із засобів масової інформації стало відомо, що мешканка Бахчисараю Зарема Умерова була засуджена до штрафу в розмірі 300 тис. російських рублів за ч.1 ст. 282 КК РФ. Вирок був винесений за публікацію постів проукраїнського змісту в соціальних мережах. Вирок у справі виніс так званий суддя Атаманюк Г.С. Велика частина коштів на виплату штрафу була зібрана громадськими активістами в рамках ініціативи «Кримський марафон» [64].

83. 18 липня 2017 року винесення вироку по ст. 282 КК РФ для Еміля Мінасова.

18 липня 2017 року підконтрольний де-факто владі інформаційний ресурс «Кримінформ» повідомив про винесення вироку по ст. 282 КК РФ («Публічні заклики до порушення ненависті або ворожнечі») щодо кримського татарина Еміля Мінасова. Мінасов засуджений до 1 року і 3 місяців колонії-поселення. За непідтвердженою інформацією, приводом до кримінального переслідування став перепост цитати Ленура Іслямова в соціальній мережі. Необхідно відзначити, що кримінальну справу за ст. 282 КК РФ було порушено після того, як 21 травня 2017 року Мінасова затримали за участь в побутовій бійці. Пізніше стало відомо, що за фактом участі в бійці на Еміля Мінасова також порушено кримінальну справу.

Обставини цієї справи з'ясовуються, чи є вона політично мотивована в даний час невідомо. За останньою інформацією, що надійшла, Мінасов знаходиться в СІЗО Сімферополя [65].

84. 12 серпня 2017 року затримання Геннадія Лімешко

12 серпня 2017 року сталося нове затримання у так званій «Справі диверсантів». Обвинуваченим став житель Харківської області Геннадій Лімешко (ч. 1 ст. 223-1 КК РФ). За версією ФСБ, Лімешко, нібито будучи агентом СБУ, прибув на окупований півострів 9 серпня 2017 року для здійснення ряду диверсій. ФСБ повідомила, що у нього нібито знайшли зброю і вибухові речовини. Разом з тим, за інформацією Міноборони України, Лімешко був звільнений з ЗСУ за «службову невідповідність». Достовірної інформації про застосування тортур до Лімешка немає, однак з огляду на загальну практику російських спецслужб в Криму за такою категорією справ, мати затриманого, а також українські правозахисники вважають, що до Геннадія Лімешко могли бути застосовані тортури. Про це свідчать і сліди фізичного впливу на особу, які видно на відео допиту. Для Лімешко обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту, він знаходиться в СІЗО м. Сімферополь [66].

**85. 25 серпня 2016 року затримання Ахматжона
Абдуллаєва**

25 серпня 2016 року в Криму за ч. 2 ст. 205.5 КК РФ «Участь в діяльності терористичної організації» і ст. 205.1 «Сприяння терористичної діяльності» був заарештований громадянин Киргизії Ахматжон Абдуллаєв.

Абдуллаєв переїхав до Криму в 2013, він звинувачується в нібито причетності до Хізб ут-Тахрір за публікацію якогось відео в соціальних мережах і знаходиться в сімферопольському СІЗО [67].

**86. 2 жовтня 2017 року затримання Рената
Сулейманова**

2 жовтня 2017 року в Сімферопольському районі за підозрою в начебто створенні кримського підрозділу «Таблігі Джамаат» затриманий Ренат Сулейманов.

87. 2 жовтня 2017 року затримання Арсена Кубедінова

2 жовтня 2017 року в Сімферопольському районі за підозрою в начебто створенні кримського підрозділу «Таблігі Джамаат» затриманий Арсен Кубедінов.

88. 2 жовтня 2017 року затримання Сейрана Мустафаєва

2 жовтня 2017 року в Сімферопольському районі за підозрою в начебто створенні кримського підрозділу «Таблігі Джамаат» затриманий Сейран Мустафаєв.

89. 2 жовтня 2017 року затримання Талята Абдурахманова

2 жовтня 2017 року в Білогірському районі за підозрою в начебто створенні кримського підрозділу «Таблігі Джамаат» затриманий Талят Абдурахманов.

«Таблігі Джамаат» - міжнародна релігійна організація, заборонена в низці авторитарних країн (Росія, Таджикистан, Киргизстан і Казахстан).

Тим часом, ніяких доказів того, що затримані були причетні до якоїсь екстремістської діяльності, надано не було “

На наступний день 3 жовтня у відношенні заарештованих було обрано запобіжний захід: для Рената Сулейманова, Арсена Кубедінова і Талята Абдурахманова - арешт до 29 листопада 2017; для Сейрана Мустафаєва - домашній арешт до 29 листопада. На сьогоднішній день троє із затриманих знаходяться в СІЗО м. Сімферополь. Їм інкримінується вчинення злочину, передбаченого ч. 1 і 2 ст. 282.2 КК РФ (організація діяльності екстремістської організації). Тим

часом, ніяких доказів того, що затримані були причетні до якоїсь екстремістської діяльності, надано не було [68].

90. 11 жовтня 2017 року арешт Ернеста Аметова

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї заарештований фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Ернест Аметов.

91. 11 жовтня 2017 року арешт Сулеймана Асанова

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї заарештований фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Сулейман Асанов.

92. 11 жовтня 2017 року арешт Мемета Белялова

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї заарештований фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Мемет Белялов.

93. 11 жовтня 2017 року арешт Сервера Зекерьяєва

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї заарештований фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Сервер Зекерьяєв.

94. 11 жовтня 2017 року арешт Сейрана Салієва

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї заарештований фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Сейран Салієв.

95. 11 жовтня 2017 арешт Тимура Ібрагімова

11 жовтня 2017 в Бахчисараї заарештований фігурант так званої «Справи Хізб ут-Тахрір» Тимур Ібрагімов.

Після обшуків всі шестеро були затримані і відвезені в невідомому напрямку на автомобілі без номерних знаків. При цьому їм на голови надягли мішки. Де-факто силовики, які проводили спецоперацію, били людей, які здійснювали онлайн трансляцію їхніх дій, а також тих, хто прийшов на місце подій з солідарності. Згодом 9 осіб з свідків арешту були засуджені до адміністративних штрафів.

Де-факто силовики, які проводили спецоперацію, били людей, які здійснювали онлайн трансляцію їхніх дій, а також тих, хто прийшов на місце подій з солідарності. Згодом 9 осіб з свідків арешту були засуджені до адміністративних штрафів. “

Увечері того ж дня стало відомо, що Сулейману Асанову інкримінується ст. 205.1. КК РФ «Сприяння терористичної діяльності», іншим п'ятьом - ст. 205.2. КК РФ «Публічні заклики до здійснення терористичної діяльності або публічне виправдання тероризму».

Всі шестеро були звинувачені в начебто причетності до організації «Хізб ут-Тахрір». Необхідно відзначити, що Сейран Салієв і Сулейман Асанов є громадськими активістами. Раніше в будинку Салієва двічі проводився обшук, 26 січня 2016 він був підданий адміністративному арешту та оштрафований на 150 000 рублів за свою активну громадянську позицію. Навесні 2016 року, у Сулеймана Асанова відбувався обшук в ресторані «Караван-сарай Салачик», господарем якого він є. «Караван-сарай Салачик» служив майданчиком для проведення зборів активістів групи «Кримська солідарність». Сулейман Асанов виїжджав на всі обшуки в якості цивільного активіста і надавав підтримку сім'ям політичних в'язнів. Всі шестеро затриманих були поміщені в ІТТ м Сімферополь, 12 жовтня «суд» обрав їм запобіжний захід у вигляді арешту на 2 місяці. У сукупності в сім'ях затриманих 27 дітей [69].

96. 20 жовтня 2017 року порушення кримінальної справи проти Шевкета Раззакова

20 жовтня 2017 року на кримськотатарського активіста Шевкета Раззакова з Сімферополя порушено кримінальну справу за ст.319 КК РФ «Образа представника влади». Раззакову інкримінують, що він «безпричинно плюнув» на адресу де-факто поліцейського і нецензурно висловлювався під час обшуків у активістів в Бахчисараї 13 квітня 2017. Раззаков знаходиться під підпискою про невиїзд [70].

Глава 5. Політично вмотивоване і незаконне переслідування в рамках адміністративного законодавства

Адміністративне законодавство є одним з інструментів широкомасштабного тиску на цивільне населення в Криму, зважаючи на кількість людей, які притягуються до відповідальності. При цьому, підстави для притягнення до адміністративної відповідальності, групи, котрі піддаються даному виду переслідування, частота притягнення до відповідальності і суворість покарання помітно зросли в 2016-2017 роках в порівнянні з 2014-2015 роками. На початку окупації мали місце, в основному, незаконні затримання, викрадення і сфабриковані політично вмотивовані кримінальні справи.

Підстави для притягнення до адміністративної відповідальності можна розділити на відповідальність за політичними статтями КпАП, та правопорушення побутового характеру

“

Посилення переслідувань через адміністративну відповідальність пояснюється тим, що, як правило, ця практика не привертає особливої уваги міжнародної спільноти або правозахисних організацій з огляду на малозначущість покарань та інкримінованих

правопорушень. Більш того, для окупаційної влади це не є настільки витратним і трудомістким, як кримінальні процеси. Однак, при цьому адміністративна відповідальність також виконує роль придушення будь-якої громадської активності та залякування нелояльного населення. Підстави для притягнення до адміністративної відповідальності можна розділити на відповідальність за політичними статтями Кодексу про адміністративні правопорушення РФ (далі - КпАП), та правопорушення побутового характеру, провадження в яких використовується де-факто владою для тиску на активістів.

“ На початку окупації мали місце, в основному, незаконні затримання, викрадення і сфабриковані політично вмотивовані кримінальні справи

Якщо за першою категорією сам характер правопорушення пов'язаний з цивільним або політичним активізмом, правозахисною або релігійною діяльністю, то за другою категорією такі справи зазвичай фальсифікуються для притягнення до відповідальності або виправдання незаконних дій співробітників де-факто органів влади.

Найпоширенішими звинуваченнями за «політичним» статтями є організація та / або участь в несанкціонованих масових заходах, поширення / демонстрація екстремістських матеріалів, зокрема в інтернеті, місіонерська діяльність, участь в заборонених організаціях. Всі ці статті є дуже

широкими і дозволяють притягати до адміністративної відповідальності практично будь-яку неугодну владі людину. Більш того, часто де-факто суди і правоохоронні органи незаконно розширюють склад правопорушень або застосовують його ретроспективно чи невибірково.

Звинувачення в участі в несанкціонованих масових заходах є найпоширенішою підставою для притягнення до адміністративної відповідальності активістів. За діючим в Криму російським законодавством порядок проведення масових заходів є дозвільним.

Звинувачення в участі в несанкціонованих масових заходах є найпоширенішою підставою для притягнення до адміністративної відповідальності активістів “

За три роки анексії фактично не було дозволено проведення жодного незалежного масового заходу. Як правило, затримання за звинуваченням у подібних порушеннях відбуваються напередодні або під час значних суспільно-політичних дат державних свят, таких як День Незалежності України, День Росії, 18 травня (День пам'яті депортації кримських татар), «День возз'єднання Криму з РФ», 9 травня (День Перемоги в РФ) та інші. При цьому існує певна вибірковість у притягненні до відповідальності за організацію або участь в несанкціонованих масових заходах. Так, учасники провладних заходів, зокрема і автопробігів, присвячених «Дню Росії», «дню

возз'єднання Криму з РФ» та інших, не притягувалися до відповідальності, навіть якщо вони порушували законодавство. У той же час активісти, нелояльні до де-факто влади, притягувалися до адміністративної відповідальності під час аналогічних українських і кримськотатарських пам'ятних дат і заходів, навіть якщо вони не порушували законодавство, не організували такі заходи і не брали участь в них. Як правило, число затриманих перевищує число осіб, що притягуються до адміністративної відповідальності. Жертвами незаконного адміністративного переслідування стають учасники, які, на думку де-факто правоохоронців, найбільш активні.

“ Затримання учасників традиційних автопробігів 18 травня (в день жалобних заходів, присвячених депортації кримських татар) здійснюється щороку

Більш того, такі форми громадянського активізму як автопробіг, одиночні пікети, спонтанне зібрання місцевих жителів, також тлумачаться де-факто правоохоронцями та судами в рамках ст. 20.2 КпАП як масові заходи, хоча не є такими за своєю природою. Так, затримання учасників традиційних автопробігів 18 травня (в день жалобних заходів, присвячених депортації кримських татар) здійснюється щороку. На даний момент подано скаргу до Європейського суду з прав людини щодо затримання учасників автопробігу в Судаку в 2016 році, однією з претензій заявників є те, що автопробіг не є масовим заходом відповідно до тлумачення російського законодавства.

Затримання учасників одиночних пікетів відбувається або коли де-факто влада стверджує, що пікети проходять поблизу адміністративних будівель, що забороняє російське законодавство, або коли друга людина знаходиться поруч з пікетниками, не беручи участь в пікеті (знімає на камеру, спостерігає за тим, що відбувається). Також проти серій одиночних пікетів, які пройшли по всьому Криму в жовтні 2017 року, де-факто правоохоронці незаконно притягують учасників до адміністративної відповідальності, аргументуючи це тим, що нібито існує «організатор» всіх одиночних пікетів, бо вони проходили одночасно.

З 2016 року з'явилася нова підстава для притягнення до адміністративної відповідальності - присутність і спостереження за проведенням обшуків і арештів

“

З 2016 року з'явилася нова підстава для притягнення до адміністративної відповідальності - присутність і спостереження за проведенням обшуків і арештів. У відповідь на посилення тиску на кримських татар на багато обшуків і затримань в будинках кримських татар приїжджають активісти, виходять сусіди і родичі, які знімають те, що відбувається, на телефони і транслюють в Інтернет, підтримуючи таким чином тих, у кого проходить обшук. У відповідь окупаційна влада почала затримувати таких активістів і свідків обшуків за звинуваченням в організації / участі в несанкціонованому масовому заході або в організації масового одночасного перебування громадян в

громадських місцях, які призвели до порушення громадського порядку. Разом з тим, подібні заходи є стихійними зборами, які у відповідності до міжнародної практики можуть проходити без попереднього повідомлення, оскільки це неможливо з практичної точки зору.

“ У 2017 році масовими заходами також стали визнаватися спортивні заходи, такі як футбольні матчі і турніри

У 2017 році масовими заходами також стали визнаватися спортивні заходи, такі як футбольні матчі і турніри, для проведення яких де-факто влада стала вимагати попереднього дозволу і притягати організаторів до адміністративної відповідальності. Дані випадки стосуються спортивних заходів, які організовувалися кримськотатарською спільнотою.

Звинувачення у пропаганді екстремістської символіки, як правило, ґрунтуються на звинуваченні в демонстрації символіки заборонених в Росії організацій, або організацій, визнаних екстремістськими чи терористичними. При цьому, список забороненої в Росії символіки є широким, включає символіку організацій, які не є в дійсності екстремістськими або терористичними і не є забороненими в абсолютній більшості країн світу. Більш того, часто екстремістською визнається не тільки символіка конкретної організації, але і загальна символіка національного або релігійного характеру. Так, серед символіки, визнаної в РФ

екстремістською, зокрема червоно-чорний прапор і цілий ряд ісламської символіки. Разом з тим, червоно-чорний прапор є символікою Української Повстанської Армії і ряду сучасних українських організацій, близьких до ідей помірному націоналізму, які легально функціонують в Україні і не вчиняють жодних екстремістських дій. Щодо забороненої в РФ ісламської символіки, необхідно відзначити, що дана символіка не належить якійсь одній партії або організації, а є широко розповсюдженою в ісламському світі. Таким чином, очевидно, що, забороняючи дану символіку, РФ системно і грубо порушує релігійні свободи.

Часто екстремістською визнається не тільки символіка конкретної організації, але і загальна символіка національного або релігійного характеру “

З точки зору російського законодавства, така демонстрація не обов'язково повинна мати місце в фізичному просторі, але також поширюється на публікації в інтернеті і соціальних мережах, включаючи як власні публікації, так і коментарі до публікацій інших користувачів. Особливістю застосування цих статей КпАП є те, що складом правопорушення є не "публікація", а "демонстрація", що дозволяє застосовувати це законодавство ретроспективно щодо дій до окупації Криму в 2014 році. Так, в січні 2017 року адвоката Еміля Курбедінова, який захищає багатьох політичних в'язнів, притягнули до адміністративної відповідальності за цією статтею в зв'язку з

публікацією в соціальній мережі "Вконтакті", зробленої до окупації Криму. Відомі випадки притягнення до відповідальності за публікації, зроблені в 2009-2010 роках. Таким чином, російське законодавство має зворотну силу, хоча вимога видалити всі існуючі публікації у всіх акаунтах, що містять символіку, заборонену в РФ, не була оформлена формально жодним законодавчим актом.

“ В січні 2017 року адвоката Еміля Курбедінова притягнули до адміністративної відповідальності в зв'язку з публікацією в соціальній мережі “Вконтакті”, зробленої до окупації Криму

Існують випадки притягнення до адміністративної відповідальності за релігійні проповіді і здійснення релігійних обрядів представників заборонених в РФ організацій, таких як «Свідки Єгови», різних протестантських течій та інших. Адміністративним стягненням і загрози таких стягнень в окремих випадках піддаються і мусульмани, які здійснюють релігійну діяльність (наприклад, розповсюдження запрошень на мусульманське свято). Подібні випадки кваліфікуються як «здійснення місіонерської діяльності з порушенням вимог законодавства».

В 2016 році стався перший прецедент притягнення до адміністративної відповідальності за участь в організації, забороненої в зв'язку з анексією Криму. Більше 10 членів Меджлісу кримськотатарського народу були притягнуті до адміністративної відповідальності

за зустріч в будинку заступника голови Меджлісу Ільмі Умерова для привітання голови Меджлісу Рефата Чубарова з днем народження через Skype.

Є ряд адміністративних справ, за якими обвинувачених затримували за демонстрацію державного прапора України “

Як було зазначено вище, другою категорією притягнення до адміністративної відповідальності є випадки притягнення за правопорушення не політичного характеру. Найбільш часто вживаними статтями КпАП для таких затримань і адміністративної відповідальності стають нібито образа співробітників де-факто органів влади, опір співробітникам де-факто правоохоронних органів, дрібне хуліганство, розпивання спиртних напоїв і подібні правопорушення. Так, є ряд адміністративних справ, за якими обвинувачених затримували за демонстрацію державного прапора України, але враховуючи, що це не є правопорушенням, даних осіб засуджували за перерахованими вище статтями. У таких випадках має місце фальсифікація доказів вини обвинуваченого.

До даної категорії відносяться і випадки адміністративних штрафів та видворення з Криму осіб, які після анексії відмовилися від російського громадянства, внаслідок чого за російським законодавством виявилися обмежені в терміні перебування в Криму. Жертвами такого роду незаконного покарання стають як активісти, так і

пересічні жителі Криму. Необхідно відзначити, що найбільш переслідуваною групою є кримськотатарський народ: близько двох третин від усіх відомих випадків незаконних адміністративних покарань винесено щодо кримських татар.

“ Найбільш переслідуваною групою є кримськотатарський народ: близько двох третин від усіх відомих випадків незаконних адміністративних покарань

Затримання в адміністративних справах відбуваються в різних умовах - під час публічних заходів, після обшуків в житлі, на вулиці або в інших громадських місцях, за повісткою про виклик на опитування або складання адміністративного протоколу. Затримання проводяться співробітниками де-факто поліції, ФСБ, ЗМОП, Центру з протидії екстремізму, парамілітарними групами, такими як «кримська самооборона» або дружинники, і іншими. Особливо активно парамілітарні групи здійснювали затримання в 2014-2015 роках.

Затримання за адміністративні правопорушення часто відбуваються з непропорційним застосуванням сили, застосовуються тортури і негуманні види поводження. Співробітники, які проводять затримання, в більшості випадків не представляються або відмовляються представлятися, одягнені в уніформу без розпізнавальних знаків із закритими обличчями. Як правило, під час затримання співробітники де-факто влади не називають підстави для арешту, а в

деяких випадках навмисне провокують конфлікти. Розповсюдженою ситуацією під час обшуків є відмова в доступі адвокатів, конфіскація мобільних телефонів, комп'ютерної техніки, документів.

Як правило, під час затримання співробітники де-факто влади не називають підстави для арешту, а в деяких випадках навмисне провокують конфлікти “

Адміністративні справи розглядаються де-факто судами загальної юрисдикції. Державне обвинувачення будується на свідченнях співробітників де-факто правоохоронних органів, складених ними протоколах, які часто є сфабрикованими. Обвинуваченим часто відмовляють в базових процесуальних гарантіях, таких як доступ до незалежного адвоката і / або захисника, перекладача. Також існує тенденція проведення закритих судових процесів і недопуску публіки і журналістів на судові засідання. У багатьох випадках публіка не допускається не тільки в зал судового засідання, але і в цілому в будівлю суду. Причому дана тенденція з часом посилюється. Оскарження цих відмов носить формальний характер. Також, як правило, під час судового процесу суддя відмовляє в проведенні фото- і відеозйомки процесу.

При оскарженні рішень судів першої інстанції, вища інстанція практично завжди залишає в силі рішення нижчих судів, навіть якщо вони були винесені з порушенням закону і процесуальних гарантій. За весь

проаналізований період зафіксовані лише кілька випадків пом'якшення вироку у вигляді незначного зниження суми штрафу або скасування раніше винесеного рішення.

“ Обвинуваченим часто відмовляють в базових процесуальних гарантіях, таких як доступ до незалежного адвоката і / або захисника, перекладача

Однак у всіх таких випадках скасування адміністративного стягнення (20 грудня 2016 року Верховний суд скасував рішення про притягнення до відповідальності і накладення штрафу Еміне Авамилевій, 20 листопада 2014 року де-факто суд вищої інстанції скасував рішення про накладення штрафу Савро Сейдаметову) або визнання судом протоколів про адміністративне правопорушення неправомірними (Ілля Большедворов і Сергій Акімов, 20 серпня 2016 року) було пов'язане з формальними причинами і не носило характер прецеденту, що лише підтверджує загальну практику політично вмотивованого адміністративного переслідування і відсутність можливостей для оскарження незаконних вироків незалежним судом вищої інстанції. Показовим є випадок притягнення до адміністративної відповідальності учасників автопробігу 18 травня 2016 року в Судаку. Тоді суд першої інстанції виніс виправдувальне рішення і не притягнув учасників до відповідальності, однак суд вищої інстанції скасував це рішення і направив справу на повторний розгляд. В результаті учасники

були визнані винними, їм були призначені штрафи. Відповідно до російського КпАП, покаранням стає штраф або адміністративний арешт на строк від 3 до 25 діб.

Нова тенденція в адміністративному переслідуванні проявилась у 2017 році - повторне притягнення до відповідальності за одні й ті ж правопорушення “

Нова тенденція в адміністративному переслідуванні проявилась у 2017 році - повторне притягнення до відповідальності за одні й ті ж правопорушення. Влітку 2017 року двох кримськотатарських активістів де-факто влада повторно притягнула до адміністративної відповідальності за присутність під час обшуків. Їм інкримінувалось порушення ст. 20.2 КпАП РФ - несанкціонований масовий захід. Суд прийняв рішення про присудження великих штрафів в розмірі 2.5 тис. доларів. Дана практика може стати масовою, тому що де-факто правоохоронні структури ведуть відеофіксацію всіх обшуків і присутніх на них осіб, пізніше ідентифікують учасників і складають на них протоколи про адміністративні правопорушення. Також при наступному - третьому - правопорушенні протягом року, активісти можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Така практика може бути застосована до будь-яких «політичних» статей КпАП.

У відповідь на винесені рішення про великі штрафи громадські активісти запустили громадську кампанію

зі збору коштів «Кримський марафон». В рамках кампанії активістам вдалося зібрати необхідні суми і сплатити штрафи. Однак, в тому випадку, якщо подібні вироки стануть масовими, це може стати серйозною перешкодою для прояву громадянського активізму в Криму.

“ При відбуванні адміністративного арешту у всіх місцях несвободи спостерігається порушення базових стандартів в цій галузі

При відбуванні адміністративного арешту у всіх місцях несвободи спостерігається порушення базових стандартів в цій галузі, зокрема переповненість камер, антисанітарні умови, відсутність необхідного харчування та медичної допомоги. (див. Главу 3 і Главу 4 про умови утримання). Також адмінв'язні часто утримуються разом із затриманими та засудженими у кримінальних справах. Подібна практика суперечить Правилу 11 Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими [1].

Важливо відзначити взаємозв'язок різного роду порушень прав людини в Криму. Так, з адміністративних стягнень починалися деякі випадки тиску на активістів, щодо яких пізніше почалося кримінальне переслідування. Це стосується в першу чергу переслідування Володимира Балуха, Марлена Мустафаєва, Сейрана Салієва. Всі вони є активістами і спочатку піддавалися адміністративним арештам з метою припинення їх громадянської активності. Якщо,

на думку де-факто влади, ці заходи є недостатніми, переслідування набуває більш серйозних форм. Також адміністративне переслідування використовується де-факто владою для «прикриття» інших порушень прав людини, особливо це стосується незаконних затримань і тортур. Так, наприклад, людина піддається незаконному затриманню або тортурам, і після цього її визнають винною у скоєнні адміністративного правопорушення в образі / опорі співробітникам де-факто поліції або за іншими політично вмотивованими підставами.

Адміністративне переслідування використовується де-факто владою для «прикриття» інших порушень прав людини “

Такий випадок мав місце після обшуку і тортур одного з членів сім'ї в селищі Новокленове в серпні 2017 року. Така ж ситуація мала місце із затриманням Вельдара Шукурджієва, Ірини Бірюкової або Ірини Копилової в серпні 2015 року, коли їх затримали за те, що вони фотографувалися з українським прапором .

Таким чином, адміністративне законодавство використовується в Криму як інструмент придушення будь-яких форм громадянської активності, і є одним із механізмів масового порушення основоположних прав і свобод. Найбільш часто і грубо таким способом порушуються свобода мирних зібрань, свобода асоціацій, свобода слова, право на самовизначення кримськотатарського народу. Незважаючи на те, що

адміністративна форма переслідування є не настільки жорсткою, як інші види переслідування, розглянуті в даному звіті, де-факто влада Криму і підконтрольні їм силові та судові органи роблять все можливе для того, щоб зробити адміністративні стягнення максимально болючими для активістів.

“ Виходячи з динаміки переслідування і репресивної політики, застосування адміністративного законодавства з метою тиску на громадянське суспільство буде посилюватися

Це проявляється, перш за все, у високих сумах штрафів і нелюдських умовах утримання під час відбування арештів. Також глибоку стурбованість викликає те, що адміністративне переслідування в багатьох випадках здійснюється за моделлю снігової лавини, коли стягнення накладають не тільки на активіста, який був спочатку затриманий, а й на осіб, які стали свідками цього затримання або вийшли для демонстрації своєї солідарності із затриманим, чи на членів сім'ї. Виходячи з динаміки переслідування і репресивної політики, застосування адміністративного законодавства з метою тиску на громадянське суспільство буде посилюватися. У тому числі вірогідним є збільшення випадків повторного притягнення до відповідальності, що спричинятиме серйозніші покарання, або навіть кримінальне переслідування.

Нижче наведені відомі випадки притягнення до адміністративної відповідальності:

1. 14 березня 2014 року затримання оператора Олега Балабанова

14 березня 2014 року представниками так званої "кримської самооборони" в Севастополі був затриманий оператор UkrStream.TV Олег Балабанов.[2] Вони передали Балабанова міліції, де на нього був складений протокол про адміністративне правопорушення. Приводом стало отримання посилки для українських військових, відправленої з Києва. На наступний день Олега Балабанова відпустили [3].

2. 15 березня 2014 року затримання і побиття священика Миколи Квича

15 березня 2014 року невідомі озброєні особи незаконно затримали священика Української Греко-католицької церкви отця Миколу Квича в церкві приходу Успіння Пресвятої Богородиці м Севастополя [4]. За словами прихожан, які перебували на богослужінні, двоє людей у формі співробітників міліції і чотири представники так званої «кримської самооборони» в камуфляжі з пов'язками «дружинник» вивели священика з храму і посадили в автомобіль [5]. Отця Миколу відвезли в його будинок, де проводився обшук. Співробітники де-факто правоохоронних органів шукали зброю, але не знайшли. Де-факто силовики били і ображали батька Миколи Квича. Пізніше з'ясувалося, що на священика складено протокол про адміністративне правопорушення. Після 8 годин допиту

його відпустили. За словами отця Миколи, допити проводили представники де-факто служби безпеки, міліції та контррозвідки РФ. Через побоювання за свою безпеку священник, не чекаючи суду, виїхав з Криму [6].

3. 15 березня 2014 року затримання активіста Станіслава Єрмакова

15 березня 2014 року в м. Сімферополь Станіслава Єрмакова, активіста і викладача Кримського університету культури, мистецтв і туризму, затримали невідомі особи в масках. Станіслава доставили до Київського РВВС м Сімферополя і намагалися звинуватити його в адміністративному правопорушенні (опір співробітникам міліції); до Єрмакова не допускали адвоката. У перерві судового засідання адвокат Євгенія Закревська зуміла вивести активіста з будівлі суду, після чого він негайно покинув Крим [7].

4. 16 березня 2014 року арешт активіста Івана Селенцова

16 березня 2014 року Іван Селенцов (відомий під ім'ям Валід Абу Юсуф) був затриманий і підданий тортурам, довгий час до нього не допускали адвоката. Пізніше стало відомо, що де-факто суд виніс рішення про адміністративний арешт - п'ятнадцять діб. Потім Селенцов був вивезений за межі Криму на адміністративний кордон [8].

5. 14 травня 2014 року визнання винною в участі в несанкціонованій акції протесту громадянки А.

14 травня 2014 року громадянка А. була визнана винною в адміністративному правопорушення відповідно до ст. 20.2.2 (одночасне масове скупчення громадян, яке створює перешкоди руху) де-факто Київським районним судом (суддя Можелянський) за участь в акції протесту в Сімферополі 3 травня 2014 року [9].

6. У липні 2014 року засудження до штрафу активіста Володимира Балуха

У липні 2014 року співробітники де-факто поліції не пустили Володимира Балуха на зустріч жителів села Серебрянка з головою де-факто Державної ради Криму Володимиром Константиновим і затримали його за «невиконання законних вимог співробітників поліції». Володимир Балух вважає, що його затримали з метою не допустити його участі в цьому заході, оскільки він відкрито виступав проти дій Росії в Криму. Через 72 години після затримання його було доставлено до суду, який згодом визнав його винним в скоєнні адміністративного правопорушення «розпивання спиртних напоїв у громадському місці» і присудив штраф у розмірі 500 рублів [10].

**7. 24 серпня 2014 року засудження до штрафу
активіста Сергія Дуба**

24 серпня 2014 року представники так званої «кримської самооборони» незаконно затримали Сергія Дуба, який підійшов до пам'ятника українському поету Тарасу Шевченку з українським прапором [11]. Де-факто суд присудив штраф 500 рублів нібито за дрібне хуліганство [12].

**8. 27 серпня 2014 року засудження до штрафу
Джанера Джаппарова**

27 серпня 2014 в Джанкойському районі Криму де-факто суд визнав Джанера Джаппарова, директора медресе (навчальний заклад), винним в зберіганні екстремістських матеріалів. Йому був призначений штраф в розмірі 2 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських» матеріалів [13].

**9. 22 вересня 2014 року адміністративний процес проти
Володимира Тюніна**

22 вересня 2014 року був затриманий Володимир Тюнін, лідер козачої громади «Соболь» і голова Координаційної ради російських організацій Таврії. Затримання співробітниками де-факто поліції відбулося після одиночного пікету проти захоплення майна акціонерів «Кримавтотранс». На Володимира Тюніна було складено протокол про порушення ст. 20.2 КпАП РФ. 30 вересня

2014 року де-факто суд розглянув його справу і відклав засідання з огляду на ненадання відповідних доказів і документів поліцією [14].

10-12. 22 вересня 2014 року затримання трьох учасників одиночного пікету

22 вересня 2014 року за участь в одиночному пікеті проти захоплення майна акціонерів «Кривавотранс» були затримані троє активістів російської громади «Соболь». Затримання в зв'язку з порушенням ст. 20.2 КпАП РФ провели співробітники де-факто поліції. Ситуація з судовим засіданням аналогічна випадку з Володимиром Тюніним [15].

13. 7 і 13 грудня 2014 року засудження до штрафу і видворення Оксани Толмачової

7 і 13 грудня 2014 року проти до Оксани Толмачової, громадянки Узбекистану, винесено рішення про визнання винною в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 18.8 КпАП (порушення міграційного законодавства). Де-факто суд прийняв рішення про штраф в розмірі 2 тисячі рублів і видворення з території РФ і Криму [16].

**14. 7 і 13 грудня 2014 року засудження до штрафу і
видворення Анатолія Толмачова**

7 і 13 грудня 2014 року аналогічне рішення було винесене проти батька Оксани Толмачової Анатолія Толмачова. Анатолій був визнаний винним в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 18.8 КпАП (порушення міграційного законодавства), згідно з рішенням де-факто суду йому призначене адміністративне покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тисячі рублів і видворення за межі РФ і Криму [17].

**15. 7 і 13 грудня 2014 року засудження до штрафу і
видворення Віталія Толмачова**

7 і 13 грудня 2014 року аналогічне рішення було винесене проти чоловіка Оксани Толмачової Віталія. Віталій був визнаний винним в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 18.8 КпАП (порушення міграційного законодавства), згідно з рішенням де-факто суду йому призначене адміністративне покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тисячі рублів і видворення за межі РФ і Криму [17].

16. 27 жовтня 2014 року затримання Різа Шевкієв

27 жовтня 2014 року за результатами позапланової перевірки в офісі Меджлісу кримськотатарського народу був складений адміністративний протокол про порушення ст. 7.13 КпАП РФ (порушення правил

збереження, використання та охорони об'єктів культурної спадщини) та ініційоване провадження про адміністративне правопорушення проти БО «Фонд «Крим» і генерального директора Різи Шевкієва. Комітет, який проводив перевірку, вирішив, що організація проводила неузгоджений з місцевою владою ремонт частини приміщень, і, крім того, визнали порушенням те, що частина приміщень була передана в користування газеті «Авдет». 18 листопада 2014 року де-факто Київський районний суд присудив штрафи - щодо БО «Фонд «Крим» 4,5 млн рублів, щодо Різи Шевкієва- 350 тис. рублів [18].

17. 21 листопада 2014 року масові затримання на ринку в Сімферополі

21 листопада 2014 року після масового затримання на ринку в Сімферополі (понад 100 осіб затримано), на кількох затриманих були складені протоколи про порушення ст. 18.8 КпАП РФ (порушення міграційного законодавства). Інформація про прізвища і імена затриманих, їх стан, про подальше притягнення до відповідальності відсутня [19].

18. 5 грудня 2014 року арешт і тортури заступника начальника відділу Генеральної прокуратури України

5 грудня 2014 року з поїзда прямують «Сімферополь-Київ» невідомими був висаджений заступник начальника відділу Генеральної прокуратури

Глава 5. Політично вмотивоване і незаконне переслідування в рамках адміністративного законодавства

України, який відвідував в Криму родичів. За заявою прес-служби ГПУ, його вивезли в невідомому напрямку і протягом 10 днів в Сакському ІТТ допитували співробітники ФСБ на причетність до організації теракту щодо працівників де-факто Прокуратури Криму. ЗМІ повідомляють, що в ході допитів використовувався поліграф, а також застосовувався психологічний тиск і фізичне насильство. Формальним приводом для затримання став протокол про адміністративне правопорушення з подальшим арештом на десять діб. Через 10 днів він був відпущений і покинув територію Криму [20].

В кінці 2014 року близько 100 кримських татар були притягнуті до адміністративної відповідальності за участь в акціях 3 травня 2014 року. У цей день лідер кримських татар Мустафа Джемільєв приїхав на адміністративний кордон з Кримом, намагаючись в'їхати на територію півострова [21]. Напередодні йому заборонили в'їзд в РФ, при спробі в'їхати на територію РФ. Його вийшли зустрічати тисячі осіб, крім цього по всьому Криму проходили акції солідарності [22]. Притягнення до адміністративної відповідальності здійснювалося в рамках декількох статей КпАП РФ. Ті особи, які брали участь в акції на адміністративному кордоні, притягувалися до відповідальності за незаконний перетин кордону. За фактами проведення протестів – в Бахчисарайському, Судакському районах, в Білогірську та Сімферополі – люди були притягнуті до відповідальності за ст. 20.2.2 КпАП РФ за одночасне

перебування громадян, яке привело до створення перешкод для руху транспортних засобів [23]. Також були розпочаті адміністративні справи за порушення ст. 20.2 КАП РФ (порушення порядку проведення масового заходу). У вигляді санкції були призначені адміністративні штрафи в розмірі від 10 до 40 тисяч рублів. Повний список імен і прізвищ постраждалих, а також хід адміністративних процесів відсутній.

19. 23 січня 2015 року видворення Сінавера Кадирова

23 січня 2015 року Сінавер Кадиров, один з координаторів Комітету із захисту прав кримськотатарського народу, колишній член меджлису кримськотатарського народу, делегат Курултаю, за рішенням де-факто Армянського суду був визнаний винним в порушенні ст. 18.8 КпАП РФ (порушення міграційного законодавства), і за рішенням де-факто суду засуджений до видворення. Сінавер Кадиров проживав в Криму, відмовився від громадянства РФ в 2014 році і зберіг громадянство України. За його словами, він не порушував міграційне законодавство РФ [24].

20. У лютому 2015 року засудження до штрафу священика

У лютому 2015 року до адміністративного штрафу в розмірі 4000 рублів був засуджений священик католицької церкви, у зв'язку з тим, що він відправляв

службу в церкві, яка не була перереєстрована як релігійна громада. Детальної інформації з цього випадку немає [25].

21. 9 березня 2015 року затримання Олександра Кравченка

9 березня 2015 року Олександр Кравченко був незаконно затриманий під час мітингу, присвяченого річниці народження українського поета Тараса Шевченка та організованого з дозволу місцевої влади. Відповідно до рішення де-факто суду, Кравченко був визнаний винним в «порушенні встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування» (стаття 20.2 КпАП РФ). Олександр Кравченку призначене покарання у вигляді 40 годин виправних робіт [26]. (Разом затримано чотирьох осіб, пп.22-25)

22. 9 березня 2015 року затримання Леоніда Кузьміна

9 березня 2015 року також був незаконно затриманий учасник мітингу біля пам'ятника Тарасу Шевченку - Леонід Кузьмін [27]. Де-факто суд визнав Кузьміна винним у порушенні ст. 20.2 КпАП і засудив до 40 годин примусових робіт [28]. (Разом затримано чотирьох осіб, пп.22-25)

23. 9 березня 2015 року затримання Вельдара Шукурджієва

9 березня 2015 також був незаконно затриманий учасник мітингу біля пам'ятника Тарасу Шевченку - Вельдар Шукурджієв. Де-факто суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП і засудив до 40 годин примусових робіт [29]. (Разом затримано чотирьох осіб, пп.22-25)

24. 9 березня 2015 року затримання Куртсеїта Абдуллаєва

9 березня 2015 року також був незаконно затриманий учасник мітингу біля пам'ятника Тарасу Шевченку - Куртсеїт Абдуллаєв [30]. Де-факто суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП і засудив до 20 годин примусових робіт [31]. (Разом затримано чотирьох осіб, пп.22-25)

25. 30 березня 2015 року засудження до штрафу Олексія Єфремова

30 березня 2015 року в Сімферополі затримано активіста Олексія Єфремова за спробу зняти відеоролик на підтримку телеканала АТР. Де-факто суд визнав Єфремова винним в порушенні статті 20.2 КпАП РФ, засудив до штрафу в розмірі 20 тисяч 500 рублів [32]. Разом з Олексієм затримали ще 8 студентів, які брали участь в зйомках ролика, двох теж притягнули до адміністративної відповідальності (пп.27-28).

**26. 15 квітня 2015 року засудження до штрафу Ельвіни
Валіуллаєвої**

15 квітня 2015 року неповнолітню студентку Ельвіну Валіуллаєву, затриману разом з Олексієм Єфремовим, де-факто суд визнав винною за частиною 5 статті 20.2 КпАП РФ і засудив до покарання у вигляді штрафу у розмірі 10 тисяч рублів [33]. Після інциденту співробітники російських правоохоронних органів і адміністрація навчального закладу почали чинити тиск на потерпілу, в результаті чого вона перестала підтримувати зв'язок з представниками громадськості.

**27. 15 квітня 2015 року засудження до штрафу
неповнолітньої студентки А.**

15 квітня 2015 року неповнолітню студентку А., затриману разом з Олексієм Єфремовим, де-факто суд визнав винною в порушенні частини 5 статті 20.2 КпАП РФ і засудив до покарання у вигляді штрафів у розмірі 10 тисяч рублів [33]. Після інциденту співробітники російських правоохоронних органів і адміністрація навчального закладу почали чинити тиск на потерпілу, в результаті чого вона перестала підтримувати зв'язок з представниками громадськості.

**28. 22 квітня 2015 року адміністративне
переслідування Гаяни Юксель**

22 квітня 2015 року стосовно Гаяни Юксель, члена

Меджлісу кримськотатарського народу, директора інформаційного агентства QNA, був складений протокол про адміністративне правопорушення за ст. 13.15 КоАП РФ (зловживання свободою масової інформації) за публікацію, яка містить згадку Української Повстанської Армії (УПА). УПА визнана екстремістською в РФ з листопада 2013 [34].

29-36. 18 травня 2015 року адміністративне переслідування учасників автопробігу

18 травня 2015 року на виїзді з міста Сімферополя співробітниками ЗМОП і ДІБДД було затримано вісім учасників автопробігу, присвяченого Дню пам'яті жертв депортації. Проти всіх вісьмох були складені адміністративні протоколи за створення аварійної ситуації [35]. Рішення суду невідомо.

37. 19 травня 2015 року затримання та засудження до штрафу Саніє Аметової

19 травня 2015 року співробітники де-факто правоохоронних органів викликали на допит главу регіонального меджлісу Красноперекопського району Саніє Аметову. Щодо неї було складено адміністративний протокол за порушення порядку проведення масового заходу. Підставою стало використання саморобних транспарантів на траурному мітингу, який пройшов в Красноперекопську 18 травня, в День пам'яті жертв депортації. У червні 2015 року

Аметову засудили за ст. 20.2 КпАП РФ. Де-факто суд виніс рішення про штраф в розмірі 10 тисяч рублів [35].

38. 26 травня 2015 року засудження до штрафу Зейнеп Айдоган

26 травня 2015 року проти Зейнеп Айдоган був складений протокол про адміністративне правопорушення через організацію в селі Воїнка пікету без повідомлення влади, а також демонстрацію плакатів на тему повернення кримськотатарській мові статусу державної. Де-факто суд визнав Зейнеп Айдоган винною в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ і призначив покарання у вигляді штрафу в розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [36].

39. Червень 2015 року засудження до штрафу Юнуса Неметтулаєва

У червні 2015 року Юнус Неметтулаєв був визнаний де-факто Красноперекопським районним судом винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ за проведення заходу 18 травня 2015 року. Де-факто суд вирішив, що захід 18 травня не було погоджено з де-факто адміністрацією Воїнської сільської ради, а тому Неметтулаєв, будучи його учасником, «порушив встановлений порядок проведення заходу». Де-факто суд оштрафував Юнуса на суму 10 тисяч рублів [37].

40-47. 2 червня 2015 року затримання членів релігійної громади «Свідки Єгови»

2 червня 2015 року співробітники де-факто поліції Сімферополя склали протоколи про адміністративні правопорушення щодо 8 членів релігійної громади «Свідки Єгови» за ст. 20.2 КпАП (порушення порядку проведення масових заходів). Протоколи були складені на людей, які пропонували ознайомитися з літературою біля 4х стендів «Свідків Єгови» [38].

48. 11 серпня 2015 року адміністративне переслідування Ірини Бірюкової

Ввечері 11 серпня 2015 року адвокат Ірина Бірюкова була затримана співробітниками російської поліції в Сімферополі. Причиною затримання, як повідомила адвокат, стала спроба зробити фотографію з державним прапором України біля пам'ятника Леніну. Проти адвоката складено протокол про адміністративне правопорушення за ст. 20.2 КпАП РФ [39]. Інформації про суд і подальший розвиток адміністративного провадження немає.

49. 11 серпня 2015 року адміністративне переслідування Ірини Копилової

11 серпня 2015 року була затримана Ірина Копилова разом з Іриною Бірюковою. На неї також складено протокол про адміністративне правопорушення за

ст. 20.2 КпАП РФ [39]. Інформації про суд і подальший розвиток адміністративного провадження немає.

**50. 11 серпня 2015 року засудження до штрафу
Вельдара Шукурджієва**

11 серпня 2015 року було затримано активіста Вельдара Шукурджієва. Він був разом з Іриною Бірюковою. На нього також складено протокол про адміністративне правопорушення за ст. 20.2 КпАП РФ [39]. Вирок - штраф у розмірі 10 тисяч рублів.

**51. 24 серпня 2015 року арешт місцевого жителя А.
(Керч)**

24 серпня 2015 року в Керчі затримали місцевого жителя А. під час фотографування з державним прапором України на горі Мітрідат разом з ще двома людьми (пп.53-54). Де-факто поліція звинуватила затриманого у використанні ненормативної лексики, пізніше йому повідомили, що причиною затримання стали український прапор і футболка з тризубом. У той же день де-факто суд виніс вирок і визнав затриманого винним в порушенні ст. 20.1 КпАП РФ, і засудив на 15 діб арешту [40].

**52. 24 серпня 2015 року засудження до штрафу
місцевого жителя Б. (Керч)**

24 серпня 2015 року в Керчі затримали місцевого

жителя Б. під час фотографування з державним прапором України на горі Мітрідат разом з ще двома людьми (пп. 52, 54). У той же день де-факто суд визнав його винним у порушенні ст. 20.1 КпАП РФ і засудили до штрафу в розмірі тисячі рублів [40].

53. 24 серпня 2015 року засудження до штрафу місцевої жительки (Керч)

24 серпня 2015 року в Керчі затримали місцеву жительку В. під час фотографування з державним прапором України на горі Мітрідат разом з ще двома людьми (пп.52, 53). 25 серпня 2015 відбувся де-факто суд в Керчі. Обвинувачена також була визнана винною в порушенні ст. 20.1 КпАП РФ і засуджена до штрафу [41].

54. Серпень 2015 року адміністративне переслідування імама села Роднікове

У серпні 2015 року в селі Родніковому Сімферопольського району співробітники де-факто поліції склали адміністративний протокол на імама за фактом виявлення «екстремістської літератури» в мечеті.

55. 5 листопада 2015 року адміністративне переслідування Валерія Большакова

5 листопада 2015 року стало відомо, що в м. Севастополі де-факто правоохоронці Нахімовського

районного відділу МВД затримали Валерія Большакова, який є активістом і головою Спільки робітників Севастополя, інкримінувавши йому адміністративне правопорушення за розпивання спиртних напоїв у громадських місцях. Сам Большаков вважає, що його затримання пов'язане з його активною громадською діяльністю. Інформації про міру відповідальності немає [42].

56. 14 листопада 2015 року арешт Володимира Балуха

14 листопада 2015 року Володимир Балух повідомив, що після обшуку його вивели на вулицю, посадили в автомобіль ВАЗ-2109 на задне сидіння, били через відчинені двері і ображали за національною ознакою. Постановою судді Олександра Абеяшева Володимира Балуха визнали винним в порушенні ч.1 ст.19.3 КпАП РФ, і засудили на 10 діб адміністративного арешту [42].

57-60. 11 грудня 2015 року засудження до штрафів учасників пікету

11 грудня 2015 року де-факто поліція затримала чотирьох учасників пікету біля будівлі Білогірського районного суду. Там проходив пікет на підтримку власника Ялтинського зоопарку «Казка» Олега Зубкова, щодо якого проводилося судове засідання. Суд визнав порушення ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), і ухвалив рішення про накладення штрафу в розмірі 20 тисяч рублів кожному [43].

61. 8 квітня 2016 року засудження до штрафу директора ТОВ «Вояж Крим»

8 квітня 2016 року де-факто прокуратура Київського району м. Сімферополя порушила адміністративну справу проти директора ТОВ «Вояж Крим» за ст. 18.15 КпАП РФ (порушення порядку найму іноземних громадян). Підставою послужило укладення трудового договору з громадянином України без повідомлення де-факто міграційної служби. Де-факто судом був призначений штраф в розмірі 35 тис. рублів [44]

62. 18 квітня 2016 року штраф директору ТОВ «Керченська морська верф «Фрегат»

18 квітня 2016 року де-факто прокуратура м. Керч порушила адміністративну справу проти директора ТОВ «Керченська морська верф «Фрегат» за ст. 18.15 КпАП РФ через те, що підприємство найняло на роботу громадянина України, який не має патенту і спеціального дозволу на роботу. Де-факто Керченський суд призначив підприємству покарання у вигляді адміністративного штрафу в розмірі 250 тис. рублів. [45] Така ситуація склалася з усіма громадянами України, які відмовилися від російського громадянства. Після відмови від російського громадянства всі громадяни, які зберегли українське громадянство, зобов'язані були отримати дозвіл на працевлаштування. З огляду на поширеність подібної практики, автори звіту обґрунтовано припускають, що подібних випадків було набагато більше, проте вони не задокументовані.

**63. 11 травня 2016 року засудження до штрафу
місцевого жителя в м. Феодосія**

11 травня 2016 року де-факто прокуратура м. Феодосії повідомила, що прокурор порушила справу проти місцевого жителя про адміністративне правопорушення за ст. 20.3 КпАП (демонстрування забороненої символіки). Підставою став коментар обвинуваченого в соціальній мережі, де він розмістив зображення німецького військового літака з нацистською символікою як ілюстрацію в дискусії, і не використав це зображення для будь-якої пропаганди. Де-факто суд визнав його винним і призначив штраф в розмірі тисячі рублів [46].

**64. 18 травня 2016 року засудження до штрафу
Ескендера Ганієва**

18 травня 2016 року щодо Ескендера Ганієва, який був учасником автопробігу, був складений адміністративний протокол за порушення ст. 20.2 КпАП і призначений штраф в розмірі 4 тисяч рублів [47].

**65. 18 травня 2016 року засудження до штрафу
Аблякіма Аблякімова**

18 травня 2016 року в День пам'яті жертв депортації в Судаку Аблякім Аблякімов був затриманий з трьома іншими кримськими татарами. Вони проїхали по Судаку на автомобілях з кримськотатарської символікою,

після чого були затримані де-факто поліцією. На наступний день на затриманих були складені протоколи за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 20.2 КпАП РФ (Порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування). 7 червня 2016 року суддя де-факто Судацького міського суду Олена Хараман проти всіх чотирьох кримських татар винесла виправдувальні рішення і постанову про припинення провадження у справі про адміністративне правопорушення [48]. 27 жовтня 2016 року судакський «суд» повторно розглянув справу проти чотирьох кримських татар, яких звинувачують в участі в автопробігу 18 травня. Де-факто суд визнав провину в скоєнні правопорушення і призначив штраф Аблякіму Аблякімову в розмірі 20 тисяч рублів [49]. Де-факто Верховний суд Криму залишив вирок в силі в частині визнання провини, але знизив суму штрафу в два рази [50]. У даній справі подана скарга до Європейського суду з прав людини.

66. 18 травня 2016 року засудження до штрафу Енвера Чавушева

18 травня 2016 року в День пам'яті жертв депортації в Судаку разом з трьома іншими кримськими татарами був затриманий Енвер Чавушев. 27 жовтня 2016 року судакський де-факто суд повторно розглянув справу проти чотирьох кримських татар, яких звинувачують в участі в автопробігу 18 травня. Де-факто суд визнав

провину в скоєнні правопорушення і призначив Енверу Чавушеву штраф в розмірі 20 тисяч рублів [51]. Де-факто Верховний суд Криму залишив вирок в силі в частині визнання провини, але знизив суму штрафу в два рази [53]. У даній справі подана скарга до Європейського суду з прав людини.

**67. 18 травня 2016 року засудження до штрафу
Сейтмемета Сейтумерова**

18 травня 2016 року в День пам'яті жертв депортації в Судаку з трьома іншими кримськими татарами був затриманий Сейтмемет Сейтумеров. 27 жовтня 2016 року де-факто суд Судака повторно розглянув справу проти чотирьох кримських татар, яких звинувачують в участі в автопробігу 18 травня. Сейтмемет Сейтумеров був засуджений до штрафу в розмірі 20 тисяч рублів [52]. Де-факто Верховний суд Криму залишив вирок в силі в частині визнання провини, але знизив суму штрафу в два рази [53]. У даній справі подана скарга до Європейського суду з прав людини.

**68. 18 травня 2016 року засудження до штрафу Аліма
Муслядінова**

18 травня 2016 року в День пам'яті жертв депортації в Судаку з трьома іншими кримськими татарами був затриманий Алім Муслядінов. 27 жовтня 2016 року судакський де-факто «суд» повторно розглянув справу проти чотирьох кримських татар, яких звинувачують

в участі в автопробігу 18 травня. Алім Муслядінов був засуджений до штрафу в розмірі 20 тисяч рублів [52]. Де-факто Верховний суд Криму залишив вирок в силі в частині визнання провини, але знизив суму штрафу в два рази [53]. У даній справі подана скарга до Європейського суду з прав людини.

69. 10 травня 2016 року засудження до штрафу Іллі Большедворова

10 травня 2016 року де-факто Центральний районний суд Сімферополя визнав Іллю Большедворова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ за організацію несанкціонованого мітингу 6 травня біля пам'ятника Святителю Луці і присудив штраф у розмірі 20 тисяч рублів [54].

70. 10 травня 2016 року засудження до штрафу Сергія Акімова

10 травня 2016 року де-факто Центральний районний суд Сімферополя визнав Сергія Акімова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ за організацію несанкціонованого мітингу 6 травня біля пам'ятника Святителю Луці і присудив штраф у розмірі 20 тисяч рублів [54].

**71. 18 травня 2016 року адміністративне
переслідування С. Курукчі**

18 травня 2016 року в селі Льгівське Кіровського району був затриманий учасник автопробігу С. Курукчі разом з трьома іншими учасниками зазначеного заходу. На нього складено протокол за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 20.2 КпАП РФ. 19 травня 2016 року суддя де-факто Кіровського районного суду Михайлов Роман Віталійович визнав його винним в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 20.2 КпАП РФ і виніс постанову про призначення адміністративного покарання у вигляді 20 годин громадських робіт [55].

**72. 18 травня 2016 року адміністративне
переслідування Р. Япалахова**

18 травня 2016 року в селі Льгівське Кіровського району був затриманий учасник автопробігу Р. Япалахов разом з трьома іншими учасниками зазначеного заходу. На нього складено протокол за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 20.2 КпАП РФ. 19 травня 2016 суддя де-факто Кіровського районного суду Михайлов Роман Віталійович визнав його винним в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 20.2 КпАП РФ і виніс постанову про призначення адміністративного покарання у вигляді 20 годин громадських робіт [55].

**73. 18 травня 2016 року адміністративне
переслідування У. Фахрієва**

18 травня 2016 року в селі Льгівське Кіровського району був затриманий учасник автопробігу У. Фахрієв разом з трьома іншими учасниками зазначеного заходу. На нього складено протокол за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 20.2 КпАП РФ. 19 травня 2016 року суддя де-факто Кіровського районного суду Михайлов Роман Віталійович визнав його винним в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 20.2 КпАП РФ і виніс постанову про призначення адміністративного покарання у вигляді 20 годин громадських робіт [55].

**74. 18 травня 2016 року адміністративне
переслідування Е. Берберова**

18 травня 2016 року в селі Льгівське Кіровського району був затриманий учасник автопробігу Е. Берберов разом з трьома іншими учасниками зазначеного заходу. На нього складено протокол за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 20.2 КпАП РФ. 19 травня 2016 року суддя де-факто Кіровського районного суду Михайлов Роман Віталійович визнав його винним в скоєнні адміністративного правопорушення за ст. 20.2 КпАП РФ і виніс постанову про призначення адміністративного покарання у вигляді 20 годин громадських робіт [55].

**75. 25 травня 2016 року засудження до штрафу
Ільхама Шакірова**

25 травня 2016 року щодо Ільхама Шакірова, жителя Ялти, громадянина України, де-факто суд виніс рішення про видворення та адміністративний штраф в розмірі 2 тисячі рублів через порушення міграційного законодавства та через наявність подвійного громадянства України і Туреччини. На момент винесення судового рішення Ільхам проживав в Криму, відмовився від російського паспорта, його дружина і дитина також проживали в Криму [56].

76. 4 червня 2016 року арешт Павла Степанченка

4 червня 2016 року в Алушті під час мирної акції проти забудови Центральної набережної був затриманий де-факто депутат міської ради Павло Степанченко. Степанченко провів у відділенні поліції близько семи годин, де його били. На нього були складені протоколи про адміністративні правопорушення, за організацію незаконного масового заходу і непокору вимогам співробітників поліції. 14 червня 2016 року де-факто суд визнав Степанченка винним і засудив до 30 годин громадських робіт і 5 діб арешту [57]. Із залу суду його відвезли в ізолятор тимчасового утримання. Степанченко виступив організатором акції 4 липня 2016 року з приводу забудови міської набережної. Правозахисні організації вважають справу політично вмотивованою [58].

77. 4 червня 2016 року арешт Леоніда Литвинчука

4 червня 2016 року також під час розгону акції проти забудови Центральної набережної в Алушті був затриманий Леонід Литвинчук. Після затримання Литвинчук провів дві доби у відділенні де-факто поліції. Суд, який відбувся 9 червня 2016 року, визнав Леоніда винним в проведенні незаконного масового заходу і непокору вимозі співробітників поліції. Литвинчук був засуджений до 25 годин громадських робіт за несанкціонований мітинг і до 48 годин адміністративного арешту за непокору поліції [59]. Суддя - Євгеній Скисов.

78. 4 червня 2016 року адміністративне переслідування Руслана Марінкова

4 червня 2016 року також під час розгону акції проти забудови Центральної набережної в Алушті був затриманий Руслан Марінков. Після затримання разом з Леонідом Литвинчуком він провів дві доби у відділенні де-факто поліції. Судове засідання у справі Руслана було перенесене, оскільки виявилось, що Марінков має інвалідність 1 групи і потребує госпіталізації. Даних про винесення вироку немає, адміністративні протоколи були складені за статтями КпАП про порушення порядку проведення масових заходів і непокору вимогам співробітників правоохоронних органів [59].

79. 8 червня 2016 року арешт Олега Приходька

8 червня 2016 року активіст Олег Приходько був заарештований де-факто судом в Саках на три доби за дрібне хуліганство. Приводом стала скарга сусідки про те, що він нібито їздить з перевищенням швидкості. Приходька викликали в поліцію з претензіями з приводу того, що він їздить з українським номерним знаком. Сам Приходько назвав своє затримання «плановою провокацією російської ФСБ» для запобігання будь-яких активностей з його боку на «день Росії». Після закінчення терміну арешту з Олегом Приходьком провів неформальну розмову співробітник ФСБ [60].

80. 12 червня 2016 року адміністративне переслідування Руслана Б.

12 червня 2016 року (в День Росії - державне свято Російської Федерації), за словами очевидців, в Сімферополі поліція затримала Руслана Б. з сувенірним прапором України. Відео інциденту було опубліковане 13 червня в мережі Youtube, пізніше його видалили. На відео зафіксовано, як чоловік з сувенірним українським прапорцем кричить «Слава Україні» з поліцейської машини. За словами автора відео, в парку Гагаріна в Сімферополі під час святкування Дня Росії 59-річний Руслан Б. розмахував державним прапором України перед перехожими, періодично цілував його і вигукував «Слава Україні». На місце приїхали співробітники де-факто поліції і склали протокол про порушення

громадського порядку. Це чоловіка не збентежило, він відправився у відділок де-факто поліції з прапором в руці. Подальша доля чоловіка і обраний щодо нього запобіжний захід невідомі [61].

81. 4 липня 2016 року адміністративне переслідування Валентина Ломова

4 липня 2016 року кримчанина Валентина Ломова викликали до відділку де-факто поліції. Там йому повідомили, що він викликаний для складання протоколу за нібито непокору співробітникам де-факто поліції під час зустрічі місцевого депутата з виборцями з приводу забудови міської набережної, яка відбулася в той же день [62]. Інформація про судові засідання відсутня.

82. 15 серпня 2016 року засудження до штрафу жителя м. Армянська

15 серпня 2016 року де-факто Армянський міський суд оштрафував 18-річного місцевого жителя за публікацію символіки "Правого сектора". Сума штрафу склала 1 тис російських рублів. Суд визнав молодика винним в адміністративному правопорушенні, передбаченому ст. 20.3 (пропаганда чи публічна демонстрація нацистської атрибутики або символіки, або атрибутики або символіки екстремістських організацій) КпАП РФ [63].

83. Серпень 2016 року засудження до штрафу Сейрана Салієва

У серпні 2016 року активіст Сейран Салієв був визнаний винним і оштрафований нібито за організацію несанкціонованого мітингу біля будинків заарештованих кримських татар за так званою справою «Хізб ут-Тахрір» на суму 20 тисяч рублів. 26 серпня де-факто Верховний суд Криму залишив у силі рішення першої інстанції [64]. Де-факто суддя Верховного суду Криму, який розглядав апеляційну скаргу, розцінив розмову кримськотатарською мовою, яка є в Криму однією з трьох державних, образою суду [65]. Мітингами в даному випадку визнаються стихійні збори небайдужих громадян для того, щоб підтримати співвітчизників, у яких проходить обшук.

84. Серпень 2016 року засудження до штрафу Марлена (Сулеймана) Асанова

У серпні 2016 року власник кафе "Салачик", активіст Марлен (Сулейман) Асанов був визнаний винним в участі в несанкціонованому заході 12 травня 2016 року. Де-факто суд засудив його до штрафу в розмірі 20 тисяч рублів [66]. В апеляційній інстанції вдалося знизити штраф до 15 тисяч рублів, але суд вищої інстанції в іншій частині залишив рішення суду нижчої інстанції в силі [67]. 11 жовтня 2017 року на активіста було заведено кримінальну справу нібито за причетність до "Хізб ут-Тахрір".

85. Серпень 2016 року засудження до штрафу Еміна Беялова

У серпні 2016 року активіст Емін Беялов був визнаний винним в участі в несанкціонованому заході 12 травня 2016 року. Де-факто суд засудив його до штрафу в розмірі 10 тисяч рублів [68].

86. Серпень 2016 року засудження до штрафу Еміля Беялова

У серпні 2016 року активіст Еміль Беялов був визнаний винним в участі в несанкціонованому заході 12 травня 2016 року. Де-факто суд засудив його до штрафу в розмірі 10 тисяч рублів [68].

87. 18 вересня 2016 року засудження до штрафу Олексія Шестаковича

18 вересня 2016 року в Сімферополі російські поліцейські затримали активіста Олексія Шестаковича. Офіційна версія затримання - підозра у вживанні наркотичних засобів. Сам Шестакович розцінив своє затримання як реакцію на заявлений їм пікет на підтримку політв'язнів під будівлею ФСБ 20 вересня 2016 року. На активіста оформили протокол за звинуваченням в екстремізмі за публікацію 2010 року, а також протоколи про адміністративне затримання та огляду [69]. 20 вересня 2016 року де-факто суд Залізничного району м. Сімферополя визнав його винним в порушенні ст. 20.29 КпАП і призначив штраф

в розмірі одна тисяча рублів за екстремістський пост в соцмережі «ВКонтакте», нібито написаний ним у 2010 році, і 20 тисяч рублів за несанкціонований пікет [70].

88. 22 вересня 2016 року побиття та засудження до штрафу Ігоря Мовенка

22 вересня 2016 року де-факто Гагарінський суд Севастополя визнав Ігоря Мовенка винним в порушенні ст. 20.3 КпАП (пропаганда або демонстрація забороненої символіки) і засудив до штрафу в розмірі 2 тисячі рублів. До цього 7 вересня 2016 року Ігоря жорстоко побив співробітник "Беркут" за наклейку батальйону «Азов» на велосипеді [71].

89. 27 вересня 2016 року засудження до штрафу Олексія Шестаковича

27 вересня 2016 року активіст Олексій Шестакович, який проводив акції на підтримку політичних в'язнів, був засуджений до штрафу в розмірі 4 тисяч рублів за статтю 6.9 Кодексу про адміністративні правопорушення Росії «Споживання наркотичних засобів або психотропних речовин без призначення лікаря». Активіст стверджує, що справа є політичним переслідуванням. Напередодні у нього пройшов обшук [72].

90. 27 вересня 2016 року засудження до штрафу Алі Хамзіна

27 вересня 2016 року член Меджлісу кримськотатарського народу Алі Хамзін, був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі тисячі рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу. Під час зустрічі 22 вересня 2016 року присутні вітали голову Меджлісу Рефата Чубарова, який знаходиться в Києві, з днем народження [73].

91. 27 вересня 2016 року засудження до штрафу Ільмі Умерова

27 вересня 2016 року заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умеров був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі 750 рублів за збори в його будинку з іншими членами Меджлісу. Під час зустрічі 22 вересня 2016 року присутні вітали голову Меджлісу Рефата Чубарова, який знаходиться в Києві, з днем народження [73]. 9 листопада 2016 де-факто суд вищої інстанції залишив рішення районного суду в силі.

**92. 20 жовтня 2016 року засудження до штрафу
Абдурамана Егіза**

20 жовтня 2016 року член Меджлісу Абдураман Егіз був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі 750 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 [74].

**93. 4 жовтня 2016 року засудження до штрафу Садиha
Табаха**

4 жовтня 2016 член Меджлісу Садиh Табаh був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі 750 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 [74].

**94. Жовтень 2016 року засудження до штрафу Енвера
Куртієва**

У жовтні 2016 року член Меджлісу Енвер Куртієв був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КоАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу

за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 року [74].

95. 4 жовтня 2016 року засудження до штрафу Бекіра Мамутова

4 жовтня 2016 року член Меджлісу Бекір Мамутов був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі 750 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 [74].

96. 24 жовтня 2016 року засудження до штрафу Ділявера Акієва

24 жовтня 2016 року член Меджлісу Ділявер Акієв був визнаний винним в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі 500 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 [74].

97. 4 жовтня 2016 року засудження до штрафу Шевкета Кайбуллаєва

4 жовтня 2016 року член Меджлісу, головний редактор газети "Авдет" Шевкет Кайбуллаєв був визнаний винним

в порушенні ст. 20.28 КпАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності», і засуджений до штрафу в розмірі 500 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 року[74].

98. 31 жовтня 2016 року засудження до штрафу жителя м. Керч

31 жовтня 2016 року де-факто Керченський міський "суд" засудив 21-річного жителя Керчі до штрафу в розмірі 1,5 тисячі рублів за розміщення в соціальній мережі фото "із забороненою символікою" [75]. Жодної інформації про зміст цих матеріалів немає.

99. 3 листопада 2016 року арешт Сергія Васильченка

3 листопада 2016 року в Криму арештований активіст з Євпаторії Сергій Васильченко. Як повідомила Facebook-спільнота «Чорна веселка», близько 12.00 Сергія заарештували в будинку його батька в Сімферополі. Рішенням де-факто суду Євпаторії Васильченко був заарештований на 10 діб за "розповсюдження екстремістських матеріалів"(ст.20.29 КпАП РФ). Крім того, Асоціація адвокатів Росії за права людини повідомила, що де-факто правоохоронні органи Євпаторії нібито звинуватили його в листуванні з ІГІЛ. Протокол про адміністративне правопорушення проти Васильченка склав майор Шамбазов Р.Р. [76]

**100. 7 листопада 2016 року видворення активіста
Недіма Халілова**

7 листопада 2016 року де-факто Залізничний районний суд Сімферополя прийняв рішення щодо кримськотатарського активіста Недіма Халілова, який проживав на території Криму. Він був визнаний винним в адміністративному правопорушенні за ст. 18.8 КпАП (порушення міграційного законодавства), було прийнято рішення про його видворення. На підставі цього Халілов був поміщений в спеціальну установу тимчасового утримання іноземних громадян в Краснодарському краї. На знак протесту потерпілий оголосив часткове голодування [77].

**101. 1 листопада 2016 року засудження до штрафу
Зейнура Якубова**

1 листопада 2016 року де-факто Бахчисарайський районний суд визнав члена Меджлісу Зейнура Якубова винним у правопорушенні за ст. 20.28 КпАП РФ (організація діяльності забороненого об'єднання), і засудив до штрафу в розмірі 500 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 року [78].

**102. 23 листопада 2016 року засудження до штрафу
Мустафу Маушева**

23 листопада 2016 року де-факто Бахчисарайський районний суд визнав члена Меджлісу Мустафу Маушева винним у правопорушенні за ст. 20.28 КпАП РФ (організація діяльності забороненого об'єднання), і засудив до штрафу в розмірі 750 рублів за збори в будинку Ільмі Умерова з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016 року [78].

**103. 24 листопада 2016 року засудження до штрафу
Ельмара Абдулганієва**

24 листопада 2016 року представники де-факто МВС затримали імама мечеті «Хан Джамі» Ельмара Абдулганієва. Опубліковане відео затримання свідчить про те, що під час затримання не було названо причини затримання, був відсутній процесуальний документ про затримання [79]. Абдулганієв був доставлений в будівлю де-факто суду. Тих осіб, що супроводжували Абдулганієва на засідання суду не допустили. Суддя Руслан Ізмаїлов визнав його винним в зберіганні та розповсюдженні екстремістської літератури (ст. 20.29 КпАП РФ) і засудив до штрафу [80].

**104. 29 листопада 2016 року засудження до штрафу та
видворення Костянтина Сізарєва**

29 листопада 2016 року відносно громадянина України

Костянтина Сізарєва, засновника організації «Юстіс» (організація надавала безоплатну правову допомогу малозабезпеченим верствам населення), був складений протокол про адміністративне правопорушення за ч. 1.1 ст. 18.8 КпАП РФ («Порушення іноземним громадянином або особою без громадянства режиму перебування (проживання) в РФ»). Йому призначено покарання у вигляді адміністративного штрафу в розмірі 2 тисячі рублів з видворенням за межі РФ, що означає і за межі Криму - місця його постійного проживання. Сізарєв – місцевий житель і проживав постійно в Криму, але МВС РФ вважає, що він з 2014 року незаконно проживає в Криму, оскільки не має документів, що підтверджують право на перебування (проживання) в РФ [81].

105. 2 грудня 2016 року адміністративне переслідування Сергія Акімова

2 грудня 2016 року на площі Леніна співробітниками де-факто поліції був затриманий активіст Сергій Акімов, який вийшов на одиночний пікет. Відносно Акімова склали протокол про порушення ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів). Інформація про суд і вирок у цій справі відсутня [82].

106. 2 грудня 2016 року адміністративне переслідування Іллі Большедворова

2 грудня 2016 року на площі Леніна співробітниками де-факто поліції був затриманий активіст Ілля

Большедворов, який знімав одиночний пікет Сергія Акімова на відеокамеру. Відносно Большедворова склали протокол про порушення ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів). Інформація про суд і вирок у цій справі відсутня [82].

107. 6 грудня 2016 року засудження до штрафу Енвера Шерфієва

6 грудня 2016 року в де-факто Бахчисарайському районному суді оштрафували на 15 тисяч рублів Енвера Шерфієва, який разом з іншими жителями Бахчисарая вийшов 12 травня 2016 підтримати затриманих в Бахчисараї фігурантів справи «Хізб ут-Тахрір» (Бахчисарай, біля кафе "Салачик"). Шерфієв був визнаний винним у порушенні ст. 20.2 КпАП (Участь в несанкціонованому зібранні). Справу розглядала «суддя» Нікіщенко Марина Ігорівна [83]. У січні 2017 року де-факто Верховний суд Криму знизив розмір штрафу з 15 тисяч до 10 тисяч рублів.

108. 23 січня 2017 року засудження до штрафу Османа Белялова

23 січня 2017 року Осман Белялов був визнаний де-факто судом винним в участі у несанкціонованому масовому заході і був засуджений до покарання у вигляді штрафу в розмірі 10 тисяч рублів. Белялов був свідком обшуків у кримських татар в Бахчисараї 12 травня 2016 року. Тоді жителі Бахчисарая зібралися біля

кафе «Салачик», щоб підтримати сім'ї, у яких проходили обшуки. Де-факто суд визнав це несанкціонованим мітингом [84].

109. 26 січня 2017 року арешт активіста Сейрана Салієва

26 січня 2017 року після обшуку громадського активіста Сейрана Салієва доставили в будівлю де-факто РВВС Бахчисарая. Де-факто районний суд Бахчисарая засудив його до 12 днів адміністративного арешту нібито за поширення екстремістських матеріалів [84].

110. 26 січня 2017 року арешт адвоката Еміля Курбедінова

26 січня 2017 року був затриманий і засуджений до 10 днів адміністративного арешту адвокат Еміль Курбедінов, який є захисником у багатьох політично мотивованих кримінальних справах. Затримання відбулося, коли Курбедінов прямував до Сейрана Салієва для надання юридичної допомоги в зв'язку з проведенням обшуку. Підстава для арешту - публікація відео «екстремістського характеру» в соціальних мережах в 2013 році [84]. Крім того, в офісі адвокатської групи Еміля Курбедінова і у нього вдома були проведені обшуки, в результаті яких російські силовики вилучили техніку та документи, що містять адвокатську таємницю. Дані дії розглядаються як тиск на незалежних адвокатів.

111. 9 лютого 2017 року засудження до штрафу Арсена Ганієва

9 лютого 2017 року де-факто мировий суддя Бахчисарайського району Артем Черкашин призначив адміністративний штраф жителю Криму, мусульманину Арсену Ганієву за ч.4 ст. 5.26 КпАП РФ за роздачу календарів, листівок про підготовлюваний захід «Маулід» (День народження пророка Мухаммеда) і книги «Мевлюд айи Хайирли олсун». Де-факто суддя Черкашин розглянув це як місіонерську діяльність в недозволеному місці [85].

112. 10 лютого 2017 року адміністративне переслідування Андрія Страшка

10 лютого 2017 року в Керчі протокол за організацію несанкціонованого мітингу кримські "правоохоронці" склали на активіста прокремлівського руху «Громадський народний фронт» («ОНФ») Андрія Страшка. Інформації про вирок відсутня [84].

113. 18 лютого 2017 року засудження до штрафу Григорія Стасюка

18 лютого 2017 року де-факто мирова суддя Ялтинського судового району Олена Бекенштейн визнала керівника місцевої релігійної організації «Церква християн адвентистів сьомого дня м. Ялта» Григорія Стасюка винним в скоєнні правопорушення і

прийняла рішення про штраф в розмірі 30 тисяч рублів. Штраф був винесений за відсутність вивіски на будівлі, де проводяться проповіді церкви (ч.3 ст. 5.26 КпАП РФ) [85].

114. 21 лютого 2017 року арешт Марлена Мустафаєва

21 лютого 2017 року після обшуку у власному будинку було затримано активіста Марлена Мустафаєва. У той же день де-факто Київський районний суд Сіферополя визнав Марлена Мустафаєва винним в порушенні ч. 1 ст. 20.3 КпАП РФ і засудив його на 11 діб адміністративного арешту. Причиною арешту став пост в соціальній мережі «ВКонтакте», зроблений в липні 2014 року [86].

115. 21 лютого 2017 року арешт Руслана Сулейманова

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Руслан Сулейманов. Сулейманов був присутній на обшуку як активіст, знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

**116. 21 лютого 2017 року арешт активіста Османа
Аріфміметова**

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Осман Аріфміметов. Аріфміметов був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

**117. 21 лютого 2017 року арешт активіста Ремзі
Бекірова**

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Ремзі Бекіров, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

118. 21 лютого 2017 року арешт активіста Меджита Абдурахманова

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Меджит Абдурахманов, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

119. 21 лютого 2017 року арешт Аблякіма Абдурахманова

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Аблякім Абдурахманов, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, на телефон, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

120. 21 лютого 2017 року арешт Валерій Григоря

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Валерій Григорь, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

121. 21 лютого 2017 року арешт Сейрана Муртазаєва

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Сейран Муртазаєв, який був присутній на обшуку і знімав те, що відбувається, на телефон, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

122. 21 лютого 2017 року арешт Аліма Карімова

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Алім

Карімов, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

123. 21 лютого 2017 року арешт Різи Ізетова

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Різа Ізетов, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

124. 21 лютого 2017 року арешт Енвера Тасінова

21 лютого 2017 року під час проведення обшуку у активіста Марлена Мустафаєва був затриманий Енвер Тасінов, який був присутній на обшуку як активіст і знімав те, що відбувається, підтримував Марлена і його сім'ю. Де-факто Київський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення

порядку проведення масових заходів), визнавши збори під час обшуку несанкціонованим масовим заходом, і засудив до адміністративного арешту на 5 діб [87]. Де-факто суд вищої інстанції залишив рішення в силі [88].

125. 26 березня 2017 року арешт Дмитра Кісієва

26 березня 2017 року був затриманий російський активіст Дмитро Кісієв, він мав намір провести одиночний пікет в Сімферополі на підтримку Олексія Навального. Де-факто районний суд Сімферополя визнав його винним в адміністративному правопорушенні за ст. 19.3 КпАП РФ і засудив активіста до 10 діб арешту. При подальшому оскарженні де-факто вищі інстанції залишили вирок у силі [89].

126. 26 березня 2017 року засудження до штрафу Олексія Єфремова

26 березня 2017 року був затриманий російський активіст Олексій Єфремов співробітниками де-факто МВС. Після цього, за його словами, де-факто суд виніс рішення про призначення йому штрафу в розмірі 500 рублів за порушення ст. 19.3 КпАП РФ (непокоря законному розпорядженню співробітника поліції) [90].

127. 30 березня 2017 року арешт Ремзі Бекірова

30 березня 2017 року було затримано активіста Ремзі

Бекірова. У той же день де-факто Сімферопольський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.29 КпАП РФ (виробництво і розповсюдження екстремістських матеріалів) за публікації в соціальній мережі «ВКонтакте», зроблені в 2009-2010 роках і присудив йому три доби адміністративного арешту [91].

128. 13 квітня 2017 року арешт Сейдамета Мустафаєва

13 квітня 2017 року російські силовики провели обшук в будинку активіста Сейдамета Мустафаєва, після чого його самого затримали. Під час обшуку російські силовики почали бити людей, також була чути стрілянина. Повідомлялося, що через численні удари кийками з боку поліцейських одна людина втратила свідомість. 13 квітня де-факто Бахчисарайський міський суд визнав винним Сейдамета Мустафаєва в скоєнні правопорушення за статтею 20.3 КпАП РФ (Пропаганда або публічна демонстрація <...> атрибутики або символіки екстремістських організацій) і призначив йому 10 діб адміністративного арешту. 14 квітня 2017 року той же де-факто суд визнав його винним у скоєнні правопорушення за статтею 20.2 КпАП РФ (порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування) за збори людей біля його будинку під час обшуку і засудив до 5 діб адміністративного арешту [92].

129. 13 квітня 2017 року арешт Мустафи Абдураманова

13 квітня 2017 року в Бахчисараї під час обшуку у Сейдамета Мустафаєва був затриманий активіст Мустафа Абдураманов, який прийшов підтримати Сейдамета. У той же день де-факто Бахчисарайський суд визнав Абдураманова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) за збори біля будинку Сейдамета, і засудив до 7 діб адміністративного арешту [92].

130. 13 квітня 2017 року арешт Ескендера Меметова

13 квітня 2017 року в Бахчисараї під час обшуку у Сейдамета Мустафаєва був затриманий активіст Ескендер Меметов, який прийшов підтримати Сейдамета. У той же день де-факто Бахчисарайський суд визнав Ескендера Меметова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) за збори біля будинку Сейдамета, і засудив до 2 діб адміністративного арешту [92].

131. 13 квітня 2017 року арешт Ремзі Зудієва

13 квітня 2017 року в Бахчисараї під час обшуку у Сейдамета Мустафаєва був затриманий активіст Ремзі Зудієв, який прийшов підтримати Сейдамета. У той же день де-факто Бахчисарайський суд визнав Ремзі Зудієва винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів)

за збори біля будинку Сейдамета, і засудив до 3 діб адміністративного арешту [92].

132. 13 квітня 2017 року засудження до штрафу Шевкета Абдураманова

13 квітня 2017 року в Бахчисараї під час обшуку у Сейдмета Мустафаєва був затриманий активіст Шевкет Абдураманов, який прийшов підтримати Сейдамета. У той же день де-факто Бахчисарайський суд визнав Шевкета Абдураманова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) за збори біля будинку Сейдамета, і засудив до штрафу в розмірі 10 000 рублів [92].

133. 13 квітня 2017 року арешт Мідата Муждабаєва

13 квітня 2017 року в Бахчисараї у Мідата Муждабаєва відбувся обшук, він сам був заарештований. У той же день де-факто судом він був визнаний винним у скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 20.3 КпАП РФ (пропаганда або публічна демонстрація <...> атрибутики або символіки екстремістських організацій), де-факто суд призначив йому покарання у вигляді 3 діб арешту [92].

134. 13 квітня 2017 року арешт Азіза Азізова

13 квітня 2017 року в Бахчисараї був затриманий активіст Азіз Азізов разом з Аметханом Умеровим,

Глава 5. Політично вмотивоване і незаконне переслідування в рамках адміністративного законодавства

якого пізніше відпустили. У той же день де-факто Бахчисарайський суд визнав Азіза винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) за збори біля будинку Сейдамета, і засудив до 7 діб адміністративного арешту [93].

135. 23 квітня 2017 року засудження до штрафу Рустема Меннанова

23 квітня 2017 року Рустема Меннанова звинувачено в адміністративному правопорушенні за пост з привітанням Мустафи Джемілева з Днем народження, в якому згаданий Меджліс кримськотатарського народу. Пізніше Меннанов отримав адміністративний штраф в розмірі 2 тисяч рублів у зв'язку з порушенням ч.2 ст.13.15 (зловживання свободою масової інформації). Де-факто суд вищої інстанції залишив вирок в силі [94].

136. 29 квітня 2017 року арешт Дмитра Кісієва

29 квітня 2017 року активіст Дмитро Кісієв був знову затриманий в Сімферополі. Він був засуджений за ч. 1 ст. 19.3 КпАП РФ (непокоря законному розпорядженню співробітника поліції) і засуджений до адміністративного арешту на 15 діб [95].

137. 29 квітня 2017 року арешт Олексія Єфремова

29 квітня 2017 року також був затриманий активіст Олексій Єфремов. Єфремова звинуватили в порушенні

ст. 20.2 КпАП РФ (порушення встановленого порядку проведення мітингу) за участь в акції «Набрид». Однак Єфремов стверджував, що не планував брати в ній участь. Крім того, його звинуватили в порушенні ч.1 ст. 19.3 КпАП РФ (непокоря законному розпорядженню співробітника поліції). Де-факто суд засудив активіста до адміністративного арешту строком на 10 діб [95].

**138. 11 травня 2017 року засудження до штрафу
Миколу Блищика**

11 травня 2017 року де-факто мирового суддя Бахчисарайського району Олена Єсіна прийняла рішення оштрафувати на 30 тисяч рублів пастора місцевої релігійної організації «Християн віри євангельської Церква «Відродження»» Миколи Блищика за відсутність вивіски на приміщенні, де проводяться проповіді (ч.3 ст. 5.26 КпАП РФ) [96].

**139. 18 травня 2017 року засудження до штрафу
Аметхана Юсупова**

8 травня 2017 року Аметхан Юсупов був затриманий за поїздки на автомобілі з кримськотатарським прапором в річницю депортації кримськотатарського народу. 31 травня він був визнаний винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і був засуджений до штрафу в розмірі 10 тисяч рублів [97].

**140-143. 18 травня 2017 року засудження до штрафу
чотирьох учасників автопробігу**

18 травня 2017 року було складено адміністративні протоколи ще на чотирьох учасників автопробігу в Бахчисарайі. Наступного день відбулися судові засідання де-факто Бахчисарайського районного суду. Всі четверо учасників були визнані винними в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ, суд обрав покарання у вигляді штрафів у розмірі 10 тисяч рублів кожному [98].

**144. 15 червня 2017 року засудження до штрафу
Мартюшова С.В.**

15 червня 2017 року де-факто мировий суддя Керченського судового району Хазрет Чіч визнав Мартюшова С.В. винним у незаконній місіонерській діяльності (ч.4 ст. 5.26 КпАП РФ) за участь в богослужінні місцевого відділення «Свідків Єгови», і оштрафував його на 5 тисяч рублів [99].

**145. 15 червня 2017 року засудження до штрафу
Кудіна Е.А.**

15 червня 2017 року де-факто мировий суддя Керченського судового району Хазрет Чіч визнав Кудіна Е.А. винним у незаконній місіонерській діяльності (ч.4 ст. 5.26 КпАП РФ) за участь в богослужінні місцевого відділення «Свідків Єгови», і оштрафував на 5 тисяч рублів [100].

146. 19 червня 2017 року засудження до штрафу Сазонова Д.Г.

19 червня 2017 року де-факто мировий суддя Ялтинського судового району Петро Кіреєв постановив оштрафувати Сазонова Д.Г. на 5 тисяч рублів за ч.4 ст. 5.26 КпАП РФ. Де-факто суддя розцінив це як місіонерську діяльність [100].

147. 22 червня 2017 року адміністративне переслідування Руслана Куртсеїтова

22 червня 2017 року Руслан Куртсеїтов, активіст, учасник траурного мітингу 18 травня, був викликаний в поліцію. Там на Куртсеїтова був складений протокол про порушення ст. 20.2 КпАП РФ за покладання квітів до пам'ятника в Джанкої 18 травня [101]. Інформація про подальший суд відсутня.

148. 27 червня 2017 року судовий процес проти Віталія Арсенюка

27 червня 2017 в Джанкої відбулось судове засідання проти Віталія Арсенюка щодо звинувачення його в порушенні частини 4 статті 5.26 КпАП РФ (здійснення місіонерської діяльності з порушенням вимог законодавства). Арсенюк очолював місцевий комітет «Свідків Єгови» до заборони організації в Росії і в Криму. В ту ж ніч 67-річний Віталій помер від обширного інфаркту [102].

**149. 7 липня 2017 року засудження до штрафу Еміля
Белялова**

7 липня 2017 року де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Еміля Белялова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) за присутність на обшуку у Сейдамета Мустафаєва 13 квітня 2017 року. До цього Белялов вже був оштрафований за участь в «несанкціонованому мітингу», коли став свідком обшуків у кримських татар біля кафе «Саланчік» в травні 2016 року. На тій підставі, що це повторне правопорушення, де-факто суд засудив Еміля Белялова до штрафу в розмірі 150 тисяч рублів за повторну участь в "несанкціонованому мітингу" [103]

**150. 10 липня 2017 року засудження до штрафу Біляла
Аділова**

10 липня 2017 року де-факто Київський районний суд Сімферополя оштрафував на 10 тисяч рублів Біляла Аділова, якого визнали винним у погрозах на адресу співробітників поліції. 29 березня 2017 Аділова викрали кілька силовиків в масках біля будівлі де-факто Верховного Суду Криму. На наступний день його звільнили, але порушили кримінальну справу [104].

**151. 13 липня 2017 року засудження до штрафу
Нарімана Мемедінова**

13 липня 2017 року активіст Наріман Мемедінов

визнаний винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) за присутність на обшуку у Сейдамета Мустафаєва 13 квітня 2017 року. За рішенням де-факто Бахчисарайського районного суду Мемедінов оштрафований на суму в розмірі 10 тисяч рублів [102].

152. В липні 2017 року засудження до штрафу Османа Беялова

У липні щодо Османа Беялова був складений протокол про адміністративне правопорушення за ст. 20.2 КпАП («Участь в несанкціонованому заході») через присутність на обшук у Сейдамета Мустафаєва в лютому 2017 року. За півроку до цього Бахчисарайський районний суд призначив активісту штраф в розмірі 10 тисяч рублів. Тоді Беялов звинувачувався в участі в «несанкціонованому мітингу» біля кафе «Саланчік» в Бахчисараї 12 травня 2016 року. 18 липня 2017 року Осман Беялов був визнаний винним в повторному скоєнні правопорушення і оштрафований на 150 тисяч рублів [102].

153. 8 серпня 2017 року арешт Сервера Караметова

8 серпня 2017 року в Сімферополі був затриманий 76-річний ветеран кримськотатарського руху Сервер Караметов. Приводом для затримання став одиночний пікет під будівлею де-факто Верховного суду, що заборонено федеральним законодавством РФ. Пікет

Сервера Караметова був приурочений до одного з останніх засідань у справі заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза. Де-факто суд засудив Караметова до 10 діб адміністративного арешту і до 10 тисяч рублів штрафу за двома протоколами - ст. 20.2 КпАП (порушення порядку проведення масових заходів) та ст. 19.3 КпАП (опір співробітникам поліції). Разом з тим, Сервер Караметов страждає від багатьох захворювань, серед яких хвороба Паркінсона. У нього порушена координація рухів, що було розцінено як непокору поліції. І затримання, і саме судові засідання були пов'язані з грубими порушеннями чинного законодавства РФ [105].

**154. 10 серпня 2017 року затримання сім'ї
Мірпоччаєвих**

10 серпня 2017 року після обшуку у мусульманській сім'ї громадян Таджикистану Мірпоччаєвих в с. Новокленове де-факто силовики затримали чотирьох чоловіків (батько і троє синів). Двох затриманих катували електричним струмом. Один із синів був засуджений на 15 діб адміністративного арешту [106]. Деталі судового процесу невідомі.

**155. 14 серпня 2017 року засудження до штрафу
Ярікула Довлатова**

14 серпня 2017 року був затриманий літній активіст Ярікул Довлатов, який вийшов на підтримку

арештованого Сервера Караметова. У той же день де-факто Залізничний районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку масових заходів) і засудив його до штрафу в 10 тисяч рублів [107]. У той же день були затримані щонайменше сім інших активістів.

156. 21 серпня 2017 року арешт Фазіла Ібраїмова

21 серпня 2017 року в Сімферополі на 5 діб заарештували 62-річного активіста місцевої «галявини протесту» Фазіла Ібраїмова. За два тижні до арешту він спробував виступити на громадських слуханнях, присвячених будівництву житлового масиву «Кримська роза» [108]. Однак глава підконтрольної Росії адміністрації Сімферополя Геннадій Бахарев позбавив його слова і попросив поліцейських вивести активіста із зали. Виникла невелика бійка, після якої Ібраїмова звинуватили в «непокорі законним вимогам поліції». Фазіл є літньою людиною, хворий на цукровий діабет [109].

157. 20 вересня 2017 року засудження до штрафу Ленура Усманова

20 вересня 2017 року де-факто Севастопольський суд присудив адміністративний штраф (10 тисяч рублів) проросійському активісту Ленуру Усманову за проведення несанкціонованої акції протесту проти вилучення земельних ділянок у жителів Севастополя [110].

**158. У вересні 2017 року засудження до штрафу Енвера
Емірасанова**

У вересні 2017 року Енвер Емірасанов, організатор футбольного матчу на честь викраденого в 2016 року Ервіна Ібрагімова, був викликаний в поліцію, де його допитали і пред'явили звинувачення в адміністративному правопорушенні за організацію несанкціонованого масового заходу [111]. Матч не відбувся, оскільки був зірваний співробітниками де-факто правоохоронних органів.

**159. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу Асана
Ісмаїлова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Асана Ісмаїлова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Асана Ісмаїлова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 20 тисяч рублів [112].

**160. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Амета Сулейманова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Амета

Сулейманова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Амета Сулейманова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 15 тисяч рублів [112].

**161. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Ельдара Ішназарова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Ельдара Ішназарова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Ельдара Ішназарова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 20 тисяч рублів [112].

**162. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Ернеста Ібрагімова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Ернеста Ібрагімова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. Наступного дня де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Ернеста

Ібрагімова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу [112].

**163. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Рефата Асанова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Рефата Асанова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Рефата Асанова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 15 тисяч рублів [112].

**164. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Ескендера Люманова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Ескендера Люманова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Ескендера Люманова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 15 тисяч рублів [112].

**165. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Ельнура Асанова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Ельнура Асанова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Ельнура Асанова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 15 тисяч рублів [112].

**166. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Рудема Неджиєва**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Рудема Неджиєва, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Рудема Неджиєва винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 10 тисяч рублів [112].

**167. 11 жовтня 2017 року засудження до штрафу
Руслана Біялова**

11 жовтня 2017 року при проведенні обшуків в будинках кримських татар було затримано активіста Руслана Біялова, який прийшов підтримати сім'ї, а також здійснював фото- і відеозйомку і фіксацію того, що відбувається. У той же день де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Руслана Біялова винним в порушенні ст. 20.2 КпАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів) і засудив до штрафу в розмірі 10 тисяч рублів [112].

Вступ. Список джерел:

1. Тарас Березовець «Анексія. Острів Крим. Хроніки гібридної війни», 2015
2. <http://kremlin.ru/events/president/news/20605>
3. <http://kremlin.ru/events/president/news/20605>
4. <http://rk.gov.ru/rus/pravit.htm>
5. <http://www.rkproc.ru/ru/management>
6. <https://sevastopol.gov.ru/goverment/deputy/>
7. <http://www.rkproc.ru/ru/management>
8. Крим без правил с 19-24
9. <http://kremlin.ru/events/president/news/20605>
10. https://dt.ua/UKRAINE/ugrupovannya-rosiyskih-viysk-v-krimu-na-sogodni-standovit-blizko-60-tisyach-osib-eksperti-244445_.html
11. Alexander Hinton Why did they kill Cambodia in the shadow of genocide, Kuper Leo Genocide its political use in the twentieth century 1981

Глава 1. Вбивства. Список джерел:

12. <https://15minut.org/news/32546-mitingi-v-simferopole-26-fevralja-kak-jeto-bylo-video-2014-02-27-02-18-21> <https://112.ua/obshchestvo/vo-vremya-stolknoveniy-v-simferopole-26-fevralya-2-cheloveka-pogibli-35-poluchili-travmy-minzdrav-ark-27344.html>
13. <https://ru.tsn.ua/politika/v-simferopole-vo-vremya-mitinga-vozle-vr-kryma-umer-muzhchina-351620.html>
14. <https://ru.krymr.com/a/news/27456071.html>
15. <https://investigator.org.ua/topnews/191628/>
16. <https://112.ua/obshchestvo/pravozashhitniki-soobshhili-cto-v-avguste-v-simferopolskom-sizo-umer-grazhdanin-ukrainy-358077.html> <http://qha.com.ua/ru/obshchestvo/kuku-fiksiruet-smerti-zaklyuchennih-v-sizo-simferopolya/169802/>
17. <http://krymsos.com/news/u-krimu-pomerla-ukrayinka-cherez-vidmovu-udannii-medpomogi/>
18. Женевська конвенція III 1949, ст. 4 <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/geneva-convention-3.htm>

19. Комітет ООН з прав людини, Зауваження загального порядку № 14, 1984 http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCCPR%2fGEC%2f4723&Lang=ru
20. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966, ст. 6 http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml
21. Женевська конвенція III 1949, ст. 130 <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/geneva-convention-3.htm>
22. https://censor.net.ua/blogs/2109/sergeyi_kokurin_pervyyi_ukrainskiyi_voin_pavshiyi_ot_ruk_rossiyiskih_voennyh_2_goda_nazad
23. <https://www.segodnya.ua/hot/Crimea-news/kokurin-504602.html>
24. <https://www.segodnya.ua/politics/pnews/podrobnosti-snajperskoy-strelby-v-krymu--503916.html>
25. <http://fakty.ua/178924-pulya-vsegda-nahodit-samyh-luchshih-a-serezhatakim-i-byl>
26. http://kazak-center.ru/publ/novosti_kazak_inform/rossijskoe_kazachestvo/kazak_iz_volgogradskoj_oblasti_pogib_v_simferopole_ot_puli_snajpera/153-1-0-1522
27. <https://www.youtube.com/watch?v=SGH5BzoRt2E>
28. <http://fakty.ua/180786-krymskie-milicionery-do-smerti-zabili-podrostka-iz-rovenskoj-oblasti-za-to-chto-on-razgovarival-na-ukrainskom-yazyke>
29. <https://www.obozrevatel.com/politics/03178-ubijstvo-ukrainskogo-ofitsera-v-kryimu-samooborona-ili-kazn.htm>
30. <http://fakty.ua/201407-vdova-stanislava-karachevskogo-uvidev-kak-deti-smeyas-begayut-po-novoj-kvartire-ya-pochuvstvovala-chto-muzhryadom>
31. <http://ctrcenter.org/ru/news/234-sodnya-gibeli-edema-asanova-proshlo-2-goda>
32. <http://gordonua.com/specprojects/tatars.html>
33. <http://gordonua.com/specprojects/tatars.html>
34. <https://ok.ru/group53605622415484/topic/65396031835004>
35. <http://qha.com.ua/ru/proisshestiya/v-djankoe-ubit-krimskii-tatarin-pravozaschitnik/147778/>
36. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>

37. <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/telo-propavshego-krimskogo-tatarina-nashli-v-morge-yalti/160788/>
38. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/propavshiy-krymskiy-tatarin-obnaruzhen-mertvym-pod-ay-petri-645684.html>
39. http://www.bbc.com/ukrainian/rolling_news_russian/2016/04/160405_ru_n_dzhemilev_body_statement
40. <http://ru.krymr.com/a/27302607.html>
41. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/09/19/69881-smert-pokonkursu>

Глава 2. Насильницькі зникнення. Список

джерел:

1. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>
2. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disappearance.shtml
3. Відповідь «прокуратури Республіки Крим» від 29.11.2016 на звернення щодо зникнення на території АПК Ібрагімова Е. та інших осіб
4. <https://investigator.org.ua/news/121468>; <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/9/7018251>; <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/11/7018387/>
5. <https://www.youtube.com/watch?v=MT2pqbdmNUE>
6. <https://www.youtube.com/watch?v=SGH5BzoRt2E>
7. Інтерв'ю з Антоніною Фаєнко, проведено ГО КримСОС 13.02.2017, <https://ru.krymr.com/a/27356576.html>
8. <https://investigator.org.ua/ua/news/121468/>
9. <https://www.youtube.com/watch?v=TpevSYLdcAw>
10. <https://investigator.org.ua/ua/news/121986/>
11. <https://investigator.org.ua/ua/news/121986/>
12. Інтерв'ю з Олександрєю Рязанцевою, проведено ГО КримСОС 15.02.2017
13. Інтерв'ю з Оленою Максименко, Олесем Кромплясом, проведено ГО КримСОС 16.02.2017
14. <http://life.pravda.com.ua/society/2014/03/20/159019/>
15. Інтерв'ю з Михайлом Вдовиченком, проведено ГО КримСОС 16.02.2017
16. https://www.youtube.com/watch?v=jWo23De_HIs; https://espresso.tv/article/2014/03/24/krym_zakhopyly_ne_vvichlyvi_lyudy_a_paranoyidalni_sadysty
17. <https://ukranews.com/%20news/238056-mamchur-y-eshhe-pyat-ukraynskykh-ofycerov-osvobozhdeny-yz-plena-v-krymu>
18. Інтерв'ю з Сергієм Супруном, проведено ГО КримСОС 23.02.2017
19. Інтерв'ю з Сергієм Супруном, проведено ГО КримСОС 02.03.2017
20. Інтерв'ю з Наталією Лук'янченко, проведено ГО КримСОС 15.02.2017

21. http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140321_crimea_hostage_torture_dk
22. Інтерв'ю з Сергієм Супруном, проведено ГО КримСОС 02.03.2017
23. https://www.youtube.com/watch?v=S-pmKBRdd_8
24. <http://khersonline.net/novosti/proisshestiya/21580-ranennyh-aktivistov-avtomaydana-iz-kryma-privezli-v-herson.html>
25. Інтерв'ю з Мар'яною Короненко, проведено ГО КримСОС 14.02.2017
26. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/operator-vavilon-13-rasskazal-kak-krymchane-bili-ego-truboy-iz-za-otca-deputata-356431.html>
27. <https://www.youtube.com/watch?v=0C-0ZsFoGcc>
28. https://zn.ua/UKRAINE/vyacheslav-demyanenko-posle-krymskogo-plena-pribyl-na-materikovuyu-chast-ukrainy-142495_.html
29. Інтерв'ю з Ларисою Шаймардановою, проведено ГО КримСОС 19.12.2016
30. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>
31. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>
32. <http://tass.ru/proisshestiya/2528787>
33. Інтерв'ю з Абдурешитом Джеппаровим, проведено ГО КримСОС 20.02.2017
34. Інтерв'ю з Айше Апселямовою, проведено ГО КримСОС 12.12.2016
35. Інтерв'ю з Айше Апселямовою, проведено ГО КримСОС 08.09.2017
36. Інтерв'ю проведено ГО КримСОС у справі Олександра Костенка 11.01.2017, анонімне джерело
37. Інтерв'ю з Дмитром Сотніковим, проведено ГО КримСОС 07.03.2017
38. <https://ru.krymr.com/a/news/27195927.html>
39. <https://ru.krymr.com/a/news/27114939.html>
40. <https://investigator.org.ua/ua/news/162796/>
41. Інтерв'ю з Веронікою Ганієвою, проведено ГО КримСОС 18.11.2016
42. <https://ru.krymr.com/a/27436175.html>
43. Інтерв'ю з Ельзарою Алієвою, проведено ГО КримСОС 17.02.2017
44. <https://www.youtube.com/watch?v=FFP27y6X5vs>
45. <https://ru.krymr.com/a/news/27677098.html>

46. <https://www.youtube.com/watch?v=YZZh4zFaWKY>
47. <https://ru.krymr.com/a/28148163.html>
48. <http://crimeapress.info/v-kryimu-razyiskivaetsya-rizvan-abduramanov/>
49. <https://avdet.org/ru/2017/03/18/v-krymu-propal-bez-vesti-eshhe-odin-krymskij-tatarin/>
50. Інтерв'ю з родичами Мурата Карімова, проведено ГО КримСОС 09.02.2017
51. Інформація надана правозахисницею Лілею Гемеджі

Глава 3. Тортури та інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність види поводження та покарань. Список джерел:

1. Женевська Конвенція (I) про поліпшення долі поранених і хворих в арміях 1949 ст. 50, Женевська Конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії зі складу збройних сил на морі 1949 ст. 51, Женевська Конвенція (III) про поводження з військовополоненими 1949 ст 130, Женевська Конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 ст. 147
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966, ст.7, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, ст. 3
3. Статут Міжнародного Кримінального суду, 1999, ст. 7-8
4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 1984, ст. 2
5. Докази наведені в ряді рішень міжнародних судових установ, як Міжнародний кримінальний трибунал у справах колишньої Югославії, вирок у справі Фурунджія IT-95-17 / 1-T10 10 грудня 1998
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 1984, ст. 1
7. <https://apt.ch/en/what-is-torture/>
8. https://www.apt.ch/content/files_res/jurisprudenceguide.pdf
9. <http://ikrim.net/2016/0320/202339.html>;
10. <https://www.svoboda.org/a/28067942.html>
11. https://humanrights.org.ua/ru/material/u_simferopolskomu_sizo_neljudski_umovi_utrimannja_za_rik_pomerlo_10_ljudej__pravozahisniki
12. <http://krymsos.com/ru/news/u-simferopolskomu-sizo-uskladnili-protses-peredachi-v---yaznyam-likiv/>
13. https://humanrights.org.ua/ru/material/u_simferopolskomu_sizo_neljudski_umovi_utrimannja_za_rik_pomerlo_10_ljudej__pravozahisniki
14. <http://www.hro.org/node/25695>; <http://fakty.ua/231994-na-tele-nikolaya-shiptura-do-sih-por-sohranilis-shramy-ot-elektroshokera>
15. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-sevastopole-vooruzhennye-lyudi-pohitili-svyaschennika-ugkc-354881.html>

16. <http://ansar.ru/sobcor/abu-yusuf-rasskazal-cto-hoteli-ot-nego-specsluzhby;>
<https://www.youtube.com/watch?v=8sGO-st1MRo>
17. <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2016/06/17/7112077/>
18. <https://www.svoboda.org/a/27173887.html>
19. <https://www.unian.net/society/1292077-smi-obnarodovali-intervyu-s-politzaklyuchennyim-aleksandrom-kolchenko-video.html>
20. <https://112.ua/obshchestvo/chyrnyi-zaiavyl-o-pitkakh-y-zapuhvanyy-so-storoni-pravookhranytelei-rf-myd-ukrayni-224100.html>
21. https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/1697911-aktivisti_kagut_shcho_uvyazneniy_u_rosiii_cherniy_vge_dumae__pro_suiitsid_1965048.html
22. <https://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/sprashyvaly-a-chego-ty-zhresh-nashe-y-yzbyvaly-krymchany-n-o-pytkah-v-rossyyskyy-tyurme>
23. https://ru.hromadske.ua/posts/Uzник_Kremlya_Vygovskij
24. <http://sprotyv.info/ru/news/kiev/pytki-v-zastenkah-fsb-perelomanye-ruki-vybitye-zuby-zarazhenie-krovieshche-odin-nash;> <http://fakty.ua/220871-mama-valentina-vygovskogo-v-lefortovo-syn-priznalsya-mne-cto-dvazhdy-procshalsya-s-zhiznyu>
25. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf
26. [https://investigator.org.ua/news-2/196283/;](https://investigator.org.ua/news-2/196283/) <http://m.day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/ni-odin-iz-podsudimyh-viny-ne-priznaet>
27. [https://www.svoboda.org/a/28839769.html;](https://www.svoboda.org/a/28839769.html)
28. <https://ru.krymr.com/a/27520395.html>
29. http://www.un.org.ua/images/stories/10th_HRMMU_report_-_Ukraine_-_1_June_2015-RU.pdf
30. <https://crimeahrg.org/u-kostenko-sohnet-ruka/>
31. <http://krymsos.com/ru/news/ferata-saifullayeva-yakogo-na-pivroku-posadili-v-shizo-vidvidav-advokat/>
32. <https://15minut.org/news/167308-politzaklyuchennyh-v-krymu-ne-kormyat-v-dni-sudebnyh-zasedanij-sekretariat-ombudsmena>
33. <http://gordonua.com/news/crimea/v-krymu-rossiyskie-siloviki-otbili-pochku-pravozashchitniku-77499.html>
34. <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.257908.html>
35. https://humanrights.org.ua/ru/material/u_krimu_pravozahisnika_jemirusejina_kuku_primusovo_vidpravili_na_jekspertizu

36. <https://crimeahrg.org/ukrainets-andrey-kolomiets-zayavil-cto-v-rossii-ego-pyitali-elektricheskim-tokom-i-dushili/>
37. <https://graniru.org/Politics/Russia/Politzeki/m.251445.html>
38. <https://15minut.org/news/161494-mat-mustafy-degermendzhi-cherez-advokata-my-uznali-cto-v-ego-kamere-na-20-chelovek-14-koek>
39. <https://15minut.org/news/167308-politzaklyuchennyh-v-krymu-ne-kormyat-v-dni-sudebnyh-zasedanij-sekretariat-ombudsmena>
40. <https://ru.krymr.com/a/news/27157161.html>
41. <http://krymsos.com/news/vtecha-yuriya-ilchenka/>
42. <https://ru.krymr.com/a/27644427.html>
43. <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.257908.html>
44. <https://15minut.org/news/167717-politzaklyuchennyj-siruk-v-sude-fsb-pytaetsya-sdelat-krymskih-tatar-terroristami-video>
45. <http://ctrcenter.org/ru/news/139-v-krymu-sostoyalos-sudebnoe-zasedanie-po-delu-hizb-ut-tahrir-2>
46. <https://ovdinfo.org/report/2016/03/02/snova-k-tarakanam-v-supe>
47. <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/advokat-arsen-djepparov-sidit-v-kamere-s-nasilnikami/159954/>
48. https://censor.net.ua/news/415873/pravozaschitniki_podgotovyat_spravku_o_sostoyanii_zdorovya_polituznikov_v_okkupirovannom_krymu_djepparov
49. http://news.liga.net/news/politics/14742560-u_figuranta_dela_khizb_ut_takhrir_v_sizo_rezko_ukhudshaetsya_zdorove.htm
50. <https://www.15minut.org/news/167962-politzaklyuchennyj-refat-alimov-muchaetsya-v-sizo-iz-za-bolezni-pochek;>
51. <https://ru.krymr.com/a/news/27807768.html>
52. <https://www.unian.net/society/1464628-sud-okkupantov-otpravil-zampreda-medjlisa-umerova-na-psihiatricheskuyu-ekspertizu.html>
53. <https://15minut.org/news/162707-u-ilmi-umerova-rezko-uhudshilos-zdorove>
54. <http://letmypeoplego.org.ua/uk/prisoner/zevri-abseitov/>
55. <https://ru.krymr.com/a/news/27755163.html>
56. [http://krymsos.com/ru/news/shche-odnogo-figuranta--spravi-khizb-uttakhrir-vidpravili-na-primusovu-psihiatrichnu-ekspertizu/;](http://krymsos.com/ru/news/shche-odnogo-figuranta--spravi-khizb-uttakhrir-vidpravili-na-primusovu-psihiatrichnu-ekspertizu/) <https://ru.krymr.com/a/news/28203830.html>
57. <https://zona.media/article/2016/08/12/panov-torture>

58. <https://zona.media/article/2016/12/12/zakhtey-torture>
59. <http://fakty.ua/237460-sud-v-krymu-prigovoril-ukrainskogo-diversanta-k-trem-godam-tyurmy-dokument>
60. <http://crimeahrg.org/u-vladimira-prisicha-rezko-uhudshilos-sostoyanie-zdorovya-v-krymskom-sizo-rodstvenniki/>
61. Інтерв'ю проведено ОО "КрымSOS" 30.10.2017
62. <https://112.ua/obshchestvo/pravozashhitniki-soobshhili-chno-v-avguste-v-simferopolskom-sizo-umer-grazhdanin-ukrainy-358077.html>
63. <https://investigator.org.ua/topnews/191628/>
64. <https://www.obozrevatel.com/crime/71653-stalo-izvestno-imya-ukraintsakotoryij-umer-v-rossijskoj-tyurme.htm>
65. https://lb.ua/world/2017/07/06/370740_delo_kabira_mohammada_oshibka.html
66. <https://ru.krymr.com/a/28388486.html>
67. <https://openrussia.org/post/view/18580/>
68. <https://15minut.org/news/167165-fsb-izbivaet-krymskih-tatar-politzaklyuchennyh-po-delu-hizb-ut-tahrir>
69. <http://krymsos.com/ru/news/shche-dva-figuranta-spravi-khizb-uttakhrir-povidomili-pro-torturi/>
70. <http://letmypeoplego.org.ua/uk/prisoner/emil-dzhemadenov/>
71. <http://krymsos.com/ru/news/shche-dva-figuranta-spravi-khizb-uttakhrir-povidomili-pro-torturi/>
72. <https://www.facebook.com/crimeahrg/photos/a.1677121552573479.1073741828.1676669515952016/1834653076820325/?type=3&theater>
73. <https://www.svoboda.org/a/28267195.html>
74. <https://investigator.org.ua/topnews/192244/>
75. <https://ukranews.com/news/460194-fsb-yzdevaetsya-nad-nedovolnym-krymchanynom-syn-krymskogo-dyversanta>
76. <https://investigator.org.ua/news-2/190573/>
77. <https://crimeahrg.org/uk/ukrayinets-baluh-zayaviv-pro-diskriminatsiyu-z-etnichnoyu-oznakoyu-z-boku-pratsivnikiv-itu-v-krimu/>
78. https://humanrights.org.ua/material/v_krimu_proukrajinskogo_aktivista_baluha_zaareshtovali_na_30_dib
79. <https://crimeahrg.org/uk/perebuvannya-ukrayintsya-volodimira-baluha-pid-vartoyu-zagrozhuje-yogo-zdorov-yu/>

80. <https://crimeahrg.org/uk/politv-yaznyu-volodimiru-baluhu-viklikali-shvidku-prosto-u-kameru-diagnoz-ne-viznachili/>
81. <https://crimeahrg.org/uk/ukrayinskiy-aktivist-volodimir-baluh-poterpaye-u-sizo-vid-tisku-ta-vimagaye-zustrichi-z-ukrayinskim-ombudsmenom/>
82. <https://crimeahrg.org/uk/nachalnik-itu-u-krimskomu-selishhi-rozdolne-zastosuvav-silu-do-politv-yaznya-volodimira-baluha/>
83. <https://ru.krymr.com/a/28734823.html>; http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf
84. Інтерв'ю проведено ГО КримSOS 29.11.2017;
85. <http://fakty.ua/236819-zhena-krymskogo-diversanta-alekseya-stogniya-rasskazala-kak-okkupacionnye-vlasti-sfalsificirovali-ugolovnoe-delo-protiv-ee-supruga>
86. <http://nv.ua/ukraine/events/rodstvennik-ukrainskogo-admirala-i-morjak-s-getmana-sagajdachnogo-obshchestvenniki-rasskazali-o-deyatelnosti-dvoih-ukrainskih-diversantov-zaderzhannyh-v-krymu-296852.html>
87. <https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/1827132757572357:0>
88. <https://ru.krymr.com/a/news/28203398.html>
89. https://humanrights.org.ua/ru/material/u_rosiji_ukrajincja_zaprotorili_v_shtrafnij_izoljator_pislja_jogo_vimog_nadati_medichnu_dopomogu
90. <http://gordonua.com/news/crimea/krymskaya-pravozashchitnaya-gruppa-dvoe-ukraincev-umerli-v-tyurmah-rf-i-kryma-iz-za-neokazaniya-medicinskoy-pomoshchi-163026.html>; https://humanrights.org.ua/ru/material/u_vjaznicjah_krimu_i_rosiji_pomerli_dva_ukrajinci
91. <http://graniru.org/Politics/Russia/Politzeki/m.254359.html>
92. <http://graniru.org/Politics/Russia/Politzeki/m.258758.html>
93. https://humanrights.org.ua/ru/material/zejtullajevu_jiakij_ogolosiv_goloduvannija_stalo_zle_u_rostovskomu_sudi
94. <https://112.ua/politika/advokat-zeytullaeva-soobshhil-ctopolitzakryuchenny-prekratil-golodovku-s-nachalom-ramadana-392549.html>
95. <http://krymsos.com/ru/news/ruslan-zeitullayev-pripiniv-goloduvannya/>
96. <http://krymsos.com/ru/news/u-krimu-sud-oshtrafuvav-aktivista-obvinuvachenogo-v-pogrozakh-na-adresu-spivrobotnikiv-politsiyi/>; <https://ru.krymr.com/a/news/28397495.html>
97. <https://graniru.org/tags/prison/m.263380.html>; <https://www.gazeta.ru/social/2012/09/26/4788645.shtml>

98. <https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/1889103138041985>
99. <https://ru.krymr.com/a/28690092.html>
100. <https://www.svoboda.org/a/28610766.html>
101. <https://journalist.today/v-krymu-izbili-zhurnalista-kotoryj-zayavil-o-pytkax-golodom/>
102. <https://strana.ua/news/87154-ukrainets-osuzhdennyj-v-krymu-trebuje-vernuti-eho-v-ukrainu.html>
103. <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/vivezennii-iz-krima-v-rf-osujdennii-ukrainets-obyavil-golodovku/176779/>
104. <http://krymsos.com/ru/reports/propozitsiyi-dlya-uryadivdiplomatchnikh-ustanov/pogirshennya-situatsiyi-u-sferi-prav-lyudini-v-krimu-lipenserpen-2017-roku/>
105. <https://ru.krymr.com/a/news/28698416.html>
106. <https://www.youtube.com/watch?v=AmBSndONRNs>
107. <https://www.facebook.com/crimeahrg/photos/a.1677121552573479.1073741828.1676669515952016/1942548052697493/?type=1&theater>; <https://graniru.org/tags/prison/m.263380.html>
108. <https://ru.hromadske.ua/posts/tablyhy-dzhamaat-v-krymu-propovednyky-ylly-ekstremysty>
109. <https://www.youtube.com/watch?v=aix24W6bG1w>
110. <https://15minut.org/news/174584-otca-dvenadcati-detej-zekiryaeva-sud-v-krymu-ostavil-v-sizo>
111. https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/PeninsulaFear_Book.pdf
112. <https://ru.krymr.com/a/26899975.html>;
113. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/osvobozhdennomu-iz-plena-aktivistu-otrezali-kusok-uha-a-v-drugogo-vsadili-300-pul-356271.html>
114. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>; <https://www.unian.net/politics/895565-semi-postradavshih-v-kryimu-journalistov-rasskazali-ob-ih-pohititelyah.html>
115. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>; <https://www.unian.net/politics/895565-semi-postradavshih-v-kryimu-journalistov-rasskazali-ob-ih-pohititelyah.html>

116. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>; <https://www.unian.net/politics/895565-semi-postradavshih-v-kryimu-jurnalistov-rasskazali-ob-ih-pohititelyah.html>
117. <https://news.pn/ru/criminal/100592>; <http://fakty.ua/231994-na-tele-nikolaya-shiptura-do-sih-por-sohranilis-shramy-ot-elektroshokera>
118. <http://fakty.ua/231994-na-tele-nikolaya-shiptura-do-sih-por-sohranilis-shramy-ot-elektroshokera>
119. <http://bit.ly/2jzuUyS>
120. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/nasilnitski-zniknennya-v-krimu-za-period-aneksiyi-rosiiskoyu-federatsiyeyu-20142016-rr/>
121. <http://ctrcenter.org/ru/news/234-sodnya-gibeli-edema-asanova-proshlo-2-goda>
122. <https://crimea.vgorode.ua/news/sobytyia/239202-v-symferopole-nashly-mertvym-odnoho-yz-propavshykh-nakanune-studentov>;
123. Інтерв'ю, анонімне джерело
124. <https://www.youtube.com/watch?v=FR2-k0kil4M>
125. https://censor.net.ua/news/284177/v_tsentre_simferopolya_20_boevikov_v_kamuflyaje_izbili_chlena_medjlisa_s_etimi_lyudmi_dialog_nevozmojen
126. <https://mediananny.com/novosti/2304889/>;
127. <http://gordonua.com/news/crimea/zhurnalist-pashaev-nahoditsya-v-simferopolskom-otdelenii-milicii-23190.html>;
128. <http://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/polituka/20140519-1515589/>
129. <https://novosti.dn.ua/news/202551-v-krymu-pokhytyly-y-zyzbyly-televedushhego-gennadyya-balashova>;
130. <https://www.youtube.com/watch?v=kO1YtQYmHp4>
131. https://gazeta.ua/ru/articles/ukraine-newspaper/_okkupanty-pokalechili-ukrainskogo-kontraktnika/550133
132. <https://www.unian.net/politics/924215-stali-izvestnyi-podrobnosti-napadeniya-na-tserkov-v-kryimu-kazaki-vyilomali-dveri-i-izbili-prihojan.html>
133. <https://www.unian.net/politics/924215-stali-izvestnyi-podrobnosti-napadeniya-na-tserkov-v-kryimu-kazaki-vyilomali-dveri-i-izbili-prihojan.html>
134. <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/jurnalistov-tsentra-izbivali-v-shtabekrimskoi-samooboroni/136662/>
135. <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/jurnalistov-tsentra-izbivali-v-shtabe>

krimskoi-samooboroni/136662/

136. <http://glavcom.ua/publications/125551-%C2%ABsamooborona%C2%BB-i-samoupravstvo.-krymchane-obespokoeny-dejstvijami-%C2%ABdruzhinnikov%C2%BB-aksenova.html>
137. https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/PeninsulaFear_Book.pdf
138. https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf
139. <http://glavred.info/politika/fsb-vpervye-primenila-pytiki-k-krymskomu-tatarinu-pytayas-ego-zaverbovat-dzhemilev-349906.html>
140. <https://ru.krymr.com/a/27221179.html>
141. <https://www.segodnya.ua/regions/krym/v-krymu-izbili-proukrainskogo-aktivista-609065.html>; <https://glavcom.ua/interviews/331531-leonid-kuzmin-eto-nash-krymskij-ukrainskij-mentalitet---otsidetsja.html>; <https://crimeahrg.org/ukrainskiy-aktivist-leonid-kuzmin-iz-za-ugroz-pokinul-kryim/>
142. <http://iphronline.org/wp-content/uploads/2016/09/Crimea-report-Sept-2016.pdf>
143. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/09/19/69881-smert-pokonkursu>
144. <http://pl.com.ua/politsejskij-izbivshij-ukrainskogo-aktivista-movenko-v-krymu-sotrudnik-berkuta/>;
145. <http://korrespondent.net/ukraine/3742651-v-krymu-muzhchynu-yzbyly-zasymvolyku-azova-sotssety>
146. https://humanrights.org.ua/ru/material/v_krymu_mestnaja_samooborona_zverski_izbila_dvuh_zhitelej_shhelkino;
147. <https://15minut.org/news/166861-krymskaya-samooborona-zverski-izbilalyudej-v-shelkino-foto-video>
148. <https://censor.net.ua/n425652>
149. <https://15minut.org/news/169932-emil-muhteremov-rasskazal-kak-ego-zapugivali-sotrudniki-fsb-video>; <https://ru.krymr.com/a/news/28391477.html>
150. https://lb.ua/society/2017/11/02/380959_bili_tokom_odnovremenno_zadavali.html; <https://hromadskeradio.org/ru/programs/kyiv-donbas/menya-pytalas-zaverbovat-fsb-figurant-tn-dela-hizb-ut-tahrir>
151. <http://krymsos.com/files/e/d/ed21f96-----17.pdf>
152. <https://ru.krymr.com/a/28446975.html>

153. <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/05/8/7143314/>
154. <http://news.allcrimea.net/news/2017/6/21/za-izbienie-taksista-krymskii-opolchenets-poluchil-shtraf-82669/>
155. <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/07/12/7149363/>
156. [https://politeka.net/news/490773-okupanti-pobili-arhiyepiskopa-kiyivskogo-patriarhatu-v-krimu-foto/;](https://politeka.net/news/490773-okupanti-pobili-arhiyepiskopa-kiyivskogo-patriarhatu-v-krimu-foto/)
157. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-simferopole-silovye-podrazdeleniya-okkupantov-razgromili-hram-upc-kp-922662.html>
158. https://censor.net.ua/news/455364/nanosili_udary_zavyazyvali_skotchem_ruki_davali_razryady_ogolennymi_provodami_krymchanin_paralamov_o;
<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/09/14/7155160/>
159. <http://krymsos.com/ru/news/zatrimani-pid-chas-obshukiv-v-bakhchisarayi-podayut-skargi-na-diyi-politsiyi/>
160. Інтерв'ю проведено ГО «КРИМСОС», 6.11.2017

Глава 4. Політично вмотивоване кримінальне переслідування. Список джерел:

1. <http://www.hro.org/node/25695>
2. <https://ru.krymr.com/a/27329427.html>
3. <https://www.segodnya.ua/politics/pnews/sk-vozbudil-delo-ob-ekstremizme-protiv-ukrainskogo-biznesmena-balashova-502005.html>
4. <http://letmypeoplego.org.ua/uk/prisoner/oleksiy-chyrnyiy/>
5. <https://www.svoboda.org/a/27164510.html>
6. http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2015/07/150721_ru_s_sentsov_trial_beginning
7. <http://letmypeoplego.org.ua/uk/prisoner/oleksandr-kolchenko/>
8. https://censor.net.ua/news/456461/delo_ob_ekstraditsii_ukrainskogo_politzaklyuchennogo_vygovskogo_v_moskve_polojili_pod_sukno_advokat
9. <http://qha.com.ua/ru/politika/krimskii-tatarin-poluchil-4-goda-uslovno-podelu-quot-3-maya-quot/145324/>
10. <https://www.ixtc.org/2015/12/5484/>
11. <https://ru.krymr.com/a/27242726.html>
12. <https://ru.krymr.com/a/26751133.html>
13. https://ru.espresso.tv/news/2015/07/17/glava_mechety_v_krymu_poluchyl_2_goda_uslovno_za_krytyku_anneksyy; <http://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2015/07/d32453/>
14. <http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608/>; <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/glavu-bo-fond-krim-rizushevkieva-obvinyayut-v-kontrabande/141923/>
15. <https://15minut.org/news/101184-stali-izvestny-podrobnosti-zaderzhaniya-edema-osmanova-video>
16. <http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608/>
17. http://news.liga.net/news/politics/12538985-delo_khizb_ut_takhrir_sud_vynes_prigovor_krymskim_musulmanam.htm
18. <http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608/>
19. http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608

20. <https://www.svoboda.org/a/26821076.html>
21. <http://fakty.ua/205323-nachalnik-sledstvennogo-izolyatora-v-simferopole-zayavil-aleksandru-kostenko-chto-prikazhet-podvesit-ego-za-nogi-esli-on-ne-otkazhetsya-ot-svoego-advokata>
22. <https://investigator.org.ua/news/148459/>
23. <http://crimeahrg.org/na-aktsii-protesta-u-posolstva-rf-v-kieve-trebovali-zakryit-dela-protiv-ukrainskih-zhurnalistov/>
24. https://zn.ua/UKRAINE/v-krymu-sud-dal-3-5-goda-uslovno-krymskotatarskomu-aktivistu-za-miting-26-fevralya-199897_.html;
<https://15minut.org/news/118600-figurant-dela-26-fevralya-vyshel-na-svobodu-video>
25. <https://www.facebook.com/meclis.org/posts/610877039014536>
26. <http://krymsos.com/ru/news/advokata-dzhemilya-temisheva-viveli-zi--spravi-26-lyutogo--shcho-tse-oznachaye/>
27. <https://ru.krymr.com/a/news/26946832.html>
28. <https://ru.krymr.com/a/news/28355338.html>
29. <https://investigator.org.ua/news/165606/>
30. <https://zona.media/news/2016/26/07/filatov>
31. <https://www.svoboda.org/a/28414586.html>
32. <https://ru.krymr.com/a/27797494.html>
33. <http://rian.com.ua/russia/20150529/368246918.html>; <https://ru.krymr.com/a/25446620.html>
34. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/06/11/7070968/>
35. <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/11/26/7127992/>; <https://ru.krymr.com/a/26954398.html>; <http://gordonua.com/news/crimea/polozov-sud-priznal-syna-dzhemileva-grazhdaninom-ukrainy-ego-vypustyat-iz-rossii-160613.html>
36. <https://ru.krymr.com/a/27927984.html>
37. Інтерв'ю проведено ГО КримSOS від 30.10.2017
38. <https://112.ua/mir/fsb-rf-vozbudila-delo-protiv-odnogo-iz-iniciatorov-blokady-kryma-lenura-islyamova-269078.html>
39. <http://fakty.ua/209237-protiv-mustafy-dzhemileva-fsb-vozbudila-ugolovnoe-delo-za-posobnichestvo-terrorizmu>; <https://www.gazeta.ru/social/2016/01/21/8033159.shtml>

40. https://investigator.org.ua/rss_yandex/178263/; <https://ru.krymr.com/a/news/27867531.html>
41. <https://ru.krymr.com/a/news/27812894.html>
42. <http://krymsos.com/ru/news/figurant--spravi-khizb-uttakhrir--zayaviv-pro-pogrozi-i-skhilyannya-do--spivpratsi-/>; <https://ru.krymr.com/a/news/28459307.html>
43. <https://ru.krymr.com/a/news/28786649.html>
44. <http://krymsos.com/ru/reports/propozitsiyi-dlya-uryadivdiplomatchnikh-ustanov/zvernennya-uchasnikiv-gromadskoyi-aktsiyi-pidtrimki-ilmi-umerova/>
45. <https://crimeahrg.org/u-dnepropetrovskogo-volontera-v-kryimu-sotrudniki-fsb-proveli-obyisk/>; <https://ru.krymr.com/a/news/27811860.html>
46. <https://zona.media/news/2017/07/11/zakhtey>; <https://ru.tsn.ua/politika/protiv-krymskogo-diversanta-zahteya-zaveli-esche-odno-ugolovnoe-delo-zhurnalist-921905.html>
47. <https://www.segodnya.ua/ukraine/diversant-ot-fsb-kto-takoy-evgeniy-panov-i-kak-on-ischez--742031.html>
48. <https://ru.krymr.com/a/27926249.html>; <http://krymsos.com/ru/reports/propozitsiyi-dlya-uryadivdiplomatchnikh-ustanov/pogirshennya-situatsiyi-u-sferi-prav-lyudini-v-krimu-lipenserpen-2017-roku/>
49. <https://www.segodnya.ua/regions/krym/na-ukrainskuyu-aktivistku-v-krymu-zaveli-delo-za-posty-v-feysbuke-743152.html>; <https://ru.krymr.com/a/27867865.html>
50. https://censor.net.ua/news/447331/posle_razvala_dela_o_shpionaje_ukrainskogo_diversanta_prisicha_osudili_na_3_goda_za_narkotiki_v_sude; <https://investigator.org.ua/news-2/198711/>
51. <https://hromadskeradio.org/ru/programs/rankova-hvylyya/ukrayncu-zaderzhannomu-v-krymu-yz-za-putanycy-s-ymenem-prodlyly-meru-presechenyya>
52. <https://ru.krymr.com/a/28751092.html>
53. <https://ru.krymr.com/a/28778254.html>; <https://ru.krymr.com/a/28346922.html>
54. <http://ctrcenter.org/ru/news/395-sulejmana-kadyrova-vnesli-v-spisok-ekstremistov-i-zablokirovali-bankovskuyu-kartu>
55. <https://avdet.org/ru/2016/10/15/o-pyateryh-podozrevaemyh-v-prichastnosti-k-hizb-ut-tahrir/>; <https://ru.krymr.com/a/28388486.html>

56. <http://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
57. <https://ru.krymr.com/a/news/28108125.html>; <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/11/17/70573-inventarizatsiya-ukrainskih-diversantov-v-krymu>
58. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/sud-okkupirovannogo-kryma-obyavil-prigovor-ukrainskomu-diversantu-stogniyu-902525.html>; <https://investigator.org.ua/news-2/191226/>
59. <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/11/24/7127780/>
60. <https://grani-ru-org.appspot.com/people/2616/>; <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/08/4/7151362/>; <https://www.svoboda.org/a/28768866.html>
61. <https://ru.krymr.com/a/28384861.html>; <https://www.facebook.com/krymsvitlytsia/posts/984162155052155>
62. <https://ru.krymr.com/a/news/28397495.html>
63. <https://ru.krymr.com/a/28428095.html>; <https://ru.krymr.com/a/news/28180153.html>
64. <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/stalo-izvestno-o-esche-odnom-slucaeh-narusheniya-prav-cheloveka-v-krimu/177076/>
65. <https://ru.krymr.com/a/news/28623008.html>

66. <https://www.youtube.com/watch?v=MycZJTHVurM>; <https://ru.tsn.ua/politika/rossiyskie-propagandisty-pokazali-video-s-zaderzhaniem-agenta-sbu-v-krymu-913005.html>
67. Інтерв'ю проведено ГО КримSOS від 30.10.2017
68. <https://www.svoboda.org/a/28768762.html>
69. <https://ru.krymr.com/a/news/28786649.html>; <http://krymsos.com/ru/news/sud-obrav-zapobizhnii-zakhid-dlya-usikh-krimskikh-tatar-zatrimanikh-pid-chas-obshukiv/>; <http://krymsos.com/ru/news/prichinoyu-zatrimannya-silovikami-rf-bakhchisaraiskikh-aktivistiv-mogla-stati-zapis-yikhnoyi-rozmovi-v-mistsevii-mecheti/>
70. <https://ru.krymr.com/a/news/28820705.html>

Глава 5. Політично вмотивоване і незаконне переслідування в рамках адміністративного законодавства. Список джерел:

1. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/443/44/PDF/N1544344.pdf?OpenElement>
2. <https://comments.ua/politics/457389-sevastopole-pohitili-zhurnalista.html>
3. <https://investigator.org.ua/news/122170/4>
4. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-sevastopole-vooruzhennye-lyudi-pohitili-svyaschennika-ugkc-354881.html>
5. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-sevastopole-otpustili-ranee-zaderzhannogo-svya>
6. http://news.ugcc.ua/ru/articles/otets_nikolay_kvich_menya_obvinili_v_tom_chno_ya_sponsiruyu_voennomorskie_sili_ukraini_69744.html
7. <https://investigator.org.ua/news/122144/>
8. <http://m.allcrimea.net/news/2014/3/20/v-krymu-nashli-propavshego-krymskogo-tatarina-7943/>
9. <http://www.ombudsman.gov.ua/files/alena/Traven.pdf>
10. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf
11. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-simferopole-zaderzhali-vracha-zapoyavlenie-s-ukrainskim-flagom-383019.html>
12. <https://hromadskeradio.org/ru/news/2014/09/26/simferopolskogo-vracha-patriota-ukrainy-ponizili-v-dolzhnosti>
13. <http://jankoy.org.ua/azovskoe-medrese-v-dzhankojskom-rajone-kryma-primet-bolee-50-uchenikov/>
14. <http://soboli.net/2014/09/odinochnye-pikety-protiv-zaxvata-krymavtotransa-vyzvali-neadekvatnyu-reakciyu/>
15. <http://xn--b1adccaencl0bewna2a.xn--p1ai/index.php/orthodox-page/36?start=66>
16. <https://ru.krymr.com/a/26654637.html>
17. <https://ru.krymr.com/a/26647029.htm>
18. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf

19. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf
20. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf
21. <https://ru.krymr.com/a/27421680.html>
22. <http://kontrakty.ua/article/86699>
23. <http://gordonua.com/specprojects/tatars.html>
24. <https://ru.krymr.com/a/26809604.html>
25. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf
26. <https://15minut.org/news/109400-v-simferopole-osudili-vtorogo-uchastnika-aktsii-pamyati-tarasa-shevchenko>
27. <https://15minut.org/news/108733-v-simferopole-zaderzhali-uchastnikov-aktsii-po-sluchayu-dnya-rozhdeniya-shevchenko>
28. <https://112.ua/obshchestvo/v-krymu-k-20-chasam-obyazatelnyh-rabot-prigovorili-uchastnika-simferopolskoy-akcii-pamyati-shevchenko-212535.html>
29. <https://15minut.org/news/109370-v-simferopole-vynesli-prigovor-uchastniku-aktsii-pamyati-shevchenko> <https://112.ua/obshchestvo/v-krymu-k-20-chasam-obyazatelnyh-rabot-prigovorili-uchastnika-simferopolskoy-akcii-pamyati-shevchenko-212535.html>
30. <https://15minut.org/news/112153-byvshemu-chlenu-medzhlisa-prisudili-obyazatelnye-raboty>
31. https://24tv.ua/ru/v-okkupirovannom-krymu-osudili-eshhe-odnogo-uchastnika-akcii-pamyati-shevchenko_n559984
32. <https://15minut.org/news/112436-simferopolskih-studentov-budut-sudit-za-podderzhku-atr>
33. <http://an-crimea.ru/page/news/101981>
34. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf
35. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf
36. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf
37. <https://ru.krymr.com/a/27095858.html>

38. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf
39. <https://ru.krymr.com/a/news/27184735.html>
40. <http://krymsos.com/news/krimchan-zaareshtuvali-za-foto-z-ukrayinskim-praporom/>
41. https://censor.net.ua/news/348977/okkupanty_zasudili_troih_chelovek_za_foto_s_ukrayinskim_flagom_v_kerchi
42. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf
43. <https://ru.krymr.com/a/news/27422812.html>
44. <http://rkproc.ru/ru/news/prokuratura-vyyavila-narushenie-pri-privlechenii-migranta-k-rabote-na-predpriyatii>
45. <http://rkproc.ru/ru/news/v-kerchi-po-postanovleniyu-prokuratury-predpriyatie-za-nezakonnoe-ispolzovanie-truda-migranta4>
46. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/06/Crimean-Human-Rights-Group_May_2016_RU.pdf
47. <https://15minut.org/news/159818-v-krymu-zaderzhali-uchastnikov-avtoprobegov>
48. <http://krymsos.com/ru/news/timchasovo-nevinni/>
49. <http://krymsos.com/files/a/9/a9a4cfc-----ru-----10-10.pdf>
50. <https://ru.krymr.com/a/news/28191486.html>
51. <https://zona.media/news/2017/10/30/avtomiting>
52. <https://avdet.org/ru/2016/10/27/krymskij-sud-vynes-shtraf-sudakskoj-chetverke/>
53. <http://krymsos.com/ru/news/sud-zalishiv-v-sili-rishennya-po--spravi-sudatskogo-avtoprobigu--ale-zmeshiv-shtraf/>
54. <http://www.c-inform.info/news/id/38463>
55. https://kirovskiy-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&H_date=19.05.2016
56. <http://15minut.org/news/160126-grazhdanina-ukrainy-ne-puskayut-v-krym-k-zhene-i-dochke>
57. <http://krymsos.com/ru/news/v-alushti-areshtuvali-mistsevogo-deputata-/>
58. <https://ru.krymr.com/a/news/27840162.html>

59. <http://www.tvoya-gazeta.com/news-alushta/4182-zhitelju-alushty-prisudili-obshhestvennye-raboty-i-arest-za-vstrechu-s-deputatom.html>
60. <https://ru.krymr.com/a/news/27794924.html>
61. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/07/Crimean-Human-Rights-Group_June_2016-RU.pdf
62. <https://ru.krymr.com/a/news/27959702.html>
63. <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/08/15/7117784/>
64. <https://avdet.org/ru/2016/08/24/sud-ostavil-v-sile-reshenie-o-shtrafe-krymskomu-tatarinu-v-20-tysyach/>
65. <https://avdet.org/ru/2016/08/25/krymskij-sudya-razgovory-na-gosudarstvennom-yazyke-rastsenil-kak-oskorblenie/>
66. <https://ru.krymr.com/a/news/28103817.html>
67. <https://ru.krymr.com/a/28793516.html>
68. <https://avdet.org/ru/2016/12/07/v-bahchisarai-krymskie-tatary-sovershili-namaz-pryamo-v-zale-suda/>
69. <https://ru.krymr.com/a/28078217.html>
70. <https://ru.krymr.com/a/28004940.html>
71. <http://sevastopol.su/news.php?id=91335>
72. <https://ru.krymr.com/a/news/28080303.html>
73. <http://krymsos.com/files/b/f/bf8f88a-----2016.pdf>
74. <http://krymsos.com/files/e/9/e97dab0-----ru-----10-10.pdf>
75. <http://krymsos.com/news/zhitel-kerchi-zaplatit-shtraf-za-publikatsiyu-foto-z-natsistskoyu-simvolikoyu/>
76. <http://krymsos.com/news/zareshitovano-krimskii-anarkhist-yakogo-zvinuvachuvali-v-sprobi-zirvati-vibori/>
77. <http://krymsos.com/ru/news/z-krimu-deportuyut-krimskogo-tatarina/>
78. <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/oglyad-situatsiyi-v-krimu-listopad-2016/>
79. <https://www.youtube.com/watch?v=tF4xMMIkqkM>
80. <http://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2016/11/d35902/>
81. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2016_RU.pdf
82. <https://ru.krymr.com/a/28159656.html>
83. <http://krymsos.com/ru/news/u-bakhchisarayi-sud-oshtrafuvav-vidkiv-obshukiv/>

84. <http://krymsos.com/files/4/0/401580c-----2017.pdf>
85. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=17553&year=2017>
86. <http://krymsos.com/ru/news/mustafaevu-prisudili-11-dib-administrativnogo-areshtu/>
87. <http://krymsos.com/news/vsim-zatrimanim-bilya-budinku-mustafayeva-prisudili-5-dib-adminareshtu/>
88. <http://krymsos.com/news/sud-viznav-zakonnimi-areshti-aktivistiv-pidchas-obshuku-u-mustafayeva/>
89. <https://ru.krymr.com/a/news/28429573.html>
90. <https://ru.krymr.com/a/28543061.html>
91. <https://www.youtube.com/watch?v=cQtBjkhHuuA>
92. <http://krymsos.com/ru/news/seidameta-mustafayeva-zasudili-za-drugim-zvinuvachennyam/>
93. <https://ru.krymr.com/a/28428293.html>
94. <https://ru.krymr.com/a/news/28597406.html>
95. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/06/Crimean-Human-Rights-Group_April_2017_RU.pdf
96. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=20997&year=2017>
97. <https://investigator.org.ua/news-2/198664/>
98. <https://znaj.ua/ru/society/krymskyj-tataryn-poplatylsya-za-nacyonalnyj-flag>
99. http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/07/05-0160_46_2017_Postanovlenie_o_naznachenii_administrativnogo_nakazaniya.pdf
100. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/caselistas/?id=30007>
101. <https://ru.krymr.com/a/news/28573251.html>
102. <http://krymsos.com/files/f/f/ff319d9-----17-1.pdf>
103. <http://krymsos.com/ru/news/u-bakhchisarayi-sud-povtorno-oshtrafuvavshche-odnogo-svidka-obshukiv/>
104. <http://krymsos.com/ru/news/u-krimu-sud-oshtrafuvav-aktivista-obvinuvachenogo-v-pogrozakh-na-adresu-spivrobotnikiv-politsiyi/>
105. <http://krymsos.com/ru/reports/propozitsiyi-dlya-uryadivdiplomatichnikh-ustanov/pogirshennya-situatsiyi-u-sferi-prav-lyudini-v-krimu-lipenserpen-2017-roku/>
106. <https://ru.krymr.com/a/news/28698416.html>

107. <http://krymsos.com/ru/news/sud-priznachiv-10-tisyach-rubliv-shtrafu-aktivistu-davlatovu/>
108. <https://ru.krymr.com/a/28688770.html>
109. <https://ru.krymr.com/a/28598970.html>
110. <https://ru.krymr.com/a/news/28748265.html>
111. <http://krymsos.com/files/8/3/835c4b9-----2017-1-.pdf>
112. <http://krymsos.com/ru/news/pidkontrolnii-rf-admin-sud-oshtrafovav-vismokh-z-devyati-zatrimanikh-pislya-obshukiv-v-bakhchisarayi/>